त्रिदेशीय व्यापारिक नगर : समृद्ध गल्छी शहर

प्रथम आवधिक विकास योजना
(२०७८/७९ – २०८२/८३)

गल्छी गाउँपालिका, बैरेनी, धादिङ
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
बागमती प्रदेश, नेपाल
२०७८

प्रकाशक	:	गल्छी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय बैरेनी, धादिङ बागमती प्रदेश, नेपाल
सम्पर्क	:	सम्पर्क फोन : ०१०-४०३१५६, ०१०-४०३१६०, ०१०-४०३०९२ इमेल : info@galchhimun. gov.npg वेबसाइट : suchanaadhikari@galchhimun.gov.np
सर्वाधिकार©	:	प्रकाशकमा
आवरण तस्वीर	:	गल्छी पुल (थानेश्वर मन्दिर अगाडि), गल्छी गाउँपालिका
प्रकाशन मिति	:	२०७८
प्राविधिक सहयोग	:	भूकम्प पश्चात्को पुनर्लाभमा बेलायत सरकारको सहयोग पूर्णिमा परियोजना र एसडिआइसी, काडमाण्डौ ।

विषय सूची

परिच्छेद १ : परिचय १
१.१. पृष्ठभूमि १
१.२. उद्देश्य १
१.३. आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया २
१.३.१ प्रारम्भिक योजना तर्जुमा कार्याशाला गोष्ठी २
१.३.२ वस्तुस्थिति विवरणका लागि तथ्यांक संकलन अभिमुखीकरण २
१.३.३ योजना तर्जुमा कार्यशाला २
१.३.४ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विलेषण कार्यशाला गोष्ठी ३
१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी ३
१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी ३
१.४ सीमितता ३
परिच्छेद २ : अवधारणा तथा दीर्घकालीन सोच ५
२.१ विगतको प्रयास र उपलब्धीको समीक्षा ५
२.१.१ गाउँपालिका स्थापना पश्चातको प्रमुख उपलब्धीहरू ५
२.१.२ समग्र उपलब्धी ५
२.२ उपलब्ध प्रमुख अवसर तथा संभावना ६
२.२.१ विद्यमान प्रमुख समस्या तथा चुनौती ७
२.३ आवधिक विकास योजनाको अवधारणा ७
२.४ दीर्घकालीन सोच ८
२.५ समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य ८
२.५.१ समष्टिगत लक्ष्य ८
२.५.२ समष्टिगत उद्देश्य ८
२.६ निर्देशक सिद्धान्त ८
२.७ प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र ९
२.८ प्रमुख रणनीति ९
२.९ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण ९
२.१० रूपान्तरणकारी परियोजना ११
परिच्छेद ३ : आर्थिक विकास १२
३.१ पृष्ठभूमि १२
३.२ कृषि १२
३.३ सिंचाइ विकास १३
३.४ पशुपन्छी विकास १४
३.५ उद्योग र व्यापार १५
३.६ बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा १५
३.७ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति १६
३.७.१ सोच १६
३.७.२ लक्ष्य १६
३.७.३ उद्देश्य १६
३.७.४ रणनीति र कार्यनीति १६
३.८ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा १८
३.९ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना १९
३.१० प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण २३
परिच्छेद ४ : संस्कृति तथा पर्यटन विकास २४
४.१ पृष्ठभूमि २४

४.२	पर्यटन	२४
४.३	सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम	२५
४.३.१	सोच	२५
४.३.२	लक्ष्य	२५
४.३.३	उद्देश्य	२५
४.३.४	रणनीति तथा कार्यनीति	२५
४.४	विषय क्षेत्रगत अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा	२७
४.५	विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	२७
४.६	प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण	२८
परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास		२९
५.१	पृष्ठभूमि	२९
५.२	वर्तमान अवस्था	२९
५.३	शिक्षा तथा सीप विकास	३०
५.४	स्वास्थ्य तथा पोषण	३१
५.५	खानेपानी तथा सरसफाइ	३१
५.६	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	३२
५.७	युवा तथा खेलकुद	३३
५.८	कला, भाषा तथा संस्कृति	३३
५.९	विषयत क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति	३४
५.९.१	सोच	३४
५.९.२	लक्ष्य	३४
५.९.३	उद्देश्य	३४
५.९.४	रणनीति तथा कार्यनीति	३४
५.१०	अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा	४२
५.११	प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	४२
५.१२	आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण	५२
परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास		५३
६.१	पृष्ठभूमि	५३
६.२	आवास, भवन, बस्ती तथा शहरी विकास	५३
६.३	सडक, पुल तथा यातायात	५४
६.४	विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	५५
६.५	सूचना, सञ्चार र प्रविधि	५५
६.६	विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति	५६
६.६.१	सोच	५६
६.६.२	लक्ष्य	५६
६.६.३	उद्देश्य	५६
६.६.४	रणनीति तथा कार्यनीति	५६
६.७	पूर्वाधार विकास क्षेत्रको अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा	६०
६.८	प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	६१
६.९	प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण	६५
परिच्छेद ७ : वन तथा वातावरण व्यवस्थापन		६६
७.१	पृष्ठभूमि	६६
७.२	वन, हरियाली, जैविक विविधता	६६
७.३	भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	६७
७.४	फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता	६७
७.५	विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति	६८
७.५.१	सोच	६८
७.५.२	लक्ष्य	६८

७.५.३ उद्देश्य ६८
७.५.४ रणनीति तथा कार्यनीति ६८
७.६ विषय क्षेत्रगत अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा ७१
७.७ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ७१
७.८ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण ७३
परिच्छेद ८ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना ७४
८.१ पृष्ठभूमि ७४
८.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन ७४
८.३ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन ७५
८.४ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति ७५
८.४.१ सोच ७५
८.४.२ लक्ष्य ७५
८.४.३ उद्देश्य ७५
८.४.४ रणनीति तथा कार्यनीति ७५
८.५ विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा ७८
८.६ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ७८
८.७ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण ७९
परिच्छेद ९ : सामाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ ८०
९.१ पृष्ठभूमि ८०
९.२ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति ८१
९.२.१ सोच ८१
९.२.२ लक्ष्य ८१
९.२.३ उद्देश्य ८१
९.२.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति ८१
९.३ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा ८३
९.४ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ८४
९.५ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ८५
परिच्छेद १० : संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन ८६
१०.१ पृष्ठभूमि ८६
१०.२ स्थानीय कानून, नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वियन ८६
१०.३ संस्थागत तथा मानव संसाधन विकास ८७
१०.४ स्थानीय वित्त तथा स्रोत परिचालन ८७
१०.५ योजना व्यवस्थापन ८८
१०.६ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति ८९
१०.६.१ सोच ८९
१०.६.२ लक्ष्य ८९
१०.६.३ उद्देश्य ८९
१०.६.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति ८९
१०.७ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा ९२
१०.८ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ९४
परिच्छेद ११ : कार्यान्वियन तथा अनुगमन व्यवस्था १०१
११.२ विषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित कुल बजेट १०१
११.३ आवधिक योजना कार्यान्वियन १०१
११.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १०१
११.४.१ विद्यमान व्यवस्था र अवस्था १०१
११.४.२ अनुगमन तथा मूल्याकंनको जिम्मेवारी १०२
११.४.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया १०२
अनुसूची : १०४

अनुसूची १ : आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा तालिका १०४
अनुसूची २ : आर्थिक विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १०७
अनुसूची ३ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको नतिजा तालिका १०९
अनुसूची ४ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १११
अनुसूची ६ : सामाजिक विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण ११६
अनुसूची ७ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा तालिका ११९
अनुसूची ८ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १२१
अनुसूची ९ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको नतिजा तालिका १२३
अनुसूची १० : वन तथा वातावरण क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १२५
अनुसूची ११ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको नतिजा तालिका १२७
अनुसूची १२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १३०
अनुसूची १३ : आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको नतिजा तालिका १३१
अनुसूची १४ : सामाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको सांकेतीकरण १३३
अनुसूची १५ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको नतिजा तालिका १३४
अनुसूची १६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १३७
अनुसूची १७ : आवधिक योजना तर्जुमा : प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति १३९
अनुसूची १८ : आवधिक योजना तर्जुमा : विद्युतीय वस्तुस्थिति विवरण तयारीका लागि अभिमुखीकरण १४०
अनुसूची १९ : आवधिक योजना तर्जुमा : विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति १४१
अनुसूची २० : आवधिक योजना तर्जुमा : दीर्घकालीन सोच तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति १४२
अनुसूची २१ : मध्यमकालीन खर्च संरचना १४३
१. पृष्ठभूमि १४३
२. अवधारणा तथा उद्देश्य १४३
३. कार्यक्रम, बजेट तथा स्रोत अनुमान १४३
४. आर्थिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट तथा स्रोत अनुमान १४४
४.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १४४
४.२ विषय क्षेत्रगत बजेट र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १४७
५ संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १४८
५.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १४८
५.२ खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १४८
६. सामाजिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १४९
६.१ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १४९
६.२ खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५१
७. पूर्वाधार विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १५१
७.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा स्रोतको अनुमान १५१
७.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५३
८. वन तथा वातावरण क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १५४
८.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५४
८.२ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५६
९. विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १५६
९.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान १५६
९.२ खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५८
१०. सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १५८
१०.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान १५८
१०.२ खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १५९
११. संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान १६०
११.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान १६०
११.२ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान १६२

तालिका सूची

तालिका २.१ : प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/वार्षिक बजेट ९
तालिका २.२ : रूपान्तरणकारी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण ११
तालिका ३.१ : आर्थिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति १६
तालिका ३.२ : आर्थिक विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना १९
तालिका ४.१ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति २५
तालिका ४.२ : संस्कृति तथा पर्यटन विकासका लागि लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना २७
तालिका ५.१ : सामाजिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ३४
तालिका ५.२ : सामाजिक विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ४२
तालिका ६.१ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ५७
तालिका ६.२ : पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ६१
तालिका ७.१ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ६८
तालिका ७.२ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ७१
तालिका ८.१ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ७५
तालिका ८.२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ७८
तालिका ९.१ : सामाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ८१
तालिका ९.२ : समाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ८४
तालिका १०.१ : सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति ८९
तालिका १०.२ : सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ९४
तालिका ११.२ : विषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित कुल बजेट १०१
तालिका ११.१ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया १०२
तालिका ११.१ : प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान १४४
तालिका ११.२ : आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा स्रोतको अनुमान १४७
तालिका ११.३ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १४८
तालिका ११.४ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान १४९
तालिका ११.५ : सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १४९
तालिका ११.६ : सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान १५१
तालिका ११.७ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम र खर्च १५१
तालिका ११.८ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोत अनुमान १५३
तालिका ११.९ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १५४
तालिका ११.१० : वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोत अनुमान १५६
तालिका ११.११ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान १५६
तालिका ११.१२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान १५८
तालिका ११.१३ : समाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको त्रिवर्षीय प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना १५८
तालिका ११.१४ : सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान १६०
तालिका ११.१५ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान १६०
तालिका ११.१६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोतको अनुमान १६२

परिच्छेद १ : परिचय

१.१. पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक तथा रणनीतिक विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसै सन्दर्भमा, स्थानीय तहको योजना तर्जुमासम्बन्धी कार्यान्वयनमा एकरुपता तथा सहजताका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन जारी गरेको छ।

गाउँपालिकाको सामाजिक, आर्थिक तथा भौतिक क्षेत्रमा समष्टिगत दीगो विकास हासिल गर्नका लागि दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा विषयगत उद्देश्यहरू निर्धारण गरी समग्र विकास प्रक्रियालाई सोअनुसार मार्गदर्शन र मापन गर्नका लागि स्पष्ट रणनीति, सिद्धान्त तथा प्राथमिकतासहित अपेक्षित नतिजाहरू पहिचान एवम् परिभाषित गरिएको दस्तावेजलाई आवधिक गाउँ विकास योजना भनिन्छ।

आवधिक योजनाले मुलुकमा राजनीतिक स्थायित्वपश्चात् नागरिकको ठूलो अपेक्षालाई साकार पार्न गाउँपालिकाहरूलाई स्पष्ट सोच, खाका, प्राथमिकतासहित तोकिएको दिशातर्फ डोहोऱ्याउन सहयोग पुऱ्याउने हुनाले आवधिक योजनाको भूमिका आफैँमा महत्वपूर्ण रहेको छ। यसका अतिरिक्त विद्यमान कानुनअनुसार गाउँपालिका र नगरपालिकाले संविधान, प्रचलित कानून तथा नीतिगत व्यवस्था बमोजिम स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजनालगायत मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस परिवेशमा गाउँपालिकामा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय विकास साझेदार संस्था तथा आवधिक योजना तर्जुमाको लामो अनुभव बोकेको प्राविधिक संस्थाको प्राविधिक सहयोगमा गाउँपालिकाले यो योजना तर्जुमा गरेको छ।

स्थानीय तहको योजना तर्जुमाका क्रममा दीगो विकास लक्ष्य र संघीय तथा प्रादेशिक योजनासँग तादम्यता जरुरी हुन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरको छ। सोही व्यवस्थाअनुसार उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल दिने, गरिबी निवारण, जीवनस्तर सुधार, रोजगारी वृद्धि, जनसहभागिता प्रवर्द्धन, समावेशी, दीगो विकास र स्थानीय सँस्कृति संरक्षण जस्ता विषयलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने कुरालाई जोड दिएको देखिन्छ। नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहलाई प्राप्त अधिकार एवम् कानून बमोजिम गल्छी गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा सम्बन्धी जिम्मेवारी तथा अधिकारलाई समेत मनन् गरी यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

संघीय शासन व्यवस्था अनुसार जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा स्थानीय सरकारले समृद्धि र सुशासनको जनआकांक्षालाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक योजनाको आवश्यकता रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रका समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र सो हासिल गर्न उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित मार्गचित्र नै आवधिक विकास योजना हो। स्थानीय तहको आवधिक योजनाले निश्चित अवधिका लागि गाउँपालिकालाई आफूले चाहेको गन्तव्यतर्फ डोहोऱ्याउने काम गर्दछ। नेपालको संविधान र कानुन बमोजिम स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्दछ।

१.२. उद्देश्य

गल्छी गाउँपालिकामा योजनाबद्ध विकासका लागि गाउँपालिकाको नेतृत्वमा सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रलाई एकै स्थानमा ल्याई एकीकृत तथा समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य हो। यो योजना आ.व.२०७८/०७९ – २०८३/०८४ सम्मको पाँच वर्षको अवधिका लागि तर्जुमा गरिएको छ। यो योजना योजना तर्जुमाका निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार छन् :

१. दीर्घकालीन सोच उन्मुख रही समष्टिगत लक्ष्य, रणनीतिक कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान सहितको विकासको रणनीतिक दस्तावेज तयार गर्ने,

२. गल्छी गाउँपालिकाका विकासका साझेदार तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा गाउँपालिकाको एकीकृत, नतिजामुलक र योजनाबद्ध विकासको मार्गचित्र तयार गर्ने,
३. विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी कार्यलाई निर्देशित गर्ने,
४. आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्यान्वयन योजना, अनुगमन र समीक्षा सूचकहरूको खाका तयार पार्ने
५. अन्य तहको सरकार, विकास साझेदार, समुदाय, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने ।

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति, स्थानीय तहको अधिकार, संघीय एवम् प्रदेश कानुनसहित स्थानीय कानुन समेतलाई मध्यनजर गरिनुपर्ने हुन्छ । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनमा स्थानीय स्तरका आवधिक योजना र वार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृती सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरेको छ । स्थानीय शासन सञ्चालन सम्बन्धी संघीय कानून, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा १ अनुसार गाउँ/नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस प्रकार योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

१.३. आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

यस गाउँपालिकाको विस्तृत स्वरुपको आवधिक विकास योजना देहायको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरिएको छ ।

१.३.१ प्रारम्भिक योजना तर्जुमा कार्याशाला गोष्ठी

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम गाउँपालिकाको आयोजनामा २०७७ साल चैत्र २३ मा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सहसचिव श्री विष्णुदत्त गौतम समेतको उपस्थिति रहेको उक्त गोष्ठी गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडाध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्यहरू कर्मचारी तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थिति रहेको थियो । उक्त गोष्ठीमा आवधिक योजना निर्माणका कानुनी आधार, व्यवहारिक आवश्यकता, योजना तर्जुमाको प्रस्तावित कार्ययोजना, आवधिक योजनाको खाका तथा वस्तुस्थिति विवरण संकलनको विधि प्रक्रियाका बारेमा जानकारी गराइएको थियो ।

१.३.२ वस्तुस्थिति विवरणका लागि तथ्यांक संकलन अभिमुखीकरण

प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीपश्चात् वस्तुस्थिति विवरण तर्जुमाका लागि तथ्यांक संकलन गर्न प्रश्नावली तथा तथ्यांक संकलन विधिहरू छनोट गर्ने, गणकहरू छनोट गर्ने, गणकहरूलाई अभिमुखीकरण गर्नेलगायतका कार्यहरू गरिएको थियो । घरधुरी सर्भेक्षणका लागि २९ जना गणक तथा संस्थागत सर्भेक्षणका लागि गाउँपालिकाकै पाँचजना कर्मचारीलाई प्राविधिक टोलीका तर्फबाट अभिमुखीकरण गरिएको थियो । घरधुरी स्तरको तथ्यांक संकलनका लागि स्थानीय १२ कक्षा उत्तीर्ण स्थानीय स्तरका छात्र-छात्राहरूलाई परिचालन गरिएको थियो भने संस्थागत क्षेत्रको तथ्यांक संकलनका लागि गाउँपालिकाकै कर्मचारीहरू परिचालन गरिएको थियो ।

१.३.३ योजना तर्जुमा कार्यशाला

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी गाउँपालिकाका उपाध्यक्षलगायत पदाधिकारी, कर्मचारी तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा २०७८ साउन २७ र २८ गते गाउँपालिकाकै कार्यालयमा कार्यशाला सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त कार्यशालामा आवधिक योजनाका विषयवस्तुका बारेमा जानकारी गराइसकेपश्चात् सहभागीहरूलाई आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास, सुशासन तथा सेवा प्रवाह गरी पाँच विषयगत क्षेत्रअनुसार वर्गीकरण गरी विषय क्षेत्रगत योजनाका लागि वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्ने, विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तय गर्ने, नतिजा खाका तय गर्ने तथा कार्यक्रम बजेट तयार गर्न आवश्यक छलफल गरिएको छ । सम्बन्धित

विषयगत क्षेत्रका पदाधिकारी तथा सरोकारवालाहरू सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा आवद्ध भई सम्बन्धित प्राविधिक टोलीका सम्बन्धित विषय विज्ञले सहजीकरण गर्नुभएको थियो ।

१.३.४ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विलेषण कार्यशाला गोष्ठी

गाउँपालिकाको आयोजनामा २०७८ साल भदौ २३ गते आवधिक योजना तर्जुमाको चरण अन्तर्गत दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा स्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । कार्यशाला गोष्ठीले विद्यमान संभावना र अवसर, समस्या एवम् चुनौती तथा रणनीतिक रुपमा चाल्नुपर्ने कदमहरूको वस्तुपरक विश्लेषणको आधारमा गाँउपालिकाको समग्र विकासको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको थियो ।

१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना तयारीका क्रममा विभिन्न चरणहरूबाट प्राप्त विवरण, सुझाव एवम् निश्कर्षका आधारमा आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ । योजना दस्तावेजलाई एघार परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ जसअनुसार परिचय, आवधिक योजनाको अवधारणा तथा दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्यहरू, आर्थिक विकास योजना, संस्कृति तथा पर्यटन योजना, सामाजिक विकास योजना, पूर्वाधार विकास योजना, वन तथा वातावरण योजना, विपद् व्यवस्थापन योजना, सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना र वित्तीय व्यवस्था तथा कार्यान्वयन योजना रहेका छन् । आवधिक योजनाको प्रारम्भिक लेखनका लागि आवश्यक सूचना एवम् तथ्यांक विभिन्न सरोकारवाला समितिहरूबाट प्राप्त भएपश्चात् उक्त सूचनाका आधारमा योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरूको टोलीले आवधिक योजनाको मार्गदर्शनबमोजिम निर्दिष्ट खाका तयार गरिएको थियो ।

१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, योजनाको स्तरीय ढाँचा, सहभागितामूलक कार्यशाला, विषयविज्ञको सुझाव र परामर्शका आधारमा तयार योजनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई गाउँपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र सरोकारवालाहरूलाई दस्तावेज उपलब्ध गराई सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशालामा प्रस्तुती, विषय क्षेत्र समूह तथा बृहत् समूह छलफल र परामर्श गरी आवधिक योजनालाई पूर्ण बनाउन आवश्यक सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशाला तथा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ ।

१.४ सीमितता

यस आवधिक विकास योजनालाई गुणस्तरीय, उच्चस्तरीय एवम् व्यवहारिक दस्तावेज बनाउने प्रयास गरिएको छ । यद्यपि यो योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा रहेका सीमितताका कारण यसका केही सीमाहरू रहेका छन्, जुन निम्न शीर्षकहरूबाट निर्धारण भएका छन् :

- **स्रोत, साधन तथा जनशक्ति :** गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाका लागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा विनियोजन भएको स्रोत, सूचना तथा तथ्याङ्क र गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा रहेको योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित जानकारी तथा विज्ञतालाई यथासम्भव प्रभावकारी हुने गरी परिचालन गरिएको थियो । तयारीका क्रममा वस्ति तथा वडा तहबाट गाउँपालिकास्तरमा सञ्चालित सहभागितामूलक छलफलको आधारमा योजना तयार गरिएको थियो । यस आवधिक विकास योजनाको कार्यान्वयनको सफलताका लागि स्रोत, साधन तथा जनशक्ति र परिचालनको विद्यमान क्षमतामा सुधार भई यस योजनाको मार्गदर्शन कार्यान्वयनमा सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।
- **ढाँचा, विधि तथा प्रक्रिया :** गाउँ कार्यपालिका कार्यालयसँगको सहमती, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, विगतका सफल अभ्यास तथा विज्ञका सुझावका आधारमा योजना तर्जुमा कार्यशालले स्थानीय वस्तुस्थिति बमोजिम तय गरेको ढाँचा विधि तथा प्रक्रियाको उपयोग गरिएको थियो । यस क्रममा उपलब्ध साधन, स्रोत, समयावधी तथा कोभिड-१९ को जोखिमलाई दृष्टिगत गरी आवधिक विकास योजना तयारीको सहज कार्ययोजना तय गरिएको थियो ।
- **सूचना तथा तथ्यांक :** आवधिक विकास योजना तर्जुमा क्रममा गरिने वस्तुस्थिति विश्लेषणको लागि आवश्यक आधार तथ्याङ्क तथा सूचना स्रोतको रुपमा गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण)लाई लिइएको छ । घरधुरी तहको हकमा घरधुरी

सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क, वडातह र संस्थागत क्षेत्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क सूचनालाई नै आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ । विषय क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचनामा कुनै द्विविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा कार्यशालाको क्रममा नै सहभागितामूलक छलफलबाट सहमति बनाई सोही आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै संघ, प्रदेशका प्रकाशन तथा दस्तावेज लगायत अन्य सूचना समेतलाई आधार बनाइएको छ ।

- **योजना तथा कार्यक्रम :** यो आवधिक योजना गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण तथा कार्यशाला छलफलको आधारमा गाउँपालिकाको विकासका लागि दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, उद्देश्यहरू, रणनीतिक कार्यक्रमहरूको तर्जुमामा केन्द्रित छ । प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिबाट कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई रणनीतिक ढंगबाट निर्देशित गर्ने दस्तावेजको रुपमा रहने हुनाले समुदाय तथा वडास्तरका कार्यक्रमले समेटिनु पर्ने क्रियाकलाप तहका परियोजनाहरू समावेश गरिएको छैन ।
- **लागत तथा लगानी पूर्वानुमान :** विगतका अभ्यास, गाउँ कार्यपालिकाका कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारी तथा योजना तर्जुमा कार्यमा संलग्न प्राविधिक सहयोग टोलीका सम्बन्धित विषय विज्ञका सुझावका आधारमा अनुमानित लागत तथा लगानीको पूर्वानुमान गरिएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू गाउँसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आइसकेको अवस्था नहुँदा गैरसरकारी तथा अन्य क्षेत्रबाट हुने क्रियाकलाप तथा लगानी समावेश गरिएको छैन । यस योजनाको सफल कार्यान्वयन विद्यमान संघीय तथा प्रादेशिक अनुदानको आनुपातिक वृद्धि, संघ तथा प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र तथा स्थानीय समुदाय र विकास साझेदार संस्थाको लागत साझेदारीको विद्यमान अवस्थामा भएको अपेक्षित सुधारमा निर्भर रहनेछ ।

परिच्छेद २ : अवधारणा तथा दीर्घकालीन सोच

२.१ विगतको प्रयास र उपलब्धीको समीक्षा

नेपालमा संघीयताको स्थापना र स्थानीय सरकारहरू गठन भइसकेपछिको यो पहिलो आवधिक योजना हो । राज्यको पुनर्संरचना अघिका साविकका तीनवटा गाउँ विकास समितिहरू (कल्लेरी, बैरेनी, गोगनपानी) समायोजन गरी गल्छी गाउँपालिका गठन भएपछि कार्यपालिकाले चौथो वर्षमा यो आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ ।

२.१.१ गाउँपालिका स्थापना पश्चातको प्रमुख उपलब्धीहरू

गाउँपालिकाले तयार गरेको आ.व. २०७७/७८ को प्रगति समीक्षा प्रतिवेदनका अनुसार सो अवधिसम्म गाउँपालिकाले कुल ५६ किमी नयाँ स्थानीय सडक, २३ किमी ग्राभेल सडक निर्माण गरेको छ भने १० किमी सडक मर्मत गरेको र १३४ किमी सडकको स्तरोन्नति गरेको छ। स्थानीय सडक तथा झोलुङ्गे पुलहरू निर्माणाधीन अवस्थमा रहेका छन् । गाउँपालिकाका ८ वटै वडाहरू गाउँपालिका केन्द्रसम्म जोडिएका छन् । कुल ९२ प्रतिशत जनसंख्यामा स्वच्छ/पाइप वितरित खानेपानी सेवा विस्तार भएको छ। यस्तैगरी, बैरेनी अस्पताल भवन, आयुर्वेद औषधालय र चार वटा वडा कार्यालय भवन निर्माण सुरु भएको छ। जग्गा प्राप्ती गरी तीनवटा आधारभूत स्वास्थ्य एकाइ र एकवटा वडा कार्यालय भवन निर्माण सम्पन्न गरेको छ ।

भौतिक पूर्वाधार विकास बाहेक सामाजिक तथा संस्थागत क्षमता विकासलगायतका अन्य कार्यमा पनि गाउँपालिकाले ध्यान दिँदै आएको छ। यस क्रममा पूर्वाधार विकासतर्फका योजनाहरू सफ्टवेयरमार्फत् सम्झौता र भुक्तानी हुने व्यवस्था स्थापित गरिएको छ। स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम अन्तर्गत दलितहरूले व्यहोर्नु पर्ने शत प्रतिशत रकम गाउँपालिकाले व्यहोर्ने अभ्यास सुरु गरिएको छ। गाउँपालिकाको आफ्नै स्रोतमा बैरेनी अस्पतालमा डाक्टर र ल्याबको व्यवस्था गरिएको छ। गाउँपालिकाको सरकारी वाहनलाई एम्बुलेन्समा परिवर्तन गरी मौजुदा एम्बुलेन्सलाई कोभिड डेडिकेटेड एम्बुलेन्समा रुपान्तरण गरिएको छ। “ग” वर्गको अपांगता परिचय पत्र प्राप्त गरेका अपांगहरूलाई भत्ताको व्यवस्था गरिएको छ। बढीमा १० मिनेटको समयमा गाउँटोलबाट सडकसम्म पुग्ने व्यवस्था मिलाइएको छ। २०७२ सालको भूकम्पबाट क्षति भएका घरहरूमध्ये ९५ प्रतिशतको पुनःनिर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ। कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरणका लागि ४५० वटा मिनी टिलर (हाते ट्र्याक्टर) वितरण गरिएको छ। सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी प्रशासनिक सेवाहरू आफ्नै वडा कार्यालयबाट सरल र सुलभ तरिकाले लिन सकिने व्यवस्था मिलाइएको छ। बैरेनी स्वास्थ्य चौकीलाई बैरेनी अस्पतालका रुपमा रुपान्तरण गरी अत्याधुनिक सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण सुरु गरिएको छ। गाउँपालिकाका सबै क्रियाकलाप वेबसाइट, मोबाइल एप्लिकेसन, डिजिटल बोर्डजस्ता सूचना प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिएको छ।

२.१.२ समग्र उपलब्धी

गाउँपालिका वर्तमान अवस्थामा आइपुग्नुमा गाउँपालिका गठन हुनुअघिका प्रयास, संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारका प्रयासहरूको पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ। नेपालमा पहिलो पटक वि.सं. २०१८ मा त्रिभुवन राजपथ निर्माण भएसँगै गल्छी बजारको राजधानी शहर काठमाडौं शहरसँग सहज पहुँच बन्यो । पश्चात्, पृथ्वीराजपथ निर्माणले गल्छीलाई मुलुकका विभिन्न ठूला शहरसँग जोड्न ठूलो भूमिका खेल्यो । गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ-स्याफ्रुबेँसी-रसुवागढी सडक निर्माण भएपछि गल्छी बजार उत्तरी छिमेकी चीन र काठमाडौं जोड्ने नाका समेत बन्यो । गल्छीको बजारीकरण र विस्तारमा यी विभिन्न सडकहरूको पहिलो महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ।

गाउँपालिकामा वर्षैभरि सञ्चालनमा रहने २५ वटा सिंचाइ आयोजनाहरू रहनु, २० हेक्टरभन्दा बढी जमिन सिंचित हुनु कृषि क्षेत्रमा यहाँको विगतको महत्वपूर्ण उपलब्धीका रुपमा लिन सकिन्छ । तर कृषि नै यस क्षेत्रको मुख्य पेशा र आर्थिक क्रियाकलापको आधार रहे तापनि उपयुक्त प्रविधि, युवा जनशक्तिको पलायनले कृषि मजदुरको अभावमा कृषिको व्यवसायीकरण तथा आधुनिकीकरण हुन नसकी अझै परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीमा सीमित हुनु परिरहेको छ। युवा पींढि कृषि पेशाप्रति आकर्षित हुन सकिरहेका छैनन् । कृषि क्षेत्रलाई संभावनाअनुरुप व्यावसायिक र आधुनिक बनाउन सकिएको छैन । भैंसी, गाई, उन्नत कुखुरा, बाखा फारामहरू, दुग्ध चिस्यान केन्द्र, डेरीलगायतका पूर्वाधारहरू गाउँपालिकाको पशुपालनलाई व्यवसायीकरण गर्ने दृष्टिले राम्रो सुरुआतका रुपमा रहेका छन् तर अधिकांश कृषकको पशुपालनको पद्धति जीवन निर्वाहमुखी रहेको छ। पशुपालक कृषकहरूमध्ये व्यवसायीकरण गर्ने कृषकहरूको हिस्सा नगण्य रहेको छ। पशुपालन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व निकै न्यून रहेको छ।

यस्तै यहाँ ७७२ वटा व्यापार व्यवसायहरू, २७ वटाभन्दा बढी क्रसर उद्योग, १७ वटा निजी बैंकका शाखाहरू, २ वटा लघुवित्त तथा २४ वटा सहकारी संस्थाहरू, ३८ वटा विद्यालयहरू, ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, १ अस्पताल, २ वटास्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र, १ वटा आयुर्वेद औषधालय, ३ वटा वर्थिङ सेण्टर, ७ गाउँघर क्लिनिक र १० वटा खोप

क्लिनिक यस गाउँपालिकामा विगतका विकास प्रयासका थप उपलब्धीहरू हुन् । तर राजधानी काठमाडौंको ठूलो बजार र राष्ट्रिय राजमार्गहरूको पहुँच उपलब्ध भएअनुरुप उद्योग, व्यापार, व्यवसाय विकास हुन सकेको छैन । अति विपन्न वर्गहरूसँग कर्जाका लागि चाहिने सूचना तथा धितोको अभाव हुने गरेको छ । सहुलियत ब्याजदरको बारेमा आम सरोकारवालाहरूलाई जानकारीको कमी रहेको छ।

गाउँपालिकाको कुल ६१.५ प्रतिशत घरपरिवारमा पाइप धाराको पानी, करिब १६ प्रतिशत घरपरिवारमा निजी धारा रहेको छ । यस्तै, गाउँपालिकामा कुल २२ कि.मि. ग्राभेल सडक, ७८ कि.मि. ग्राभेल सडक र १८७ कि.मि. कच्ची सडक रहेको छ। ९२ प्रतिशत जनसंख्यासँग मोवाइल टेलिफोन र २५० वटा ल्याण्डलाइन टेलिफोन उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिकाभित्र ३ वटा क्याम्पस (२ सामुदायिक र १ निजी), ३८ विद्यालय (३६ सामुदायिक र २ निजी), ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र प्राविधिक धारको १ वटा विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन् र गाउँपालिका पूर्ण साक्षर घोषणा भइसकेको छ । माध्यमिक, उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा सहज पहूँच स्थापित हुँदै गइ रहेको भएता पनि गुणस्तरीय शिक्षाको क्षेत्रमा अपेक्षित सुधार हुन सकेका छैनन् । सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धी तथा निजी विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धीमा समानता हुन सकेको छैन। व्यवहारिक तथा जीवन उपयोग शिक्षाको कमीका कारण शैक्षिक बेरोजगारी तथा प्रतिभा पलायनको अवस्था कायमै रहेको छ । गल्छी गाउँपालिका क्षेत्रमा १ अस्पताल, २ वटास्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र, १ वटा आयुर्वेद औषधालय, ३ वटा बर्थिङ सेण्टर, ७ गाउँघर क्लिनिक र १० वटा खोप क्लिनिक रहेको छ । स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय सुधार हुँदै गएको भएता पनि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा पोषण सुबिधामा सहज पहुँच स्थापित हुन सकेको छैन । संवैधानिक तथा नीतिगत व्यवस्था बमोजिम लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तनहरू देखिए तापनि आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता न्यून रहेको छ ।

गाउँपालिकाको ८ वटै वडामा विद्युत् सेवा उपलब्ध रहेको छ । बत्ती बाल्नको लागि ९९ प्रतिशत घरपरिवारले बिजुली वत्ती र २० प्रतिशत घरपरिवारले सोलार प्रणालीको प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामध्ये ९२ प्रतिशत जनसंख्यासँग मोवाइल टेलिफोन र २५० वटा ल्याण्डलाइन टेलिफोन उपलब्ध रहेको छ ।

उपर्युक्त उल्लिखित उपब्धीहरू हासिल गर्नमा गल्छी गाउँपालिका लगायत संघ र प्रदेश सरकारको समेत योगदान रहेको छ, यद्यपि सबैभन्दा सक्रिय र महत्वपूर्ण योगदान स्थानीयस्तरकै भएको र आगामी दिनमा पनि यस गाउँपालिकाको विकासमा यी तीनवटै तहबाट आ-आफ्नो भूमिका रहनेछ ।

माथि उल्लेख गरिएअनुसार गाउँपालिकामा धेरै कामहरू भएका छन्, तर यहाँको संभावनाको दृष्टिकोणबाट हेर्दा अझ निकै धेरै काम बाँकी रहेको देखिन्छ । यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनले गाउँपालिकाको विकासको संभावना र उपयोगलाई बृहत्तर बनाउँदै लैजाने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.२ उपलब्ध प्रमुख अवसर तथा संभावना

यस गाउँपालिका संघीय राजधानी काठमाडौसँग ज्यादै नजिक रहेको छ । बागमती प्रदेश राजधानी हेटौडा लगायत त्रिशुली, भरतपुर, पोखरा जस्ता देशका ठूला शहर नतिजको अन्तरआवद्धता रहेको छ । यसै गाउँपालिका करिब बीच भएर पृथ्वी राजमार्ग गएको छ भने पासाङ ल्हामु राजमार्ग र भीमढुङ्गा-लामीडाँडा सितापाइले सडकले समेत यस गाउँपालिकालाई छोएर गएको छ । संघीय राजधानी काठमाडौको समीपमा अवस्थित यस गाउँपालिकालाई देशकै कृषि, आवासीय, औद्योगिक व्यापारिक केन्द्रको रुपमा विकास गर्न सकिने संभावना रहेको छ । गल्छी गाउँपालिकाको समग्र विकासमा यहाँको स्रोत साधन तथा अवस्थितिका कारणले अन्य धेरै अवसर तथा संभावनाहरू रहेका छन्, जुन बुँदागत रुपमा निम्नअनुसार रहेका छन् :

- संघीय राजधानी काठमाण्डौंसँग निकटतम अवस्थितिमा रहेकाले स्थानीय स्तरका वस्तु, सेवाका लागि काठमाडौं उपत्यकाको बजार उपलब्ध हुन सक्ने ।
- राष्ट्रिय स्तरका तीवटा राजमार्गको संगमस्थल भएको र यी राजमार्गहरूले पोखरा महानगरपालिका, बीरगञ्ज महानगरपालिका, अन्य तराई क्षेत्र, उत्तरी छिमेकी चीनसमेतलाई जोड्ने भएकाले आवागमन र बजारको थप सहजता भएको ।
- त्रिशुली नदीको प्रवाह क्षेत्र भएकाले प्रविधि र लगानी विस्तार गरी सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्न सकिने ।
- मध्य पहाडी लोकमार्गमा विकासका लागि प्रस्तावित १० प्रमुख सहरमध्यको एक सहर रहेकाले राष्ट्रिय प्राथमिकतामा रहेको । गल्छी गाउँपालिकाको थप प्रयास भएमा उत्कृष्ट शहरका रुपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको ।
- शान्त, स्वच्छ तथा मनोरम वातावरण भएको र प्रसिद्ध प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको उपलब्धता भएकाले यी क्षेत्रहरूको विकास र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गरी काठमाडौं उपत्यकाबाट आन्तरिक पर्यटकहरू आकर्षित गर्न सकिने सम्भावना रहेको ।
- एकीकृत बस्ती विकास औद्योगिक र व्यापारिक स्थलको लागि संभाव्य क्षेत्र भएकाले नमुनाका रुपमा कार्य अघि बढाउन सकिने ।

- शिक्षा र स्वास्थ्यमा पहुँच र गुणात्मक सुधार भइरहेको ।
- उर्वर तथा समथर भूमिको उल्लेख्य उपलब्धता भएकाले व्यावसायिक कृषिको विस्तार गर्न सकिने ।

२.२.१ विद्यमान प्रमुख समस्या तथा चुनौती

यस गाउँपालिकाको विकासका लागि केही समस्या तथा चुनौतीहरू पनि रहेका छन्, जुन मुख्य रुपमा निम्नअनुसारका छन् :

- उपलब्ध अवसर तथा संभावनाहरू अनुरुप रुपान्तरणकारी ठोस योजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुन नसक्नु ।
- योजनाहरू असार मसान्तमा मात्र सम्पन्न हुनु तथा वास्तविक जनसहभागिता जुटाउन कठिन हुनु ।
- अव्यवस्थित र कमजोर पूर्वाधार एवम् संरचनाको विकास र निर्माण हुनु ।
- प्रदूषण र फोहोरमैला निष्कासनमा वृद्धि भएअनुरुप फोहोरमैला व्यवस्थापन पद्धति सुदृढ हुन नसक्नु ।
- बाह्य रोजगारीमा आकर्षण हुनु तथा प्रतिभा पलायन हुनु । स्थानीय स्तरमा व्यक्तित्व विकास र आर्थिक गतिविधि न्यून हुनु ।
- बढ्दो दरमा नसर्ने रोगमा वृद्धि हुनु ।
- हरियाली वन क्षेत्र अतिक्रमण जैविक विविधतामा ह्रास आउनु ।
- प्राकृतिक सम्पदाको अधिक दोहन हुनु र त्यसमा पर्याप्त नियमन हुन नसक्नु ।
- उत्पादनशील क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व न्यून हुनु ।
- मौलिक ज्ञान, भाषा, संस्कृति, धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाको उपेच्छा हुनु ।
- पिछडापन, लैंगिक र सामाजिक विभेदले निरन्तरता पाउनु ।
- स्थानीय स्रोत, तथ्याङ्क र मानव संशाधनको उपलब्धता न्यून हुनु ।
- दिगो विकासका योजना, कार्यक्रम छनोट र सञ्चालन हुन नसक्नु ।

२.३ आवधिक विकास योजनाको अवधारणा

गल्छी गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने सबै प्रकारका विकास कार्यक्रमहरूलाई साझा सोच र लक्ष्यतर्फ उन्मुख गर्न गाउँको समग्र विकासको लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता पहिचान तथा परिभाषित गरी गाउँ विकासको भविष्यको स्पष्ट मार्गचित्र तयार गर्नु यस आवधिक विकास योजनाको मूलभूत अवधारणा हो । अर्को शब्दमा, विकास प्रक्रियालाई योजनाबद्ध, व्यवस्थित बनाउन; स्पष्ट सोच र तोकिएका लक्ष्य उन्मुख बनाउन तथा समग्र विकासको गतिलाई तीव्रता दिन दीर्घकालीन सोच तथा आवधिक लक्ष्य, उद्देश्यसहित

आवधिक विकास योजना मूलतः स्थानगत विशेषताहरूमा आधारित रहेर समग्र विषयगत क्षेत्रहरू समेट्ने गरी एकीकृत रुपमा तयार गरिएको छ । यसले स्थानीय विकासका साझेदार एवम् सरोकारवालाको पहिचान गरी प्रभावकारी परिचालनको वातावरण तयार गर्न सघाउ पुऱ्याउँदछ । यसमा गाउँपालिकाका सेवा प्रदायक निकाय, सेवाग्राही र सहयोगी निकायसहित सबै सरोकारवालाको सहभागितामा संयुक्त चिन्तन, मनन, मूल्यांकन, विश्लेषण, परामर्श कायम गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा १ अनुसार गाउँ/नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यमकालिन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसर्थ, आवधिक योजना समग्र विकास प्रक्रियालाई व्यवस्थित गर्ने दस्तावेज मात्र नभई स्थानीय तहहरूको एक कानुनी दायित्व समेत हो । यस परिवेशमा तयार गरिएको यस आवधिक योजनामा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई समेत समुचित मध्यनजर गरिएको हुँदा आवधिक गाउँ विकास योजना सम्बन्धित गाउँपालिकाको सर्वोच्च योजना हो ।

आवधिक विकास योजनाले चाहेको अन्तिम गन्तव्य वा परिवर्तन आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोचमा प्रतिविम्बित गरिएको हुन्छ । गाउँपालिकाको समष्टिगत सामाजिक आर्थिक विकासका लागि तयार गरिने आवधिक गाउँ विकास योजनाको सबैभन्दा महत्वपूर्ण विशेषता भनेको यसले जिल्ला विकासको लागि विभिन्न तहका उद्देश्यहरू (लक्ष्य, उद्देश्य, उपलब्धी, प्रतिफल) निर्धारण गरी उपरोक्त उद्देश्यहरू निश्चित अवधिभित्र हासिल गर्न दीर्घकालीन सोच, नीति, सिद्धान्त, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित गर्दछ तथा कार्यक्रम र बजेटसहित भविष्यको मार्गचित्रमा सरोकारवालाहरूबीच आमसहमति कायम गरी कार्यान्वयनका लागि आधार तयार गर्दछ । गाउँ विकास योजनामा दीर्घकालीन सोच उपल्लो स्थानमा रहने हुँदा योजनाका समग्र लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू गाउँको दीर्घकालीन सोच हासिल हुने दिशामा केन्द्रित हुन्छन् ।

२.४ दीर्घकालीन सोच

दीर्घकालीन सोच निर्धारणका लागि गाउँपालिकाले २०७८ भदौ २३ गते कार्यशाला बैठक आयोजना गरेको थियो । उक्त कार्यशाला गोष्ठीमा गाउँपालिकाको मौजुदा समस्या र सवालहरू एवम् उपलब्ध अवसर र सम्भावनाहरूका बारेमा सुरुमा बृहद् छलफल गरी मध्यपहाडी लोकमार्ग अन्तर्गतका १० शहरमध्येको एक शहरका रुपमा रहको गल्छी अन्तरदेशीय केरुङ-काठमाडौं रेलमार्गबाट पनि भविष्यमा एक प्रमुख त्रिदेशीय नाकाका रुपमा स्थापित हुने संभावना रहेको, राजधानी काठमाडौंको नजिका रहेको, बागमती प्रदेशका धेरै जिल्लाबासीहरूका लागि आवागमनमा सहज स्थानमा रहेको तथ्यमा विशेष छलफल गरिएको थियो । यस प्रक्रियामा निर्धारण गरिएको गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच निम्नअनुसार रहेको छ :

त्रिदेशीय व्यापारिक नगर : समृद्ध गल्छी शहर

गाउँपालिकाको यस दीर्घकालीन सोचले गल्छी गाउँपालिकालाई दीर्घकालमा नेपाल, चीन र भारत तीन देशबीचको प्रमुख व्यापारिक केन्द्र र नेपालको एक प्रमुख समृद्ध शहरका रुपमा स्थापित गर्ने सोच राखेको छ ।

२.५ समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य

गाउँपालिकाको समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई माथि उल्लिखित दिर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख गराउनका लागि निम्नअनुसार लक्ष्य उद्देश्यहरू तय गरिएको छ :

२.५.१ समष्टिगत लक्ष्य

- दीगो आर्थिक एवम् मानवीय विकास तथा राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने

योजना अवधि (२०७८/७९-२०८२/८३) को अन्त्यसम्ममा,

- ✓ कृषि, पशु, वन, सेवा र अन्य क्षेत्रमा उल्लेख्य मात्रामा उद्योग, व्यापार, व्यवसायको विकार विस्तार भएको हुनेछ। लघु, घरेलु, साना तथा मझौला गरी गाउँपालिकाभित्र कुल ३००० उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा आएका हुनेछन् ।
- ✓ उद्योग व्यवसाय गाउँपालिकाको एउटा प्रमुख पेशा/आर्थिक क्षेत्रका रुपमा स्थापित भएको हुनेछ । गाउँपालिकाभित्रै सञ्चालित उद्यम व्यवसायमा गाउँपालिकाका करिब ४० प्रतिशत घरधुरी (११५०० जना) ले स्व/रोजगार प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
- ✓ ६० किमी थप पक्की सडक निर्माण भएको हुनेछ तथा कुल १५० कि.मी सडक सञ्जाल विस्तार भई बाह्रै महिना यातायात सञ्चालन भई गाउँपालिकाभित्रको आन्तरिक पहुँच र आवद्धतामा उल्लेख सुधार भएको हुनेछ।

२.५.२ समष्टिगत उद्देश्य

१. उत्पादन, रोजगारी र आयमा दीगो बृद्धि गर्नु
२. गाउँपालिकालाई साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गर्नु
३. सभ्य, स्वस्थ्य र स्वावलम्बी जनशक्ति विकास गर्नु
४. बसोबास, बजार, भौतिक सुविधा तथा अन्तरआवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउनु
५. वनको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधता संरक्षण गर्नु
६. दीगो फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय स्वच्छताको अवस्था हासिल गर्नु
७. समुदायलाई विपद् उत्थानशील र पूर्वाधारलाई विपद् प्रतिरोधी बनाउनु
८. सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धीलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउनु

२.६ निर्देशक सिद्धान्त

गाउँपालिकालाई दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख गराउन यसका समग्र क्रियाकलापहरू निश्चित सिद्धान्तहरूबाट निर्देशित हुनु जरुरी हुन्छ । उपयुक्त दीर्घकालीन सोचका सन्दर्भमा निम्नअनुसार सिद्धान्तहरूमा आधारित गरी गाउँपालिकाले समग्र विकास निर्माण र विकास व्यवस्थापनको नेतृत्व गर्नेछ :

- दिगो तथा योजनाबद्ध विकास र व्यवस्थित शहरीकरण
- उत्पादनमुखी, अन्तरनिर्भर र उन्नत स्थानीय अर्थतन्त्र
- मानव विकास तथा गुणस्तरीय जीवन
- सामाजिक न्याय, समावेशीकरण तथा समतामूलक विकास

- जलवायु परिवर्तन अनुकुलता तथा विपद् उत्थानशिलता
- सूचना प्रविधिमा आधारित, गुणस्तरीय तथा जनमुखी सेवा प्रवाह
- समन्वय, साझेदारी र सहकार्य
- सुशासन तथा सदाचार प्रवर्द्धन
- नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन

२.७ प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र

यस दीर्घकालीन सोच तथा लक्ष्य, संभावना तथा अवसर एवम् सरोकारवालाहरूसँगको छलफलका आधारमा यस गाउँपालिकाको प्रमुख प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र देहायअनुसार पहिचान गरिएको छ ।

- कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, विविधीकरण तथा औद्योगीकरण
- दिगो तथा उत्पादनशील पूर्वाधार, सहज यातायात, सुरक्षित आवास
- व्यावसायिक शिक्षा र स्तरीकृत स्वास्थ्य सेवा, सुदृढ सरसफाइ तथा स्वच्छ खानेपानी
- योजनावद्ध, दिगो, नतिजामुखी विकास र विपद् उत्थानशीलता
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
- स्रोत व्यवस्थापन तथा वित्तीय अनुशासन

२.८ प्रमुख रणनीति

गल्छी गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्य प्राप्त गर्न देहायअनुसारका प्रमुख रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

- तुलनात्मक लाभका कृषि, पशुपंक्षी, तथा वनजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण, विविधीकरण तथा औद्योगीकरण गर्ने
- कृषि, सांस्कृतिक तथा ग्रामीण पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने
- गुणस्तरीय तथा व्यावसायिक शिक्षा र स्तरीकृत स्वास्थ्य सेवा, सुदृढ सरसफाइ तथा स्वच्छ खानेपानी सुविधाको सुनिश्चित गर्ने
- सामाजिक न्याय, समावेशीकरण, संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षामा सहज पहुँच स्थापित गर्ने
- दिगो तथा उत्पादनशील पूर्वाधार निर्माण, सहज यातायात, सुरक्षित आवास, उन्नत सञ्चार सूचना र स्वच्छ ऊर्जाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने
- विकास प्रक्रिया तथा उपलब्धीलाई योजनावद्ध, दिगो, नतिजामुखी र विपद् उत्थानशील बनाउने
- योजना चक्रका सबै हिस्सामा अन्तर सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजसँगको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई प्राथमिकता दिने
- जनमुखी सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन क्षमता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्ने
- आन्तरिक राजस्व सदृढीकरण, स्रोत परिचालन र वित्तीय अनुशासन प्रवर्द्धन गर्ने
- कोभिड-१९ को संक्रमण नियन्त्रण र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउँदै अन्य संभाव्य महामारीहरूको पूर्वतयारी गर्ने

२.९ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

यो आवधिक योजना गल्छी गाउँपालिकाको नेतृत्वमा संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र, गैसस तथा जनसमुदायको सक्रिय सहभागितामा यस योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य उद्देश्य अनुसार वार्षिक रुपमा कार्यक्रम बजेट तर्जुमा, नियमित रुपमा समीक्षा र पृष्ठपोषणअनुरुपको सुधार सहित कार्यान्वयन हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस योजनाको अवधिमा आन्तरिक, वाह्य स्रोत, निजी क्षेत्र, गैसस, जनसहभागिता र अन्य स्रोतबाट जम्मा ६ अर्ब ५४ करोड ७३ लाख ५६ हजार स्रोत उपलब्ध हुन सक्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । स्रोतअनुसारको आय प्रक्षेपण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका २.१ : प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/वार्षिक बजेट

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७५/७६ को यथार्थ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	चालु आ.व.को अनुमान	बजेट अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजार)					
						२०७९/८० को अनुमान	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	२०८१/८२ को प्रक्षेपण	२०८२/८३ को प्रक्षेपण	२०८३/८४ को प्रक्षेपण	पाँच वर्षको कुल
१.	आन्तरिक आय	११६१९९	१०६८६९	१४२०६९	१०३१५०	१५०६९२	१५९८३९	१६९५४१	१७९८३२	१९०७४७	८५०६५२

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७५/७६ को यथार्थ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	चालु आ.व.को अनुमान	बजेट अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजार)					
						२०७९/८० को अनुमान	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	२०८१/८२ को प्रक्षेपण	२०८२/८३ को प्रक्षेपण	२०८३/८४ को प्रक्षेपण	पाँच वर्षको कुल
२.	राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकम	६८०३०	३५५०७	३४३४३	९२७९४	३६४२८	३९३४२	४२४८९	४५८८८	४९५५९	२१३७०६
	क. नेपाल सरकार	५२८१४	३१९१२	२२३६४	७५८२३	२३७२१	२६०९४	२८७०३	३१५७३	३४७३१	१४४८२२
	ख. प्रदेश सरकार	१५२१६	३५९५	११९७९	१६९७१	१२७०६	१३४६८	१४२७७	१५१३३	१६०४१	७१६२५
३.	रोयल्टी बाँडफाँट	०	०	०	५०००	५३०३	५५६९	५८४७	६१३९	६४४६	२९३०५
४.	नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	३०१०७१	२४२२७२	२६७८३२	३५६९००	२८४०८९	२९८२९३	३१३२०८	३२८८६८	३४५३१२	१५६९७७१
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	१४४१००	१०७४००	९७६०७	१४७३००	१०३५३२	१०८७०८	११४१४४	११९८५१	१२५८४३	५७२०७७
	ख. सशर्त अनुदान	१३००९३	१२६९६७	१५०४८४	१९५१००	१५९६१८	१६७५९९	१७५९७९	१८४७७८	१९४०१७	८८१९९१
	ग. समपूरक अनुदान	२६८७८	२६५१	३७८५	५०००	४०१५	४२१५	४४२६	४६४८	४८८०	२२१८४
	घ. विशेष अनुदान	०	५२५४	१५९५६	९५००	१६९२५	१७७७१	१८६५९	१९५९२	२०५७२	९३५१९
५.	प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	४२४४८	२२८७२	३४३१८	६२७७९	३६४०१	३८५८५	४०९००	४३३५४	४५९५५	२०५१९६
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	८०३८	२४९६	२४१२	१२८८०	२५५८	२७१२	२८७५	३०४७	३२३०	१४४२२
	ख. सशर्त अनुदान	१७५६९	६५६३	१६११५	१४३५९	१७०९३	१८११९	१९२०६	२०३५८	२१५८०	९६३५६
	ग. समपूरक अनुदान	१६८४१	९१८२	१५७९१	२९७४०	१६७४९	१७७५४	१८८२०	१९९४९	२११४६	९४४१८
	घ. विशेष अनुदान (बजेट)	०	४६३१	०	५८००	६१५२	६५२१	६९१२	७३२७	७७६७	३४६८०
६.	आन्तरिक ऋण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.	अन्य अनुदान	५२९२३	८९२९४	११४६५२	१२६५००	१२१६११	१३९८५३	१६०८३१	१८४९५५	२१२६९९	८१९९४९
	- जिससबाट प्राप्त अनुदान	२०१८	७१२२	६०००	६०००	०	०	०	०	०	०
	- सरकारी निकायबाट प्राप्त रकम	८०००	१०३६२	३१८९१	३५०००	४०१९१	४६२२०	५३१५३	६११२५	७०२९४	२७०९८३
	- सामाजिक सुरक्षा अनुदान रकम	४२६००	७१४१०	७६२७६	८५०००	८०९०६	९३०४२	१०६९९८	१२३०४८	१४१५०५	५४५४९८
	- PLGSP	३०५	४००	४८५	५००	५१४	५९२	६८०	७८२	९००	३४६९
८.	जनसहभागिता				४८०५	५०९७	५३५२	५६२०	५९०१	६१९६	२८१६५
९.	अन्तर स्थानीय तह साझेदारी रकम				४०००	४३०३	४५६९	४८४७	५१३९	५४४६	२८३०५
१०.	मौज्दात रकम	१०८२७९	१९३१०६	२२९१००	२३५०००	२४३००६	२५५१५६	२६७९१४	२८१३१०	२९५३७५	२९५३७५
११.	अ/गैसस, विकास साझेदारबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रममा लगानी रकम				७५०००	७९५५२	८३५३०	८७७०६	९२०९२	९६६९६	४३९५७७
१२.	नेपाल सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रममा लगानी रकम				२०००००	२१२१४०	२२२७४७	२३३८८४	२४५५७८	२५७८५७	११७२२०५

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७५/७६ को यथार्थ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	चालु आ.व.को अनुमान	बजेट अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजार)					
						२०७९/८० को अनुमान	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	२०८१/८२ को प्रक्षेपण	२०८२/८३ को प्रक्षेपण	२०८३/८४ को प्रक्षेपण	पाँच वर्षको कुल
१३.	प्रदेश सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रममा लगानी रकम				१०००००	१०६०७०	१११३७३	११६९४२	१२२७८९	१२८९२९	५८६१०३
१४.	निजी क्षेत्रको लगानी रकम				५१०००	५४०३५	५८०१३	६२२८८	६६८८५	७१८२६	३१३०४७
	कुल	५३१९७९	५५५०४८	६५२०८९	१२०७३२८	११५८१७०	१२३२६३५	१३१२९५३	१३९९७१४	१४९३५७६	६५४७३५६

२.१० रूपान्तरणकारी परियोजना

गल्छी गाउँपालिकाको विकास प्रक्रियालाई बहुआयामिक प्रभाव पार्ने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई गाउँपालिकाको रुपान्तरणकारी आयोजनाको रुपमा प्रस्ताव गरिएको छ । गाउँपालिकाका रुपान्तरणकारी आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रमा समावेश गरिएको छ । यससम्बन्धी संक्षिप्त विवरण देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका २.२ : रूपान्तरणकारी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण

(रकम रु. हजारमा)

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	भौतिक लक्ष्य	उद्देश्य	अनुमानित लागत	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल
१.	कृषि यान्त्रिकीकरण कार्यक्रम	संख्या	२०००	▪ कृषि क्षेत्रको उत्पादन, उत्पाकत्व बढाउनु ▪ कृषि क्षेत्रमा श्रमिकको माग पूर्ति गर्नु तथा उत्पादन खर्च न्यूनीकरण गर्नु	१५००००	वडा नं. १-८
२.	महेशफाँट सिंचाइ आयोजना	किमि	६	▪ कृषि क्षेत्रको उत्पादन, उत्पाकत्व बढाउनु	२००००	कुसुण्डाफेदी
३.	कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	५	▪ कृषि तथा पशुपक्षीजन्य उत्पादनको माग तथा मूल्यमा वृद्धि गर्नु	२५०००	सुनटार/घर्तीटार
४.	शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	५	▪ शैक्षिक क्षेत्रका समस्याहरू संबोधन गर्नु ▪ दक्ष, प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्नु	१३०००	गाउँपालिकाभरि
५.	प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	▪ बजारको मागअनुरुपको जनशक्ति उत्पादन गर्नु ▪ रोजगारी प्रवर्द्धन गर्नु	६०००	गाउँपालिकाभरि
६.	एकीकृत वस्ती विकास आयोजना	संख्या	२	▪ जोखिमपूर्ण स्थानका वस्ती/समुदायलाई सुरक्षित स्थानान्तरण गर्नु ▪ न्यूनतम सुविधायुक्त, व्यवस्थित वस्ती विकासको नमुना प्रस्तुत गर्नु	६०००००	वडा नं.१ : टारवेल्ट क्षेत्र र वडा नं. ७: डल्टार क्षेत्र
७.	फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र निर्माण र सञ्चालन	स्थान	१	▪ फोहोरमैलाको दीगो व्यवस्थापन गर्नु ▪ सुन्दर शहर/समुदाय निर्माणमा योगदान गर्नु	२००००	वडा नं. ६ को चिरौदी क्षेत्र
८.	पक्की सडक निर्माण (६० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि	६०	▪ सडक यातायातमा वर्षैभरिको पहुँच सुधार गर्नु ▪ स्थानीय सामग्रीको बजारीकरण प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्नु	१५०००००	(पृष्ठ ७४ मा दिइए बमोजिम)
९.	जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	-	▪ समुदायमा जलवायुजन्य जोखिमहरूप्रतिको अनुकूलनता वृद्धि गर्नु	३२०	कुसुण्डाफेदी, सुनटार, घर्तीटार, बैरेनी

परिच्छेद ३ : आर्थिक विकास

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई खाद्य सम्प्रभुताको हकको व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रणको एकल अधिकार गाउँपालिकाको मातहतमा हुने गरी स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा समावेश गरेको छ ।

राजधानी काठमाडौं उपत्यका बाहिरको नजिकको व्यापारिक स्थल, तिब्बतलाई काठमाडौंसँग जोड्ने नाका र काठमाडौंलाई भारत तथा देशकै अन्य ठूला शहरहरूसँग जोड्ने नाकामा अवस्थित भएकाले व्यापारिक, व्यावसायिक विकास गरी गल्छी गाउँपालिकालाई आर्थिक विकासमा फड्को मार्ने गरी अघि बढाउन उल्लेख्य अवसर छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा कृषिको व्यावसायीकरण र लघु, घरेलु तथा साना र मझौला उद्योगहरूको विकास विस्तारमार्फत् पनि उल्लेख्य उपलब्धी हासिल गर्न सकिने स्थिति रहेको छ । आर्थिक विकासका विविधि क्षेत्रहरूमा रहेका संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई विस्तृत रुपमा निम्न परिच्छेदहरूमा व्याख्या गरिएको छ :

३.२ कृषि

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

झण्डै ५६ प्रतिशत मानिसहरूको जीविकोपार्जन र रोजगारीको मुख्य स्रोतको रुपमा रहेको कृषि रहेको यस गाउँपालिकामा मूलतः जीवननिर्वाहमुखी रहेको छ । झण्डै ३८९९ हे.खेतीयोग्य जमिनले ढाकिएको यस गाउँपालिकामा २००० हे.मा तरकारी, १५०० हे.मा खाद्यान्न तथा ३९९ हे.मा फलफूल खेती गरिएको अनुमान छ । खाद्यान्नप्रधान यस गाउंपालिकाको कृषि क्षेत्र विस्तारै तरकारी लगायत उच्च मूल्ययुक्त बाली जस्तै; मसलाबाली, मह, च्याउ खेतीतर्फ फड्को मार्न थालेको देखिन्छ। गाउँपालिकाभित्र थुप्रै तरकारी तथा उच्चमूल्ययुक्त बालीका लागि पकेट क्षेत्रहरू हुनु, गाउँपालिकाबाट पर्याप्त मात्रामा तरकारी काठमाण्डौ भित्रिनु, गाउँपालिकाको वरिपरि बजार क्षेत्रको विकास तथा विस्तार हुँदै जानु, मानिसहरूले बढ्दो रुपमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्दै जानु, किसान समूहहरू हुनु, गाउँपालिकाले कृषिको क्षेत्रमा बढ्दो रुपमा लगानी गर्दै जानु, काठमाण्डौका अतिरिक्त बुटवल, पोखरातिर पनि यहाँको कृषिका उपजहरूको निकासी हुनु, व्यवसायिक कृषि फर्महरूको संख्या बढ्दै जानु यहाँको कृषि क्षेत्रका सबल पक्ष हुन् ।

मकै, धान, कोदो, गहुँ यहाँको मुख्य अन्नबालीहरू हुन् भने बोडी, मास, मसुरो, सानो केराउ, गहत, भटमास मुख्य दलहन बाली हुन । तेलहन बालीअन्तर्गत तोरी, बदाम, तिल, रायो, सर्स्यु उत्पादन गरिन्छ भने तरकारीमा खेती आलु, फर्सी, लौका, सिमी, स्कुस, घिरौंला, रायो, बन्दा, प्याज, काउली, भिन्डी, लसुन, अदुवा, बेसार मुख्य छन् । फलफूलमा आँप, नास्पाती, हलुवावेद, खुर्पानी, आरु, लप्सी, रुख कटहर, जुनार, ज्यामिर, भोगटे, कागती, अम्बा, केरा आदिको उत्पादन हुन्छ । विभिन्न अध्ययन सामग्रीबाट कल्लेरी र गोगनपानीलाई धानको, कल्लेरीलाई गहुँको, गोगनपानी र बैरेनीलाई गहुँको, गोगनपानीलाई उखु र रेशमखेतीको पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने देखिन्छ । यहाँ बलौटे, रातो र पाँगो माटो पाइन्छ। यहाँ सिंचाइको लागि पर्याप्त स्रोत रहेको छ। उष्ण, समशितोष्ण तथा शितोष्ण गरी सबै प्रमुख हावापानी पाइने यस गाउँपालिकामा कृषिमा विविधता रहेकोछ। वार्षिक अधिकतम तापक्रम ३० डिग्रिभन्दा थोरै माथिको र न्यूनतम तापक्रम १० डिग्रीसम्मको उपयुक्त तापक्रम रहेको छ। २३ वटा कृषि सहकारी संस्था तथा १७ वटा बैंकहरू रहेकाले बैंक तथा वित्तीय संस्था/कर्जामाथिको पहुँच सहज छ । यहाँका गल्छी बजार, बैरेनी बजार, मासटार बजार, भल्टार बजार, बेल्खु बजार, मछेडी बजार, बरहाते बजार, सिमबजार, महेश दोभान बजार राष्ट्रिय राजमार्गमा अवस्थित भएकाले काठमाडौं, पोखरा तथा अन्य ठूला शहरहरूको बजारमा सहज पहुँच प्राप्त गर्न सकिने अवस्था छ । यहाँ २३ वटा कृषि सहकारी संस्था तथा १७ वटा बैंकहरू रहेकाले कृषि कर्जा प्राप्तीका लागि सहज पहुँच रहेको छ ।

गाउँपालिकामा कुल खेती गरिएको जमिनको झण्डै ५३ प्रतिशत क्षेत्रफल सिंचित हुनु, गाउँपालिकामा कृषि फर्महरूको संख्या बढ्दै जानु, कृषि फर्महरूको दर्ता तथा नवीकरण गर्ने परिपाटीको विकास हुनु, गाउँपालिकाभित्र कृषि मेलाहरूको आयोजना गरिनु आदिले कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरणलाई प्रवर्द्धन गरेका छन् । कृषीसम्बन्धी ज्ञान, सीप तथा व्यावसायीकरण, आधुनीकीकरणको अभिवृद्धि, प्रविधि हस्तान्तरणको साथै आवश्यक प्रविधि, मल, कर्जा बीउ बिजनको उपलब्धतामा सरलीकरण गरेर कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि ल्याई आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउन सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

युवा जनशक्ति कृषिप्रति आकर्षित हुन नसक्दा यस क्षेत्रको कृषिको व्यवसायीकरण तथा आधुनिकीकरण हुन सकेको छैन। यसलेगर्दा गाउँघरमा जमिन बाँझो राख्ने चलन बढ्दै गएको छ। गाउँपालिकाभरिमा झण्डै ९५१ हे. जमिन बांझो रहने गरेको गाउँपालिकाकै तथ्यांक छ। जमिनको खण्डीकरणसँगै कृषि यान्त्रिकरणमा समस्या आएको छ। दुई तिहाइभन्दा बढी किसान साना किसान हुनु र यस्ता साना किसानहरूको सहुलियत कृषि कर्जामा सहज पहुँच स्थापना हुन नसक्दा उनीहरूको मेहनतबाट प्राप्त हुने प्रतिफलबाट कृषि क्षेत्र बञ्चित भएको छ। आफूलाई चाहिने बाली मात्र उत्पादन गर्ने तर बजारको आवश्यकता हेरी कृषि उपजहरू उत्पादन गर्ने ज्ञान, सीप र सोचको कमी अर्को समस्या हो। किसानहरूलाई बजार सम्बन्धी सूचनाको अभाव रहेकाले उनीहरूले आफ्नो फसल बजार मूल्यको झण्डै आधा मूल्यमा बेच्न बाध्य भइरहेका छन्।

गाउँपालिकामा १० वटा कृषि समूहहरू रहेका भएपनि यिनीहरूको संस्थागत विकास हुन सकेको छैन। टाठाबाठा किसानहरूले मल, बीउ, औजार आदि सजिलै पाउने तर सोझा किसानहरूले पाउन नसक्ने स्थिति विद्यमान छ। किसानहरूको मनोवल उच्च राख्नका लागि आवश्यक पर्ने कृषि तालिम, स्थानगत अनुगमन, प्रशिक्षण तथा सहजीकरण उचित रुपमा हुन सकेको छैन। कृषि प्रविधिहरूलाई किसानदेखि किसानसम्म पुऱ्याउनका लागि पर्याप्त मात्रामा अगुवा कृषकहरू विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। गाउँपालिकामा चिस्यान केन्द्र नहुनु र सेलार स्टोरेजले ठूलो उत्पादनका लागि कम उपयोगी हुनुलाई पनि कृषिको व्यवसायिकरण तथा आधुनिकीकरणमा बाधा मानिएको छ।

ठूलो संख्यामा कृषि सहकारी संस्थाहरू गाउँपालिकामा रहेका भए पनि कृषि उपजको बजारीकरण, ज्ञान, सीप तथा प्रविधिको विस्तारमा उनीहरूको भूमिका कमजोर भएकोले कृषि क्षेत्रले गति लिन सकेको छैन। गाउँपालिकाको भूगोल ठूलो छ, सबै मौसममा सहज यातायात सुविधाको अभाव तर गाउँपालिकाभरि जम्मा तीन जना कृषि प्राविधिकहरू मात्र रहेका छन्। सहकारी तथा निजी संस्थाहरू कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रको व्यावसायीकरणमा प्रभावकारी हुन सकेका छैनन्। दर्ता भएका कृषि सहकारी तथा कृषि फर्महरू अनुदानमुखी हुनु अर्को समस्याको रुपमा रहेको छ।

बढ्दो तापक्रम, घट्दो वर्षा, बाढी पहिरोको कारणले सिंचाइ कुलोको विनास, ताल पोखरीहरू सुक्दै जाने समस्या एकातर्फ छ भने अर्कोतर्फ धेरै किसानहरू जलवायु परिवर्तनको बारेमा अनभिज्ञ छन। जलवायु अनुकुलनका अभ्यासहरू लागू गर्नुपर्ने टड्कारो आवश्यकता भएको छ।

बाली भित्र्याएपछि हुने हानी-नोक्सानीको हिस्सा धेरै छ र यो विशेषगरी चाँडै नष्ट हुने बालीहरू जस्तै केरा र तरकारीमा बढी छ। किसानहरूमा राम्रो प्याकेजिङ्ग, भण्डारण तथा बजारीकरणको सीपको अभाव रहेको छ। विभिन्न रोगकिराबाट झण्डै २५ देखि ३० प्रतिशत बालीनालीहरूको नास हुने गरेको छ। रोग किराबाट बच्नका लागि धेरै मात्रामा ढुसीनासक विषादीको प्रयोग गर्ने गरिएको छ। विषादीको प्रयोग गर्ने प्रचलन बढ्दो मात्रामा छ तर प्रयोगकर्तामा यसको सही प्रयोगबारे उचित जानकारी छैन। विषादी छर्ने बेलामा अहिले पनि व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्रीको प्रयोग साना किसानहरूले कम प्रयोग गरेको देखिन्छ। विषादीको अत्याधिक प्रयोगवाट माटोको भौतिक तथा रासायनिक गुणमा परिवर्तन आउँदै गएको देखिन्छ। माटोको अम्लियपनामा वृद्धि भएको छ। रैथाने जातहरू मासिँदै जानु, हाईब्रिड जातको प्रयोग बढ्नु बालीहरूमा रोग कीराको संक्रमण बढ्ने अर्को कारण हो। गाउँपालिकामा एग्रोभेटहरूको संख्या निकै न्यून रहेको छ।

आधुनिक कृषि प्रविधि, मल, औजार तथा उपकरणको अभाव हुनाको साथै सोको अधिकतम लागत मूल्यले गर्दा सोको प्रयोगमा कमी हुन गई कृषि व्यावसायिक कृषि लागेका कृषकहरू निरुत्साहित हुने स्थिति छ। गाउँपालिकामा रहेको अत्यन्त उर्वर भूमिमा आधुनिक कृषि प्रणालीको अभावले गर्दा खेतीयोग्य भूमिको पूर्ण सदुपयोग हुन सकेको छैन भने अर्कोतर्फ माटोको उर्वराशक्ति क्रमशः क्षीण हुँदै उत्पादन र उत्पादकत्वमा ह्रास आएको देखिन्छ। जथाभावी हुने गरेको वस्ती विकासलाई व्यवस्थित गर्नाको साथै पुराना परम्परागत कूलोहरूको मर्मत सुधार गरी माटोको उर्वराशक्ती बढाई दिगो विकासको धारणा अनुरुप काम गर्न सकेमा भावी पुस्ताको लागि यस गाउँपालिकालाई बस्न लायक ठाउँको रुपमा विकसित गर्न सकिन्छ।

गाउँपालिकाभित्र थुप्रै मिठाई पसल, खाजा घर, दुग्धजन्य उत्पादन तथा साना एवम् घरेलु उद्यमीहरूवाट उत्पादित वस्तुको गुणस्तरको सुनिश्चितता हुन नसक्नु तथा मिठाई एवम् फलफूलहरूमा बढी मात्रामा प्रयोग हुनु, यसको नियमन हुन नसक्नाले जनस्वास्थ्य जोखिम बढ्दै गएको छ।

३.३ सिंचाइ विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

आवधिक योजना तर्जुमा गोष्ठीमा सहभागितामूलक छलफलबाट प्राप्त तथ्यांकअनुसार यस गाउँपालिकाभरि वर्षैभरि सञ्चालनमा रहने २५ वटा सिंचाइ आयोजनाहरू रहेका छन् । यी सिंचाइ आयोजनाबाट झण्डै २००० रोपनी जमिनमा सिंचाइ हुने गरेको छ भने झण्डै १५० वटा मौसमी सिंचाइ आयोजनाहरूवाट झण्डै ९००० रोपनीमा सिंचाइ सुविधा पुगेको छ । कुल खेती गरिएको जमिनको झण्डै ५३ प्रतिशत जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुगेको छ । अत्यावश्यक स्थानहरूमा प्लाष्टिक पोखरीहरूको निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याइएको छ । झण्डै ४७ प्रतिशत जमिनमा सिंचाइको संभावना रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गल्छी गाउँपालिका भूकम्प, बाढीपहिरोको पर्याय भएकोले सिंचाइ कुलोको क्षति एउटा प्रमुख चुनौतीको रुपमा रहेको छ। वर्षायाममा ठूलो वर्षा र यसले निम्त्याउने बाढीको कारणले गर्दा माथिल्लो भागवाट ठूला ठूला ढुंगा झर्ने, माटो थुप्रिने र कुलो पुरिने समस्याहरू किसानले भोग्दै आएका छन् । कुलो मर्मत संभार कोष नहुँदा समयमै कुलोको मर्मत संभार नहुँदा ठूलो क्षति हुने गरेको छ। सिंचाइ कुलोको लागि पर्याप्त पानीको स्रोतको कमी, भएको स्रोतको पनि समुचित प्रयोग हुन नसक्नु तथा वैकल्पिक सिंचाइ सुविधाको अभ्यासमा कमी हुनु समस्याको रुपमा रहेको छ । सिंचाइ प्रदेश सरकारको मातहतमा रहेकोले स्थानीयतहसंगको यसको सहकार्य बढाउनु पर्ने देखिन्छ। कृषि तथा सिंचाइ वीच कमजोर संस्थागत समन्वय, वर्षात्को पानी तथा साना खोलाहरूमा निर्भर हाम्रा सिंचाइ आयोजना यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३.४ पशुपन्छी विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गल्छी गाउँपालिका पशुपालनको दृष्टिकोणले धेरै संभावना बोकेको गाउँपालिका हो । पहाडी भूबनावट, पर्याप्त भुईघाँस, डालेघांस तथा हरियाली, मिहनेती किसान, वढ्दै गएको बजार क्षेत्रले पनि यसको संभावनाको उजागर गरेको हो । यहाँ झण्डै ५८७१ वटा भैंसी, ५१०५६ वाखा, उन्नत कुखुरा १९३९०० हुनुले पनि यहाँको पशुपालन विस्तारै व्यावसायिक बन्दैछ भन्ने संकेत गर्दछ । यहाँ भएको २ वटा व्यवसायिक भैंसी फर्म, ५० वटा भन्दा वढी वाखा फर्म, ७ वटा कुखुरा फर्म तथा १ वटा स्थानीय गाई फर्मले पनि यहाँ पशुपालनको प्रचुर संभावना रहेको देखाउँछ। यस गाउँपालिकामा ८ वटा मासु पसल सञ्चालनमा आएका छन भने १ वटा दुग्ध चिस्यान केन्द्र यस गाउँपालिकाको वडा नं. ६ वैरेनीमा सञ्चालनमा रहेको छ। दुग्धजन्य पदार्थको विकी गर्न ७ वटा दुग्ध डेरी स्थापना भएको छ। पशुपालन समुह १० वटा रहेको छ भने झण्डै १५ जना पशुपालन प्राविधिकहरू रहेका छन । यस पालिकाको वडा नं.१ मा ट्राउट माछाको एउटा माछा पोखरी सञ्चालनमा रहेको छ। त्यस्तै धादिङ्ग जिल्लामा १७ वटा पशु विमा कम्पनी हुनु त्यसमा पनि शिखर, एनएलजी तथा सगरमाथा बढी सक्रिय हुनुले पनि यहाँ पशु विमाका लागि सहज वातावरण भएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा रहेका अधिकांश पशुहरू स्थानीय रहेका छन् भने उन्नत जातका पशुहरूको संख्या न्यून रहेको छ। स्थानीय जातका पशुहरूको उत्पादन क्षमता सामान्यतया न्यून हुने भएकाले समग्र गाउँपालिकाको पशुपालन क्षेत्रको उत्पादन/उत्पादकत्व पनि न्यून रहेको छ। उत्पादन/उत्पादकत्व सुधार गर्नु गाउँपालिकाको पशुपालन क्षेत्रको एउटा मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेको छ।

गाउँपालिकाभित्र १५ जना पशु प्राविधिकहरू भएता पनि गाउँपालिकाले एकजना पशु प्राविधिकवाटै प्राविधिक सेवाको काम गर्दै आएको छ। गाउँपालिकाभित्र पशु विकासको नीति, कार्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन कार्यलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउनका लागि गाउँपालिकामा संस्थागत प्रबन्ध कमजोर रहेको छ । प्राविधिक सेवा टेवाको काम सहज, सरल तथा छिटो छरितो नहुनु र उत्पादकत्व कम हुनुले युवा पुस्ता पशुपालनप्रति आकर्षित हुन सकेको छैन । पर्याप्त मात्रामा दूग्ध चिस्यान केन्द्र तथा प्रशोधन केन्द्रहरू रहेका छैनन् । मासुपसलहरू भएता पनि स्वच्छ मासुपसलको अभाव देखिन्छ । भएका मासु पसलेहरूलाई स्वच्छता र सरसफाई सम्बन्धि तालिम तथा नभएको स्थानमा मासु पसल गर्न चाहाने उद्यमीहरूको पहिचान गरी आवश्यक सहयोगको जरुरी भएको देखिन्छ । गाउँपालिकाभित्र रहेका पशुपालन समूहहरूका लागि क्षमता विकास र अन्य सहजीकरणका कार्यक्रमहरू पर्याप्त रुपमा गर्न नसक्दा ती समूहहरू निष्क्रिय हुँदै गएका छन् । पशुपालनका लागि उचित किसिमका गोठ तथा खोरको प्रबन्ध हुन सकेको छैन । साथै, उन्नत घाँस खेती पनि विकास हुन सकेको छैन । स्थानीयस्तरमा दाना उद्योग रहेको छैन । स्थानीयस्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थबाट घरमै दाना बनाउन सकिने विषयमा किसानहरूलाई ज्ञान, सीप रहेको छैन। दूध तथा दुग्धजन्य वस्तुको समुचित बजार व्यवस्थापन हुन नसक्दा किसानहरूले उत्पादन गरेको मासु, दूध तथा अण्डा समयमा बिक्री नभई खेर जाने गरेको समेत छ। धादिङ्ग जिल्लामा पर्याप्त संख्यामा पशु बिमा कम्पनीहरू भएता पनि सबै किसानहरूलाई पशु विमाको बारेमा जानकारी हुन सकेको छैन। उन्नत पशुहरूमा बढी रोग लाग्ने तथा गाउँपालिका प्राकृतिक प्रकोपको हिसाबले संवेदनशील गाउँपालिका भएकोले पनि पशु विमाको

कार्यक्रममा किसानहरूको पहुँच स्थापना गर्न जरुरी छ। बाखामा हाडनाता प्रजनन् पशुपालन क्षेत्रको यहाँको अर्को एउटा समस्या हो। गाउँघरमा अझै पनि बाखाको प्रजनन्का लागि उन्नत र बाहिरको बोको लगाउने प्रचलन स्थापित नहुँदा बाखामा हाडनाता प्रजनन् कायमै छ।

३.५ उद्योग र व्यापार

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

राष्ट्रिय राजगमार्ग र राजधानी शहर काठमाडौंसँग नजिकको पहुँच भएकाले उद्योग-व्यापार विकासको संभावना राम्रो रहेको छ। हालसम्म झण्डै ७७२ वटा व्यापार व्यवसायहरू गाउँपालिकामा दर्ता भएका छन्। राजमार्गको आसपासमा ९ वटाभन्दा बढी बजार क्षेत्र हुनु, गाउँपालिका काठमाडौंबाट नजिकको दुरीमा हुनुले पनि व्यापार व्यवसायका लागि आधार खडा गरेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा पर्याप्त मात्रामा कुटानी-पिसानी मिल रहनु, २७ वटाभन्दा बढी क्रसर उद्योग सञ्चालनमा रहनु पनि उद्योग, व्यापार क्षेत्रको संभावना बढाएको हो। गाउँपालिकामा काठ, जडिबुटी, खोटो, लोक्ता, अल्लो, चुनढुङ्गा, मार्वल, स्लेट, फलफूल, खाद्यान्न, तरकारी आदिमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरूको धेरै संभावना रहेको छ।

ख) समस्या तथा चुनौती

व्यवसायिक सोच तथा संस्कारको अभाव उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय सञ्चालनको एउटा प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ। त्यस्तै, सबै स्थानमा सडक सञ्जाल नपुग्नु अर्को समस्याको रुपमा रहेको छ। स्थानीय उपभोक्ता तथा सेवा प्रदायकहरूमा उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्न चाहिने तालिम तथा प्रशिक्षणको विषयमा उन्नत सोचको अभाव रहेको छ। तालिमप्रतिको सोच र अवधारणामा परिवर्तन जरुरी देखिएको छ। व्यवसायिक सेवा प्रदायक संस्था तथा व्यवसायिक प्रविधिको अभाव अर्को समस्याको रुपमा विद्यमान छ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह गर्ने ऋणमा सबै व्यवसायीहरूको पहुँच स्थापना हुन नसक्नु अर्को समस्याको रुपमा रहेको छ। गरिब तथा विपन्न वर्गको वित्तिय सूचनामा पहुँच नहुनु, पहुँच भई हाले पनि उनीहरूले सहजै ऋण लिन नसक्नु आदि समस्याहरू रहेका छन्। उद्योग, व्यवसाय सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने दीर्घकालीन नीति, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको अभाव रहेको छ। गाउँपालिकाले उद्योग, व्यवसाय तथा व्यापारलाई प्राथमिकतामा राखेको छैन। यसका लागि बजेट विनियोजन तथा कार्यक्रम सञ्चालन भई मानिसहरूको क्षमता विकास गर्ने कार्यहरू हुन सकेको छैन।

उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन हुन नसक्नु, व्यवसाय सम्बन्धी सूचना केन्द्रको कमी हुन, ऋण लिनका लागि मात्र व्यवसाय दर्ता गर्ने प्रचलन हावी हुनु पनि उद्योग व्यापार क्षेत्रको विकासका व्यवधानहरू हुन्।

३.६ बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकाभित्र १७ वटा निजी बैंकका शाखाहरू स्थापना भएका छन। सांग्रिला, कामना, एनआईसी एसिया, ग्लोबल, बैंक अफ काठमाडौं, नेपाल बंगलादेश, ज्योति, नविल, मुक्तिनाथ आदि बैंकहरू यस गाउँपालिकामा रहेका छन। २ वटा लघु वित्त तथा २४ वटा सहकारी संस्थाहरूको अवस्थिति रहेको यो गाउँपालिका बैंक तथा वित्तीय सेवाका हिसाबले सवल रहेको छ। कुल कर्जाको झण्डै ६५ प्रतिशत कर्जा सहकारी संस्थाहरूबाट प्रवाह हुने गरेको छ।

ख) समस्या तथा चुनौती

विपन्न वर्गहरूको कर्जामा पहुँच कठिन रहेको छ। अति विपन्न वर्गहरूसँग कर्जाका लागि चाहिने सूचना तथा धितोको अभाव हुने गरेको छ। सहुलियत ब्याजदरको बारेमा आम सरोकारवालाहरूलाई जानकारीको कमी रहेको छ।

बैंकबाट कर्जा प्राप्त गर्न नयाँ ग्राहक तथा उद्यमीहरूका लागि कठिन हुने गरेको छ। उद्योग व्यवसायका लागि आवश्यक पर्ने पूँजीको पहुँच सहज हुन सकेको छैन साथै, कम आय भएका वर्गलाई समेत कर्जा सहज रुपमा उपलब्ध हुन सकेको छैन।

सहकारी शिक्षाको सम्वन्धमा ज्ञान र जागरुकताको कमी रहेको छ। सुशासनको कमजोर छ। कर्जा प्रवाहको बारेमा प्रभावकारी अनुगमन हुन नसकेको। वित्तीय अनुसन्धानको कमी रहेको छ। उत्पादनमूलक रोजगारीमा ध्यान पुग्न सकेको छैन। बचत तथा ऋण संरक्षण नीतिको कमी रहेको छ।

३.७ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

३.७.१ सोच

गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्था, संभावना, अवसर, समस्या, चुनौती तथा नागरिक अपेक्षासमेतलाई मध्यनजर गर्दै आर्थिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार तय गरिएको छ :

- दीगो र सबल स्थानीय अर्थतन्त्र निर्माणमा योगदान गर्ने

३.७.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको सोच हासिल गर्ने दिशामा निम्नअनुसार लक्ष्य तय गरिएको छ :

- उत्पादन, रोजगारी र आयमा दीगो वृद्धि गर्ने

३.७.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

१. व्यावसायिक कृषि, पशुपंछीजन्य उत्पादन र औद्योगिकीकरणमा वृद्धि गर्नु
२. स्थानीय सीप एवम् कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवम् विस्तार गर्नु
३. बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु
४. स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयआर्जनका दीगो अवसरहरू अभिवृद्धि गर्नु

३.७.४ रणनीति र कार्यनीति

योजनाको आर्थिक विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा तदनुरुपका कार्यनीतिहरू देहायअनुसार रहेका छन् :

तालिका ३.१ : आर्थिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : व्यावसायिक कृषि, पशुपंछीजन्य उत्पादन र औद्योगिकीकरणमा वृद्धि गर्नु	
१.१ वडास्तरमा कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रको व्यवसायिक सेवा अभिवृद्धि गर्ने	१. गाउँपालिकाभित्र गाउँपालिकास्तरीय कृषि विकास समिति गठन गरी कृषि विकासको नीति, कार्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन कार्यलाई व्यवस्थित गरी व्यवसायिक सेवामा अभिवृद्धि गरिनेछ। २. साना किसानहरूलाई आफ्नो जीविकोपार्जनका लागि मात्र कृषि उत्पादन गर्नु भन्दा पनि बजारमुखी उत्पादनमा प्रोत्साहन गरिनेछ। ३. कृषि पकेट प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन मार्फत् कृषिमा व्यवसायीकरण गर्ने कार्यलाई जोड दिइने छ। वडागत रुपमा कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका पकेट क्षेत्रहरू पहिचान तथा निर्धारण गरी आवश्यक सहयोग एकीकृत रुपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। ४. एक वडा एक कृषि प्राविधिकको नीति अवलम्वन गरिनेछ। ५. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रहरूमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन, संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको विकास गरिनेछ। ६. व्यवसायिक कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन तथा व्यवस्थापन गर्न विशिष्ट बालीहरू खाद्यान्न, तरकारी, अन्य नगदेवाली, फलफूलजन्य, मसलाजन्य (जस्तै टिमुर, लसुन अदुवा), धर्म तथा अध्यात्मजन्य (जस्तैः रुद्राक्ष, श्रीखण्ड, शितलचिनी), व्यवसायजन्य (पाउलोनिया र अगरउड जस्ता) औषधिजन्य (जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य आदिको प्रवर्द्धन तथा विकास गरिने छ। ७. साप्ताहिक हाटबजार, कृषि मेला प्रदर्शनी आयोजना मार्फत् स्थानीय कृषि बजारको प्रवर्द्धन गरिने छ। ८. स्थानीय लोपोन्मुख बीउविजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ। ९. कृषकसँग अध्यक्ष कार्यक्रम अन्तर्गत गाई वा भैंसीपालन गर्ने कृषक वा समूहमार्फत् आवश्यक सहयोगका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। १०. पशु विकास पकेट क्षेत्रहरूको सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा भुईघाँस तथा डालेघाँसको ब्लक स्थापना गरी पशु आहारको न्यूनतालाई गरी पुरा गरिनेछ। ११. सबै वडाका युवा, लक्षित वर्ग र कृषकहरूको सहभागितामा कृषि उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ। १२. स्थानीय लोपोन्मुख बीउविजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ। १३. जमीन बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई नियन्त्रण गर्न गाउँपालिकाबाट प्रवाह गर्ने सेवा तथा सुविधामा कडाई गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ। १४. नियमित घरदैलो गरी पशु स्वास्थ्य सेवा सहज र भरपर्दो बनाइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
१.२. कृषि व्यवसायलाई विशिष्टीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने	१. कृषि, पशुपन्छी, माछा लगायत औद्योगिक वस्तु उत्पादन र प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना, स्तरोन्नति र प्रवर्द्धन गरिनेछ। २. कृषि र पशुपालन सम्बन्धी तरकारी, मसलाबाली, माछा, गाईभैसी र बाखापालनमा केन्द्रित गरी एक वडामा एक-एक वटा नमूना कृषि फर्म मोडेलको रुपमा सञ्चालन गरिनेछ। ३. तरकारी, फलफूल, मसलाबाली, दुध उत्पादन पकेट क्षेत्रलाई लक्षित गरी कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरूको संकलन, प्रशोधन र चिस्यान केन्द्रको विकास र विस्तार गरिनेछ। ४. जैविक उत्पादन केन्द्रको विकास गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ। ५. गाउँपालिकामा १/१ वटा बाखा र भैंसी स्रोत केन्द्रको स्थापना गरिने छ। ६. एक वडामा एक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरीको स्थापना गरी बिरुवाको उपलब्धतालाई सहज गराइनेछ। ७. फूल, कफि, टिमुर, अलैची, मसलाजन्य बाली, किवी, एभोकाडो, मेकाडामिया, सिस्नु आदिको पकेट क्षेत्र पहिचान गरी स्थान, माटो र हावापानी अनुसारको बाली छनौट गरी व्यवसायिक उत्पादनको लागि कृषि प्रसार तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ। ८. कृषि प्रसार कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ। ९. एक गाउँ एक विशेष उत्पादन अन्तर्गत पकेट क्षेत्र विकास मार्फत् व्यवसायिक उत्पादन गर्न कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र परिचालन गरिनेछ।
१.३. दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन मार्फत् प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने	१. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय स्तरमा तालिम प्राप्त प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्दै जाने नीति लिइने छ। २. **"एक वडा एक कृषि उत्पादन"** कार्यक्रमको अवधारणालाई अगाडि बढाउन आवश्यकता अनुसार वडामा एक जना जे.टि.ए. राख्ने व्यवस्थालाई क्रमशः अगाडि बढाइने छ। ३. पशुपालनको लागि प्राविधिक जनशक्तिको विकास र परिचालनको लागि एक वडा एक पशु स्वास्थ्य प्राविधिकहरूलाई निरन्तरता दिइने छ।
१.४. कृषकलाई कृषि यान्त्रिकीकरणमा सहयोग गर्ने	१. कृषकलाई अत्यावश्यक यन्त्र, उपकरण उपलब्ध गराउन कस्टम हायरिङ केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ। २. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी कृषि औजार तथा यन्त्रहरूको उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। ३. कृषकहरूका लागि श्रममा आधारित उत्पादन, भण्डारण, प्रशोधन र बजारीकरणका प्रविधि हस्तान्तरणको व्यवस्था गरिनेछ। ४. कृषि सामग्री, अनुदान, बिमा, ऋण, शित भण्डार, संकलन, प्रशोधन र बिक्री केन्द्र, बजारीकरण र कृषि सूचनामा किसानको सहज पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ।
१.५. दीगो र भरपर्दो सिंचाइ, बाह्रै महिना उपलब्ध गराउने	१. खाद्य तथा तरकारी उत्पादनमा वृद्धि गर्न खेतीयोग्य क्षेत्रमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्दै जाने नीति लिइने छ। २. सञ्चालित सिंचाइ कुलोको नियमित मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक कोषको व्यवस्था गरिने छ। ३. थोरै पानीले धेरै क्षेत्र र समयमा सिंचाइ गर्न थोपा समेतका आधुनिक प्रविधीमा आधारित सिंचाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
उद्देश्य २: स्थानीय सीप एवम् कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवम् विस्तार तथा औद्योगिकीकरणको आधार तयार गर्नु	
२.१ स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने	१. उद्योग स्थापनाका लागि संभाव्यता अध्ययन गरी संभाव्य उद्योगहरूको स्थापनामा जोड दिइनेछ। २. कृषि, पशु, माछा र वनमा आधारित उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ। ३. युवालाई लक्ष्यित गरी सीप र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ४. स्थानीय समुदायलाई उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनमा आधारित सचेतना, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ। ५. स्थानीय उत्पादनको संकलन र प्रशोधनमा आधारित उद्योगको स्थापनामा जोड दिइनेछ। ६. परम्परागत सीपको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा आधुनिकीकरण सम्बन्धी उद्योगहरूको पहिचान तथा संरक्षण गर्ने कार्यक्रम (स्थानीय सीपमा आधारित ठेकी, मादल, जुत्ता, हस्तकला, गरगहना, मूर्तिकला, गुन्द्रुक, सिन्की, मस्यौरा आदि) सञ्चालन गरिनेछ।
२.२. औद्योगिक विकासको आधार तयार गर्ने	१. नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी गाउँपालिकाको उपयुक्त क्षेत्रमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गरी औद्योगिक विकासको ठोस आधार तयार गरिनेछ। २. उद्योग वाणिज्य सङ्घ लगायत सरोकारवाला सङ्घ संस्थाको सहकार्यमा व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ। ३. गाउँपालिकाको पहिचान र विकाससँग सम्बन्धित मेला, महोत्सव सञ्चालन गरिनेछ। ४. उद्योग सञ्चालनको लागि काठमाण्डौका औद्योगिक प्रतिष्ठान र ठूला उद्यमी व्यापारीसँग समन्वय, सहकार्य गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	५. संघ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी औद्योगिक विकासको लागि आवश्यक सडक र अन्य पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ।
उद्देश्य ३: बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु	
३.१. व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच वृद्धि गर्ने	१. बैंकिङ लगानी कृषि क्षेत्रमा वृद्धि गर्न पैरवी गरिने छ। २. वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। ३. आर्थिक कारोवारका लागि बैंक तथा वित्तीयसंस्था मार्फत् हुने कारोवारलाई प्रोत्साहन गरिने छ। ४. सहकारीहरूलाई एकापसमा गाभ्ने प्रक्रियालाई सहजीकरण गरिने छ। ५. सहकारीहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्द्धन अभिवृद्धि गरिनेछ।
३.२. बैंकिङ कारोवारमा गाउँवासीको सहज पहुँच कायम गर्ने	१. वडाका विभिन्न भागमा बसोवास गर्ने अशक्त, असहाय, जेष्ठ नागरिकहरूको वित्तीय सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न घुम्ति बैंकिङ प्रणाली सञ्चालन गर्न समन्वय गरिनेछ। २. वडाहरूमा वाणिज्य बैंकका शाखाहरू स्थापनाका लागि विभिन्न वाणिज्य बैंकहरूसँग पहल गरिनेछ। ३. सबै घरधुरीलाई बैंक खाता खोल्न प्रोत्साहित गरिनेछ।
उद्देश्य ४: स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयआर्जनका दिगो अवसरहरू अभिवृद्धि गर्नु	
४.१. युवालाई लक्ष्यित गरी उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि गर्ने	१. बेरोजगार युवालाई प्राथमिकता दिई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम, व्यवसाय र आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। २. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र जान लागेका युवालाई कृषि, पशुपालन, वन, माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योग व्यवसाय सञ्चालनको लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३. आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्न सरोकारवाला निकाय र निजी सहकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ। ४. युवा तथा शैक्षिक बेरोजगारलाई प्राथमिकतामा राखी स्वरोजगारमूलक कार्यमा संलग्न स्थानीय युवा उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। ५. कोभिड-१९ का कारणबाट वैदेशिक रोजगारीमा जान नपाएका तथा विदेशबाट फर्किन बाध्य भएका व्यक्तिहरूलाई सूचीकृत गरी विशेष प्राथमिकता साथ रोजगार प्रदान गरिने छ। ६. नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको बैङ्कहरूसँग समन्वय गरी शून्य प्रतिशत ब्याजदरमा ऋणको व्यवस्था गरी युवाहरूका लागि उद्यमशील कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

३.८ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा

यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनपश्चात् स्थानीय सम्भाव्यताको आधारमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढ्ने, कृषिजन्य उत्पादन, वन पैदावार लगायतका स्थानीय स्रोत साधन तथा मौलिक सीपमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि भएको हुने, बचत परिचालन सहित आवश्यक पर्ने पूँजीको सहज पहुँच वृद्धि भएको हुने अपेक्षा गरिएको छ। यस क्रममा यो योजना तर्जुमा गर्नुअघिसम्म कृषि तथा पशुपालनका क्षेत्रमा २५० जना रोजगार भएकोमा योजना अवधिको अन्त्यसम्मा ७५० जना रोजगार भएका हुने, उद्योग र व्यवसायको क्षेत्रमा १५० जना रोजगार भएकामा ६५० जना रोजगार भएका हुने र ६१३ जना रोजगारीका लागि विदेशिएकामा यो योजनाको अन्तसम्ममा स्थानीय स्तरमै रोजगारीका अवसरहरू वृद्धि भई ५० जना मात्र विदेशिने अनुमान गरिएको छ। यस्तै गरी, बाह्रै महिना सिंचाइ हुने क्षेत्र ३१०६२ रोपनी रहेकोमा योजनाको अन्त्यसम्मा ५१८४४ रोपनीमा सिंचाइ सुविधा विस्तार हुने, ८० प्रतिशत घरपरिवारले उन्नत बीउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने अनुमान गरिएको छ। अपेक्षित थप नतिजाहरूसहित आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका अनुसूची-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

३.९ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

यस आवधिक योजनाका अपेक्षित नतिजाहरू हासिल गर्नका लागि पहिचान गरिएका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम/आयोजनाहरू देहायअनुसार रहेका छन् :

तालिका ३.२ : आर्थिक विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १ : व्यावसायिक कृषि तथा पशुपंछीजन्य उत्पादन र औद्योगीकरणमा वृद्धि गर्नु										
१.१. उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	१८	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	२७७८	वडा नं १, २ र ३ मा तरकारी, ४ मा फलफूल, ५ मकै, ६ मा तरकारी, ७ मा फलफूल, ८ मा अदुवा
१.२. जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (भकारो सुधार कार्यक्रम समेत	पटक	१०	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२००००	२०००	गाउँपालिकास्तर
१.३. बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र सञ्चालन गर्ने	संख्या	१०	८०००	८०००	८०००	८०००	८०००	४००००	४००००	स्थानीय आवश्यकता अनुसार विउ तथा फलफूलका विरुवा कागती, आँप, लिची, कटहर आदि) उत्पादन गर्ने
१.४. फलफूल तथा उच्च मूल्ययुक्त बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रोपनी	५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१००००	२०	पकेट पहिचान गरी स्थान, माटो र हावापानी अनुसारको बाली छनौट गरी व्यवसायिक उत्पादन गर्ने (जस्तै टिमुर, लसुन अदुवा, रुद्राक्ष, श्रीखण्ड, पाउलोनिया, अगरउड, अन्य जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती)
१.५. संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	७	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	७१४२	पकेट क्षेत्रमा तरकारी, फलफूल, मसलाबाली दुध जन्य पदार्थमा लक्षित गर्ने
१.६. कृषि यान्त्रिकीकरण कार्यक्रम	संख्या	२०००	३००००	३००००	३००००	३००००	३००००	१५००००	६००.००	वडा नं. १-८ व्यवसायिक फर्म, कृषि सहकारी तथा कृषक समूह मार्फत व्यवसायिक उत्पादनमा सहयोग गर्ने
१.७. कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५००००	३००००	मागको आधारमा
सिंचाइ								४७००००		
१.८. राहुल डाँडा सिमलेख सिंचाइ आयोजना	हे.	४		४०००	४०००	२०००		१००००	२५०	सिमलेख
१.९. महेशफाँट सिंचाइ आयोजना	हे.	६		८०००	८०००	४०००	०	२००००	३३३	कुसुण्डाफेदी

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजना को कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
१.१०. बाँधखोला अम्बोटे सिंचाइ आयोजना	संख्या	५	०	८०००	८०००	४०००	०	२००००	३३३	बाँधखोला
१.११. सिंचाइ सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	५	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	६०००	नियमित कार्यक्रम
पशु विकास								**८०,०००**		**उद्देश्य १**
१.१२. नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	७	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	७१४२	बैरेनी
१.१३. उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	६३.	वडा नं. ५ वाहेक सबै वडामा । १ घाँस नर्सरी सहित सार्वजनिक र निजी जग्गामा कृषि सहकारी मार्फत प्रवर्द्धन गर्ने
१.१४. व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	१०	१०००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	४५४५	व्यवसायिक रुपमा गाईभैंसी, बाखापालन, बंगुरपालन, कुखुरापालन गर्ने समूह, सहकारी तथा व्यवसायिक फर्म
१.१५. उन्नत जातको माउवाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	१०		५०००	५०००	५०००	५०००	२००००	२०००	कृषक समहू/सहकारी मार्फत सञ्चालन गर्ने
१.१६. दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	२		१०००	१५००	२०००	१५००	६०००	३०००	
१.१७. पशु बधशाला तथा मासु बजार विकास कार्यक्रम	संख्या	१		२५०००	२५०००			५००००	५००००	
१.१८. पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	१५००	गाउँपालिकास्तर
१.१९. पशु विमा सहजीकरण कार्यक्रम	पटक	१०	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	३००	
१.२०. घाँस स्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम	वटा	६	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	४१६	
उद्देश्य २ : स्थानीय सीप एवम् कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवम् विस्तार गर्नु								**१९१५००**		
उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन										
२.१. व्यापार-व्यवसाय क्षेत्रमा संलग्न भएका लक्ष्यित समूहहरूको खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण तथा अद्यावधिक गर्ने	पटक	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
२.२. बैंक, वित्तीय संस्था तथा अति विपन्न उद्यमीहरूबीच	पटक	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजना को कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
सहुलियत व्याजदरमा आधारित कर्जा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी										
२.३. कृषि तथा अन्य उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको विक्री सामाग्रीको परिमाणमा आधारित अनुदान कार्यक्रम	वटा	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	८००	
२.४. स्थानीय उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको सामाग्रीहरूको वजारिकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
२.५. परम्परागत ज्ञान तथा सीप युवापुस्तालाई हस्तान्तरण गर्ने कार्यक्रम	वटा	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
२.६. युवाहरूका लागि लघु उद्यमशीलता सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००	
२.७. उद्योगग्राम स्थापना	वटा	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००	
२.८. कृषि तथा उद्योग मेला तथा प्रदर्शनी	पटक	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
२.९. पालिकास्तरीय उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको सञ्जाल स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	वटा	९	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	२७७	
२.१०. उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००	गापास्तरमा
२.११. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	५	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	५०००	कृषिको २, पशुपंक्षी उपज सम्बन्धी २ र बाँसको १ गरी ५ वटा उपयुक्त पाँच स्थानमा सञ्चालन गर्ने
२.१२. दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	२००	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	२५०	कृषि, पशुपालन, उद्यम विकासका कार्यहरू
२.१३. बजार अनुगमन	संख्या	१०	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१००	
२.१४. व्यवसाय अुनगमन कार्यक्रम		२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१००	
उद्देश्य २ को जम्मा								**१११०००**		
उद्देश्य ३ : बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु										
रोजगार प्रवर्द्धन										

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजना को कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
३.१. गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक वेरोजगारहरूको प्रोफाइल तयार तथा अद्यावधिकीकरण	पटक	२	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	७५०	
३.२. गाउँपालिकाभित्र भएका वैदेशिक रोजगारबाट फर्की उद्यम व्यवसायमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूको प्रोफाइल तयारी तथा अद्यावधिक	पटक	२	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	७५०	
३.३. शैक्षिक वेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारवाट फर्केकाहरूलाई उद्यशीलता सम्बन्धी तालिम	जना	५००	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	१००	
३.४. बेरोजगारहरूको सूचनाका लागि वडास्तरीय अभियान सञ्चालन गरी सूचिकृत गर्ने व्यवस्था गर्ने	पटक	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०	
३.५. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गर्ने	पटक	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०	
३.६. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	५	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	१५०	
३.७. ज्याला दर रेट सम्बन्धी नीति निर्माणका लागि कार्यशाला गोष्ठी गरी ज्याला दर रेट निर्धारण गर्ने	पटक	३	१५०		१५०		१५०	४५०	१५०	
३.८. विप्रेषणको स्रोतवाट उत्पादनमूलक कार्यमा संलग्न युवा उद्यम व्यवसायीहरूलाई पुरस्कृत गर्ने	जना	५०	५००	५००	५००	५००	५००	२०००	४०	
३.९. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर स्वदेशमा केही गर्न चाहने युवाहरूलाई सहुलियत कर्जा कार्यक्रम	जना	२००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	१२.५	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजना को कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
३.१०. जैविक विषादी, जैविक मलमा आधारित कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जना	२००	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	२०	
३.११. निःशुल्क माटो परीक्षण तथा उपचार	जना	२००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	१२.५	
उद्देश्य ३ को जम्मा								६७७००		
उद्देश्य ४ : स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयआर्जनका दीगो अवसरहरू अभिवृद्धि गर्नु										
बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा										
३.१२. उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	२०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	२५०	सहकारीको माध्यमबाट तरकारी, पर्यटन र पशुपालन प्रवर्द्धन गर्ने
३.१३. बैंकिङ सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	१२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	शाखारहित सेवा गापा सबै वडामा
३.१४.विप्रेषण पूँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	१००	७००	७००	७००	७००	७००	३५००	३५	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका वा परिवारलाई लक्षित गर्ने
३.१५. कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय बेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	जना	१००	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००	६०	
उद्देश्य ३ को जम्मा								१७०००		
कुल जम्मा								९३७२००		

३.१० प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची २*** मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद ४ : संस्कृति तथा पर्यटन विकास

४.१ पृष्ठभूमि

संघ, प्रदेश तथा स्थानीय कानून, नीति, योजनाको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध तथा विशेष प्रयास गरी मौलिक संस्कृति तथा सभ्यताको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नुपर्ने अभिभारा समेत स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा रहेको छ । नेपालको पर्यटन नीति २०६५ ले राष्ट्रिय सम्पदाहरूलाई दिगो उपयोगको माध्यमबाट पर्यटकीय क्रियाकलापमा प्रयोग गरी राष्ट्रिय आयमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि गराई जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्य राखेको छ। उपरोक्त संवैधानिक अधिकार क्षेत्र र राष्ट्रिय नीतिलाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकाको समग्र विकासको एक अग्रणी क्षेत्रको रुपमा पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धनलाई उत्पादन, रोजगारी र आयवृद्धितर्फ डोऱ्याउन पर्यटन र सांस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी क्षेत्रको संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था समेत समस्या तथा चुनौती र चाल्नुपर्ने कदमबारे संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

४.२ पर्यटन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

पर्यटन नेपाली समाज र अर्थतन्त्रको एउटा अभिन्न अंगका रुपमा स्थापित भइसकेको छ। *अतिथि देवो भवः* जस्तो उच्च मर्यादित संस्कारमा हुर्किएको नेपाली समाजमा पर्यटन प्रवर्द्धनको सम्भावना उच्च रहेको छ। नेपालको राष्ट्रिय आयको झण्डै ७ प्रतिशत योगदान प्रदान गर्दै आएको पर्यटन क्षेत्रले गल्छी गाउँपालिकाको कुल आयको १ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ । गाउँपालिकाको कुल आय तथा रोजगारीमा पर्यटन क्षेत्र सहयोगी सावित हुने कुरा विभिन्न दस्तावेजहरूमा उल्लेख गरिएको छ ।

गल्छी गाउँपालिकाको विकासको सन्दर्भमा पर्यटन ठूलो आयामको रुपमा स्थापित भइसकेको छ। गाउँपालिकाको विकासका लागि पर्यटनलाई एउटा ठूलो उद्यमको रुपमा स्थापित गर्न सकिने संभावनाहरू रहेका छन । वैदेशिक मुद्राको सबैभन्दा बढी आर्जनका हिसाबले मात्र होइन एक देशको संस्कृति अर्को देशले सिक्नका लागि पनि पर्यटन व्यवसायलाई निकै ठूलो विकासको आयामको रुपमा लिइएको छ ।

त्रिशुली नदीमा गरिने ऱ्याफ्टिङ्ग, वार्षिक एक लाखको हाराहारीमा त्रिशुली नदीको आसपासमा आउने पर्यटक, परम्परागत तामाङ्ग जातिको संस्कृति, वडा नं. १ को सरस्वती, कालिका मन्दिर तथा पाउदर धर्मद्वार गुफा, वडा नं २ मा रहेको रक्तवक्षला मन्दिर, हरेक वर्ष मंसिरको पञ्चमीमा लाग्ने मेला, वडा नं. २ कै सुनदेवी मन्दिर जहाँ मृतकहरूको सम्झनामा वत्ती बाल्ने प्रचलनले यहाँको धार्मिक पर्यटकीय महत्वलाई सम्झाउँदछ। त्यस्तै वडा नं. ३ मा रहेको गुप्तेश्वर गुफामा लाग्ने शिवरात्रीको मेला, छाँगेटार झरना, वागेश्वर तथा पञ्चकन्या मन्दिर जहाँ पूर्णिमा तथा पञ्चमीको दिन मेला लाग्ने गर्दछ आदिले थप धार्मिक पर्यटकीयको विशेषता थप्छन् । वडा नं. ४ को रणकालिका मन्दिर, वडा नं. ५ को कोइली खर्क होमस्टे, वडा नं. ६ को अम्लेश्वर महादेव मन्दिर, वडा नं. ७ को राम मन्दिर, वडा नं. ८ को रानीमाला मन्दिर, वागवछला मन्दिर तथा छाँगेश्वर मन्दिर पनि पर्यटकीय हिसावले निकै संभावना बोकेका स्थलहरू हुन् ।

पर्यटन उद्योगलाई गाउँपालिकाको गरिवी निवारणका लागि एउटा सफल वाटोको रुपमा लिन सकिन्छ । साथ-साथै समुदायमा भएको असमानताको अन्त्यका लागि पनि यसलाई महत्वपूर्ण औजारको रुपमा लिइन्छ । अहिले पनि झण्डै २५ प्रतिशत गाउँपालिकावासीहरू गरिवीको रेखामुनि रहेका छन् भने झण्डै औसत ५० प्रतिशत वहुआयामिक गरिवीको चपेटामा परेका छन । एउटा क्षेत्रको मात्र विकास, प्रवर्द्धनले मात्र गाउँपालिकामा समृद्धि ल्याउन सकिंदैन यसका लागि वहुक्षेत्रगत संयोजन, सहकार्य चाहिन्छ भन्ने कुरा हामीले सामना गरिरहेको बहुआयामिक गरिवीले आफै बोल्छ। त्यस्तै झण्डै १३ प्रतिशत नेपालीहरूसगै वर्षभरि खाना पुग्ने खाद्यान्न छैन, उच्च पहाडी वेल्टमा कृषियोग्य जमिनको पनि कमी छ । हाम्रा उच्च भिरालोपनले भरिएका जमिनहरूमा खेती गर्न नसकिए पनि पर्यटनहरूलाई आकर्षण गरेर जीविकोपार्जनलाई अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ भन्ने कुरालाई पर्यटन सम्बन्धी असल अभ्यासहरूले प्रमाणित गरिसकेका छन ।

माउण्टेन वाइकिङ्ग, बञ्जिजम्प, भीर तथा पर्वत आरोहण, ट्रेकिङ्ग, हाईकिङ्ग, चराहरूको अवलोकन, उडान, पाराग्लाईडिङ्ग आदि मुख्य पर्यटन सम्बन्धि गतिविधिहरूको रुपमा सञ्चालन गर्न सकिने संभावनाहरू रहेको छ।

ख) समस्या र चुनौती

गाउँपालिकाभित्र पर्ने पर्यटकीय स्थल, सम्पदा र उपजको पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण र व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। महत्वपूर्ण पर्यटकीय क्षेत्र, सम्पदा र उपजलाई ध्यान दिई अत्यावश्यक पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा विकास र विस्तार लगायत पर्यटकीय विकास सम्बन्धी स्पष्ट योजना नहुनु समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ। भएका पर्यटकीय सम्पदा, विशेषता, सेवा सुविधाको बारेमा पनि सूचना र प्रचारको कमी रहेको छ। बाह्य प्रभावले गर्दा स्थानीय मौलिक कला संस्कृति तथा भाषा लोप हुने अवस्थामा पुगेको छ। मौलिक कला संस्कृतिको संरक्षणमा ध्यान पुग्न सकेको छैन। कला तथा संस्कृति संरक्षणको लागि संरचनागत व्यवस्था पनि हुन सकेको छैन। पर्यटकहरूका लागि सहज यातायातको कमी रहेको छ। भएका पर्यटकीय सम्पदा, संस्कृति, सेवा सुविधा आदिको वारेमा सूचनाको आदान-प्रदानको कमी रहेको छ। पर्यटन, कला तथा संस्कृतिको विकासका लागि गाउँपालिकामा संस्थागत संरचना स्थापना हुन नसक्नु, स्थानीयस्तरमा होटेल, स्वस्थ खानेपानीको उपलव्धता हुन नसक्नु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन्।

४.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

गल्छी गाउँपालिकाको पर्यटन तथा संस्कृति प्रवर्द्धन सम्बन्धी लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएकोछ :

४.३.१ सोच

यस गाउँपालिकाको संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको छः

- सेवा क्षेत्रको विस्तार, विविधिकरण, रोजगारी सिर्जना एवम् आयमा वृद्धि

४.३.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- गाउँपालिकालाई साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गर्ने

४.३.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको साँस्कृतिक तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. आन्तरिक एवम् वाह्य पर्यटकको आगमनमा वृद्धि गर्नु
२. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन एवम् पर्यटकीय सेवा सुविधाको स्तरवृद्धि गर्नु

४.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको साँस्कृतिक तथा पर्यटन विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ :

तालिका ४.१ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: आन्तरिक एवम् बाह्य पर्यटकको आगमनमा वृद्धि गर्नु	
१.१. पर्यटकीय स्थलको पहिचान नक्साङ्कन, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने	१.१. गाउँपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा गरी सो अनुसारको प्राथमिकता आधारमा पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र सेवा सुविधा अभिवृद्धि लगायतका कार्यहरू चरणबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। १.२. पर्यटकीय स्थल र सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्धन गरी पर्यटकीय सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। १.३. निजी क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारीमा पर्यटन विकास कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
१.२. पर्यटकीय सम्पदा र सेवाको विशिष्टिकरण गर्ने	२.१. स्थानीय संस्कृति एवम् रितीरिवाजको प्रवर्द्धन सहित होम स्टे कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । २.२. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रजस्ता एकीकृत कृषि फर्म सहित कृषि पर्यटनको विकास र विस्तार गरिनेछ । २.३. प्राकृतिक, दृश्यावलोकन, धार्मिक, साँस्कृतिक कृषि र ग्रामीण जनजीवनमा आधारित दिगो पर्यटनको विकास गरिनेछ । २.४. निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी गाउँपालिकाको संभाव्य पर्यटकीय स्थलहरूमा पर्यटकीय पूर्वाधार लगायत सेवासुविधा सहित पर्यटन विकास गरिनेछ ।
१.३. पर्यटनको विकासको माध्यमद्धारा दिगो रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धी गरिनेछ ।	३.१. पर्यटन विकास विशेष गरी युवा, महिला र लक्ष्यित वर्गमा रोजगारी सृजना र आय वृद्धि गरिनेछ । ३.२. कृषि, उद्यम र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी पर्यटन विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३.३. पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउन विकास विकासका कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग र समुदाय प्राथमिकता दिई सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २: स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नु	
२.१ स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण गरी व्यवसायिकतातर्फ आकर्षित गर्ने ।	४.१. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न कला तथा संस्कृति संवर्द्धन केन्द्रको स्थापना स्थानीय स्तरमा गरिनेछ । ४.२. मातृभाषाको जगेर्ना गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । ४.३. भाषिक साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन तथा पुस्तक प्रकाशन गरिनेछ । ४.४. सँस्कार, सँस्कृति संरक्षणको लागि डकुमेन्ट्री बनाइनेछ । ४.५. पर्यटकलाई ध्यानमा राखी साँस्कृतिक महोत्सवहरू नियमित रुपमा आयोजना गरिनेछ । ४.६. पर्यटन सूचना केन्द्रहरूको स्थापना गरिनेछ । ४.७. होम स्टे प्रवर्द्धनलाई विशेष जोड दिइनेछ ।

४.४ विषय क्षेत्रगत अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा

यस योजनाको कार्यान्वयनपश्चात् गल्छी गाउँपालिकामा आन्तरिक एवम् बाह्य पर्यटकको आगमनमा वृद्धि हुने तथा स्थानीय कला, संस्कृतिको संरक्षण भई पर्यटकीय सेवा सुविधाको विस्तार हुने अपेक्षा राखेको छ। यसबाट गाउँपालिका साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास विकास हुने र यहाँ सेवा क्षेत्रको विस्तार, विविधिकरण भई रोजगारी सिर्जना एवम् आयमा वृद्धि हुने अपेक्षा गरेको छ। योजनाअनुसार कार्यान्वयन भएमा योजना तर्जुमाका बखत पर्यटन क्षेत्रमा रहेको २० जनाको रोजगारको अवस्थामा वृद्धि भई ५०० जना रोजगार भएका हुनेछन् । कम्तीमा पाँचवटा कला, संस्कृती र सम्पदा संरक्षित भएका हुनेछन् । देशभित्रका ६००० जना र देशबाहिरका ६०० जना गरी कुल ६६०० जनाले यस गाउँपालिकाको भ्रमण गरेका हुनेछन् । कृषि पर्यटनको विकास विस्तार भएको हुनेछ । यससम्बन्धी थप विवरण र नतिजा तालिका अनुसूची-३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.५ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

यस योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल गर्नका लागि पर्यटन तथा संस्कृतिका क्षेत्रमा निम्नअनुसारका नतिजाहरू हासिल हुने अनुमान गरिएको छ :

तालिका ४.२ : संस्कृति तथा पर्यटन विकासका लागि लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधा								५८०००		
१.१ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	१		५०००				५०००	५०००	गापास्तरमा
१.२ गाउँपालिका/ वडास्तरमा पर्यटन विकास सम्बन्धी नीति, समिति निर्माण तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन ।	स्थान	९	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	कृषि पकेट क्षेत्र अनुसार कृषि व्यवसायसँग आवद्ध गरी सञ्चालन गर्ने
१.३ पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने	स्थान	३	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
१.४ संस्कृति सम्पदा सम्बन्धी डकुमेन्ट्री तयार गर्ने ।	पटक	१	-	५००	५००	-	-	१०००	५००	
१.५ होमस्टे तालिम	जना	५००	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२.५	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
			७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा		
१.६ समुदायस्तरमा होमस्टे प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	२००	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	६.२५	
१.७ ट्रेकिङ्ग गाईड तालिम	जना	१५०	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१.६६	
१.८ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना गर्ने ।	वटा	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०	
१.९ पर्यटकीय पदमार्ग विकास (महाभारत श्रृंखला)	कि.मि.	७०	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००	झण्डाचुली हुँदै चितवनको शक्तिखोर
१.१० पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२००००	पहिचान भएका पर्यटकीय स्थानहरूमा
१.११ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	६००	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकाको ससर्त अनुदान र
२. साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन								**८०००**		
२.१ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना गर्ने ।	वटा	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०	तामाङ, मगर जातजातिको विशिष्ट संस्कृति
२.२ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	१	५००		५००		५००	१५००	१५००	सबै सम्पदा तथा संस्कृति समेटिने गरी
२.३ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	४	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३७५	
२.४ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	**६००**	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकाको ससर्त अनुदान र
कुल जम्मा								६६०००		

४.६ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची*** ४ मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास

५.१ पृष्ठभूमि

देशको समग्र विकास तथा समृद्धिका लागि सामाजिक क्षेत्रको विकास मुख्य बाहकको रुपमा लिइने गरिन्छ । नेपालको संविधानले लिएको दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पुरा गर्न सामाजिक विकास महत्वपूर्ण आधार हो । नेपालको राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक आवधिक योजना, दिगो विकास लक्ष्य लगायत अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा अभिव्यक्त प्रतिबद्धता समेतले सामाजिक विकासका सबै क्षेत्रहरूलाई उच्च महत्व र प्राथमिकता दिएको देखिन्छ । सामाजिक विकासले असल, योग्य, सक्षम, समतामुलक, प्रतिस्पर्धी र उत्पादनमूलक जनशक्ति तयार गरी मुलुकको सर्बाङ्गीण विकासको आधार तयार गर्दछ । सामाजिक विकास क्षेत्रले शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सहित युवा तथा खेलकुद जस्ता उपक्षेत्रलाई समेटेको छ।

नेपालले विकास प्रकृयामा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, युवा तथा खेलकुद र सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरुलाई नीतिगत तथा व्यवहारिक रुपमा प्राथमिकतामा राखेको छ। नेपालको संविधानले सामाजिक विकासका सबै अवयवहरुलाई मौलिक हक र राज्य निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिअन्तरगत समावेश गरेको छ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्यले गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य, लैङ्गिक समानता, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई र असमानता न्यूनीकरणका सबालहरु समावेश गरिएका छन् । नेपालको १५ औं राष्ट्रिय आवधिक योजना तथा बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाका दस्तवेजहरुमा सामाजिक विकास उच्च प्राथमिकताको क्षेत्रका रुपमा रहेको छ।

५.२ वर्तमान अवस्था

नेपालले विकासको यात्रामा अन्य क्षेत्रको तुलनामा सामाजिक क्षेत्रमा उल्लेखनिय उपलब्धी हासिल गरेको छ । वर्तमान संविधानले मौलिक हकअन्तरगत आधारभुत स्वास्थ्य तथा पोषण तथा माध्यमिक शिक्षा, सामाजिक न्याय तथा समावेशी प्रतिनिधित्व र भाषा तथा संस्कृति संरक्षणको हकलाई प्रत्याभुत गरेको देखिन्छ। संविधानको राज्य निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा सबै वर्ग तथा क्षेत्रको शिक्षा तथा स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय र रोजगारीमा सहज पहुँच स्थापित गर्न निर्देशित गरेको छ। वर्तमान १५ औं राष्ट्रिय योजनाले समतामूलक सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक संरचना निर्माण र गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसर प्रदान गर्ने कुरालाई उच्चतम महत्व दिएको छ। बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले सामाजिक विकासलाई विकासको मुख्य चालकका रुपमा लिइ शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक समावेशीकरण र कला तथा संस्कृति क्षेत्रको प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य सहित आवधिक, रणनीतिक र वार्षिक योजना मार्फत सामाजिक विकासको उच्च आकांक्षा प्रतिविम्बित भएको छ। शैक्षि गुणस्तर अभिवृद्धि, स्वास्थ्य तथा पोषणमा पहूँच विस्तार, भाषा तथा संस्कृति संरक्षण, सामाजिक सुरक्षा र सबैखाले विभेदको अन्त्य गर्ने दिशामा तीनवटै तहका सरकारको कृयाशिलता बढेको देखिन्छ । सामाजिक विकासको क्षेत्रमा सरकारी, सामुदायिक तथा गैरसरकारी क्षेत्रको अग्रसरता तथा साझेदारीका बाबजुद आशातित उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन।

गल्छी गाउँपालिका संघीय राजधानी काठमाण्डौंसँगको निकटतम भौगोलिक दुरी तथा राजधानी प्रवेश गर्ने प्रमुख प्रवेश मार्ग र चीनको स्वसाशित क्षेत्र तिब्बत जोडने केरुङ राजमासँग आवद्ध रही विकासका उच्च सम्भावना बोकेको क्षेत्र हो । हावापानीको विविधता, यातायात सञ्जालको विस्तार, उर्वरशिल भूमि, नदीजन्य खनिज, जलयात्रा पर्यटनका कारण प्रसिद्ध क्षेत्र हो । पछिल्लो दशकमा यस क्षेत्रमा यातायात तथा सञ्चारको सुबिधा, विद्युतिकरण, सरसफाई, स्वाथ्य तथा शिक्षा क्षेत्रमा अनेकौं सकारात्मक उपलब्धिहरु हासिल भएका छन् । गल्छी गाउँपालिकाले विगत वर्षदेखि नै स्वास्थ्य संस्था स्तरोन्नती, एक घर एक धारा, बाल हिंसा, सेनेटरी प्याड वितरण मेसिन, अपांगता भएका नागरिक सहयोग, स्तनपान कक्ष सहितको आधुनिक शौचालय, लक्षित वर्ग स्वरोजगारी, फोहोर व्यवस्थापन साझेदारी, शैक्षिक सुधार तथा सरसफाइ जस्ता क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिएको देखिन्छ । सामाजिक विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्थासहित सम्भावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौति पहिचान गरी देहायका उप-शीर्षकहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.३ शिक्षा तथा सीप विकास

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

नेपालको संविधानले सामाजिक क्षेत्रका सबालहरुलाई विशेष महत्व दिएको छ। वर्तमान संविधानले मौलिक हक अन्तरगत प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने व्यवस्था गरेको छ भने अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने सुनिश्चितता गरेको देखिन्छ । यसका अतिरिक्त नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने हक हुने जस्ता शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको प्रत्याभूत गरेको छ। गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहूँच स्थापित गर्ने दिशामा नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य तथा बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक विकास योजनाले लिएको गुणस्तरीय शिक्षा तथा दक्ष जनशक्ति भन्ने शैक्षिक विकास क्षेत्रको दीर्घकालीन सोचले राज्यको ध्यान शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा केन्दित भएको स्पष्ट हुन्छ । यहि कुरालाई मध्यनजर गर्दै गल्छी गाउँपालिकाले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा विगत वर्ष देखिनै विशेष महत्व दिएको छ ।

पूर्ण साक्षर गाउँपालिका घोषणा भइ सकेको गल्छी गाउँपालिकाभित्र ३ वटा क्याम्पस (२ सामुदायिक र १ निजी), ३८ विद्यालय (३६ सामुदायिक र २ निजी), ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र प्राविधिक धारको १ वटा विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन् । गाउँपालिकाले विद्यालय पूर्वाधार विकास, गुणस्तर सुधार, अंग्रेजी माध्यमबाट शिक्षा, बालमैत्री तथा अर्पागमैत्री पूर्वाधार, विद्युतिय सूचना प्रविधिको उपयोग विस्तार र शिक्षक क्षमता विकासको नीति लिएको छ । गाउँपालिकाभित्र रहेको कुल प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको संख्या ३४ रहेको छ। शिक्षक विद्यार्थी अनुपान २७ प्रतिशत रहेको यस क्षेत्रमा शैक्षिक सत्र २०७७ अनुसार विद्यालयमा कुल ६७९७ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन् । पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने विद्यार्थी संख्या ९७ प्रतिशत रहेको छ। प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र देखि कक्षा ५ सम्मका विद्यार्थीलाई दिवा खाजा उपलब्ध रहेको छ। विद्यालय नर्स कार्यक्रम ३ वटा विद्यालयमा कार्यान्वयनमा रहेको छ। गाउँपालिकामा गाउँ शिक्षा योजना तथा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भएको छ। पछिल्लो दिनमा विद्यालय शिक्षामा पहुँच र गुणस्तरमा सुधार हुँदै गएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

माध्यमिक, उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा सहज पहूँच स्थापित हुँदै गइ रहेको भएता पनि गुणस्तरीय शिक्षाको क्षेत्रमा अपेक्षित सुधार हुन सकेका छैनन् । सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धी तथा निजी विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धीमा समानता हुन सकेको छैन। व्यवहारिक तथा जीवन उपयोग शिक्षाको कमीका कारण शैक्षिक बेरोजगारी तथा प्रतिभा पलायनको अवस्था कायमै रहेको छ । विद्यालयमा ५० कक्षा कोठाको कमी रहेको छ भने सबै विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको सहज सुबिधामा कमी रहेको छ। सबै मावि तथा निमावि स्तरका विद्यालयमा विद्युतीय पुस्तकालयको कमी रहेको छ। सबै निमावि स्तरका (६ वटा) विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला नभएको देखिन्छ। विद्यार्थी निरन्तरता दर, विषयगत शिक्षक, विद्युतिय हाजिरीको अभ्यास, गुणस्तरीय इन्टरनेट सेवाको कमी रहेको छ। प्रारम्भिक बाल विकासमा केन्द्रको खेल सामाग्री, सिकाइ सामग्री तथा कक्षा कोठा व्यवस्थापनको कमी रहेको छ। विद्यालय शिक्षक तथा बालविकास सहज कर्तामा उपयुक्त तालिमको कमी रहेको छ। विद्यालय अनुगमनको कमी रहेको यस क्षेत्रमा अविभावक शिक्षाको अभ्यासमा कमी रहेको छ । सबै विद्यालयमा व्यवस्थित घेरावारको कमी रहेको छ। विद्यालयमा खेलकुद तथा सिकाइ सामाग्री, अविभावकको चेतना र विद्यालयको शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापनको कमी रहेको छ । कोभिड १९ को प्रकोपले शिक्षण सिकाइ प्रभावित रहेको यस क्षेत्रमा विद्युतिय सूचना प्रबिधिमा आधारित वैकल्पिक सिकाइ अभ्यासको कमी रहेको छ । विद्यालयमा जंक फुड नियन्त्रणको कमी रहेको छ । विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अविभावक समितिको बैठकमा नियमिताको कमी तथा शैक्षिक एजेण्डाको कमी हुने गरेको छ। विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्या एकिन गर्न कठिन रहेको छ । विद्यालयमा बालमैत्री शिक्षण विधिको कमी रहेको छ। सुधारका बावजुद पनि बालमैत्री तथा बाल केन्द्रित तथा सामग्री केन्दित शिक्षण सिकाइको कमी रहेको छ। विद्यार्थी तथा शिक्षक नियमितता, नियमित मुल्याङ्कन प्रणाली र शैक्षिक गुणस्तरको मापदण्डमा अस्पष्टताका कारण शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा कठिनाइ भएको छ। प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा सिकाइ सामग्री र कक्षा कोठा व्यवस्थापनको कमी रहेको छ । उच्च शिक्षामा सम्वन्धन प्राप्ति तथा सञ्चालनमा रहेका क्याम्पसहरुमा आर्थिक श्रोतको कमी रहेको छ।

५.४ स्वास्थ्य तथा पोषण

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

अस्पताल स्तरको सुबिधा स्थानीयस्तरमा उपलब्ध रहेको यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य संस्था उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाका अतिरिक्त संघीय राजधानी काठमाण्डौंमा उपलब्ध विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवामा निकटतम भौगोलिक दुरी र सडक यातायातको सुलभ सुविधाको कारण सहज पहुँच रहेको छ। गल्छी गाउँपालिका क्षेत्रमा १ अस्पताल, २ वटास्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, १ वटा आयुर्वेद औषधालय, ३ वटा वर्थिङ सेण्टर, ७ गाउँघर क्लिनिक र १० वटा खोप क्लिनिक रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाले बैरेनी अस्पताललाई २५ शैयाको अस्पतालमा रुपान्तरण गर्ने नीति लिइएको छ। अधिकृत स्तरको ६ वटा, सहायक स्तरको २३ वटा गरी .कुल २९ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेकोमा मेडिकल अधिकृत १ जना, अधिकृत छैटौं तह ४ जना, सहायक पाँचौ १७ जना, सहायक चौंथा ९ जना र कार्यालय सहयोगी १२ जना, एम्बुलेन्स चालक १ जना र विद्यालय नर्स पाँचौ तह ३ जना गरी ४७ जना जनशक्ति कार्यरत रहेको छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुआहरा गैससको सहयोग रहेको छ। कुपोषणको अवस्थामा सुधार हुँदै गएको यस क्षेत्रमा एक स्थानमा सुरक्षित गर्भपतन सेवा रहेको छ। कुल २३ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यरत रहेका छन्। मापदण्ड अनुसारको २ वटा स्वास्थ्य चौकी र ३ वटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको भवन रहेको यस क्षेत्रमा ८६ प्रकारका औषधी निशुल्क उपलब्ध रहेको छ। यस क्षेत्रमा परिवार नियोजन साधनको प्रयोग दर करिब १६ प्रतिशत रहेको छ। कुल ९० प्रतिशत संस्थागत सुत्केरी हुने अभ्यास रहेको छ भने प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भ परिक्षण गर्ने गर्भवती सुत्केरी ८१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव, ओपिडी र खोप, पोषण, परिवार नियोजन, आमा सुरक्षा, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ग्रामीण अल्टा साउण्ड सेवा, मलेरिया तथा महामारी नियन्त्रण सेवा उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र एक वटा एम्बुलेन्स सञ्चालनमा रहेको छ। कोभिड-१९ नियन्त्रणका लागि मापदण्ड पालनामा जोड दिएको यस गाउँपालिकामा एन्टिजेन तथा पिसिआर परिक्षणका लागि नमूना संकलन सेवा उपलब्ध रहेको छ। हालका दिनमा स्वस्थ्य क्षेत्रका सूचकहरुमा सकारात्मक परिवर्तन हुँदै गएको देखिन्छ।

ख) समस्या तथा चुनौती

स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनिय सुधार भएको भएता पनि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा पोषण सुबिधामा सहज पहुँच स्थापित हुन सकेको छैन भने स्वास्थ्य क्षेत्रमा जनचेतनाको कमी रहेको छ। कोभिड १९ को नियन्त्रण हुन सकेको छैन। स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्डअनुसारको १ वटा हेल्थपोष्टका र २ वटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द गरी कुल ३ वटा भवन, खोप केन्द्र तथा गाउँघर क्लिनीकको भवनको कमी रहेको छ। बैरेनी अस्पताल बाहेकका सबै स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव सेवाको कमी रहेको छ। स्वास्थ्य संस्थामा स्तनपान कक्ष, व्यवस्थित घेराबार, मापदण्डअनुसारका शौचालय र हस्पिटलजन्य फोहोर व्यवस्थापनको कमी रहेको छ। स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच स्थापित गर्न भौगोलिक विकटता र एम्बुलेन्स सेवाको कमी रहेको छ। वृद्धि अनुगमन गरिएका २ वर्ष मुनिका कुल बालबालिका मध्ये ०.४ प्रतिशत बालबालिकामा कुपोषण रहेको यस क्षेत्रमा पोषण तथा स्वस्थ आहार सम्बन्धी चेतनाको कमी रहेको देखिन्छ। आमडाँडा तथा कार्कीडाँडा आधारभूत स्वास्थ्य एकाइमा इन्टरनेट सुविधाको कमी रहेको छ। महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई क्षमता विकासका अवसरको कमी रहेको छ। बैरनी अस्पताल बाहेकका सबै स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतिय हाजिरीको अभ्यास र सिसि क्यामराको उपयोगमा कमी रहेको छ। प्रोटोकल अनुसारको गर्भपरिक्षण नगर्ने महिला करिव १० प्रतिशत रहेको छ। स्थानीयस्तरमा अन्धविश्वास धामी झाँक्रीको अभ्यास कायमै रहेको छ। स्वस्थ खानपानको अभ्यासमा कमी तथा नसर्ने रोगको विस्तार हुँदै गएको देखिन्छ। वृद्धि अनुगमनमा नियमितताको कमी रहेको यस क्षेत्रमा स्वास प्रस्वास संक्रमण दर उच्च रहेको छ। नियमित स्वास्थ्य परिक्षणको अभ्यास न्यून रहेको यस क्षेत्रमा रोग लुकाउने प्रचलन उच्च रहेको छ। स्वास्थ्य कर्मी तथा महिला स्वास्थ्य स्वयंम सेविकाका लागि क्षमता विकासका अवसरमा कमी रहेको छ। सहज स्वास्थ्य सुबिधा तथा स्वास्थ्य बीमाको अभ्यासमा कमी रहेको छ।

५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच सुनिश्चित हुन नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानीको दिगो व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित सरसफाईका अभ्यास स्थापित हुन सकेको छैन। करिव २ प्रतिशत घरमा शौचालय नरहेको देखिन्छ। प्लास्टिक तथा सिसाजन्य फोहोरको व्यवस्थापन तथा घरबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापनको अभ्यासमा कमी रहेको छ। ल्याण्डफिल्ड साइड निर्माण हुन सकेको

छैन । नागरिकको जमघट हुने बजार क्षेत्र गल्छी, बैरनी र मासटारमा सार्वजनिक सौचालयको कमी रहेको छ। निजी शौचालयको सरसफाइको अभ्यासमा कमी रहेको छ। गाउँपालिकाका कुल घरपरिवारको २८.५ प्रतिशत घरपरिवारमा पाइप धारको खानेपानी सुविधाको उपलब्धतामा कमी रहेको छ। खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तयार हुन नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण नियमिततामा कमी रहेको छ। स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी आनिबानीमा अपेक्षित सुधार हनु नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा व्यवस्थापनमा निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रको योगदान आशातित रुपमा हुन सकेको छैन ।

ख) समस्या तथा चुनौती

स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच सुनिश्चित हुन नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानीको दिगो व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित सरसफाईका अभ्यास स्थापित हुन सकेको छैन। करिव २ प्रतिशत घरमा शौचालय नरहेको देखिन्छ। प्लास्टिक तथा सिसाजन्य फोहोरको व्यवस्थापन तथा घरबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापनको अभ्यासमा कमी रहेको छ। ल्याण्डफिल्ड साइड निर्माण हुन सकेको छैन । नागरिकको जमघट हुने बजार क्षेत्र गल्छी, बैरनी र मासटारमा सार्वजनिक सौचालयको कमी रहेको छ । निजी शौचालयको सरसफाइको अभ्यासमा कमी रहेको छ। गाउँपालिकाका कुल घरपरिवारको २८.५ प्रतिशत घरपरिवारमा पाइप धारको खानेपानी सुविधाको उपलब्धतामा कमी रहेको छ । खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तयार हुन नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण नियमिततामा कमी रहेको छ। स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी आनिबानीमा अपेक्षित सुधार हनु नसकेको यस क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा व्यवस्थापनमा निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रको योगदान आशातित रुपमा हुन सकेको छैन ।

५.६ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक आवधिक योजनासहित दिगो विकास लक्ष्यले लक्षित वर्गको हित तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई महत्व दिएको छ। गल्छी गाउँपालिकामा लैगिक नीति तयार भएको छ भने लक्षित वर्गअन्तरगत महिला सञ्जाल गठन र कृयाशिल रहेको छ। जेष्ठ नागरिक समिति र अपागं समिति वडास्तरमा गठन भएर कृयाशिल भएका छन् । अनाथ तथा आमा बाबु विहिन कुल ३१ जना बालबालिकाकालाई गाउँपालिकाको तर्फबाट आर्थिक सहयोग उपलब्ध रहेको छ। ग वर्गको अपांगता भएका व्यक्तिलाई मासिक रु. ५०० का दरले एकमुष्ट वार्षिक रुपमा रु. ६००० उपलब्ध गराइएको छ। बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ । गाउँपालिकाभित्र कुल ४० वटा महिला समूह, १० वटा स्वास्थ्य आमा समूह र ६ वटा महिला सहकारी रहेका छन् । सबै विद्यालयमा लैगिंक फोकल व्यक्ति र गुनासो पेटिका तथा हेल्प लाइनको जानकारी रहेको रहेको छ । सेनिटरी प्याडको वितरण कक्षा ६ भन्दा माथीको कक्षा सञ्चालन भएका सबै विद्यालयमा रहेको छ। यस क्षेत्रका कुल ४ वडा माध्यमिक विद्यालयमा सेनिटरी प्याड भेण्डिङ मेसिन राखिएको छ । एकल महिला, दलित, बालबालिका, जेष्ठ नागरिकका लागि ाकिार्यक्रम सञ्चालनमा रहको छ। अपांगता भएका व्यक्तिका लागि अपांग कल्याण संघ मार्फत कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । पूर्ण असक्त अपांगता भएका ४ जनाका लागि पुनस्थापना केन्द्रमा आश्रयमा राखिएको छ। सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सहज हुँदै गएको छ । अपांग कल्याण संघ, गुप्तेश्वरी अपांगता संघ, परिलक्षित नेपाल जस्ता संस्थाले लक्षित वर्गको क्षेत्रमा काम गर्ने गरेको छ । लक्षित वर्गको सहभागिता सबै क्षेत्रमा हुने गरेको छ भने लैगिंक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाहमा सम्बन्धमा सचेताना कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ। बैरेनीमा स्तनपान कक्ष सहितको नमूना शौचालय निर्माणधिन अवस्थामा रहेको छ।

सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता वृद्धि हुँदै गएको छ । लैगिंक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाहका घटनामा कमी हुँदै गएको छ । लक्षित वर्गका लागि रोजगारी, सीप विकास र सहभागिताका विशेष अवसरहरू रहेका छन् ।

ख) समस्या तथा चुनौती

संवैधानिक तथा नीतिगत व्यवस्था बमोजिम लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तनहरू देखिए तापनि आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता न्यून रहेको छ। लक्षित वर्ग सञ्जाल गठन तथा परिचालन प्रभाबकारी हुन सकेको छैन। बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन हुन सकेको छैन। घरेलु हिंसाका घटना लुप्त रुपमा रहेका छन् । अपांगमैत्री, बालमैत्री तथा जेष्ठ नागरिकमैत्री सार्वजनिक पूर्वाधारको कमी रहेको छ । छुवाछुतको अभ्यास विभिन्न स्वरुपमा रहेको कायम रहेको छ । अन्धविश्वास, गलत सामाजिक अभ्यास र व्यवहार कायम रहेको छ। आधुनिक जीवनशैलीले जेष्ठ नागरिकको जीवन यापन कठिनाइपूर्ण भएको छ। लक्षित वर्गको स्वरोजगारीका अवसरको

कमी रहेको छ भने दलित तथा जनजातिमा गरिवी व्यापकता रहेको छ। बाल हिंसा, महिला हिंसा, जेष्ठ नागरिक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाहको अभ्यास कायमै रहेको छ। छोरा छोरी विभेद कायम रहेको यस क्षेत्रमा लिगं पहिचान गरी भ्रुण हत्याको अभ्यास रहेको वृद्धि हुँदै गएको छ। बाल बालिकामा डिजिटल एडिक्सन कायम रहेको छ भने बालबालिकामा दुर्वसनमा.वृद्धि हुँदै गएको छ। अन्तरशाखा समन्वयको कमीले लक्षित वर्गसम्बन्धी सूचनामा कमी रहेको छ। लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम प्रयाप्त हुन सेकेका छैनन्। पिछडिएको वर्गमा कानून तथा अधिकारसम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ। लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरताका लागि पर्याप्त अवसरमा कमी रहेको छ।

५.७ युवा तथा खेलकुद

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

वर्तमान संविधानको व्यवस्था अनुसार राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्नु रहेको छ। स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकूद तथा खेलाडीमा योजनाबद्ध लगानी गर्ने र खेलकूदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने कुरालाई वर्तमान पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजनाले महत्व दिएको छ। बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले युवा उद्यमशिलता तथा रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ युवालाई आत्मनिर्भरताका अवसरहरु प्रदान गर्ने नीति लिएको देखिन्छ।

गाउँपालिकास्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना हुने गरेको छ भने स्थानीय क्लव मार्फत पनि खेलकुदको आयोजना हुने गरेको छ। वडा नं. ८ मा गाउँपालिका स्तरीय खेल मैदान निमार्णधीन रहेको छ। हरेक वडामा एक युवा क्लव गरी ८ वटा युवा क्लव सकृय रहेका छन्। खेलकुद सामग्री वितरण गर्ने अभ्यास रहेको छ। यस क्षेत्रमा साइक्लिङको एक जना राष्ट्रिय खेलाडी रहेका छन्। सि डिभिजन अन्तरगतका खेलाडी छनौट हुने गरेको छ। स्थानीय स्तरमा व्यवसायीक कृषिमा संलग्न युवा १५० जना रहेका छन्। राजनीतिक, सामाजिक तथा आर्थिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता उल्लेखनिय रहेको छ।

ख) समस्या तथा चुनौती

युवा स्वरोजगारीका अवसरको कमी तथा बेरोजगारी तथा युवा पलायनको प्रवृति व्यापक रहेको छ। युवाका लागि विश्वासनिय र मर्यादित रोजगारीका अवसर तथा प्रोत्साहनमा कमी रहेको छ। युवा कुलत तथा दुर्वेसनमा बढदो रहेको छ। बैदेशिक रोजगारीमा उच्च आकर्षण रहेको छ। खेलमैदान तथा खेल सामग्रीको उपलब्धतामा कमी रहेको छ। खेलकुदमा प्रशिक्षण तथा नियमित अभ्यासमा कमी रहेको छ भने स्तरीय खेल मैदानको पनि कमी रहेको छ। युवाका लागि सहुलियत ऋण उपलब्धतामा कमी रहेको छ। युवा आत्मनिर्भरता र स्वरोजगारीका अवसरमा कमी रहेको छ। युवाका लागि सीपमूलक तालिम, स्वरोजगारी र आत्मनिर्भरताको भावनामा कमी रहेको छ। राजनीतिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता तथा चासो न्यून रहेको छ। युवा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमको प्रभावकारीतामा कमी रहेको छ।

५.८ कला, भाषा तथा संस्कृति

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

सांस्कृतिक रुपमा विविधतायुक्त रहेको यस क्षेत्रमा हिन्दु, बौद्ध, इस्लाम तथा इसाइ धर्मालम्बीहरुको बसोवास रहेको छ। भाषागत रुपमा हेर्दा नेपाली भाषाको बाहुल्यता रहेको यस क्षेत्रमा तामाङ, नेवारी र मगर भाषा समेत बोलिने गर्दछ। प्रमुख धार्मिक स्थलहरुमा रणकालिका, पाउद्धारा धर्मद्धार, गुप्तेश्वर महादेव, छाङ्ेश्वर र राम मन्दिर लगायतका स्थलहरु रहेका छन् भने राम मन्दिर, छाँगेश्वर, महेशदोभानमा मेला लाग्ने गर्दछ। स्थानीय सीपका रुपमा डोको नाम्लो, भाँडा, औजार, बौद्ध माला, ताम्रा पत्र निर्माण सीप रहेका छन्। राष्ट्रियस्तरका कलाकारका रुपमा मिना लामा, पूर्णिमा लामा र राम कुमार रिमाल जस्ता गाएक र शिशिर भण्डारी जस्ता कलाकार रहेका छन्।

ख) समस्या तथा चुनौती

आधुनिक पश्चिमा संस्कृतिको प्रभावले स्थानीय कला तथा संस्कृति लोप हुँदै गएको छ। नेपाली भाषा बाहेकका भाषाका संरक्षणमा कमी रहेको छ। स्थानीयस्तरमा लाग्ने मेला व्यवस्थापन कमजोर हुने गरेको छ। मौलिक सिप प्रवर्द्धनको कमी रहेको छ। परम्परागत पेशालाई व्यवसायिक हुन नसक्दा स्थानीय सील्पीहरुको जीविका सहज हुन सकेको छैन। सांकृतिक संरक्षणका लागि प्रोत्साहनका लागि कार्यक्रमको कमी रहेको छ भने गीत तथा संगितको क्षेत्रमा प्रोत्साहन तथा प्रशिक्षणको कमी रहेको छ।

५.९ विषयत क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

गल्छी गाउँपालिकाको शैक्षिक विकास, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुदलगायत गल्छी गाउँपालिकाको लागि उपलब्ध आर्थिक अधिकार क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएकोछ :

५.९.१ सोच

गल्छी गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः
गाउँपालिकाको संभावना, अवसर, समस्या, चुनौती तथा नागरिकको अपेक्षा समेतलाई गाउँपालिकाले आयोजना गरेको सहभागितामूलक छलफलका आधारमा सामाजिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार तय गरिएको छ :

- सुशिक्षित, स्वस्थ र सक्षम नागरिक

५.९.२ लक्ष्य

सामाजिक विकास क्षेत्रको सोचतर्फ उन्मुख हुने दिशामा निम्नअनुसार लक्ष्य तय गरिएको छ :

- सभ्य, स्वस्थ्य र स्वावलम्वी जनशक्ति विकास गर्ने

५.९.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
२. स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा गुणात्मक सुधार गर्नु,
३. स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुँच तथा सरसफाई क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्नु,
४. लक्षियत वर्गको क्षमता, आत्मसम्मान तथा आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि गर्नु,
५. युवा स्वरोजगारी तथा आत्मविश्वासको अभिवृद्धि गर्नु,

५.९.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गल्छी गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई अन्तरसरकार तथा विकास साझेदार संस्थासँग समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरी आवधिक विकास योजनाको प्राथमिकता तथा रणनीति कार्यान्वयन गरिनेछ। यस योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि सामाजिक विकास क्षेत्रतर्फ देहाय अनुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरी रणनीतिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ।

तालिका ५.१ : सामाजिक विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु	
१. गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चिताका लागि आधार तयार गर्ने।	१.१ आधुनिक विद्युतीय सूचना प्रविधिको पहुँच तथा शिक्षण सिकाई प्रक्रिया यथोचित उपयोगलाई प्रभावकारी गराउन मोवाइल एप, डिजिटल पाठ्य सामग्री, मल्टिमिडियाको उपयोग, विद्युतीय पुस्तकालय स्थापना तथा सञ्चालनलाई विस्तार गर्दै प्रभावकारी गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.२ सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय इन्टरनेट सुविधा विस्तार गरी विद्यार्थीलाई इन्टरनेटको माध्यमबाट अध्ययन, खोज तथा क्षमता विकासका लागि सुशिक्षित तथा अभ्यस्त गराइने छ । १.३ इन्टरनेट, कम्प्यटर, ई-हाजिरी र सिसि क्यामेरा जडान गरी दैनिक हाजिरी, सूचना प्रवाह, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र अभिलेख व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गरिनेछ । १.४ विद्यालयहरुको अनुगमन गर्ने प्रणालीलाई मजबुत बनाईनेछ । १.५ शिक्षक तथा प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ता आवश्यक पदपूर्ति, क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनलाई प्रभावकारी गरिनेछ । १.६ गुणस्तरीय शिक्षाको मापदण्ड सुनिश्चितता (Quality Assurance Scheme) तयार गरी लागू गरिनेछ । १.७ विद्यालयका शैक्षिक गतिविधि अनुगमन गरी समयमै सुधार गर्न शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अविभावक समिति सहितको स्थानीय विद्यालय अनुगमन संयन्त्र तयार गरी शिक्षाको गुणस्तर सुधारको लागि पृष्ठपोषण र सहजीकरण गरिनेछ ।
२. विद्यालय शिक्षालाई व्यवहारिक तथा जीवनउपयोगी बनाउन प्राविधिक तथा जीवनपयोगी शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउने ।	२.१ प्राविधिक शिक्षामा पहुँच कायम गर्न माध्यमिक विद्यालयमा माग अनुसारको प्राविधिक धारको थप कक्षा सञ्चालन गरिनेछ । २.२ विद्यालयमा कृषि, पशुपालन, व्यवहारिक प्राविधिक ज्ञानलाई साप्ताहिक रुपमा अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन गरी सिकाउने तथा प्रयोगात्मक अभ्यासको व्यवस्था गरिनेछ । २.३ विद्यालयमा बगैचा स्थापना र वृक्षारोपण तथा संरक्षणको अभ्यास संस्थागत गरिनेछ । २.४ विपद व्यवस्थापन, सरसफाइ तथा पोषण सम्बन्धी आधारभूत जानकारी दिइ व्यहारिक अभ्यास गराइनेछ । २.५ समाजका सफल उद्यमी, कृषक, कालिगढ, ख्यातीप्राप्त व्यक्ति तथा सिल्पीहरुसँग साप्ताहिक कार्यक्रमअन्तरगत अन्तरकृया तथा सीप हस्तान्तरणका अवसर उपलब्ध गराइने छ ।
३. विद्यालयको संस्थागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने	३.१ विद्यालय सुधार कार्ययोजना तयारी र कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिइनेछ । ३.२ विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अविभावकसँगको गठनलाई नियमित गरी विद्यालयमा शैक्षिक व्यवस्थापनको वातावरण तयार गरिनेछ । ३.३ विद्यालयमा बालक्लब र वातावरण तथा सरसफाई क्लब जस्ता सिर्जनात्मक गतिविधिमार्फत् बाल सहभागिता अभिवृद्धिको प्रयासलाई संस्थागत गरिनेछ । ३.४ शैक्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा विद्यालय आवश्यक प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउन यातायातको साधनको खरिद तथा व्यवस्था गरिनेछ । ३.५ माध्यमिक विद्यालयहरुमा सवारी साधनको व्यवस्था गर्दै लगिनेछ । ३.६ नमुना विद्यालय छनौट गरी नमुना विद्यालयको अवधारणालाई विस्तारित रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । ३.७ माध्यमिक विद्यालयमा स्वास्थ्य सेवा एवं स्वास्थ्य शिक्षाका लागि एकजना नर्सको व्यवस्था गरिनेछ । ३.८ स्थानीय आवश्यकता अनुसारको शैक्षिक क्यालेन्डर गाउँपालिकाबाट तयार गरी लागू गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ । ३.९ जनसंख्यालाई ध्यानमा राखेर मापदण्डका आधारमा थप विद्यालय खोल्ने र विद्यार्थी संख्या न्यून भएका विद्यालयहरु गाभिनेछ ।
४. विद्यालय शिक्षामा सबैको लागि उचित अवसरहरु तयार गर्ने ।	४.१ वैकल्पिक शिक्षा तथा समावेशी शिक्षाको लागि शिक्षक, शैक्षिक सामाग्री, प्रशिक्षण, अनुगमन र मूल्याकंनको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	४.२ विद्यालयहरूमा अपांगतामैत्री भौतिक संरचना, घुम्ने कुर्सी लगायत सहयोगी सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ । ४.३ मातृभाषा शिक्षा हासिल गर्ने अवसर प्रदान गर्न आवश्यकताअनुसार तामाङ भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्न पहल गरिनेछ । ४.४ गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न भौगोलिक दुरी टाढा भएका, अति विपन्न र अनाथ बालबालिकाका लागि आवासिय विद्यालय सञ्चालन गरिनेछ । ४.५ विपन्न तथा पछाडी परेको समुदायका बालवालिकाहरुलाई माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ । ४.६ विद्यालयमा बालबालिकाहरुको प्रतिभा पहिचान र प्रोत्साहनका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन र पुरस्कारको प्रवन्ध गरिनेछ । ४.७ विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समुहका सबै बालबालिकाको विवरण चुस्त राख्दै विद्यालय आउने वातावरण तयार गरिनेछ ।
५. उच्च शिक्षामा पहुँच कायम गर्न स्थापना, सञ्चालन र गुणात्मक सुधार गर्ने ।	५.१ स्नातक तहको शिक्षामा पहुँच तथा गुणस्तर कायम गर्न क्याम्पस सञ्चालन भएका शैक्षिक संस्थामा जनशक्ति तथा पूर्वाधार निमार्णमा आवश्यक पहल गरिनेछ । ५.२ स्नातक तहमा कक्षा सञ्चालन भएका क्याम्पसलाई स्थानीय आवश्यकताका आधारमा स्नातकोत्तर तहको कक्षा सञ्चालनमा आवश्यक पहल गरिनेछ । ५.३ गाउँपालिकाभित्र प्राविधिक धारको विशिष्ट कलेज स्थापनाका लागि विश्वविद्यालयसँग आवश्यक समन्वय तथा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहनका अतिरिक्त प्रदेश तथा संघ सरकारसँग पैरवी गरिनेछ । ५.४ उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने जेहन्दार तथा विपन्न विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाबाट सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा गुणात्मक सुधार गर्नु	
१. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा स्थानीय-वासीको सुलभ तथा सहज पहुँच स्थापित गर्न सेवा विस्तार, सामग्री व्यवस्था तथा पूर्वाधारको स्तरोउन्नती गर्ने	१.१ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सहज उपलब्धताका लागि स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार, औजार तथा उपकरण, औषधी र स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ । १.२ स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट उपलब्ध हुने सेवालाई थप, विस्तार तथा गुणस्तरीय गराइनेछ । १.३ ल्यास सेवा, अल्ट्रा साउण्ड कार्यक्रम, बर्थिङ सेन्टर, खोप केन्द्र, स्वास्थ्य एकाइको विस्तार गरी आवश्यक दरवन्दी थप गरिनेछ । १.४ नसर्ने रोगको रोकथामका लागि जनसमुदायमा योग, आयुर्वेद, खानपान, जीवनशैली, तनाव व्यवस्थापनबारे सचेतना कार्यक्रम सञ्चलन गरिनेछ । १.५ गरिवीको रेखामुनी रहेका घरपरिवारको निःशुल्क उपचारको प्रबन्ध मिलाइनेछ । १.६ एम्वुलेन्स सेवालाई सहज तथा विपन्न तथा असहाय वर्गलाई निःशुल्क हुने गरी स्वास्थ्य संरचना तयार गरिनेछ । १.७ पूर्ण खोपको सुनिश्चिता लागि आवश्यक आधारहरू तयार गरिनेछ । १.८ प्रसूति केन्द्रहरूको सेवा प्रवाहलाई सुदृढ गरी गर्भपरीक्षण तथा संस्थागत सुत्केरी सेवालाई शतप्रतिशत गराउन आवश्यक प्रोत्साहनका गतिविधि सञ्चालन गरिनेछ । १.९ जटिल तथा खर्चिला रोगको उपचारलाई सहज तुल्याउन विपन्न वर्गलाई लक्षित गरी कोषको स्थापना गरिनेछ । १.१० स्वास्थ्य संस्थामा अपुग भौतिक संरचना भवन, शौचालय, खानेपानी सुविधा, तारवार र प्रतिक्षालय निर्माण तथा भौतिक सुविधाहरू थप गर्दै लगिनेछ । १.११ स्वास्थ्य सेवालाई सहज तथा प्रभावकारी गराउन सामाजिक सञ्जाल तथा मोवाइल एपको उपयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. स्वास्थ्य संस्थाको सदृढीकरण तथा जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउने	२.१ बैरेनी अस्पतालको पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विस्तार गरी २५ शय्याको गुणस्तरीय सेवा सहितको अस्पताललाई छिटो निर्माण गरिनेछ । २.२ स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतीय हाजिरी तथा सिसि क्यामरा लगायत आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग गरी तथ्याङ्क व्यवस्थापन लगायत सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण प्रणालीको विकास गरी नियमन गरिनेछ । २.३ स्वास्थ्यसम्बन्धी पूर्वाधारहरू महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ । २.४ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउँदै लगिनेछ । २.५ स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको सुविधा विस्तार गरी स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी जनचेतना विस्तारमा परिचालन गरिनेछ । २.६ वार्षिक रुपमा उत्कृष्ट स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पुरस्कृत गरिनेछ । २.७ स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई नियमित तालिम तथा अतिरिक्त जिम्मेवारी बहन गर्ने स्वास्थ्यकर्मीलाई विशेष प्रोत्साहन तथा सुबिधा उपलब्ध गराइनेछ ।
३. पोषण तथा स्वस्थ जीवनशैलीको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक आधारहरु तयार गर्ने	४.१ व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्न स्वास्थ्य आमा समूह, बालक्लव तथा महिला समूहलाई स्थानीय खानबाट पोषणको सन्तुलन कायम गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक तालिमको प्रवन्ध गरिनेछ । ४.२ पाँच वर्षमुनिका सम्पूर्ण बालवालिकाको वृद्धि अनुगमन तथा पोषणको अवस्थाको मूल्यांकन गरी सुधार ल्याउन नियमित जाँच तथा खोज पडतालका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ । ४.३ कुपोषणरहित टोल/वडा सुनिश्चित अभियान तथा सुनौलो हजार दिन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ४.४ पोषण सम्बन्धी स्वस्थ बानी व्यवहारको प्रवर्द्धन, योग, खेलकुद र शारीरिक व्यायामसमेत समावेश गरी जनस्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ४.५ पोषण तथा नवजात शिशुको अत्यावश्यक स्याहारबारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ । ४.६ असल खानपान सम्बन्धी मार्गदर्शन (Food Based Dietary Guideline) लगायत पोषण सम्बन्धी अन्य सूचनामूलक सामाग्रीहरू स्वास्थ्य संस्था र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकामार्फत् समुदाय र घरपरिवारस्तरमा वितरणको व्यवस्था गरिनेछ ।
४. जनस्वास्थ्य तथा पोषणमा सुधारका लागि सामुदायस्तका गतिविधिलाई प्रभावकारी गराउने	५.१ स्वास्थ्य आमा समूहका सदस्यलाई स्वस्थ जीवनशैली सम्बन्धमा अभिमुखीकरण र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको क्षमता विकास गरी सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । ५.२ स्वास्थ्य क्षेत्रमा सहकार्य गरी रहेको सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थालाई जनस्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा प्रोत्साहित गरिनेछ । ५.३ स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई सबै स्थानीय बासीलाई समेट्ने गरी अभियान रुपमा सञ्चालन गरिनेछ । ५.४ जनस्वास्थ्यको अवस्था सुधारका लागि स्वास्थ्य, पोषण तथा जीवनशैलीलाई एकीकृत गरी जनस्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ५.५ बालबालिका, अशक्त, र जेष्ठ नागरिकहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँच घर-घर मै पुग्ने गरी स्वास्थ्य घुम्ती सेवाको प्रबन्ध गरिनेछ । ५.६ विद्यालयहरुमा किशोर-किशोरी स्वास्थ्य शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम तथा सुरक्षित महिनावारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ५.७ विद्यालयहरुमा सेनिटरी प्याडको उपलब्धता तथा सद्उपयोगलाई प्रभावकारी गराई महिला शिक्षकमार्फत् परामर्शको वातावरण गराइनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य ३: स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुँच तथा सरसफाई क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्नु	
१. स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच स्थापना गर्न सहकार्य तथा साझेदारीको प्रवर्द्धन गर्ने	१.१ सबै घरपरिवारमा खानेपानीको सहज पहुँच पुर्याउन एक घर एक धारा कार्यक्रमलाई अन्तरसरकार, गैसस, उपभोक्ता तथा समुदायसँग साझेदारी तथा समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.२ खानेपानीको मुहानको अभाव रहेको सुख्खा क्षेत्रमा लिफ्टिङ विधिबाट खानेपानी सुविधा विस्तार गरिनेछ । १.३ स्वच्छ तथा सुरक्षित खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न नियमित खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण तथा शुद्धिकरणका लागि आवश्यक प्रबन्ध मिलाइनेछ। १.४ संचालनमा रहेका खानेपानी आयोजनाको निरन्तरता, संरक्षण र मर्मत-संभारको लागि उपभोक्ता समितिसँग सहकार्य तथा साझेदारी गरिनेछ । १.५ खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण तथा सुधारलाई नियमित कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. सरसफाई तथा स्वस्थ जीवन शैलीको प्रवर्द्धन गर्न संस्थागत संरचना, पूर्वाधार तथा व्यक्तिगत आनिवानीमा सुधार गर्ने	२.१ खानेपानी तथा सरसफाई गुरु योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.२ अधिक आवत जावत हुने सार्वजनीक स्थलमा शौचालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ । २.३ घरको फोहोर घरमै व्यवस्थापन गर्ने अभ्यासलाई सबै घरपरिवारमा पुऱ्याई शून्य फोहोर अभियान सञ्चालन गरिनेछ । २.४ खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणालाई पालना गर्दै पुर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणाका लागि आधारहरू तयार गरिनेछ । २.५ पोषण, जनस्वास्थ्य तथा पूर्ण सरसफाई कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी सञ्चालन गरिनेछ । २.६ टोलस्तरमा साप्ताहिक रुपमा सार्वनिक स्थलको सरसफाईको निरन्तर अभ्यासलाई कायम गरिनेछ । २.७ सरसफाईको प्रवर्द्धन गर्न आमा/महिला समूह, बाल क्लव र युवा क्लबलाई परिचालन गरिनेछ । २.८ पानीका मुहान तथा वितरण प्रणालीलाई प्रदूषणबाट जोगाउन आवश्यक पूर्वाधार तयार गरिनेछ ।
३. स्थानीय समुदायसँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा फोहोरमैला व्यवस्थापनलाई दिगो तथा संस्थागत गराइने गर्ने	३.१ घरको फोहोर घरमै व्यवस्थापन गरी शून्य फोहोर अभियानलाई समुदायसँगको सहकार्यमा अगाडी बढाइनेछ। ३.२ उपयुक्त स्थलमा ल्याण्डफिल्ड साइट निर्क्यौल गरी समुदाय तथा सहकारी संस्थासँगको साझेदारीमा व्यवस्थित रुपमा प्रयोगमा ल्याइनेछ। ३.३ बजार क्षेत्रमा घरबाट निस्कने फोहोर व्यवस्थापनको लागि लागत साझेदारीमा कम्पोष्ट बिन वितरण गरिनेछ। ३.४ बजार तथा घना वस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रुपमा गरिनेछ । ३.५ प्लास्टिक तथा शिसाजन्य वस्तुको उपयोग निरुत्साहित गर्दै वैकल्पिक वस्तुको उपयोगलाई प्रोत्साहन र पुनः प्रयोग तथा चक्रिय उपयोगका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ । ३.६ प्लास्टिकजन्य वस्तुको उपयोगलाई दुरुत्साहन र वैकल्पिक झोलाको रुपमा कपडा, जुटका झोलको उपयोगलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ । ३.७ सार्वजनिक तथा बजार क्षेत्रको फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संयन्त्र तयार गरिनेछ। ३.८ फोहोरलाई मोहोर बनाउने अभियानका रुपमा फोहोरलाई वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्ने सीप तथा प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य ४: लक्षित वर्गको क्षमता, आत्मसम्मान तथा आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि गर्नु	
१. महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित लगायत आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पिछडिएको वर्गको क्षमता विकास, आत्मसम्मान र आत्मनिर्भरताका अवसर अभिवृद्धि गर्ने	१.१ महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, आदिवासी तथा जनजाति र आथिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेको वर्गका लागि आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्न तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा उद्यमशिलता तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ । १.२ लक्षित वर्गका लागि अधिकारको सम्बन्धमा सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धिका अवसर उपलब्ध गराइनेछ । १.३ लक्ष्यित वर्गका लागि केन्द्रित गरी स्थानीयस्तरमा सम्भावना भएका उच्च मूल्यका कृषि, पशुपालन लगायत वस्तु र सेवा उत्पादन गर्ने व्यवसाय सञ्चालन गर्न ज्ञान, सीप, प्रविधि र प्रोत्साहनको प्रवन्ध गरिनेछ । १.४ विपन्न तथा आर्थिक सामाजिक रुपले पिछडिएको वर्गका विद्यार्थीलाई केन्द्रित गरी सेवा आयोग तयारी कक्षामा सहभागिताका अवसर सिर्जना गरिनेछ । १.५ महिला समुह, बाल क्लव, टोल विकास संस्था र महिला समूहलाई स्थानीय कानून बमोजिम दर्ता गराई सामाजिक सुधारमा क्रियाशील गराइनेछ ।
२. स्थानीय संरचना, नीति तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्ष्यित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	२.१ महिला, बालबालिका, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, आदिवासी जाति, दलित, अति विपन्न तथा जोखिममा रहेका वर्गको सञ्जाल/समिति गठन गरी क्रियाशिल बनाइनेछ । २.२ स्थानीयस्तरमा गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालय, विषयगत शाखाबाट गठन हुने समिति, संस्था तथा संरचना लगायत उपभोक्ता समिति, स्वास्थ्य संस्था तथा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, युवा क्लव, स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिमा सबै वर्गको सहभागिता अर्थपूर्ण बनाइनेछ । २.३ बस्ती तहबाट हुने योजना तर्जुमा प्रकृयालाई समावेशी नीतिलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.४ लक्ष्यित वर्गका संजालका पदाधीकारीलाई कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अधिकारका सम्बन्धमा तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
३. सामाजिक कुसंस्कार, विभेद तथा हिंसा अन्त्यका लागि नीतिगत र व्यवहारिक रुपमा अर्थपूर्ण प्रयत्न गर्ने	३.१ बालविवाह, वोक्सी प्रथा, हिंसा, छुवाछुत, दाइजो प्रथा जस्ता अमानविय व्यवहारलाई निरुत्साहित गर्न निगरानी, दुरुत्साहनसहित पिडितका लागि गोप्य सुनुवाइ र मनोविमर्श सेवा तथा कानूनी उपचारलाई प्रभाबकारी गराइनेछ । ३.२ लुप्त रुपमा रहेको छुवाछुतको अन्यका लागि धर्म गुरु सहितको सर्वपक्षीय धार्मिक कार्यक्रमको आयोजना गरी छुवाछुतमुक्त गाउँपालिकाको व्यवहारिक कार्यान्वयन गरिनेछ । ३.३ लैंगिक हिंसा तथा यौनजन्य अपराधहरू रोक्न समुदाय तथा किशोरीकेन्द्रित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । ३.४ लैगिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्दतीलाई संस्थागत गरिनेछ । ३.५ बालप्रतिभा प्रस्फुटन गराउने खालका कार्यक्रमहरु विद्यालयभित्र र बाहिर सञ्चालन गर्ने वातावारण मिलाइनेछ । ३.६ बालिकाको उच्च शिक्षासम्मका शिक्षाका अवसरको निरन्तरताका लागि बालिका बीमालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । ३.७ आर्थिक तथा सामाजिका रुपमा पिछडिएको वर्गका इच्छुक व्यक्तिलाई सीप, अवसर र सहायक सामग्री वितरण गरी व्यवसायिक बनाइनेछ । ३.८ हिंसापीडित महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि सञ्चालित सुरक्षित आवास गृह सञ्चालना गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.९ ज्येष्ठ नागरिकका लागि दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन, नियमित स्वास्थ्य जाँच, योग अभ्यास, खानपिन र मनोरञ्जनका अवसर सिर्जना गरिनेछ । ३.१० जेष्ठ नागरिकको स्याहार तथा सम्मानमा कमी हुन नदिन छोरा बुहारी प्रोत्साहन तथा अति असहायको लागि स्याहार केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।
४. स्थानीय पूर्वाधार तथा संरचना अपांगमैत्री, जेष्ठ नागरिक मैत्री, बालमैत्री तथा महिलामैत्री गराउने	४.१ सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणमा बाल, अपांग, जेष्ठ नागरिक मैत्री अवधारणाको अवलम्बन गरिनेछ । ४.२ सरकारी कार्यालय तथा बढी जमघट हुने बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक स्थलमा स्तनपान कक्षको निर्माण गरिनेछ । ४.३ सार्वजनिक यातायात, सेवा प्रदायक निकाय तथा मेला जात्रालाई महिला, अपाङ्ग, अशक्त र जेष्ठ नागरिकमैत्री बनाउन व्यवहारिक तथा नीतिगत प्रयत्न गरिनेछ ।
५. लक्ष्यित वर्गको क्षमता विकास, जागरुकता तथा हित प्रवर्द्धनका लागि समुदायस्तरमा आधारहरु तयार गराउने	५.१ टोल विकास संस्था, महिला समूह, युवा क्लब, बालक्लब, महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिसँग सम्बन्धित अधिकारमुखी समूह र सञ्जालमार्फत् समुदाय परिचालनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ५.२ समुदाय परिचालन मार्फत् दलित, एकल महिला, ज्येष्ठ नागरिक र पछाडि परेको समुदायको अधिकार सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ५.३ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई सर्वसुलभ र सेवाग्राहीमैत्री बनाउन जानकारी तथा सहजीकरण गरिनेछ ।
उद्देश्य ५: युवा स्वरोजगारी तथा खेलकुदको प्रवर्द्धन गर्नु	
१. युवा सशक्तिकरण तथा स्वरोजगारीका अवसरको सिर्जना गरी युवा वर्गको आत्मविश्वास तथा व्यवसायिकतामा अभिवृद्धि गर्ने	१.१ बेरोजगार युवाका लागि उनीहरुको चाहाना, क्षमता र योग्यता तथा बजारको मागअनुसारको रोजगारीका अवसर सृजना गर्न क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनका अवसरहरु सिर्जना गरिनेछ । १.२ युवाहरूको सीप, क्षमता तथा आत्मविश्वासमा वृद्धि गरी कृषि, उद्योग, निर्माण, मर्मत, व्यापार, पर्यटन तथा यातायात क्षेत्रमा अवसर तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ । १.३ युवा लक्ष्यित संघीय तथा प्रादेशिक कार्यक्रम एवं संघ/संस्थाका कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी युवासम्बन्धी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । १.४ युवा जाँगरलाई उत्पादनमा जोडन प्रतिफलमा आधारित अनुदान तथा सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।
२. युवा वर्गमा सकारात्मक सोच, नवप्रर्वतन तथा उद्यमशील संस्कृतिको विकास गर्ने ।	२.१ राष्ट्रिय जीवनका विभिन्न क्षेत्रमा सफलता हासिल गरेका युवा तथा उत्प्रेरकहरूका अनुभव स्थानीय युवाहरू माझ आदान प्रदान गरी सत्मार्गतर्फ अभिप्रेरित गरिनेछ । २.२ युवामा व्यावसायिक तथा नेतृत्वदायी क्षमता विकास गर्न क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । २.३ संघीय र प्रादेशिक कार्यक्रमसँग तादम्यता मिलाई स्थानीय स्तरमा युवा उद्यमी र उद्यमशिलता विकास गरिने छ । २.४ लागू पदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध सचेता बढाउने तथा संभावित ठाउँहरूमा निगरानी समूह गठन तथा परिचालन र दुर्व्यसनबाट उन्मुक्तिका लागि सुधार गृहसम्मको खर्चमा सहयोग उपलब्ध गराइनेछ । २.५ युवा परिचालन मार्फत लागु पदार्थ दुर्व्यसन र मानव बेचविखन विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
३. खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण, खेलाडीलाई अवसरको सृजना र खेलाडी प्रोत्साहन गर्ने	३.१ गाउँपालिकास्तरको रंगशाला तथा एक वडा एक खेल मैदानसहित सहायक पूर्वाधारको विस्तार गरिनेछ । ३.२ खेलाडीमा प्रतिस्पर्धी तथा उच्चस्तरको खेल क्षमता विकास हुने गरी प्रशिक्षण तथा खेल सामग्रीको नियमित व्यवस्था गरिनेछ । ३.३ खेल क्षेत्रमा राम्रो उपलब्धी हासिल गरेका खेलाडीलाई नियमित प्रशिक्षण तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था मिलाइनेछ । ३.४ अन्तर स्थानीय तह र गाउँपालिकास्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता वार्षिक रुपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य ७: स्थानीय कला तथा संस्कतिको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्नु	
१. मौलिक सीप, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने	१.१ स्थानीय सीप, सम्पदा, कला र संस्कृति संरक्षणका लागि गाउँपालिकास्तरमा कला तथा संस्कृति हेर्ने संयन्त्र तयार गरी क्रियाशील गराइने छ । १.२ स्थानीय कला तथा सीपको पहिचान गरी आकर्षक तथा सजावटका सामाग्री रुपमा व्यावसायिकता अभिवृद्धि गरिनेछ । १.३ कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न महोत्सव तथा प्रदर्शनीको आयोजना गरिनेछ । १.४ स्थानीय बाजा, नृत्य र गीतलाई पेशाका रुपमा अवलम्बन गर्न महोत्सव, चाडवाड तथा कार्यक्रममा अवसर प्रदान र प्रचार प्रसार गरिनेछ ।
२. स्थानीय सम्पदा, कला तथा संस्कृति सम्बन्धी अध्ययन अनुन्धान गरी पर्यटन विकाससँग आवद्ध गर्ने	२.१ स्थानीय मेला जात्रा, धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलको पहिचान तथा प्रचार प्रसार गरी पर्यटन विकासमा उपयोग गरिनेछ । २.२ कला, सम्पदा तथा संस्कतिसँग सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धानका लागि शोधकर्ता, अनुसन्धान केन्द्र तथा विश्वविद्यालयका गतिविधिसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ । २.३ स्थानीय कला, भाषा, संस्कृति, रहनसहनका बारेमा फिल्म तथा डकुमेन्ट्री निर्माण गर्न पहल गरिनेछ । २.४ परम्परागत शिल्पी पेशालाई नयाँ प्रविधिसँग आवद्ध गराई थप व्यवसायिक बनाइनेछ । २.५ स्थानीयस्तरमा संग्राहलय स्थापना गरी स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

५.१० अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा

यस योजनाका कार्यान्वयन पश्चात विद्यालय शिक्षामा विद्यालय उमेरका सबैको पहुँच स्थापित भएको हुनेछ । गुणस्तरीय प्राविधिक तथा उच्च शिक्षामा अवसर स्थानीय स्तरमा सहज रुपमा उपलब्ध भएको हुनेछ। सबै विद्यालयमा शिक्षण सिकाइमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग भई शैक्षिक गुणस्तरको क्षेत्रमा उल्लेखनीय सुधार भएको हुनेछ। स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी आनिबानीमा गुणात्मक सुधार भई पूर्ण खोप तथा पूर्ण संस्थागत सुत्केरी क्षेत्रको रुपमा घोषणा कार्यान्वयन भएको हुनेछ भने जटिल खालको कुपोषण रहेका बालबालिका संख्या शून्य भएको हुनेछ। ल्याव सेवासहितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच औसत ४५ मिनेटभन्दा कम र अस्पतालसम्मको पहुँच औषत १ घण्टा ३० मिनेटभन्दा कम समयमा हासिल गर्न सकिने अवस्था तयार भएको हुनेछ।

सबै घरपरिवारमा स्वच्छ खानेपानीको सहज पहुँच तथा स्वच्छ शौचालयको उपयोग भइ तथा पूर्ण सरसफाईका आधारहरू तयार भएको हुनेछ। बजार तथा बजारउन्मुख क्षेत्र र बढी आवत जावत हुने क्षेत्रमा व्यवस्थित ४ स्थानमा सार्वजनिक शौचालयको स्थापना भएको हुनेछ । समुदाय तथा घरपरिवार तहमा घरमै फोहोर व्यवस्थापनको अभ्यास कार्यान्वयनमा भएको हुनेछ भने फोहोरमैलाको दीर्घकालीन व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त स्थानको छनौट गरी फोहोर व्यवस्थापन केन्द्रको निर्माण तथा सञ्चालनमा आएका हुनेछन् ।

लक्षित वर्गको निर्णय निर्माण प्रकृयामा समावेशी नीतिअनुसारको सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ। लक्षित वर्गले सञ्चालन गरेको उद्योग तथा व्यवसायको संख्या हुनेछ। स्वरोजगारमूलक तालिम प्राप्त गर्ने महिला ५०० जना, दलित ३६५ जना, अपांग ५० जना तथा पिछडिएको वर्गको ४७० जना भएको हुनेछ । हरेक वडामा एक एक वटा खेल मैदान निर्माण भएका हुने छन् भने राष्ट्रिय तथा प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी संख्या क्रमशः ३ र ५ जना भएको हुनेछ। युवाद्वारा सञ्चालित उद्योगको ५०० भएको हुनेछ। सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका अनुसूची-५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.११ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

गल्छी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाले तय गरेको नतिजा हासिल गर्न गाउँपालिकाको आफ्नै स्रोत, स्थानीय संघसंस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, गैसस, प्रदेश तथा संघ सरकारसँगको साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता आधारमा सामाजिक विकासका लागि देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

तालिका ५.२ : सामाजिक विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)					
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा
उद्देश्य १ : शिक्षा तथा सीप विकास								
१.१ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	५	३०००००	३०००००	३०००००	३०००००	३०००००	१५००००
१.२ विद्यालय सुविधा विस्तार कार्यक्रम	पटक	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००
१.३ विद्यालय सूचना प्रविधि कार्यक्रम	पटक	५	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
१.४ आवासिय विद्यालय सञ्चालन	संख्या	३	५०००	२५००	२५००	२५००	२५००	१५००००
१.५ विद्यालय संरचनागत सुधार कार्यक्रम	पटक	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००
१.६ प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
१.७ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	५	२६००	२६००	२६००	२६००	२६००	१३०००
१.८ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)					
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा
१.९ जीवनउपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	७००	७००	७००	७००	७००	३५००
१.१० प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००
१.११ क्याम्पस सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम		५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१००००
१.१२ विद्यालय पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
१.१३ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१.१५ शिक्षा शाखा व्यवस्थापन	पटक	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००
१.१६ गाउँ शिक्षा योजना तर्जुमा	पटक	१		१०००				१०००
१.१६ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५०००
उद्देश्य १ को जम्मा								**३९२५००**
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य तथा पोषण								
२.१ जनस्वास्थ्य संस्था पूर्वाधार कार्यक्रम	पटक	५	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९००००
२.२ स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतीय सूचना प्रविधि विस्तार	पटक	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
२.३ स्वास्थ्य सेवा विस्तार	पटक	५	३८००	३८००	३८००	३८००	३८००	१९०००
२.४ जनस्वास्थ्य सबलीकरण कार्यक्रम	पटक	५	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००
२.५ जनस्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००
२.६ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००
२.७ स्वास्थ्य संस्था जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
२.८ जनस्वास्थ्य तथा पोषण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	७०००	७०००	७०००	७०००	७०००	३५००
२.९ मातृशिशु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक	५	२४००	२४००	२४००	२४००	२४००	१२०००
२.१० स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
२.११ स्वास्थ्य बीमा प्रवर्द्धन	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५०००
२.१२ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५०००
उद्देश्य २ को जम्मा								**१७०५००**
उद्देश्य ३ : खानेपानी तथा सरसफाई								
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम (घरपरिवार)	संख्या	६८००	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना	५५	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००
३.३ शौचालय निर्माण	संख्या	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
३.४ खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	पटक	५	२१००	२१००	२१००	२१००	२१००	१०५००
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
३.६ फोहोरमैला प्रशोधन स्थल (स्यानिटरी ल्याण्डफिल) निर्माण	संख्या	१		२०००	५०००	५०००		१५०००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)					
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा
३.७ फोहोर व्यवस्थापन	पटक	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
३.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
उद्देश्य ३ को जम्मा								**१७४५००**
उद्देश्य ४ : लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण								
४.१ महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	पटक	५	२४००	२४००	२४००	२४००	२४००	१२०००
४.२ दलित स्वरोजगारी कार्यक्रम	पटक	५	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००	७०००
४.३ आदिवासी जनजाति तथा पिछडिएको वर्ग रोजगार कार्यक्रम	पटक	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००
४.४ अपांगता भएका व्यक्ति स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	५०	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
४.५ हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
४.६ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक	५	२००	२००	२००	३००	३००	१२००
४.७ लक्ष्यित वर्ग हित प्रवर्द्धन	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
४.८ जेष्ठ नागरिक सुस्याहार कार्यक्रम	पटक	५	१०००	२०००	१५००	१५००	१५००	७५००
४.९ लक्ष्यित वर्गको सञ्जाल गठन तथा परिचालन	पटक	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
४.१० बालमैत्री गाउँपालिका घोषणा कार्यक्रम	पटक	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
४.११ बालिका बीमा कार्यक्रम	पटक	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००
४.११ शिशुस्याहार केन्द्र स्थापना	स्थान	१	१८००	६००	६००	६००	६००	४२००
४.१२ सेफ हाउस स्थापना	स्थान	१	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
४.१३ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
उद्देश्य ४ को जम्मा								**७७९००**
उद्देश्य ५ : युवा तथा खेलकुद								
५.१. युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	५	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००
५.२ एक वडा एक खेल मैदान कार्यक्रम	पटक	५		३०००	३०००	३६००		९६००
५.३ खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
५.५ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
५.६ प्रतिभावान युवा प्रोत्साहन	पटक	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५.७ सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
उद्देश्य ५ को जम्मा								**३३६००**
सामाजिक विकास क्षेत्रको कुल जम्मा								**८४८०००**

** सामाजिक विकास क्षेत्रको स्थानगत तथा कार्यक्रमगत विवरण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
शिक्षा तथा सीप विकास			
१.१ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	५	- विद्यालयमा ५० कोठाको भवन निर्माण - निमावि तथा मावि तहका १३ वटा विद्यालयमा खेल मैदान निर्माण - सबै निमावि (६ वटामा) विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण - सबै विद्यालयमा मापदण्ड अनुरुपको घेरावार निर्माण - हरित विद्यालय कार्यक्रम
१.२ विद्यालय सुविधा विस्तार कार्यक्रम	पटक	५	- कक्षा कोठा व्यवस्थापन (वोर्ड, बेन्च तथा सिकाइ सामग्री) - सबै विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन - ३० वटा विद्यालयमा बालमैत्री शौचालय
१.३ विद्यालय सूचना प्रविधि कार्यक्रम	पटक	५	- सबै मावि र निमाविमा सिसि क्यामरा तथा विद्युतीय हाजिरी स्थापना - सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय इन्टरनेट सुविधा विस्तार - सबै विद्यालयमा मल्टि मिडिया तथा ल्यापटप व्यवस्था - सूचना प्रविधिमा आधारित सिकाइसम्बन्धी शिक्षक अभिमुखीकरण - सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय इन्टरनेट सहित सूचना, सञ्चार र प्रविधि विस्तार गर्ने
१.४ आवासिय विद्यालय सञ्चालन	संख्या	३	- गाउँपालिकास्तरमा १ आवासिय विद्यालय स्थापना
१.५ विद्यालय संरचनागत सुधार कार्यक्रम	पटक	५	- सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामग्री व्यवस्था - विद्यालयमा गुनासो पेटीका स्थापना - गोगनपानी मावि, अमन्तादेवि मावि, कल्लेरी मावि र किरानचोक कार्की डाँडा गरी ४ वटा माविमा विद्यालय नर्स कार्यक्रम - जनकल्याण माविमा १ र बागेश्वरी माविमा १ विद्यालय वस थप गर्ने - बाल क्लब, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अविभावक संघ अभिमुखीकरण - शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण
१.६ प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	पटक	५	- सबै प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा स्वच्छ खानेपानी, शौचालय, सिकाई सामग्री, खेल सामग्री तथा बसाई व्यवस्थापन - प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा सिकाइ कुना निर्माण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- बाल विकास सहजकर्ता तालिम
१.७ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	५	- वडा नं. ५ को सबै ५ वटा विद्यालयमा मातृभाषा कक्षा सञ्चालन - विद्यालयमा सिकाई सामाग्री व्यवस्थापन - विद्यालयको एक जना शिक्षक वा कर्मचारीका लागि सूचना व्यवस्थापन (इएमआइएस अद्यावधिकरण) तालिम - अभिभावक शिक्षा - शिक्षक विद्यार्थी नियमितता अनुगमन - शिक्षक विद्यार्थी अनलाइन सिकाई अभिमूखिकरण - विद्यार्थी सिकाइ मोवाइल एप तयारी - देशका सफल विद्यालयसँग सफल अनुभव आदान प्रदान - बाल क्लवको क्षमता विकास गर्ने - विद्यालय वाहिर रहेका विद्यार्थीको खोजपडताल (वर्षमा २ पटक) - विपन्न तथा अनाथ बालबालिकाका विशेष छात्रवृति
१.८ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१०००	- उत्कृष्ट विद्यालय, उत्कृष्ट तहगत विषयगत शिक्षक, उत्कृष्ट बाल विकास सहजकर्ता तथा उत्कृष्ट तहगत विद्यार्थी पुरस्कार तथा सम्मान - दरवन्दी मिलान - शिक्षक तथा बाल विकास सहजकर्तालाई मागमा आधारित तालिम
१.९ जीवनउपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीलाई लागि कृषि, प्रविधि, कानून, सकारात्मक सोच तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी कक्षा सञ्चालन (मासिक रुपमा) - सफल व्यवसायी, अभियन्ता र विज्ञसँग अन्तरकृया - प्रतिभावान विद्यार्थी पहिचान तथा सहयोग
१.१० प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- जनकल्याण माविमा प्रविधिक धार अन्तरगत कृषि विषयको कक्षा सञ्चालन - प्राविधिक सामग्री तथा व्यवस्थापन सहयोग
१.११ क्याम्पस सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम		५	- वार्षिक रुपमा
१.१२ विद्यालय पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	५	- विद्यालय खाजा व्यवस्था तथा जंक फुड नियन्त्रण सचेतना - स्थानीय खाद्यवस्तुबाट पौष्टिक तथा स्वादिष्ट खाना तयारी अविभावक तथा दिवा खाजा व्यवस्थापन समिति अभिमुखीकरण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- विपन्न विद्यार्थीलाई पोषक तथा शैक्षिक सामग्री निशुल्क वितरण - पौष्टिक खाना उपयोग सम्बन्धमा आमा भेला
१.१३ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	५	- क्याम्पस र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गर्ने
१.१५ शिक्षा शाखा व्यवस्थापन	पटक	५	- शैक्षिक तथ्यांक अद्यावधिकरण सम्बन्धमा विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी अभिमूखिकरण - २ जना जनसक्ति थप
१.१६ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	- तालिम, अनुगमन मर्मत लगायत नियमित कार्यक्रम
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य तथा पोषण			
२.१ स्वास्थ्य संस्था पूर्वाधार कार्यक्रम	पटक	५	- डुम्रीचौर आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, कार्की डाँडा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र र गोगनपानी स्वास्थ्य चौकीको भवन निर्माण - वडा नं १, २, ३, ४, ५, ६ र ८ स्थानका सबै कुल ९ वटा खोप केन्द्र भवन निर्माण - सबै स्वास्थ्य चौकी र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको घेरावार निर्माण - सबै स्वास्थ्य संस्थामा स्वस्थ खानेपानीको व्यवस्थापन (यूरो गार्ड तथा फिल्टर जडान) - स्तनपान कक्षको निर्माण (स्वास्थ्य संस्था, गाउँ कार्यपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयमा)
२.२ स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतीय सूचना प्रविधि विस्तार	पटक	५	- स्वास्थ्य संस्थामा सोलार, सिसि क्यामरा, इन्टरनेट तथा विद्युतिय हाजिरी र कम्प्युटर तथा ल्यापटपको व्यवस्था (डुम्रीचौर आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, आँमडाँडा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, कार्की डाँडा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, बिर्ताडाँडा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, भोटे पलाङ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, गोगनपानी स्वास्थ्य चौकी)
२.३ स्वास्थ्य सेवा विस्तार	पटक	५	- सबै स्वास्थ्य चौकी तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा प्रयोगशाला सञ्चालन - बैरनी अस्पतालको प्रयोगशाला स्तरोन्नती - एम्बुलेन्स थप (वडा नं. १, २, ३, ४, ५, ६, ७ र ८ का स्वास्थ्य संस्थामा एक एक वटा गरी कुल ७ वटा) - अल्ट्रा साउण्ड कार्यक्रम (सबै स्वास्थ्य संस्थामा) - स्तन तथा पाठेघरको क्यान्सरको स्किनिङ्ग कार्यक्रम (स्वास्थ्य संस्थामा वार्षिक रुपमा)
२.४ आरोग्यता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- वडास्तरमा नियमित योग अभ्यास - विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन (हरेक वर्ष) - टोलस्तरमा नियमित स्वास्थ्य जाँच शिविर (वार्षिक रुपमा)
२.५ जनस्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	- नसर्ने रोग नियन्त्रण गर्न पेन प्याकेजमार्फत जनचेतना अभिवृद्धि

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- स्वास्थ्य आमा समुह मार्फत सचेतना (खोप, पोषण, वृद्धि अनुगमन र गर्भ परिक्षण) - जनस्वास्थ्य मोवाइल एप - पोषण, स्वस्थ आनिबानी तथा मातृशिसु स्वास्थ्य सुधारका लागि भिडियो तथा अडियो विज्ञापन
२.६ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	५	- स्थानीय खाद्यवस्तुमा आधारित सन्तुलित खाना तयारीमा महिला समुह तथा स्वास्थ्य आमा समुह अभिमुखीकरण - सबै सरकारी कार्यालयमा स्तनपान कक्ष निर्माण - पोषण सुधारमा विद्यालयमा अतिरिक्त कक्षा
२.७ स्वास्थ्य संस्था जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	- स्वास्थ्यकर्मीका लागि नियमित तथा अतिरिक्त क्षमता विकास तालिम - स्वास्थ्य स्वयम सेविका तालिम
२.८ पोषण तथा जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- सामाजिक विषयका शिक्षकहरूलाई स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी तालिम - स्वास्थ्य आमा समूह तथा महिला समूह अभिमूखिकरण - स्वास्थ्य तथा पोषण सुधारका लागि भिडियो निर्माण तथा प्रसारण - विद्यालयमा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम
२.९ मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक	५	- संस्थागत सुत्केरीका लागि निशुल्क एम्बुलेन्स सेवा - गर्भवती सुत्केरी भेटघाट कार्यक्रम - पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका तथा गर्भवती महिलाको पोषण लेखाजोखा - कुपोषित बालबालिका तथा गर्भवती महिलाको तयारी खानद्धारा उपचार - विपन्न बालबालिका, गर्भवती तथा सुत्केरीका लागि पौष्टिक आहार वितरण - वर्थिगं सेण्टरमा सुत्केरी प्रतिक्षालय - गर्भपरिक्षण तथा वृद्धि अनुगमन नियमितता खोज पडताल - गर्भपरिक्षण तथा ग्रामीण अल्ट्रा साउण्ड सेवा लिन आउनेका लागि निशुल्क खाजा
२.१० स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- हरेक वडामा नियमित योग अभ्यास स्थल निर्माण - स्वस्थ खानपान सम्बन्धी विद्यार्थी अभिमुखीकरण
२.११ स्वास्थ्य बीमा प्रवर्द्धन	पटक	५	- गाउँपालिकाभर
२.१२ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	- नियमित कार्यक्रम
खानेपानी तथा सरसफाई			

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार संख्या	६८००	- ३००० घरमा एक घर एक धारा - सार्वजनिक धारा (गल्छी, भल्टार, महेश देभान, मासटार)
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना	५५	- ५५ आयोजना
३.३ शौचालय निर्माण	संख्या	५	- ९५ घरधुरीमा सौचालय निर्माण सहयोग - सार्वजनिक सौचालय निर्माण (गल्छी, बैरनी र मासटारमा)
३.४ खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	पटक	५	- ५५ आयोजना
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	- शुन्य फोहोर सचेतना अभिमूखिकरण (महिला समूह, बाल क्लव, टोल विकास संस्था, युवा क्लव) - विद्यालय सरसफाइ शिक्षा (मासिक रुपमा)
३.६ ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	संख्या	१	- स्थान पहिचान तथा निर्माण
३.७ फोहोर व्यवस्थापन	पटक	५	- टोलस्तरमा सरसफाइ समिति गठन - शुन्य फोहोर सम्वन्धमा सरसफाइ समिति अभिमुखीकरण - फोहोर पुनः प्रयोग अभ्यास (गल्छी, बैरनी र मासटार) - उत्कृष्ट सरसफाइ समिति पुरस्कार
३.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	- नियमित कार्यक्रम
लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण			
४.१ महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	पटक	५	- लोकसेवा तथा शिक्षक सेवा आयोग तयारी कक्षा २५० जना - उच्च प्रतिफल व्यवसाय पहिचान - महिला रुचि पहिचान - महिला रोजगारमूलक तालिम ४०० जना - प्रतिफलका आधारमा उद्यमी महिला सहयोग (१२० जना)
४.२ दलित स्वरोजगारी कार्यक्रम	पटक	५	- लोकसेवा तथा शिक्षक सेवा आयोग तयारी कक्षा (१०० जना) - आरन सुधार २० वटा - मोवाइल मर्मत तालिम २५ जना - गाडी मर्मत तालिम २० जना - कपडा सिलाइ तालिम ६० जना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- तरकारी खेती तालिम ६० जना - प्लम्बर तथा वायरिङ्ग तालिम ४० जना - प्रतिफलका आधारमा उद्यमी सहयोग (४० जना)
४.३ आदिवासी जनजाति तथा पिछडिएको वर्ग रोजगार कार्यक्रम	पटक	५	- लोकसेवा आयोग तथा शिक्षक सेवा आयोग तयारी कक्षा १५० जना - च्याउ खेती तालिम ४० जना - पशुपालन ४० जना - मोवाइल मर्मत तालिम २० जना - गाडी मर्मत तालिम ३० जना - मौरी पालन ४० जना - तरकारी खेती तालिम ६० जना - प्लम्बर तथा वायरिङ्ग तालिम ४० जना - प्रतिफलका आधारमा उद्यमी सहयोग (५० जना)
४.४ अपांगता भएका व्यक्ति स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	५०	- मागमा आधारित तालिम ५० जना - उद्यमी सहयोग २० जना
४.५ हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक	५	- स्थानीय महिला हिंसा हेल्पलाइन - मनोसामाजिक विमर्शकर्ता नियुक्त (२० जना) - महिला तथा बालबालिका शाखामा हिंसा हेर्ने २ जना जनसक्ति थप - हिंसा पिडितका लागि गोप्य परामर्श र कानुनी उपचार
४.६ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक	५	- बाल विवाह, बहु विवाह, छुवाछुत तथा सबै खाले हिंसाको अन्तका लागि समुदाय तथा विद्यालयमा अतिरिक्त कक्षा - सहभोज कार्यक्रम - महिला हिंसा, बाल विवाह र बालश्रम विरुद्ध वडास्तरमा अन्तरकृया - दिवसीय कार्यक्रम सञ्चालन (जेष्ठ नागरिक दिवस, अपांगता दिवस, बाल दिवस, अन्तराष्ट्रिय महिला दिवस)
४.७ लक्षित वर्ग हित प्रवर्द्धन	पटक	५	- लक्षित वर्गको सञ्जाल गठन तथा परिचालन (वडा तथा गाउँपालिकास्तरमा) - लक्षित वर्ग उत्कृष्ट उद्यमी पुरस्कार
४.८ जेष्ठ नागरिक सुस्याहार कार्यक्रम	पटक	५	- जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र स्थापना (हरेक वडामा)

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- जेष्ठ नागरिक मनोरञ्जन, स्वास्थ्य परिक्षण, योगा र फिजियोथेरापी सेवा (जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्रमा) - उत्कृट छोरा बुहारी पुरस्कार कार्यक्रम - असक्त र असहाय जेष्ठ नागरिक स्याहार केन्द्र स्थापना (गाउँपालिकास्तरमा)
४.९ लक्षित वर्गको सञ्जाल गठन तथा परिचालन	पटक	५	- गाउँपालिका तथा वडास्तरमा - सञ्जाल पदाधिकारीलाई अधिकार तथा जिम्मेवारी सम्बन्धी अभिमुखीकरण
४.१० बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन	पटक	५	- डिजिटल एडिक्सन कम गर्न अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन (टोलस्तरमा बालक्लवद्धारा) - लागु दुर्वसन नियन्त्रणका लागि बाल मनोपरामर्श - विद्यालयमा किशोर किशोरी सचेतना कार्यक्रम - विपन्न तथा जेहन्दार विद्यार्थी उच्च शिक्षा सहयोग (वार्षिक २ जना) - सांकेतिक भाषा प्रशिक्षण (५ जना शिक्षक)
४.११ बालिका विमा कार्यक्रम	पटक	५	- २० वर्षे विमा
४.११ शिसुस्याहार केन्द्र स्थापना	स्थान	१	- गाउँपालिकास्तरमा
४.१२ सेफ हाउस स्थापना	स्थान	१	- गाउँपालिकास्तरमा
४.१३ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	- नियमित कार्य
युवा तथा खेलकुद			
५.१. युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	५	- युवाका लागि मागमा आधारित तालिम (ड्राइभिङ, गाडी मर्मत, मोवाइल मर्मत, होटल तथा रेष्टुरेण्ट सञ्चालन, पल्मवर तथा इलेक्ट्रिक वाइरिङ्ग, पशुपालन, च्याउ खेती, तरकारी) - लोकसेवा तथा शिक्षक सेवा आयोग तयारी कक्षा १५० जना - प्रतिफलमा आधारित उद्यमी युवा सहयोग (५० जना)
५.२ एक वडा एक खेल मैदान कार्यक्रम	पटक	५	- स्थान पहिचान तथा निर्माण
५.३ खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	- वार्षिक रुपमा उत्कृष्ट खेलाडी सम्मान तथा पुरस्कार - वार्षिकरुपमा गाउँपालिकास्तरीय खेल आयोजना - राष्ट्रपति रनिगं शिल्ड आयोजना - फुटवल, क्रिकेट, एथ्लेटिक्स, ब्याट मिन्टन, भलिवल प्रशिक्षणको व्यवस्था - युवा क्लवलाई खेल सामग्री वितरण
५.५ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	५	- युवा उत्प्रेरणाका लागि अभियन्ता तथा उत्प्रेरकहरूसँग अन्तरकृया

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण
			- सकारात्मक सोच विकास अभिमुखीकरण - दुर्वेसन विरुद्ध युवा क्लव परिचालन
५.६ प्रतिभावान युवा प्रोत्साहन	पटक	५	- आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक लगायतका क्षेत्रमा उदाहरणीय कार्य गर्ने २ युवा लाई हरेक वर्ष
५.७ सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	- नियमित कार्यक्रम
			-
६.१ स्थानीय सम्पदा तथा संस्कृति अध्ययन	पटक	१	- गाउँपालिकास्तरमा
६.२ मौलिक कला गीत तथा नृत्य प्रशिक्षण	पटक	५	- गाउँपालिकास्तरमा (वार्षिक रुपमा)
६.३ स्थानीय सांस्कृतिक संग्राहलय स्थापना	संख्या	१	- गाउँपालिका केन्द्रमा
६.४ मौलिक गीत तथा कला प्रतियोगिता	पटक	५	- गाउँपालिका केन्द्रमा
सामाजिक विकासको कुल जम्मा			

५.१२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

सामाजिक विकास क्षेत्रमा प्रस्तुत आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रकृतिका आधारमा स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत, दिगो विकास लक्ष्य संकेत, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत, प्रदेश समृद्धि संकेत, लैंससास संकेत र जलवायु परिवर्तत अनुकूलन संकेत अनुसूची ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास

६.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक तथा सामाजिक विकास र सेवा प्रवाहमा पूर्वाधार क्षेत्रको भूमिका प्राथमिक तथा महत्वपूर्ण हुन्छ । पूर्वाधार विकासले बजार, सेवा सुविधामा पहुँच र उपभोगमा वृद्धि भई सेवाग्राही जनसंख्याबीच अन्तर-आवद्धता र अन्तरसम्बन्ध विकास तथा विस्तार हुने र सोमार्फत् विकासको नतिजा हासिल गर्न प्रत्यक्ष योगदान पुग्दछ । भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको गुणस्तरीय निर्माण र दिगो सञ्चालनका साथै यसबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यूनीकरण गर्न संरक्षणका उपायहरूको अवलम्बन जरुरत पर्दछ । भौतिक पूर्वाधार विकासले स्थानीय स्तरमा विकास प्रयासलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गरी सामाजिक तथा आर्थिक विकास र वातावरणीय स्थितिमा दिगो सुधार गर्न विकास उपलब्धिको साधनको रुपमा कार्य गर्दछ ।

अन्तरराष्ट्रिय प्रतिवद्धताको रुपमा प्रस्तुत दिगो विकास लक्ष्यले समावेशी र दिगो शहरीकरण गर्ने गरी आवासको व्यवस्था गर्ने, गरिबीलाई कम गर्ने तथा सबैलाई हरियाली र खुल्ला ठाउँहरू उपलब्ध गराउने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ । यसै लक्ष्य अनुरुप भूउपयोग योजना अनुसार योजनाबद्ध र व्यवस्थित पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास द्रुत गतिमा गर्ने, बढी फलदायी र वातावरणमैत्री आयोजना सञ्चालन गर्ने, निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा सम्पन्न गर्ने गरी भौतिक पूर्वाधार विकासका आयोजनाको छनौट र कार्यान्वयनको जरुरत रहन्छ ।

उपरोक्त सन्दर्भमा आधारित भई विकास प्रतिफललाई विकासको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य तर्फ उन्मुख हुन तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न मूलतः आवास, बस्ती तथा शहरी विकास, सडक तथा यातायात, विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा र सूचना, सञ्चार र प्रविधि जस्ता विषय क्षेत्रको विश्लेषण र विकासको मार्गचित्रलाई पूर्वाधार विकास योजनामा समावेश गरिएको छ । गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौती र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

६.२ आवास, भवन, बस्ती तथा शहरी विकास

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा क्षेत्रमा गाउँपालिका, प्रदेश तथा नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायबाट आवास तथा भवन सडक, पूल निर्माण जस्ता विद्युतीकरण जस्ता पूर्वाधार तथा संरचना निर्माण भएका छन् । गाउँपालिकामा बस्ती विकास तथा भवन निर्माण र योजना सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड २०७२ मा आधारित भई पूर्वाधार विकास र निर्माण कार्यहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ । साथै गाउँपालिकामा सडकको मापदण्ड तयार भई कार्यान्वयनमा रहेको छ र यसै अनुसार घरनक्सा पास र भवन तथा भौतिक विकास निर्माणको कार्य सञ्चालनमा रहेको छ ।

राष्ट्रिय भूउपयोग नीति, २०७२ तथा राष्ट्रिय भूमि ऐन, २०७६ बमोजिम गाउँपालिकालाई कृषि क्षेत्र, आवास क्षेत्र, औद्योगिक तथा व्यवसायिक क्षेत्र, संस्थागत क्षेत्र र सो क्षेत्रहरूको बीचमा हरित क्षेत्रको अवधारणा सहितको भूउपयोग योजना बनाउनु जरुरी देखिन्छ । यसैगरी भूउपयोग योजना र सोको आधारमा बस्ती विकास तथा भौतिक विकास गुरुयोजना तर्जुमा गरी बस्ती विकास तथा भौतिक निर्माणका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रबाट विसर्जन हुने फोहोरमैलाको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्न ल्याण्डफिल साइट निर्माण गर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

यस गाउँपालिकामा अझ बलियो निर्माणको अवधारणा अनुसार बस्ती विकास तथा भवन निर्माण र योजना सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड, २०७२ मा आधारित भई नक्सापास कार्यविधि, २०७५ तयार तथा संशोधन समेत हालसम्म २५ वटा घर नक्सापास सम्पन्न भएका छन् र २४ वटा मापदण्ड लागू हुनुपूर्व बनेका भवनको अभिलेखीकरण गरिएको छ । गाउँपालिकाको विभिन्न स्थानको अध्ययन विश्लेषण गर्दा वडा नम्बर १ को टार क्षेत्र र वडा नम्बर ७ को डल्टार क्षेत्रमा एकीकृत र व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि उपयुक्त स्थान रहेको छ । गाउँपालिकाको ८ वटा वडाहरूमा १३० स्थानमा गरी करिब २६०८ रोपनी जती सार्वजनिक खुल्ला जमिन उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिकाको ८ वटा वडा कार्यालयहरू मध्ये वडा नम्बर २, ६ र ८ को वडा कार्यालयहरू आफ्नै भवनमा सञ्चालनमा रहेका छन् भने बाँकी वडाका कार्यालयहरू भवन भाडाको घरमा सञ्चालनमा रहेका छन् । साथै वडा नम्बर २, ३, ५ र ७ को वडा कार्यालय भवन निर्माणाधिन रहेका छन् । त्यस्तैगरी वडा नम्बर ४ को मासटारमा प्रदेश सरकारबाट औद्योगिक क्षेत्र स्थापनमाको लागि संभाव्यता अध्ययनको क्रममा रहेको छ । गाउँपालिकाको वडा नम्बर ८ गोगनपानी, वडा नम्बर ७ को डल्टारमा बस बिसौनी तथा सानो बसबार्क सञ्चालनमा रहेका छन् ।

गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ५८४८ घरपरिवारमध्ये १२ प्रतिशत आर.सि.सि. ढलान, ७९ प्रतिशत अर्धपक्की र बाँकी ९ प्रतिशत घर कच्ची रहेको देखिन्छ। कुल घरपरिवारमध्ये ९५.९ प्रतिशत परिवारको आफ्नै घर भएको, २ प्रतिशत भाडामा र ०.२ अर्थात् १४ घरपरिवार सुकुम्बासी रहेको सर्भेक्षणबाट देखिएको छ।

कुल घरपरिवारमध्ये १ प्रतिशतले मात्र घरनक्सा पास गरी घर निर्माण सम्पन्न तथा अभिलेखीकरणको प्रमाणपत्र लिएको देखिन्छ। गाउँपालिकामा रहेका १८ सरकारी र सार्वजनिक भवन रहेको र सोमध्ये ८० प्रतिशत भवन भूकम्प प्रतिरोधी र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएको अभिलेखबाट देखिन्छ। यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विभिन्न स्थानमा शवदाहस्थल, चिहान तथा कब्रस्तान रहेका छन्।

ख) समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण समेत भूउपयोग योजना तथा यातायात गुरुयोजना तर्जुमा नहुँदा बस्ती तथा भौतिक विकासलाई व्यवस्थित र भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्न गराउन कठिनाई देखिएको छ। यसबाट व्यवस्थित र सुरक्षित बस्ती तथा आवासको निर्माणमा चुनौती थपिएको छ। संघीय राजधानी नजिक र देशकै महत्वपूर्ण राष्ट्रिय पृथ्वी राजमार्ग र पासाङ ल्हामु राजमार्गमा पर्ने औद्योगिक, पर्यटकीय तथा कृषि क्षेत्रको रुपमा विकसित यस गाउँपालिका क्षेत्रमा भवन संहिता २०७२ लागू हुनुभन्दा अगाडि बनेका निजी, व्यवसायिक, सरकारी र सार्वजनिक भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधी भए नभएको यकिन गरी सो अनुसार नियमन हुन सकेको छैन। गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवस्थित बसपार्क र पार्किङ स्थल र यातायातको पक्की सडक नपुगेको वडा र बस्तीहरूमा यातायात सञ्चालन हुन सकेको छैन।

गाउँपालिकाको वडा नम्बर १ को फोस्टार, वडा नम्बर ४ को मासटार, वडा नम्बर ६ को बैरनीबजार, ७ को गल्छी र डल्टार क्षेत्रमा सडक, ढल तथा नाली, शौचालय, फोहोरमैला व्यवस्थापन, कृषि बजार, पार्क तथा खुल्लास्थान, पार्किङस्थल, खानेपानी लगायतका पूर्वाधार र सूविधाको कमी रहेको छ। राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७२ अनुसार भूउपयोग योजना र क्षेत्र निर्धारण गरी सो अनुसार बस्ती विकास र भवन तथा भौतिक विकास योजना तर्जुमा र पूर्वाधार विकास तथा संरचना निर्माण, औद्योगिक र ग्रिनवेल्टको लागि नीतिगत, कानूनी, प्रक्रियागत र प्राविधिक ढाँचा तयार हुन सकेको छैन। गाउँपालिका क्षेत्रका १२ प्रतिशत बस्ती तथा क्षेत्रहरू कटान तथा ढुवानको समस्याका कारण करिब ६०० जती घरपरिवार पहिरो तथा बाढीको जोखिम रहेका छन्। ग्रामीण शहरी क्षेत्रका घरहरूमा पनि लाइटिनिङ रडको व्यवस्था नभएको हुँदा आगलागीको जोखिममा रहेका छन्। वन जङ्गल क्षेत्रसँग जोडिएका बस्तीहरूमा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्वको समेत जोखिम रहेको छ।

गाउँपालिकाको बजार र सहर उन्मुख एवम् ग्रामीण क्षेत्रको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई उपलब्धीमूलक र प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकामा कार्यपालिकाको एकीकृत भवन, वडा कार्यालय भवन, सभा हल, पार्क, मनोरञ्जन स्थल तथा क्रिडास्थल लगायतका भौतिक पूर्वाधारहरूको कमी रहेको छ। गाउँपालिकामा दमकल र एम्बुलेन्स, विपद्को समयमा सुरक्षित आश्रय स्थल, गोदाम घर र विपदको अवस्थामा उद्धारको सामग्रीको कमी रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ५८४८ घरपरिवारमध्ये ६ प्रतिशत परिवार कच्ची तथा असुरक्षित घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ।

६.३ सडक, पुल तथा यातायात

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

नेपालको महत्वपूर्ण पृथ्वी र पासाङ ल्हामु राजमार्ग पने यस गाउँपालिकाको सडक सञ्जालको स्थिति हेर्दा पक्की सडक २२ कि.मि., ग्राभेल सडक ७८ कि.मि. र कच्ची सडक १८७ कि.मि. समेत कुल २८७ कि.मि. सडक रहेको देखिन्छ। कुल सडकमध्ये राष्ट्रिय राजमार्ग २१ कि.मि., रणनीतिक सडक (जिल्ला सडक) ६० कि.मि. र ग्रामीण सडक २०० कि.मि रहेको छ। गाउँपालिकाको ८ वडाहरूमध्ये ५ वटा वडाहरू पक्की सडकको सञ्जालमा जोडिएको र बाँकी ३ वटा वडाहरू कच्ची सडकले जोडिएका छन्।

यस गाउँपालिकामा सडक अधिकार क्षेत्र, मापदण्ड निर्धारण भएको र सडकको वर्गीकरण र नामकरण तर्जुमाको क्रममा रहेको छ। पृथ्वी राजमार्गको कोल्फुखोला, बेल्खुखोला, चिरौदी खोलामा सडक पुल रहेका छन् र त्रिशुल नदीमा गल्छी कल्लेरीटार, जिन्तेटार स्यालटार, मासटार र केउरिनीटार समेत ३ स्थानमा पक्की पुल निर्माणाधिन रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र बेल्खु, भुतिया, शितलबजार, केउरिनीटार, महेशदाभान लगायतका स्थानमा गरी १४ वटा झोलुङ्गे पुल सञ्चालन भईरहेका छन्। यसबाट आवतजातमा सहजता र सुविधामा वृद्धि भएको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका १८ प्रतिशत घरपरिवारको पक्की वा कालोपत्र सडक, ३२ प्रतिशत ग्राभेल सडक, ४० प्रतिशत धुले सडक सञ्जालमा जोडिएको र अझै पनि करिब १० प्रतिशत घरपरिवार सडक सञ्जालमा नजोडिएको गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणबाट देखिन्छ।

गाउँपालिकाले सडकको मापदण्ड निर्धारण गरी १४ मिटर क्षेत्राधिकार निर्धारण गरेको छ । जस अनुसार गाउँपालिकाको विभिन्न वडा तथा रणनीतिक स्थलहरू जोड्ने प्रमुख सडकहरू जोड्दा करिब ३०० कि.मि. सडक ट्र्याक खुलेको छ। यस गाउँपालिका नेपालको संघीय राजधानी काठमाडौँसँग नजिक रहेको, २ वटा राष्ट्रिय राजमार्ग यस गाउँपालिका भएर गएका र गल्छी भीमढुङ्गा सीतापाइला राष्ट्रिय राजमार्गले पनि यस गाउँपालिका छोएर गएको हुँदा बागमती प्रदेशको राजधानी शहर हेटौडा लगायत भरतपुर र पोखरासँगको अन्तरआवद्धता समेत सहज रहेको छ । यो गाउँपालिका नेपालको कृषि, औद्योगिक, आवासीय र व्यापारिक केन्द्रको विकासोन्मुख रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका सबै वडा तथा वस्तीहरू सडक सञ्जालमा जोडिन सकेको छैन भने राजमार्गका क्षेत्र, बजार र आवास क्षेत्रमा ढल, नाली तथा फोहोरमैलाको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । नेपाल सरकार, प्रदेश र गाउँपालिकाले सडकको मापदण्ड लागू हुन नसक्दा धेरैजसो सडकहरू साँघुरो रहेका छन र सडकको अधिकार क्षेत्र निर्धारण भए पनि सडकको अधिकार स्पष्ट नक्साकंन हुन सकेको छैन ।

यस गाउँपालिकामामा हालसम्म सडकको अधिकार क्षेत्र सुरक्षित गर्न र सडकको दायावायाँ वृक्षारोपण गरी सुन्दरता कायम गर्न नसकेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको विभिन्न स्थानमा सडक अधिकार क्षेत्र अतिक्रमण भईरहेको, सडकहरूको रेखाङ्कन, नक्साङ्कन, नामाकरण र प्राथमिकता निर्धारण हुन नसकेको, सडक सुरक्षाका संकेतहरू नहुँदा दुर्घटनाका घटना भैरहेको, राजमार्गमा पैदलयात्रु पार गर्न सहज क्रसिङ्गको व्यवस्था हुन नसकेको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको ३ वटा वडाहरूका ६० बस्तीहरू अझै पक्की सडक सञ्जालमा जोडिन सकेका छैनन् । निर्माणाधिन सडकहरूको स्तरोन्नति गरी पक्की तथा ग्राभेल गर्न र आवश्यक स्थानमा पक्की पुल तथा कल्भर्ट, सडक नाला र सडक सुरक्षाको व्यवस्था हुन सकेको छैन । सडक निर्माण तथा यातायात सञ्चालनमा वातावरणीय पक्ष, गुणस्तर र मापदण्डको पालना हुन सकेको छैन । वातावरणीय संरक्षणको उपाय अवलम्बन नगरी र आर्थिक तथा सामाजिक विश्लेषण विना सडक निर्माण गर्ने क्रम बढ्दै गईरहेको छ । सडक निर्माणसँग आर्थिक, सामाजिक विकास तथा अन्य विकासका कार्यहरू प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्न सकिएको छैन ।

६.४ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

यस गाउँपालिकाको ८ वटै वटामा विद्युत् सेवा उपलब्ध रहेको छ। बत्ती बाल्नको लागि ९९ प्रतिशत घरपरिवारले बिजुली वत्ती र २० प्रतिशत घरपरिवारले सोलार प्रणालीको प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ । कुल ५८४८ घरपरिवारमध्ये ३३ प्रतिशतले सुधारिएको इन्धन मुख्य गरेर एलपी ग्याँस, विद्युत् र बायोग्यासको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। अझ पनि ६७ प्रतिशत घरपरिवारको मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । सोमध्ये धुवारहित चुल्हो प्रयोग गर्ने घरपरिवार करिब ५ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकाको पृथ्वी राजमार्गमा पर्ने विभिन्न क्षेत्रमा ६ भन्दा बढी बजार क्षेत्र तथा बस्तीहरूमा गरी २०० वटा सडक बत्ती जडान गरिएको छ ।

ख) समस्या र चुनौती

यस गाउँपालिकामा अझै पनि ६७ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउने मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । विद्युत, वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो तथा स्वस्थ ऊर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा विद्युत् पोल तथा ट्रान्समिसन लाईन पुराना रहेको, तारहरू खुला तथा यत्रतत्र छरिएर रहेको र बजार क्षेत्रमा विद्युत् लाइनलाई भूमिगत रुपमा प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन । ग्रामीण क्षेत्रहरूमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, सिंचाइको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थ्रिफेजको विद्युत् लाईनको कमी रहेको छ। गाउँपालिकाको प्रमुख सडक, चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक वत्तीको सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन । गाउँपालिका क्षेत्रमा विकास निर्माणका क्षेत्रमा कार्य गर्ने निकायहरू बीचको समन्वय र सहकार्य विकासको प्रमुख चुनौतीको रुपमा देखिएको छ।

६.५ सूचना, सञ्चार र प्रविधि

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको लगभग सबै क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चारमा सुविधाको पहुँच रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ९२ प्रतिशत जनसंख्यासँग मोवाइल टेलिफोन र २५० वटा ल्याण्डलाइन टेलिफोन उपलब्ध रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा

बसोबास गर्ने कुल घरपरिवारमध्ये ९३ प्रतिशतसँग टेलिभिजन, ५ प्रतिशतसँग कम्प्युटर र ६० प्रतिशत इन्टरनेट सेवाको पहुँच उपलब्ध रहेको देखिन्छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आधा दर्जनभन्दा बढी एफएम स्टेशनको कभरेज रहेको छ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कार्यपालिका कार्यालय, ८ वटा वडा कार्यालयहरू, ६ वटा माध्यामिक विद्यालय ११५ शैयाको अस्पताल निर्माणाधिन रहेको र ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरूमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिकामा इन्टरएक्टिभ वेवसाइट, मोबाइल एप्स् र विभिन्न ६ भन्दा बढी प्रकारका सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा सफ्टवयर जडान भई शासन सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउँदै लाने प्रयास गरिएको छ। गाउँपालिकाको *इन्टरएक्टिभ वेबसाइट* र सामाजिक सञ्जाल, स्थानीय रेडियो तथा टेलिभिजन तथा राष्ट्रियस्तरका रेडियो र टेलिभिजन, पत्रपत्रिका र अनलाइन मार्फत् सूचनाहरू नियमित रुपमा अद्यावधिक, प्रकाशन र प्रसारण भैरहेको छ।

ख) समस्या र चुनौती

गाउँपालिका केही घरपरिवारका सदस्यहरूसँग मोबाइल फोन समेत पहुँच नभएको अवस्था छ भने मोबाइल डाटा समेत करिब ६० प्रतिशत घरपरिवारमा कम्प्युटर तथा इन्टरनेट पहुँच नभएको देखिन्छ। कतिपय बस्ती र स्थानहरूमा मोबाइल टेलिफोन सेवाको गुणस्तरीयता कमजोर रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र, सबै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सेवा केन्द्र र वडा कार्यालयमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन र उपलब्ध भएका केन्द्र र कार्यालयमा सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र वडा कार्यालयहरूमा पावर ब्याकअप सहित सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा सुचारु हुन सकेको छैन।

आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाबाट प्राप्त पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित क्षेत्र तथा सो अन्तर्गतका उपक्षेत्रहरूको स्थिति विश्लेषण **अनुसूची ३** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.६ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

यस गाउँपालिकाको आवास, बस्ती, भवन तथा शहरी विकास, सडक तथा यातायात, विद्युत् र वैकल्पिक ऊर्जा, सूचना तथा संचार प्रविधि लगागत गल्छी गाउँपालिकाको लागि उपलब्ध पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अधिकार क्षेत्रको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

६.६.१ सोच

गाटँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- योजनावद्ध, व्यवस्थित, वातावरणमैत्री पूर्वाधारयुक्त र उत्थानशील गाउँपालिका

६.६.२ लक्ष्य

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- बसोबास, बजार, भौतिक सुविधा तथा अन्तरआवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउने

६.६.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाका पूर्वाधार विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. व्यवस्थित र उत्थानशील आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु,
२. सडक, यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,
३. विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता र उपभोगमा वृद्धि गर्नु, र
४. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा अधारित सेवाको उपलब्धता र उपभोगमा वृद्धि गर्नु।

६.६.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति गर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी पूर्वाधार विकास सम्बन्धी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका ६.१ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : व्यवस्थित र उत्थानशील आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु	
१. पूर्वाधार विकास आयोजनालाई योजनावद्ध, दिगो र सुव्यस्थित रुपमा सञ्चालन गर्ने ।	१.१ गाउँपालिकाबाट रु. ५ लाखभन्दा कम लागतका आयोजना सञ्चालनमा निरुत्साहित गरिनेछ र रु. ५ लाख भन्दा बढी लागतका सबै आयोजनामा योजनाको खाताको प्रयोगलाई सुचारु गरिनेछ । १.२ आयोजना स्थलहरूमा आयोजना सम्बन्धी जानकारी सहितको सूचना पाटी लगायत आयोजना सम्बन्धमा अनुसन्धानमा आधारित भई सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षणलाई परिमाणमुखी बनाइनेछ । १.३ पूर्वाधार विकास कार्यमा कानूनी व्यवस्था अनुसार वातावरणीय अध्ययन गरी वातावरण व्यवस्थापन कार्यलाई एकीकृत गरी सञ्चालन गरिनेछ । १.४ गाउँपालिकामा भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजनाको निर्माण र सञ्चालनमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा लागू गर्न कानूनी र संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ । १.७ गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने पूर्वाधार विकास सम्बन्धी आयोजनमा अधिकतम जनसहभागिता प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.५ राष्ट्रिय भवन-संहिता, २०७२ प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न इञ्जिनियर, सब-इञ्जिनियर, कन्सल्टेण्ट र निर्माण कार्यमा संलग्न दक्ष कामदारहरूलाई सो सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी प्रमाणपत्र दिने र प्रमाण पत्र प्राप्त प्राविधिक र दक्ष व्यक्तिहरूबाट मात्र निर्माण कार्य गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ । १.६ उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन हुने आयोजनामा अनिवार्य रुपमा प्राविधिक सुपरीवेक्षणको गर्ने व्यवस्था गरिनेछ र आयोजना निर्माण गर्नु अघि उपभोक्ता समितिलाई प्राविधिक र व्यवस्थापकीय विषयमा तालिम प्रदान गरिनेछ । १.७ रु. २० लाखभन्दा बढी लागतका आयोजनाहरू टेण्डरबाट कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
२. वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने	२.१ वडा कार्यालयमा विषयगत शाखा र कर्मचारीको व्यवस्था गरी विषयगत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ । २.२ सबै वडा कार्यालयहरूमा पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास गरी आफ्नै भवनबाट प्रमुख विषय क्षेत्रको सेवा सुचारु गरिनेछ । २.३ मापदण्ड अनुसार वडा कार्यालय भवन अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री तथा महिलामैत्री रुपमा निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ ।
३. गाउँपालिकाको व्यवस्थित विकासको लागि भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गरी सो अनुसार आवास क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र, संस्थागत, संरक्षण क्षेत्रको निर्धारण गर्ने ।	३.१ भुउपयोग क्षेत्र निर्धारणको विस्तृत सर्वेक्षण र नक्सांकन गरिनेछ । ३.२ भूउपयोग क्षेत्रहरूको बीचमा ग्रिनवेल्टको विकास गरिनेछ । ३.३ कृषि क्षेत्रको चक्लाबन्दी गरी स्तरोन्नति गरिनेछ । ३.४ गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा पर्ती जग्गाहरूको पहिचान, नक्सांकन र अभिलेख तयार गरी पार्क, खुल्ला क्षेत्र, पोखरी, खेलमैदान र अन्य व्यवसायिक आयोजनामा उपयोग गरिनेछ । ३.५ गाउँपालिका क्षेत्रमा नापी नक्सा, घरजग्गा, धनीपुर्जा, सडक र घर नम्बरलाई मिलान गरी भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित अद्यावधिक अभिलेख तयार गरिनेछ । ३.७ नमूनाको रुपमा योजनाबद्ध रुपमा जग्गा एकीकरण, विकास र पूर्वाधार निर्माण गरी आवास र वस्ती विकास सुरक्षित र व्यवस्थित बनाइनेछ ।
४. भूउपयोग क्षेत्र र भौतिक विकास गुरुयोजनाको आधारमा सार्वजनिक निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने ।	३.१ सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामकरण, प्राथमिकीकरण र साँकेतीकरण सहित यातायात गुरुयोजना निर्माण सडक निर्माण तथा भवन र सञ्चालन गर्ने ३.२ भू-उपयोग क्षेत्र अनुसार भौतिक निर्माणको योजना तर्जुमाको आधारमा सडक तथा अन्य पूर्वाधार विस्तार, विकास र स्तरोन्नति गरिनेछ । ३.३ भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डलाई प्रभावकारी रुपमा लागू गर्न भवन बिभाग, नापी कार्यालय, सरोकारवाला निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३.४ भूउपयोग क्षेत्र अनुसार निर्धारण गरिएको कृषि क्षेत्रलाई बेचविखन र प्लटिङ लगायत जग्गा विकासका लागि उपयोग गर्ने जग्गाको बेचविखनमा रोक लगाउन

रणनीति	कार्यनीति
	आवश्यक कानूनी व्यवस्था गरिनेछ र कृषि कार्यमा प्रयोग गर्नेलाई प्रोत्साहन तथा सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ । ३.५ सडक तथा टोल/बस्तीमा प्रतिक्षालय वा चौतारो निर्माण कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।
५. गाउँपालिकाको शहर एवम् बजार उन्मुख क्षेत्रमा भौतिक योजना सहित बजारको पूवार्धार विकास गर्ने ।	३.१ भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण, भौतिक विकास योजना तर्जुमा गरी योजनावद्ध तथा व्यवस्थित वस्ती विकासको आधार तयार गरिनेछ । ३.२ औद्योगिकग्राम, बजार, पार्क, खुल्ला क्षेत्र, आपतकालिन सामग्री भण्डार गृह लगायत सार्वजनिक पूर्वाधार विकासको लागि स्थान र जग्गाको व्यवस्था गरी निर्माण कार्य क्रमशः सञ्चालन गरिनेछ । ३.३ व्यवस्थित बस्ती विकास र बजार व्यवस्थापनका लागि आधारभूत पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी नमूना बस्ती र बजारको विकास गरिनेछ । ३.५ बजार र बस्ती क्षेत्रमा खुल्ला स्थान समेत हरियाली पार्क, पोखरी र खुल्ला स्थान समेतको व्यवस्था गरिनेछ । ३.६ उपभोक्ता समितिबाट सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रममा जनसहभागिता १० प्रतिशत कायम गरिनेछ ।
उद्देश्य २: सुदृढ यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,	
१. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र यातायात तथा आवागमन भरपर्दो, सुरक्षित र बजार अनुकुल बनाउने ।	१.१ वडाको केन्द्र, बजार क्षेत्र, औद्योगिक तथा पर्यटकीय केन्द्रसम्म पक्की सडकको विकास गरी नियमित मर्मत संभारको व्यवस्था गरिनेछ । १.२ सडक सञ्जाल वा स्तरोन्नत सडक नपुगेका स्थानहरूमा सडकको पहुँच पुऱ्याउन सडक विस्तार र स्तरोन्नति गरिनेछ । १.३ यातायात गुरुयोजना, मापदण्ड अनुसार रेखाङ्कन, नक्साङ्कन तथा नामाकरण गरी सडक क्षेत्र निर्धारण गरी सडक निर्माण र नियमित मर्मत-संभारको व्यवस्था गरिनेछ । १.४ गाउँपालिकाको प्रमुख सडकहरूमा नाली बाहेक ८ मिटरको चौडाई कायम गरी निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ। सडकको बीचबाट ७.५ मिटर दायाबायाँसम्म भौतिक संरचना निर्माण गर्न रोक लगाइनेछ । १.५ सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा निर्माण सामग्री तथा अवरोध पुऱ्याउने खालका अन्य सामाग्रीहरू राख्नेलाई कानून अनुसार कारवाही गरी आवागमनलाई सहज बनाइनेछ । १.६ बसपार्क तथा बिसौनी, सवारी साधन पार्किङ्गस्थल, सवारी साधन सेवा केन्द्र समेत सवारी साधन व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त स्थानमा पूर्वाधार निर्माण र व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२. सडक अधिकार क्षेत्र र मापदण्ड तयार गर्ने ।	२.१ यातायात गुरुयोजना अनुसार सडकको मापदण्ड, नामाकरण, रेखाङ्कन र प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.२ यातायात गुरुयोजनाको नियमित रुपमा अद्यावधिक गरी सोको प्राथमिकता अनुसार सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिनेछ । २.४ प्रहरी प्रशासन, टोल विकास संस्थाहरू र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गरी सडक अधिकार क्षेत्रको अतिक्रमण हटाइनेछ । २.५ सडक मापदण्ड लागू हुनु भन्दा अघि बनेका र रहेका संरचनाहरू हटाउन सरोकारवालासँग परामर्श र वैकल्पिक व्यवस्था गरी संरचना हटाइनेछ । २.६ परम्परागत रुपमा रहेका सडक, बाटो तथा गल्लीहरूको अतिक्रमण हटाउन विशेष पहल गरिनेछ र सडक अधिकार क्षेत्रको संरक्षणको लागि निगरानी र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । २.७ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको मूल तथा सहायक सडकहरूको दायाबायाँ दुबै तर्फ वृक्षारोपण गरी सडक संरक्षण र सुन्दरतामा अभिवृद्धि गरिनेछ ।
३. कृषि, उद्योग र पर्यटन तथा सामाजिक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ हुने गरी गुणस्तरीय र वातावरण मैत्री र उत्थानशिल	३.१ गाउँपालिकाका रणनीतिक सडकहरूको प्राथमिकता अनुसार क्रमशः ग्राभेल, सोलिङ र पिच/ढलान गर्दै स्तरोन्नति गर्दै लगिनेछ । ३.२ सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुने गरी निर्माण गरिनेछ । ३.३ वातावरणीय अध्ययन पश्चात् विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरेर मात्र सडक निर्माण र स्तरोन्नति गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने।	३.४ सडक विकास र स्तरोन्नतिसँग कृषि, पशु विकास, उद्योग व्यवसाय विकासका प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३.५ सडकको वर्गीकरण, नामकरण र मापदण्ड अनुसार चौडा गरी नाला, सडक पेटी, पुल तथा कल्भर्ट लगायतका सडकको सहायक संरचना समेत सडकको स्तरोन्नति गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ : विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,	
१. विद्युत् लाइन तथा क्षमता वृद्धि गर्ने ।	१.१ विद्युत् प्राधिकरणसँग समन्वय र लागत साझेदारीमा विद्युत् लाईनको क्षमता विस्तार, जिर्ण पोल र तार मर्मत गरिनेछ । १.२ खुलातार प्रणालीलाई केबल प्रणालीमा रुपान्तरणको लागि सम्बन्धित निकायसँग पैरवी र साझेदारी गरिनेछ । १.३ वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था, विद्यालयहरूमा पावर ब्याकअप, इन्टरनेट र इन्ट्रानेटको व्यवस्था गरिनेछ । १.४ ओभर ग्राउण विद्युत् लाईनलाई अण्डरग्राउण्ड प्रणालीमा रुपान्तरण गर्न विद्युत् प्राधिकरण र नेपाल सरकारसँग पैरवी गरिनेछ । १.५ नेपाल विद्युत् प्राविधिकरणसँग समन्वय र साझेदारी गरी विद्युत् क्षमता (Voltage) कम भएको कारण विद्युत् अवराधन हुने स्थानहरूमा विद्युतको क्षमता विस्तार गरिनेछ ।
२. नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विस्तार र प्रवर्द्धन गरी स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच र उपयोग वृद्धि गर्ने।	२.१ वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र नियमनको व्यवस्था गरी स्वच्छ ऊर्जामा पहुँच वृद्धि गरिनेछ । २.२ दाउरा र जैविक ऊर्जाको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान वायोग्यास, सुधारिएको चुलो, बायो ब्रिकेट, विद्युत् चुल्हो, सोलारको प्रवर्द्धन एवम् विस्तार गरिनेछ । २.३ गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको सुलभ पहुँच पुऱ्याउन प्रवर्द्धनात्मक र प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । २.४ नविकरणीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
उद्देश्य ४: विद्युतीय सुशासन, सूचना तथा सेवाको उपभोगमा वृद्धि गर्नु	
१. विद्युतीय सुशासनको प्रवर्द्धन गर्ने।	१.१ गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउन विद्युतीय खरिद प्रणाली लगायत सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सुशासन लागू गरिनेछ । १.२ गाउँपालिकामा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सूचना प्रविधिमैत्री बनाइने तथा एकीकृत रुपमा स्थानीय तथ्याङ्कको व्यवस्थापन गरिनेछ । १.३ प्रत्येक वडा कार्यालयमा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सूचना संकलन, विश्लेषण संस्थागत गरी सूचना प्रवाहलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
२. गाउँबासीमा स्वास्थ्य, शिक्षा, सुरक्षा, रोजगारी, प्रकोप लगायतका विषयमा पहुँच अभिवृद्धि गर्न स्थानीय सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने ।	२.१ गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयमा उपलब्ध इन्टरनेटको क्षमता वृद्धि गरी सेवाको विस्तार तथा गुणस्तरमा सुधार गरिनेछ । २.३ सबै विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा इन्टरनेट सुविधा जडान गर्ने र सूचना प्रविधिमा आधारित भई पठनपाठन र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ । २.३ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था मुख्य बजारमा सिसिटिभी क्यामेरा जडान गरिनेछ । २.४ ल्याण्डलाइन टेलिफोन र अप्टिकल फाइबर प्रविधिको इन्टरनेट विस्तार सञ्चालन र विस्तार गर्न नेपाल टेलीकम र अन्य सेवा प्रदायक संस्थासँग छलफल, समन्वय र पैरवी गरिनेछ । २.५ टेलिफोन टावरको संख्या र क्षमता वृद्धि गर्न टेलिकम सेवा प्रदायकसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ । २.६ स्थानीय सञ्चार माध्ययसँग समन्वय गरेर स्वास्थ्य, शिक्षा, सरसफाई, कृषि, उद्यम विकास र विपद व्यवस्थापन लगायतका विषय क्षेत्रमा जनउपयोगी सूचना सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधि बनाउने ।	३.१ राजस्व, प्रशासन, योजना, खरिद व्यवस्थापन तथा स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयार गरी सूचना प्रविधिमा आधारित भई सेवा प्रवाह र विकास कार्य सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.२ मोबाइल एप्स्, एफएम रेडियो, पत्रपत्रिका र वेवसाइटको माध्यमबाट सम्पादित योजना, कार्यक्रम, गतिविधि हासिल उपलब्धि प्रकाशन र प्रसारणको लागि सूचना र सञ्चार प्रविधिको अधितकम उपयोग गरिनेछ । ३.३ गाउँपालिकाको मुखपत्रको रुपमा गल्छी **विकास बुलेटिन** त्रैमासिक प्रकाशनको व्यवस्था गरिनेछ । ३.४ पदाधिकारी र सेवाग्राही रेडियो, टिभी र सामाजिक सञ्जाल माध्यमबाट संवाद कार्यक्रम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ । ३.५ स्थानीय नीति, कानून, नियम र कार्यविधि, निर्णय, विकास कार्य सञ्चालन, उपलब्धी, सफल अभ्यासबारे पत्रकार संवाद, पत्रपत्रिका, रेडियो र टिभिमा नियमित प्रकाशन र प्रसारणको व्यवस्था गरिनेछ । ३.६ सामाजिक सञ्जालको प्रयोगलाई समाज अनुकुल र रचनात्मक बनाउन पहल र प्रयास गरिनेछ ।

६.७ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा

गाउँपालिका वडा नम्बर १ को टारक्षेत्र र वडा नम्बर ७ को डल्टार क्षेत्र समेत २ स्थानमा जग्गा एकीकरण र जग्गा विकास गरी नमूनाको रुपमा एकीकृत र व्यवस्थित बस्ती विकास भएको हुनेछ । गाउँपालिकाको फोस्टार, मासटार, वैरनी, गल्छी, भल्टार आदि बजार क्षेत्रमा योजनावद्ध र भौतिक पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित तथा व्यवस्थित वस्ती विकास भएको हुनेछ । योजना अवधिमा ५ वटा बजार केन्द्रहरू आधारभूत पूर्वाधार समेत व्यवस्थित रुपमा विकास भएका हुनेछन् । वडाका प्रमुख वस्तीहरूमा एक पोखरी, एक मनोरञ्जन पार्क तथा उद्यान र एक खुल्ला स्थानको व्यवस्थापन हुनेछ । गाउँपालिका ८० प्रतिशत घरपरिवार भूकम्प प्रतिरोधि आवासमा बसोबास गरेका हुनेछन् ।

गाउँपालिकाको ८ वटै वडा केन्द्रहरू बाह्रै महिना यातायात सुचारु हुने सडक सञ्जालमा जोडिकएका हुनेछन् । कालोपत्रे वा पक्की सडकमा पहुँच हुने जनसंख्या ६० प्रतिशत पुगेको हुनेछ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने हरेक घरपरिवार ६० मिनेट सयममा गाउँपालिका केन्द्र र ३० मिनेट समयमा बडा केन्द्रमा पुग्न सक्नेछन् । हरेक स्वास्थ्य संस्थामा यातायात सुविधा पुगेको हुनेछ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने २५ प्रतिशत घरपरिवारसँग यातायातको आफ्नै कुनै साधन उपलब्ध रहेको हुनेछ ।

यसैगरी योजना अवधिमा ५० प्रतिशत घरपरिवारले विद्युत, सुधारिएको चुल्हो, वायोग्यास लगायत सुधारिएको र स्वच्छ ऊर्जामा पहुँच पुगेको हुनेछ। यसैगरी टिभि, कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सुचना प्रविधिमा ८५ प्रतिशत जनसंख्याको पहुँच पुगेको हुनेछ । पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका अनुसूची ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.८ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ । पूर्वाधार विकास क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.२ : पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको लक्ष्य		वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत, लक्ष्यित वर्ग वा आयोजना विवरण
		आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल लक्ष्य (०८२/८३)	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास											
एकीकृत वस्ती विकास आयोजना	संख्या	०	२	१०००००	१२०००००	१२०००००	१२०००००	१४०००००	६०००००	३०००००	वडा नं.१ : टारवेल्ट क्षेत्र र वडा नं. ७: डल्टार क्षेत्र
बसपार्क, चार्जिङ स्टेशन पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	३	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	१००००	बसपार्क: वडा नं. ४ वेल्खु चार्जिङ स्टेशन: वडा नं. ४ वेल्खु र वडा नं. बाइसकिला
फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	स्थान	०	१	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२००००	वडा नं. ६ को चिरौदी क्षेत्र
गाउँ कार्यपालिका कार्यालयको प्रशासकीय भवन (एकीकृत विषयगत सेवा सहिको भवन)	स्थान	०	१	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००	१०००००	वडा नं. ६ बैरेनी
वडा कार्यालय भवन (विषयगत सेवा सहितका) निर्माण	संख्या	२	६	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	१२००००	२००००	वडा नं. १: डुम्रीचौर वडा नं. २: अर्चले वडा नं. ४: मासटार (सञ्चालनमा) वडा नं. ५: थालचौर वडा नं. ६: बैरनी वडा नं. ७: भल्टार
आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	०	५	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००	२००००	वडा नं. १ को फोस्टार वडा नं. ४ को मासटार वडा नं. ६ बैरनीबजार वडा नं. ७ को गल्छी र डल्टार
भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामग्री, गुणस्तर सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको लक्ष्य		वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत, लक्ष्यित वर्ग वा आयोजना विवरण
		आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल लक्ष्य (०८२/८३)	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास											
असुरक्षित बस्तीहरूको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	०	१०००	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	२५	
हरित उद्यान, पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	०	८	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	१२००००	१५०००	वडा नं. १: धर्मद्धार पाउँद्धार, वडा नं. ३: गुप्तेश्वर महादेव वडा नं. ४: रणकालिका वडा नं. ५: भूमिचुली वडा नं. ६: अम्लेश्वर वडा नं. ७: ठाडे बजार (बुद्धपार्क) वडा नं. ८: छाङ्गेश्वर र रानीमाला
सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	१४	८	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	१२००००	१५०००	वडा नं. १: वडा नं. २: बेलिनीटार वडा नं. ३: आमडाँडा वडा नं. ४: वडा नं. ५: वडा नं. ६: वडा नं. ७:
ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	०	२	८०००	८०००	८०००	८०००	८०००	४००००	२००००	वडा नं. ८ को छाङ्गेश्वर र वडा नं. ६ को अम्लेश्वर दिवा सेवा केन्द्र निर्माण र सञ्चालन गर्ने
मठमन्दिर, पाटीपौवा र धर्मशाला, निर्माण, मर्मतसम्भार र संरक्षण	संख्या	०	१०	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००	१००००	
मरानघााट तथा क्रियापुत्री भवन	संख्या	०	२	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	१२०००	६०००	वडा नं. १ मसटार वडा नं. ८ छाङ्गेश्वर
उद्देश्य १ को जम्मा									१३९७०००		
उद्देश्य २: सडक, पुल तथा यातायात											
पक्की सडक निर्माण (६० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि	१६	६०	३०००००	३०००००	३०००००	३०००००	३०००००	१५०००००	२५०००	यातायात गुरुयोजनाको मापदण्ड र प्राथमिकताक्रम अनुसार वार्षिक १२ कि.मि.का दरले देहायमा

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको लक्ष्य		वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत, लक्षित वर्ग वा आयोजना विवरण
		आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल लक्ष्य (०८२/८३)	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास											
											उल्लिखित सडक स्तरोन्नति गरी पक्की सडक निर्माण गर्ने*
संरचना समेत सडक ग्राभेल कि.मि. (९० थप गर्ने)	कि.मि.	७८	१६८	५४०००	५४०००	५४०००	५४०००	५४०००	२७००००	३०००	यातायात गुरुयोजनाको मापदण्ड र प्राथमिकताक्रम अनुसार वार्षिक १८ कि.मि.का दरले सहायक संरचना देहायका सडकहरू ग्राभेल गर्ने**
सडक पक्की पूल निर्माण (७ वटा)	संख्या	१	७	२१००००	२१००००	२१००००	२१००००	२१००००	१०५०००	१५०००	देहायका स्थानमा ७ वटा पक्की पुल निर्माण गर्ने ***
झोलुङ्गे पुल	स्थान	१३	२	२८००	२८००	१४००			७०००	३५००	– प्रस्तावित ल्याण्डफिल साइट र वडा नम्बर ४ जोड्ने चिरौदी खोला – वेल्खु बेलिण्डा त्रिशुली नदी – वडा नं १ र तारकेश्वर जोड्ने कोशी खोला
उद्देश्य २ को जम्मा									१८८२०००		
उद्देश्य ३: विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा											
सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	२००	३००	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	१००	
जीर्ण र काठे पोल प्रतिस्थापन कार्यक्रम	संख्या	१५००	५००	३५००	३५००	३५००	३५००	३५००	१७५००	३५	
वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन (सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो)	पटक	०	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००	
पावर व्याकअप प्रणाली जडान र मर्मत संभार	संख्या	४	५६	५६००	५६००	५६००	५६००	५६००	२८०००	५००	विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय
उद्देश्य ३ को जम्मा									८०५००		
उद्देश्य ४: सूचना तथा सञ्चार प्रविधि											
इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	१८	५६	५०४	५०४	५०४	५०४	५०४	२५२०	४५	१ कार्यपालिका कार्यालय ८ वडा कार्यालयहरू ३८ वटा विद्यालयहरू ८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको लक्ष्य		वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत, लक्ष्यित वर्ग वा आयोजना विवरण
		आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल लक्ष्य (०८२/८३)	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास											
सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	६	१०	५६०	५६०	५६०	५६०	५६०	२८००	७००	
गल्छी विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	०	१५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३००	
सिसिटिभि, डिजिटल डिस्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	१८	५६	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००	
स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	५	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	
जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	०	६०	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०	१८००	३०	
उद्देश्य ४ को जम्मा									१६१२०		
पूर्वाधार क्षेत्रको जम्मा									३३०३१७०		

***सडक कालोपत्रे तथा ढलान स्तरोन्नति गर्ने प्रमुख सडकहरू विवरण**

१. गल्छी, गोगनपानी चकमके, भीमढुङ्गा लामीडाँडा सीतापाइला सडक सडक (१४ कि.मि.)
२. फोस्रेटार, परेवाटार वेनीदोभान सडक (वैकल्पिक राजमार्ग) (१२ कि.मि.)
३. सुत्केरीढुङ्गा, राउडाँडा, कार्कीडाँडा सिरवानी थाहा नगरपालिका सडक (१५ कि.मि.)
४. आदमखोला आम्डाँडा गुप्तेश्वर सुनौला बजार धादिङवेशी सडक (१० कि.मि)
५. कुचुलीभञ्ज्याङ गैरीगाउँ, विर्ताडाँडा सिरवानी महादेवखर्क (गजुरी गाउँपालिका) सडक (१७ कि.मि.)
६. कल्लेरीटार सुनटार फुस्रेमाटा धर्मद्धार पाउँद्धार वरभञ्ज्याङ सुनौलाबजार (१५ कि.मि)
७. मासटार रणकालिका कार्कीडाँडा सिरवानी सडक (१० कि.मि)
८. ठाडेबान्द्रे कागेश्वरी गोठडाँडा, खेस्टेखोला टुक्टिङ कोइलीखर्क सडक (१० कि.मि)
९. डुम्रे अर्चले वरभञ्ज्याङ सडक (७ कि.मि.)
१०. घिमिरेथुम्का मच्छेडी पलाङखर्क हुँदै वडा नं. ५ जोड्ने सडक
११. चिसापानीकुवा वाहुनपलान गोठाले भञ्ज्याङ पाल्चोक सडक (१० कि.मि.)
१२. आदमखोला वेलेनीटार बसेरी कल्लेरी सडक (७ कि.मि.)
१३. मासटार चरीअमिली ज्यामिरेचौर कार्कीडाँडा (१० कि.मि.)
१४. खयरघारी देउराली गोगनपानी सडक (७ कि.मि.), फोर्सेटार कोशीखोला सुनौलो बजार सडक (५ कि.मि.)

****ग्राभेल तथा स्तरोन्नति गर्ने प्रमुख सडकहरूको विवरण**

१. खोर्सेटार पारिलाछाप दलाङ डुम्रीचौर सडक (८ कि.मि.)
२. जँगारे बतासे डुम्रीचौर सडक (५ कि.मि.)
३. कल्लेरी ढुङ्गेखर्क रीपछाप राईटोल (६ कि.मि.)
४. भल्टार बालकुमारी स्कुल भोटे पलाङ घिमिरेथुम्का सडक (५ कि.मि.)
५. मासटार चरीअमिली ज्यामिरेचौर कार्कीडाँडा (१० कि.मि.)
६. खयरघारी देउराली गोगनपानी सडक (७ कि.मि.)
७. अन्य शाखा सडकहरू (१३ कि.मि.)

***योजनामा निर्माणको लागि प्रस्तावित ७ सडकको पुलको विवरण गर्ने

- दरियारखोला सडक पुल (वडा नं. ४)
- चिरौदी खोला सडक पुल (वडा नं. ६ र ४ जोड्ने)
- आदमखोला सडक पुल (वडा नं. २ र सिद्धलेक जोड्ने)
- कोशीखोला सडक पुल (वडा नं. १ र नीलकण्ठ नगरपालिका जोड्ने)
- कोशीखोला सडक (वडा नं. ३ र निलकण्ठ नगरपालिका जोड्ने)
- मछेडी खोला गैरीगाउँ सडक पुल (वडा नं. ५)
- कोल्पुखोला सडक (वडा नं. ८ र वेलकोटगढी)

६.९ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची ८*** मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद ७ : वन तथा वातावरण व्यवस्थापन

७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको अनुसूची-८ ले विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधतालाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीमा राखेको र प्राकृतिक वातावरणमा विश्वव्यापीरूपमा विनाश हुँदै गएका कारण यो गाउँपालिकासमेत प्रभावित हुन थालेको सन्दर्भमा प्रभावकारी वन, वातावरण व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु समयको माग भएको छ। संविधानले प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीति अन्तर्गत जनसाधरणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक तथा भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पती तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्धन र दिगो उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ। संविधानको भाग ३ धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हक प्रदान गरेको छ। यसैगरी संविधानले वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक पर्ने भू-भागमा वन क्षेत्र कायम गर्ने र प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवम् पुनर्स्थापनाको व्यवस्था समेत सुनिश्चित गरेको छ। उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकारबाट राष्ट्रिय वन नीति २०७५, राष्ट्रिय वातावरण नीति, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६, वन ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ लगायतका नीति, ऐन र नियम जारी भएका छन्।

उपर्युक्त संवैधानिक तथा नीतिगत कार्यसूचीलाई मध्यनजगर गर्दै यस योजनामा रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू समुदायमा आधारित संस्था र समूहको संस्थागत क्षमता विकास एवम् प्रदेश र संघीय सरकारका सम्बन्धित निकायसँग समन्वय र सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने गरी तर्जुमा र प्रस्तावित गरिएका छन्।

संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्यजस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न गल्छी गाउँपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण रहने हुँदा वन, वातावरण, भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्न यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

कुल क्षेत्रफलको ५०.४२ प्रतिशत अर्थात् ६० वर्ग कि.मी क्षेत्रफलमा वन क्षेत्र रहेको यो गाउँपालिका पूर्णरुपमा पहाडी भूगोलयुक्त रहेको छ। त्रिशुली नदी तथा महेश खोलाले गाउँपालिकाको उत्तरी भागलाई दुई भाग पारेको छ र यी दुई खोलाको जलस्रोत तथा यहाँ पाइने ढुंगा, गिट्टी, बालुवाले यस गाउँपालिकाको आय वृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान गरेका छन् भने यी नदीको किराना भएर गएको पृथ्वी राजमार्गले गाउँपालिकाको उत्पादनको बजार सहजता र यहाँको आवागमनमा वृद्धि गर्न महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ। यस राजमार्गको आसपासमा शहरीकरण भइरहेको छ भने बाँकी भागहरूमा प्रायसः कच्ची सडकको पहुँच, छरिएका बस्ती, खेती गरिएका जमिन र वनजंगल तथा त्रिशुली एवम् महेश खोला र यिनमा मिल्न आउने विभिन्न खोला खोल्सा यस गाउँपालिकाको आधारभूत विशेषता हुन्। शहरीकरण भइरहेको क्षेत्रमा समयमै फोहोरमैला व्यवस्थापनका उचित उपायहरू अपनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ भने विभिन्न कारणले भइरहेको भूक्षय नियन्त्रणका लागि जलाधार संरक्षण एवम् भिरालो क्षेत्रको स्थिरिकरण जरुरी छ। यिनै मुख्य विषयवस्तुका परिप्रेक्ष्यमा यस योजनामा वन, जैविक विविधता, फोहोरमैला नियन्त्रण, वातावरण संरक्षण, भूसंरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था, विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति एवम् रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेत संलग्न गरी तर्जुमा गरिएको छ।

७.२ वन, हरियाली, जैविक विविधता

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

विगत केही दशक अगाडिका तुलनामा वनको गुणस्तरमा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। उपलब्धमध्येमा कल्लेरीमा रहेको वन बढी घना र राम्रो रहेको छ भने अन्यत्रको वन वृद्धि र विकासको अवस्थामा रहेको देखिन्छ। प्रायसः साल, चिलाउने, कटुस, बोडधँगेरो, भलायोको पुनरुत्पादन दर राम्रो रहेको छ। तुलनात्मक रुपमा कालिकास्थान सा.व., सिम्पानी कालिका सा.व. र मेगलडे सा.व.मा काठको मात्रा बढी रहेको छ। कटुस, बाँस, निगालो, सालको पात, सल्लाको खोटो, अम्रिसो, कुरिलो, चिराइतो, लप्सी, आँप, लिचि, कटहर, तेन्दुपात जस्ता गैरकाष्ठ वन पैदावार/जडिबुटी पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध हुने हुनाले व्यावसायिक स्तरमा उत्पादन

गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ र यिनको बिक्रीका लागि बजारको पनि उपलब्धता रहेको छ। यस गाउँपालिकामा ७१ वटा सामुदायिक वन र २७ वटा कबुलियती वन रहेका छन् । यी दुई प्रकारबाट वनको कुल क्षेत्रफल ४४७०.६४ हेक्ट रहेको छ भने यी दुई प्रकारका वनबाट कुल ६३८८ घरधुरी लाभान्वित भएका छन् ।

जैविक विविधता अन्तर्गत यहाँ सुन गोहोरो, अजिंगर, बाघ, सालक जस्ता संरक्षित वन्यजन्तु पनि पाइन्छ भने बाँदर, स्याल, दुम्सी, गोहोरो, मृगजस्ता वन्यजन्तुहरू, काग, सारौ, ढुकुर, भँगेरा, लामपुछ्रे, कालिज, तित्रा, ढुकुर, वन कुखुरा जस्ता जंगली पक्षी धेरै मात्रामा उपलब्ध रहेको छ ।

ख) समस्या, चुनौती

वनले ढाकेको समग्र क्षेत्रफल बढी भए पनि गुणस्तरीय वनको क्षेत्र र काठ भएको वन क्षेत्र निकै सानो रहेको छ । संभावनाअनुसार वनमा आधारित उद्यम व्यवसाय विकास हुन सकेको छैन जसले गर्दा स्थानीय अर्थतन्त्रमा वन क्षेत्रको योगदान नगण्य रहन गएको छ । बैरेनीलगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरूमा वन ह्रासोन्मुख अवस्थामा रहेको छ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू उल्लेख्य भए पनि नर्सरी तथा बिरुवा उत्पादनको काम उक्त समूहहरूबाट हुन सकेको छैन । वन डढेलो हरेक वर्ष दोहोरिइरहने एक प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहेको भए पनि नियन्त्रणका लागि पर्याप्त साधन, स्रोत र बजेट र प्रयास हुन सकेको छैन । विद्यमान जैविक विविधताको सर्भेक्षण, अभिलेखीकरण नहुँदा लोपोन्मुख तथा राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा संरक्षित रहेका यहाँ पाइने जीवजन्तु शिकारी हुने सम्भावना रहेको छ । राजमार्ग क्षेत्रमा खासगरी साल तथा सल्लाका लागि काठ चोरी निकासी हुने गरेको पाइन्छ । सिमल, चाँप अमला जस्ता वनस्पतिहरू लोपोन्मुख अवस्थामा पुगेका छ । खोरिया फडानी र वन अतिक्रमण धेरै रहेको भए पनि नियन्त्रणको प्रयास उल्लेख्य छैन ।

७.३ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

त्रिशुली यहाँको मुख्य र एक मात्र नदी हो भने महेल खोला, बेल्खु खोला, डाङडुङे खोलालगायत करिब पाँच वटा खोलामा वर्षैभरि पानी बहने गर्दछ भने अन्य खहरे र खोल्साहरू रहेका छन् । यहाँ चरिपौवा, छरछरे, गोठाला भञ्ज्याङ, भल्टार, बाइसकिलोलगायत आधी दर्जन पहिरोहरू भूस्खलनका प्रमुख क्षेत्रहरूका रुपमा रहेका छन् भने यहाँ नदी कटान तुलनात्मक रुपमा कम रहेको छ । गाउँपालिकामा पोखरी, ताल तथा सिमसार क्षेत्र रहेका छैनन् । भूसंरक्षणअन्तर्गत सब-डिभिजन वन कार्यालय लगायत अन्य संघसंस्था समेतबाट हालका वर्षहरूमा वार्षिक करिब १२००० हजार बिरुवा वितरण गर्ने गरिएको छ । सडकसँग अनिवार्य रुपमा नाला निर्माण गर्ने अभ्यासका साथै आवश्यक क्षेत्रमा रिटेनिङ वाल, ग्याबियन वाल, ब्रेष्ट वाल लगाउने अभ्यास स्थापित हुँदै गएकाले बाटो निर्माणपश्चात् सुरु हुने भूक्षय नियन्त्रणमा कमी आउन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । भूसंरक्षण, तटबन्धन तथा जमिनको स्थिरीकरणमा बायोइञ्जिनिरिङ विधिलाई प्रयोगमा ल्याउने गरिएको छ । यस विधिबाट कुल ३० कि.मी. बराबरको काम भएको छ।

ख) समस्या, चुनौती

पहिले पहिले गाउँ-गाउँ धेरै पोखरीहरू रहेका भए पनि हाल ती सबैजसो नासिई सकेका छन् । जलाधार क्षेत्र संरक्षणका लागि अध्ययन अनुसन्धानमा आधारित रही कुनै काम हुन सकेको छैन । चौरीपौवालगायत विभिन्न स्थानमा सडक निर्माणपश्चात् पहिरो गएको छ । सडकलगायत अन्य साना निर्माण कार्यमा वातावरणीय परीक्षण हुने गरेको छैन । छ बाहिनी अड्डा पछाडि र महेश दोभान क्षेत्रमा करिब ५०० मिटर क्षेत्रमा त्रिशुली नदीबाट जमिन कटान भएको छ। चरिपौवालगायतका क्षेत्रमा सडक निर्माणपश्चात् पहिरो गएको छ । रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोगले माटोको गुणस्तर निरन्तर खस्कँदै जाँदा जमिनको उत्पादन र उत्पादकत्वमा निरन्तर ह्रास आइरहेको छ। गाउँपालिकाभरिको बृहत्तर भूउपयोग योजना तर्जुमा गरी सोअनुरुपको कार्यान्वयन हुन नसक्दा भूसंरक्षण, भूमि व्यवस्थापन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, जलाधार व्यवस्थापनलगायतका विभिन्न महत्वपूर्ण क्षेत्रमा दीगोपनको सुनिश्चितता गर्न कठिनाइ परेको छ। रासायनिक मलको अनियन्त्रित प्रयोगले माटोको गुणस्तर निरन्तर खस्किरहेको छ ।

७.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भएको र सबै घरमा चर्पी भएकाले र हात धुनेलगायतका व्यक्तिगत स्वच्छता अभ्यासहरू उल्लेख्य रुपमा बढेकाले गाउँटोलको सरसफाइको अवस्थामा पनि उल्लेख्य रुपमा सुधार भएको छ । हाल करिब ९० प्रतिशत घरधुरीमा

सफा चर्पीको अभ्यास रहेको अनुमान छ । खासगरी बजार क्षेत्रमा सेफ्टीट्यांकीका फोहोर मेसिनबाट निकालेर विसर्जनका लागि लैजाने अभ्यास रहेको छ। सुकेढुंगा सा.व.मा ल्याण्डफिल साइट निर्माण सुरु भएकाले आगामी दिनमा बजार क्षेत्रको फोहोरमैला व्यवस्थापन थप सहज हुने अनुमान गरिएको छ। डुमरी चौर विद्यालयमा बालउद्यान, भल्टारमा उद्यान निर्माणाधीन रहेकाले हरियाली र वातावरणीय सौन्दर्यता बढ्ने अवस्था रहेको छ। गल्छी बजार, अम्लेश्वर महादेव मन्दिर, भल्टार क्षेत्रमा, वडा कार्यालयहरू, विद्यालयहरू, स्वास्थ्य चौकीहरूमा फोहोर संकलन बाक्सा राखिएकाले यस क्षेत्रको वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्न टेवा पुगेको छ। गाउँ टोल चाडबाडमा बाटोघाटोलगायतका सार्वजनिक स्थलहरू सफा गर्ने प्रचलन रहेको छ।

ख) समस्या चुनौती

सडक यातायातबाट निस्कने, प्लाष्टिक जलाउने, गाउँ क्षेत्रमा दाउरा बाल्ने, वन डढेलो आदि कारणबाट वायु प्रदूषण विद्यमान रहेको छ। फोहोरमैला वर्गीकरण गरी व्यवस्थापन गर्ने अभ्यास सुरु भइसकेको छैन। समयअनुसार पानी नपर्ने, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि, तापमानमा वृद्धि जस्ता जलवायु परिवर्तनजन्य समस्याहरू निरन्तर बढ्दै गएका छन्। विपद्को आवृत्ति, प्रवृत्ति, सघनता निरन्तर बढ्दै गएको भए पनि विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि दक्ष जनशक्तिको भने अभाव रहेको छ।

फोहोरमैला व्यवस्थापन स्थल (landfill site) निर्माण सुरु भएकाले केही वर्षपश्चात् दृश्य फोहोरमैला कम हुने अनुमान गर्न सकिए पनि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइट नहुँदा फोहोरमैला रसाएर भूमिगत पानी प्रदूषित गर्ने जोखिम रहेको छ। गाउँपालिकामा फोहोरमैला विसर्जनभन्दा पनि न्यूनीकरण, प्रशोधन, पुनःचक्रीय प्रयोग जस्ता विधिमा जोड दिएर फोहोरमैला विसर्जन शून्य गाउँपालिका बनाउनपर्छ भन्ने सोच विकास हुनु जरुरी छ।

७.५ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

७.५.१ सोच

- सुन्दर, सन्तुलित, दीगो पर्यावरण र हरियालीयुक्त गाउँपालिका

७.५.२ लक्ष्य

- वनको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधता संरक्षण गर्ने
- दीगो फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय स्वच्छताको अवस्था हासिल गर्ने

७.५.३ उद्देश्य

१. वन क्षेत्रको उत्पादकत्व, दीगो उपयोग तथा पुनरुत्पादनमा वृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्नु
२. जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन र कमजोर भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्नु
३. फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय संरक्षण र स्वच्छतामा अभिवृद्धि गर्नु

७.५.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति गर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी वन, वातावरण, भूसंरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका ७.१ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : वन क्षेत्रको उत्पादकत्व, दीगो उपयोग तथा पुनरुत्पादनमा वृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्ने	
१.१ राष्ट्रिय तथा प्रदेशस्तरका नीति/कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहकार्य गरी वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरण गर्ने	१.१.१. संघ तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय र वन उपभोक्ता समितिहरूसँग समन्वय र सहकार्यमार्फत् वन क्षेत्रको दीगो व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरी वन क्षेत्रको गुणस्तर वृद्धि गरिनेछ । १.१.२. आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरी नांगा पाखाहरूमा उपयुक्त प्रजातिका वृक्षारोपण गरिनेछ । वृक्षारोपण र व्यवस्थापनका काममा सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूसँग समन्वय, सहकार्य गरिनेछ । १.१.३. सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरणका लागि उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सामुदायिक वनको सुशासनमा सहयोग गरिनेछ । १.१.४. नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार सबै आयोजनामा वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी व्यवस्थाको नियमपालन गर्ने/गराउने र अध्ययनको सिफारिशलाई कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । १.१.५. सबै विकास कार्यक्रम/आयोजनाहरू सञ्चालन गर्दा प्रचलित कानुनले निर्दिष्ट गरेबमोजिम संक्षित वातावरणीय परीक्षण, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्ने कुराको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
१.२ वन सम्पदाको संचिती र दीगो उपयोगमा वृद्धि गर्ने	१.२.१. वनमा लाग्ने रोग, कीरा, खडेरी, डढेलो, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरणलगायतका कार्यहरूका लागि सम्बन्धित वन उपभोक्ता समितिहरूलाई परिचालित गरिनेछ । १.२.२. वन क्षेत्रलाई स्थानीय जीविकोपार्जनसँग दीगो रुपमा आवद्ध गरिनेछ । १.२.३. सम्भाव्यताका आधारमा जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन र गैरकाष्ठ वन पैदावारको सदुपयोग गरी वन क्षेत्रलाई जीविकोपार्जनसँग जोडिनेछ । १.२.४. लामो समयदेखि बाँझो रहँदै आएका निजी जमिनमा निजी वन विस्तार गर्न संभाव्य घरपरिवारलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
१.३ वन तथा जैविक विविधतालाई एकीकृत पद्धतिबाट संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्न पहल गर्ने	१.३.१. गाउँपालिकामा वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको आधारभूत अभिलेख निर्माणका लागि संघीय र प्रादेशिक निकायहरूसँग सहकार्य गरिनेछ । १.३.२. दुर्लभ तथा लोपोन्मुख वन्यजन्तु एवम् वनस्पति प्रजाति, तिनको वासस्थान लगायत संवेदनशील पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षणका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँगको सहकार्यमा ठोस कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । १.३.३. रैथाने प्रजातिका कृषिबालीहरू संरक्षणका लागि कृषकहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । १.३.४. विद्यमान प्रजातिको संख्या कायम राख्ने र यथासंभव नयाँ प्रजातिको प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनेछ । १.३.५. वन र जैविक विविधताले सम्पन्न क्षेत्रहरू पहिचान गरी संरक्षणका लागि संवर्द्धनका लागि समन्वय, सहकार्यको पद्धति अवलम्बन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ : जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण र भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्ने	
२.१ "स्वस्थ जलाधार, स्वस्थ समुदाय"को अवधारणालाई आत्मसात् गर्दै जलाधारको संरक्षण प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने	२.२.१. भूक्षय तथा क्षतिग्रस्त जमिनको पुनरुत्थानका लागि जैविक विधि/बायोइञ्जिनियरिङ लगायतका कम खर्चिला र दीगो प्रविधिहरूको उपयोग र विस्तार गरिनेछ । २.२.२. गाउँपालिका तथा स्थानीय समुदायसमेतको सहभागितामा भूमिगत पानीको पुनर्भरणका लागि भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गरिनेछ । २.२.३. भिरालो जमिन र भूक्षयको जोखिम भएका अन्य क्षेत्रमा साल, बाँस, निगालो, अम्रिसो खेती तथा बायो-इञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी पहिरो न्यूनीकरणमा दिगोपना कायम गरिनेछ । २.२.४. भिरालो जमिनमा गरिने खेतीका कारण वार्षिकरूपमा माटो बग्ने समस्या न्यूनीकरण गर्न गह्रा सुधारजस्ता विधिहरू प्रवर्द्धन गरिनेछ । २.२.५. जलाधार तथा भूपरिधि व्यवस्थापनसम्बन्धी अन्यत्रका सफल अभ्यासहरूलाई स्थानीय स्तरमा प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनेछ ।
२.२ स्थानीय जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापनमा जल, जमिन र जंगलको एकीकृत व्यवस्थापन	२.२.१. भूक्षय, बाढी, पहिरो, नदी कटान, जल प्रवाह प्रणालीको आधारमा जलाधार क्षेत्रहरूको अध्ययन, पहिचान, वर्गीकरण र प्राथमिकीकरण गरी छनोट गरिएका उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालनको पहल गरिनेछ । २.२.२. स्थानीय वन तथा जलाधार क्षेत्रका लागि एक वडा, एक स्रोत व्यक्तिको अवधारणा कार्यान्वयन गर्न डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
पद्धति अवलम्बन गर्न नेतृत्व र सहजीकरण गर्ने	२.२.३. भू तथा जलाधार व्यवस्थापनमा जल, जमीन र जंगलको संरक्षण र उत्पादन वृद्धिमा विशेष जोड दिइनेछ । २.२.४. जलाधार व्यवस्थापनमा महिला, दलितलगायत सबै समुदायिक वर्गको समानुपातिक सहभागिता कायम गरिनेछ । २.२.५. भूसंरक्षण तथा लघु जलाधार व्यवस्थापनलाई एकीकृत गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ : फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता अभिवृद्धि गर्ने	
३.१ नागरिक सचेतना एवम् जिम्मेवारीबोधमा वृद्धि गरी दीगो स्वच्छता तथा सरसफाइको अवस्था कायम गर्ने	३.१.१. टोल सरसफाइका लागि अन्तर वडा प्रतिस्पर्धात्मक टोल सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । र त्यसपश्चात् प्लास्टिक एवम् अन्य फोहरमैला व्यवस्थापनयुक्त घर, टोल, वडा घोषणा कार्यक्रम सञ्चालन गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन अभियान सञ्चालन गरिनेछ । ३.१.२. टोल सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू एवम् टोलस्तरीय नागरिक आचार-संहिता जारी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । ३.१.३. समुदायमा आधारित फोहोरमैला संकलनको दीगो प्रणाली विकास गरी व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । ३.१.४. फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रको सहकार्य र लगानीको सम्भावना खोजी गरिनेछ ।
३.२ आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्थालगायत संस्थागत प्रयासका माध्यमबाट फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छतामा अभिवृद्धि गर्ने	१. घना वस्ती भएका क्षेत्रमा सार्वजनिक स्थलका लागि दुई-दुईवटा फोहोर संकलन भाँडो र घर-घरमा दुई-दुईवटा फोहोर संकलन भाँडो राख्ने व्यवस्था मिलाई फोहोरमैला संकलन, वर्गीकरण र प्रशोधनको व्यवस्थापन सुरुआत गरिनेछ । २. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्लाष्टिकका गिलास, प्लेट, बोतलजस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वातावरणमैत्री वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ । साथै, समुदायमा आधारित वातावरणमैत्री झोला, गिलास, प्लेटजस्ता सामग्री उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्न उपयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३. फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । ४. कुहिने फोहोरलाई कुहाउने, पुनःचक्रीय प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरलाई पुनःचक्रीय प्रयोगमा पठाउने र फोहोरको निष्कासन न्यूनीकरण जस्ता विषयहरूलाई ध्यान दिई तीन आर (reduce, reuse, recycle) को अवधारणालाई व्यवहारिक कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

७.६ विषय क्षेत्रगत अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा

यस योजनाको कार्यान्वयनले गाउँपालिकाको पर्यावरण सुन्दर एवम् सन्तुलित भई हरित वृद्धि प्रवर्द्धन हुने, वन एवम् भूमिको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुने अपेक्षा गरिएको छ। यस क्रममा ४५ हेक्टर ह्रासोन्मुख वन क्षेत्र पुनर्स्थापित भएको हुनेछ भने स्वीकृत वनजन्य उत्पादनबाट वन उपभोक्ता समितिहरूको आम्दानीमा ३० प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। यस्तै गरी, निजी तथा सामुदायिक वनबाट गरी कुल २३००० घन फुट काठ उत्पादन हुने गरेकोमा यस योजनाको कार्यान्वयन पश्चात् वार्षिक ३०००० घनफुट काठ उत्पादन भएको हुनेछ। पूर्ण स्वच्छता र सरसफाइ कार्यान्वयन गर्ने वस्ती २० प्रतिशतबाट ६० प्रतिशत पुगेको हुने, बजार केन्द्रहरूमा उत्पादन हुनेमध्ये ९० प्रतिशत फोहोरमैला नियमित संकलन र व्यवस्थापन भई फोहोलमैला व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको हुने र १० वटा पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण भई भूमिगत जलको अवस्थामा सुधारको क्रम सुरु हुने अपेक्षा गरिएको छ। यस सम्बन्धी थप विवरण सहित नतिजा तालिका अनुसूची ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

७.७ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। वन तथा वातावरण क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.२ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
उद्देश्य १ : वन क्षेत्रको उत्पादकत्व, दीगो उपयोग तथा पुनरुत्पादनमा वृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्ने										
१.१. बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपणमा सहकार्य	हेक्टर	५	५०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१००
१.२. वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	सा.व. संख्या	४	७१	७१०	७१०	७१०	७१०	७१०	३५५०	५०
१.३. दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी कार्यक्रम	वडा	२	८	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	५००
१.४. वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासन अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	४०	३१	५००	१०००	६००	५००	५००	३१००	१००
१.५. व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	परिवार	-	१००	-	७५०	-	७५०	-	१५००	१५
१.६. निजी वन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घरपरिवार	-	२५	-	-	५००	१२५	-	६२५	२५
१.७. कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हेक्टर	१३	३२	-	८००	९६०	८००	-	२५६०	८०

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१.८. वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय, अन्तरक्रिया तथा कार्ययोजना तयारी	पटक	१	१०	६०	६०	६०	६०	६०	३००	३०
१.९. वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन, अभिलेखीकरण	पटक	–	१	–	७००	–	–	–	७००	७००
१.१०. रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन	परिवार प्रतिशत	१५	३०	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	५
१.११. वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन तथा दीगो स्वच्छता अभियान	व्यवसायी	–	२५	–	२५०	–	२५०	–	५००	२०
१.१२. कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	वडा	–	८	–	१२००	१२००	–	–	२४००	३००
उद्देश्य १ को जम्मा						**५८६०**			**२४३८५**	
जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन र भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्ने										
२.१. बायोइञ्जिनियरिङ विधिमा भूसंरक्षण कार्यक्रम										
पहिरो नियन्त्रण	हेक्टर	–	५	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	१००००
कृषि भूमि संरक्षण	हेक्टर	–	५	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	१००००
२.२. भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण कार्यक्रम	वटा	३	१६	–	१०५०	१७५०	२८००	–	५६००	३५०
२.३. पानीका मुहान संरक्षण कार्यक्रम	वटा	३	५०	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	३००
२.४. छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्षेत्र	–	१	–	१०००	१५००	१५००	१०००	१५०००	५०००
२.५. गल्छी, पहिरो, खोला, खोल्सा नियन्त्रण	वटा	–	१०	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	८००
उद्देश्य २ को जम्मा						**२७८५०**			**१४३६००**	
उद्देश्य ३ : फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय संरक्षण र स्वच्छतामा अभिवृद्धि गर्ने										
३.१. सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	–	८	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०	१६००	२००
३.२. फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	वटा	१	१	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२००००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रकम रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
३.३. बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापनका लागि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	वडा	-	८	८०	८०	८०	८०	८०	४००	५०
३.४. सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिलामैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री) कार्यक्रम	वटा	-	१०	२६००	२६००	२६००	२६००	२६००	१३०००	१३००
३.५. वातावरणीय स्वच्छता अभिवृद्धि सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	वटा	१	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
उद्देश्य ३ को जम्मा						७२००			३६०००	
उद्देश्य ४ : स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्ने										
४.१. जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	-	८	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०	१६००	२००
४.२. बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण कार्यक्रम	स्थान	२	६	-	८०००	४०००	-	-	१२०००	२०००
४.३. विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थालगायत अन्य सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा कार्यक्रम	संख्या	-	२००	-	५०००	५०००	५०००	५०००	२००००	१००
४.४. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम र साझेदारी	संख्या	-	२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	१२५०
४.५. सालबसाली कार्यक्रमहरू	वडा		८	२००	२००	२००	२००	२००	०	१०००
उद्देश्य ४ को जम्मा						१००२०			३६१००	
विषय क्षेत्रगत कुल अनुमानित बजेट									२४००८५	

७.८ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सांकेतीकरण

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची १०*** मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद ८ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना

८.१ पृष्ठभूमि

प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका लागि संघीय तथा स्थानीय स्तरमा विभिन्न नीतिगत/कार्यक्रमगत प्रयासहरू भइआएका भए पनि विश्वभरि नै प्रकोपको आवृत्ति, प्रवृत्ति तथा सघनता निरन्तर वृद्धि हुँदै गएको परिप्रेक्ष्यमा गल्छी गाउँपालिका, यहाँका नागरिक तथा विकासका उपलब्धीलाई संभाव्य विपद्हरूबाट सुरक्षित बनाई विपद् उत्थानशीलता सुनिश्चित गर्नु स्थानीय सरकार भएका नाताले गल्छी गाउँपालिकाको प्राथमिक कर्तव्य हो । र, यसै सन्दर्भमा गल्छी गाउँपालिकाले संभाव्य विपद्हरूलाई सुव्यवस्थित एवम् योजनाबद्ध किसिमले व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले यो योजना तर्जुमा गरेको छ ।

संघीय सरकारले विपद् जोखिमबाट सुरक्षित, जलवायु अनुकुलित तथा विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माण गर्दै दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने दीर्घकालीन सोच, ध्येय र लक्ष्य सहित प्राकृतिक र गैरप्राकृतिक विपद्बाट हुने क्षति उल्लेख्य रुपमा कम गर्ने मुल उद्देश्य राखेको छ। संविधानमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अधिकार क्षेत्र स्थानीय तहको भएको सन्दर्भलाई मध्यनजर गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाले विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय तहको भूमिकालाई महत्वपूर्ण स्थान दिएको छ । यसैगरी राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य ढाँचा, जलवायु नीति लगायत अन्य नीतिहरूले प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् न्यूनीकरण, पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत, पुनर्लाभ जस्ता विषयहरूमा स्पष्ट व्यवस्था गरेका छन् ।

नेपालको संविधानले विपद् व्यवस्थापनलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारका साथै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा समेत राखेको छ (अनुसूची-८ र ९) । संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्य जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य एवम् प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा यस योजनाले विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्ने विश्वास लिइएको छ ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन गाउँपालिकाको आफ्नै सुरक्षित भविष्यका लागि तथा संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्यजस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न समेत महत्वपूर्ण हुँने कुरालाई एकसाथ मूल्याङ्कन गर्दै विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्न यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

८.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति रहेको छ र यसले खासगरी विपद्का समयमा सक्रिय रही कार्य गर्दै आएको छ। गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोषको पनि व्यवस्था रहेकाले स्थानीय समुदायले विपद्का समयमा तुलनात्मक रुपमा छिटो छरितो राहत प्राप्त गर्न थालेका छन् । भूकम्पपश्चात् निर्माण भएका सबैजसो निजी एवम् सार्वजनिक भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधी भएको हुनाले तुलनात्मक रुपमा सुरक्षित भएका छन् । गाउँपालिकामा प्राथमिक उपचारका लागि न्यूनतम जनशक्ति रहेको छ । विपद् व्यवस्थापनमा गैर सरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा पाँचवटा वडाको विपद् प्रतिकार्य योजना तयार भई स्वीकृतिको चरणमा रहेको छ। विपद् व्यवस्थापनमा गाउँपालिका र सुरक्षा निकायबीच समन्वय, सहकार्य हुने गरेको छ।

ख) समस्या चुनौती

वन डढेलो निरन्तरको समस्याका रुपमा रहिआएको छ भने पहिरो, बाढी, भूकम्प, आगलागी, चट्याङ, सुख्खा पहिरो, खडेरी, महामारी, हावाहुरी अन्य प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहिआएका छन् । संस्थागत पूर्वसूचना प्रणालीको अभाव रहेको छ। नदी/खोलाले वार्षिक सरदर २०० रोपनी जमिन कटान गर्ने गरेको छ । गैराखोप र राइवस्ती अमारेमा पहिरोले वस्ती जोखिममा पुऱ्याएको छ । गाउँपालिकामा कुल ३५ वटा पहिरो रहेका छन् भने करिब एक दर्जनजति नयाँ पहिरोहरू हरेक वर्ष थपिने गरेका छन् । विपद्बाट हुने वार्षिक कुल क्षति करिब पाँच करोड हुने अनुमान गरिएको छ। विपद् पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी ज्ञान, सीप भएका घरपरिवारको संख्या न्यून रहेको छ। गाउँपालिका तथा वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीको भण्डारण नरहेकाले उद्दार कार्यमा कठिनाइ हुने अवस्था रहेको छ ।

८.३ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा विगत केही दशकयता हरियाली बढेको छ भने वन क्षेत्रको पुनरुत्पादन दर पनि राम्रो भएकाले यसले कार्बन सञ्चिती वृद्धिमा पनि योगदान पुऱ्याएको छ। करिब ९० प्रतिशत घरधुरीमा सौर्य ऊर्जा र १५ प्रतिशत घरधुरीमा बायोग्याँस भएको अनुमान गरिएको छ। अधिकांश घरपरिवार मूलतः जीवन निर्वाहमुखी कृषिमा आश्रित हुनु, कृषिका अतिरिक्त पशुपालनलाई पनि सँगसँगै अघि बढाउनु र घरपरिवारका केही सदस्य रोजगारीमा संलग्न भई आयस्रोतमा विविधिकरण हुनु जलवायु जोखिमका दृष्टिकोणले यहाँको सबल पक्षका रुपमा रहेको छ। औद्योगिकीकरण न्यून रहेकाले गाउँपालिकाको कार्बन पदचाप (foot print) नगण्य रहेको छ। जलवायु परिवर्तन हुँदै गएको छ भन्ने जानकारी र महसुसीकरण बढ्दै गएको छ। कृषि बीमा तथा पशु बीमाको अभ्यास बढ्दै गएकाले यस्तो अभ्यासले खडेरी तथा अन्य जलवायु विपद्को जोखिम हस्तान्तरणमा (risk transfer) मा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ। वन क्षेत्र बढ्दै जानु र पानीका मुहानहरू हरेक वर्ष संरक्षण गर्ने नियमित कार्यक्रमका रुपमा रहनुले यसले खानेपानी अभावको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने अनुमान गर्न सकिन्छ।

ख) समस्या चुनौती

बाढी पहिरो निरन्तर बढ्दै गएको अनुपातमा गाउँपालिकाको विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा अनुकूलन क्षमतामा वृद्धि भइरहेको छैन। बाढी पहिरोका अतिरिक्त खडेरी, हावाहुरी यहाँका जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहेका छन्। पानी पर्ने प्रवृत्ति निकै अनिश्चयपूर्ण हुँदै अतिवृद्धि, अनावृष्टि, खण्ड वृष्टि बढ्दै गएको हुँदा कृषि पेशामा समस्या चुनौती निकै बढेका छन्। गर्मी/तापक्रम बढ्दै गएको हुँदा यसले जनजीवन, कृषिलगायत सामाजिक आर्थिक जीवनका पहलुहरूमा निकै प्रभाव पार्दै गएको छ। वर्षेनी नयाँ-नयाँ खालका कीटपतंगको प्रकोप बढ्दै गएको छ। पहिले नै उच्च र अव्यवस्थित रहेको कीटनाशक विषादीको प्रयोग कीटपतंगको प्रयोगसँगै अझै बढ्न जाने भएकाले यसको दीर्घकालीन असर व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण हुने देखिन्छ। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धमा केही सीमित व्यक्तिहरूलाई सामान्य जानकारी भए पनि अनुकूलनका उपायहरू सम्बन्धमा सूचना र जानकारीको अभाव रहेको छ। स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मूल प्रवाहीकरणको मुद्दा बन्नु पनि चुनौतीको विषयका रुपमा रहेको छ।

८.४ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति

८.४.१ सोच

- विपद्प्रति सुरक्षित र उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने

८.४.२ लक्ष्य

- समुदायलाई विपद् उत्थानशील र पूर्वाधारलाई विपद् प्रतिरोधी बनाउने
- गाउँपालिकाको जलवायु अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

८.४.३ उद्देश्य

१. सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्नु;

२. स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्नु,

३. विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गर्नु,

४. स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्नु

८.४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ८.१ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्ने	
१.१ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी समन्वय,	१.१.१. वडा तथा टोलस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदल गठन गरी तालिम लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
सहकार्यको सिद्धान्तमा आधारित रही विपद्को प्रभावकारी पूर्वतयारी गर्ने	१.१.२. पहिलो पटक गाउँपालिकास्तरबाट सबै वडामा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीहरू भण्डारण गर्न सहयोग गर्ने र त्यसपश्चात् सबै वडाले उक्त उद्दार सामग्रीहरूको आवश्यकता अनुसार प्रयोग, खपत भएका सामग्रीहरूको परिपूर्ति र वार्षिक रुपमा अद्यावधिकरणको व्यवस्था गरिनेछ। १.१.३. समुदायस्तरीय विपद् व्यवस्थापनलाई सुदृढीकरण गर्न विपद् सिकाइ केन्द्रको स्थापना, सञ्चालन र सबलीकरणमा जोड दिइनेछ। १.१.४. गाउँपालिका तथा वडास्तरमा आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अभिलेख तयार गरी आपत्कालीन परिचालनका लागि तयारी हालतमा राखिनेछ। १.१.५. गाउँपालिकास्तरमा आपत्कालीन उद्दारका लागि आपत्कालीन मार्गहरू (भखबअगबतष्यल चयगतभक) पहिचान गरी सम्बन्धित सबैलाई जानकारी गराइनेछ। १.१.६. भवन आचार संहिताको तर्जुमा र कडाइका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ। १.१.७. गाउँपालिकामा कार्यरत सम्बन्धित सबै निकायहरूबीच समन्वय गरी पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका लागि आवश्यक बजेट सुनिश्चित गर्ने तथा कार्यान्वयनमा एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ। १.१.८. आपत्कालीन व्यवस्थापन तथा समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन शाखा स्थापना गरिनेछ
१.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन अवधारणाहरूलाई विकास व्यवस्थापन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	१.२.१. वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी भिर/पहिरो तथा नदी कटानजन्य भूक्षय न्यूनीकरण गरिनेछ। १.२.२. विषय क्षेत्रगत रुपमा पूर्वतयारी र न्यूनीकरणका पर्याप्त उपायहरू अवलम्बन गरी क्षति नोक्सानी न्यूनीकरण गर्ने । १.२.३. गाउँपालिका स्वयम्‌लगायत निजी र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको विपद् उत्थानशील क्षमता वृद्धिका लागि वार्षिक रुपमा नीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिनेछ। १.२.४. विपद्को उच्च जोखिममा रहेका क्षेत्रहरूलाई विपद्पूर्व नै सुरक्षित बनाउने । जस्तो कि पहिरोको उच्च जोखिममा रहेका घरपरिवारलाई समयमा नै स्थानान्तरण गर्ने । १.२.५. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचनाअनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ। १.२.६. आवश्यक पूर्वाधारसहित सामुदायिक भवन निर्माण गरी आपत्कालका लागि सामुदायिक आश्रयस्थल र कोभिड-१९ जस्ता महामारीको लागि सुरक्षित स्थलको रुपमा व्यवस्था गरिनेछ। १.२.७. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनमा वडा तथा टोलस्तरीय समितिलाई सहभागी गराई विपद् न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ। १.२.८. गाउँपालिकाको क्षमता विकास कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय अनिवार्य रुपमा समावेश गरी सञ्चालन गरिनेछ।
उद्देश्य २ : स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्ने	
२.१ सघन पूर्वतयारीको माध्यमले विपद्को समयमा आकस्मिक प्रतिक्रियाका लागि आवश्यक स्रोतसाधन, समन्वय/सहकार्य, सीप र सोचमा स्पष्टता र पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने ।	३.१.१. वस्तीस्तर, वडास्तर एवम् गाउँपालिकास्तरका लागि खोज-उद्दार, प्राथमिक उपचार, आपत्कालीन बसोवास, राहत व्यवस्थापनलगायतका आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ। ३.१.२. आपत्कालीन व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित कर्मचारी, पदाधिकारी तथा कार्यालयहरूबीच स्पष्ट कार्यविभाजन गरी आपत्कालीन समयमा आपत्कालीन व्यवस्थापन स्वस्फूर्त रुपमा सुरु हुने सुनिश्चित गरिनेछ। ३.१.३. पालिका/वडास्तरमा रहेको विपद् व्यवस्थापन कोषलाई आपत्कालीन खोज उद्दारमा प्रयोग गरिनेछ तथा यस कोषमा वार्षिक रुपमा रकम विनियोजनको सुनिश्चितता गरिनेछ। ३.१.४. विपद् व्यवस्थापन शाखा अन्तर्गत आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ। ३.१.५. विपद्को समयमा उद्धार कार्यमा खटिने उद्धारकर्ताहरूलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी विपद् उद्धारकर्ताहरूलाई सक्रिय र उद्धारको कामलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। ३.१.६. विपद्को समय अपनाइने आकस्मिक प्रतिक्रियालाई सहज बनाउन वार्षिक रुपमा गाउँपालिकामा कृत्रिम अभ्यास गरिनेछ र यसका लागि सम्बन्धित सुरक्षा निकायहरूसँग समन्वय सहकार्य गरिनेछ।
उद्देश्य ३ : विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूल प्रवाहीकरण र तत्सम्बन्धमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	
३.१ पूर्वाधार र अन्य विकास निर्माणका कार्य गर्द संभाव्य विपद् जोखिम न्यूनीकरण, रोकथामका उपायहरूलाई योजना चक्रका	३.२.१. यस आवधिक योजनामा समावेश सबै विषय क्षेत्रगत योजनाहरू एवम् नगरपालिकामा सञ्चालन हुने सबै विकास कार्यक्रम/क्रियाकलापहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणको अवधारणा समावेश गरिनेछ। ३.२.२. वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी भिर/पहिरो तथा नदी कटानजन्य भूक्षय न्यूनीकरण गरिनेछ। ३.२.३. सबै सडक निर्माण गर्दा सडकको दीगोपनलाई पूर्णतः प्राथमिकता दिई डिजाइन, इष्टिमेट, निर्माण गरिनेछ। यस क्रममा सबै स्तरका सडकमा नाला अनिवार्य गरिनेछ, सडकको भिरालोपन (grade) कायम गर्दा सडक तथा इञ्जिनियरिङ मापदण्डको पूर्णतः पालना गरिनेछ। आवश्यकताअनुसार सबै

रणनीति	कार्यनीति
सबै सबै पक्षमा समावेश गर्ने	ठाउँमा कल्भर्टहरू/ह्यूप पाइपहरू राखिनेछ, कमजोर भौगर्भिक संरचना छलेर सडक निर्माण गरिनेछ। ३.२.४. नयाँ बन्ने भवनहरूमा भवन आचार-संहिता अनिवार्य गरिनेछ। यसअघि भवन आचार-संहिताको पालना नगरी बनाइएका सबै सार्वजनिक तथा निजी भवन/घरहरूको सबलीकरणका लागि सबलीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३.२.५. खानेपानी आयोजनाहरूलाई विपद् प्रतिरोध गर्ने हिसाबले निर्माण गरिनेछ। पाइपलाइन विस्तारका क्रममा पहिरोको जोखिम न्यूनीकरणलाई ध्यान दिइनेछ तथा खानेपानीका मूलहरू संरक्षण गरिनेछ। ३.२.६. विपद्को उच्च जोखिममा रहेका क्षेत्रहरूलाई विपद्पूर्व नै सुरक्षित बनाउने। जस्तो कि पहिरोको उच्च जोखिममा रहेका घरपरिवारलाई समयमा नै स्थानान्तरण गरिनेछ। ३.२.७. नदी कटान भएका क्षेत्रहरू, बाढी संवेदनशील नदी किनार, पहिरो जस्ता स्थानहरूमा बायो/इन्जिनियरिङका उचित प्रविधिहरू अपनाई अल्पीकरण गरिनेछ।
उद्देश्य ४: स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्नु	
४.१ जीवनशैली तथा विकास पद्धतिलाई जलवायु अनुकुलित बनाउँदै लैजाने	४.१.१. खडेरी एवम् अधिक पानी जम्ने क्षेत्रहरूका लागि उपयुक्त हुने कृषि बालीहरूको पहिचान एवम् प्रवर्द्धन गरिनेछ। ४.१.२. बाँझो रहने गरेको कृषियोग्य जमिनमा बहुउपयोगी वृक्ष प्रजातिसहितको कृषिवन प्रणालीको विकास गरिनेछ। ४.१.३. कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने विपद्/जोखिमको बीमा सुनिश्चित गरिनेछ। ४.१.४. सार्वजनिक स्थान र सडकको दायाबायाँ सौन्दर्यप्रधान बिरुवा रोपणलाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गरी वातावरणीय स्वच्छता र सौन्दर्यता अभिवृद्धि गरिनेछ।
४.२ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षणका क्रियाकलापहरूलाई एकीकृत रुपमा सञ्चालन गर्ने	४.२.१. सार्वजनिक स्थलमा उद्यान तथा हरियाली क्षेत्र निर्माण गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गरिनेछ। ४.२.२. विद्युत्, बायोग्याँस, सोलार, सुधारिएको चुल्हो जस्ता स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग; प्रदुषण कम गर्ने निर्माण प्रविधि र सामग्रीको प्रयोग; जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रवर्द्धन गर्ने आयोजनाहरूलाई गल्छी गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा प्राथमिकता दिइनेछ। ४.२.३. सौर्यऊर्जा प्रणालीमा आधारित सडक बत्ती प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइनेछ। ४.२.४. भौतिक पूर्वाधारहरूको डिजाइन र निर्माण गर्दा जलवायु विषमताजन्य जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू समावेश गरिनेछ। ४.२.५. मानवीय क्रियाकलापका कारण जल, जमिन, जंगलको स्वच्छतामा आउन सक्ने ह्रासलाई आवश्यक नीति तथा आचार-संहितासहित नियमन गरिनेछ।
४.३ गाउँपालिकाको कार्बन पदचाप (carbon footprint) क्रमशः न्यूनीकरण गर्ने	४.३.१. विकास निर्माण, पूर्वाधारमा वातावरणमैत्री/हरित प्रविधिको प्रवर्द्धन गरिनेछ। ४.३.२. जलवायु परिवर्तनका कारण व्यक्ति तथा समुदायलाई पार्ने असर र व्यक्ति तथा समुदायले पार्न सक्ने भूमिकाका बारेमा जनचेतना विस्तार गरी समुदायलाई कार्बन पदचाप न्यूनीकरणतर्फ प्रेरित गरिनेछ। ४.३.३. गाउँपालिकामा जैविक इन्धनका बदलामा स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग प्रवर्द्धन गरिनेछ। ४.३.४. जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा कार्यरत गैससहरूलाई गाउँपालिकाको कार्बन पदचाप (carbon foot print) सम्बन्धी अध्ययन तथा न्यूनीकरणका उपाय प्रवर्द्धनमा परिचालन गरिनेछ।
४.४ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनमा गाउँपालिका/स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	४.४.१. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई जलवायु परिवर्तन, अनुकूलनको आवश्यकता र महत्व, जलवायु परिवर्तनका उपायहरूलगायतका विषयमा तालिम कार्यक्रम, भिडियो, अन्तरक्रिया लगायतका माध्यमबाट क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। ४.४.२. गाउँपालिकामा अन्य सबै संघ-संस्थाले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम/आयोजनाहरूमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको मूलप्रवाहीकरण अनिवार्य गरिनेछ। ४.४.३. विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको मूल प्रवाहीकरण अध्ययन गर्न हरेक दुई वर्षमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको मूल प्रवाहीकरणको अवस्था मूल्यांकन/परीक्षण गरिनेछ। ४.४.४. जल तथा मौसम विज्ञान विभागसँग समन्वय/सहकार्य गरी कृषकहरूलाई मौसम भविष्यवाणिको सहज पहुँच वृद्धि गरिनेछ।

८.५ विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा

यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयन पश्चात् गल्छी गाउँपालिकामा प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्बाट जीवन तथा सम्पत्ती, जीविकोपार्जन र उत्पादनका साधन, भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार एवम् साँस्कृतिक र पर्यावरणीय सम्पदामा हुने असर न्यूनीकरण भएको हुने र प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्हरूबाट गाउँपालिका सुरक्षित, अनुकुलित र उत्थानशील हुन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। यस क्रममा गाउँपालिकामा विगत पाँच वर्षमा विपद्बाट हुने मानवीय क्षतिमा ९० प्रतिशतले गिरावट आउने, विगत पाँच वर्षको तुलनामा पहिरो वा नदि कटान क्षतिग्रस्त भूमिको क्षेत्रफलमा ६० प्रतिशतले गिरावट आउने अपेक्षा गरिएको छ। यस्तै, बाढी पहिरोको जोखिममा बसोवास गर्ने घरपरिवार ६० रहेकोमा ५ वटामा झर्ने र पहिरो, नदी वा खोलाले काटेको, बगाएको खेतीयोग्य जमिन अघिल्लो योजना कार्यान्वयन भइसक्दा १०० रोपनीमा झर्ने र नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग विस्तार भएको हुने अनुमान गरिएको छ। यस क्षेत्रको नतिजा खाका लगायतको थप विवरण अनुसूची-११ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

८.६ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

यस विषयगत क्षेत्रमा निम्नअनुसारका नतिजा हासिल भई यस योजनाको लक्ष्य, उद्देश्यमा योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ :

तालिका ८.२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)					
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा
उद्देश्य १ : सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्नु								
१.१. वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति/ कार्यदल गठन अभिमुखीकरण	संख्या	४८	२१६०	-	-	-	-	२१६०
१.२. विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता विकास पुनर्ताजगी/तालिम	संख्या	४८	१२९६	१२९६	१२९६	१२९६	१२९६	६४८०
१.३. जोखिम, क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	वडा	४८	-	६०००	६०००	-	-	१२०००
१.४. आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	स्थान	४	-	२०००	२०००	-	-	४०००
१.५. जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	परिवार संख्या	४५	४५००	४५००	४५००	४५००	४५००	२२५००
१.६. विपद् व्यवस्थापन सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	घरपरिवार	१०००	६००	६००	६००	६००	६००	३०००
उद्देश्य १ को जम्मा					**१४३९६**			**५०१४०**
उद्देश्य २ : स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्ने								
२.१. विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास	वडा	८	४८	४८	४८	४८	४८	२४०
२.२. विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	वटा	२	२००	५०	५०	५०	५०	४००
२.३. विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन तथा स्थापना	पटक	१	-	४००	२००	-	-	६००
२.४. वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	वडा	८	-	१२००	-	-	-	१२००
२.५. वन्यजन्तुबाट बालीनाली सुरक्षा कार्यक्रम	वडा	८	६४	३२०	३२०	३२०	३२०	१३४४
२.६. राजमार्गमा आउने पहिरो, कटान नियन्त्रणमा सहकार्य	रकम	१	-	१००००	-	-	-	१०००००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)					
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा
२.७. छिमेकी स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	वटा	१	-	१००००	५०००	-	-	१५०० ०
उद्देश्य २ को जम्मा					**५६१८**			**२८७८ ४**
उद्देश्य ३ : विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूल प्रवाहीकरण र तत्सम्बन्धमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु								
३.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूल सम्बन्धमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि	पटक	१०	२००	२००	२००	२००	२००	२००
३.२. विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको मूल प्रवाहीकरणको अवस्था मूल्यांकन/ परीक्षण	पटक	२	-	-	३००	-	३००	६००
३.३. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम र साझेदारी	संख्या	२	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
३.४. विपद् व्यवस्थापन कोष	रु. हजार	१००००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००० ०
३.५. पूर्वाधार प्रबलीकरण कार्यक्रम (सार्वजनिक भवन, खानेपानी आयोजना र अन्य संरचना)	संख्या	८०	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	२४०००	१२०० ००
३.६. एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	पटक	१	१००	-	-	-	-	१००
उद्देश्य ३ को जम्मा							२७०००	
उद्देश्य ४: स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्नु								
४.१. जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	८	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०	१६००
४.२. बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण कार्यक्रम	स्थान	६	-	८०००	४०००	-	-	१२०० ०
४.३. विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थालगायत अन्य सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा कार्यक्रम	संख्या	२००	-	५०००	५०००	५०००	५०००	२००० ०
४.४. कृषि तथा पशु बीमामा जलवायुजन्य जोखिम कभरेज	पटक	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
४.५. वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्द्धन	घरपरिवार	५००	४००	४००	४००	४००	४००	२०००
४.६. जलवायु परिवर्तन अनुकूलक सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	वडा	८	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४.७. सालबसाली कार्यक्रम	वडा	८	२००	२००	२००	२००	२००	०
उद्देश्य ३ को जम्मा					**१०९२०**			**४०६० ०**
जम्मा								**८१९९ ९**

८.७ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची* ६** मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद ९ : सामाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ

९.१ पृष्ठभूमि

वि.सं. २०७२ को भूकम्पले थिलथिलो भएको सामाजिक-आर्थिक जनजीवन राम्रोसँग पुरानो अवस्थामा फर्कन नपाउँदै सोही वर्ष नेपालमा भारतीय अघोषित नाकाबन्दीले नेपालको सामाजिक आर्थिक जनजीवनमा नराम्रो प्रभाव पाऱ्यो । पश्चात्, पुनः तंग्रिन थालेको अर्थतन्त्र २०७७ पुसमा सुरु भएको कोभिड-१९ को महामारीसँगै पुनः नराम्रोसँग प्रभावित भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा नेपालको आर्थिक वृद्धिदर ऋणात्मक रह्यो ।[1] कोभिडका कारण आफन्त वा परिवार सदस्य गुमाउने परिवारका सदस्यहरू भावनात्मक, संवेगात्मक, मनोवैज्ञानिक तथा अन्तरवैयक्तिक रुपमा प्रभावित भएका छन् । कोभिड–१९ को संक्रमणको त्रास र लामो बन्दावन्दीका कारण मुलुकको आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा स्वास्थ्य र शिक्षाका अतिरिक्त उद्योग, व्यापार, पर्यटन, कृषि, लगायत समग्र सेवा क्षेत्रको प्रगति प्रवाह बिथोलिएको छ। यस व्यवधानले रोजगारी, उत्पादन तथा आम्दानीको क्षेत्र नराम्ररी संकुचित भएको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकको अध्ययन अनुसार सर्भेक्षणमा संलग्न उद्योग-व्यवसायहरूले बन्दाबन्दी अवधिमा झण्डै एक चौथाइ कर्मचारी/कामदार कटौती गरेको, औसतमा १८.२ प्रतिशतले तलब कटौती गरेको र ९६.७ प्रतिशत उद्योग/व्यवसायहरूको उत्पादन/कारोबार ७३.८० प्रतिशतले घटेको पाइएको थियो । महामारीले आर्थिक, सामाजिक र मनोवैज्ञानिक क्षेत्रमा परेको प्रभावका कारण राष्ट्रिय तथा स्थानीय विकासको लक्ष्य प्राप्ति चुनौतिपूर्ण बन्न गएको छ। यो परिप्रेक्ष्यले सिंगो नेपाल प्रभावित भएको हुँदा गल्छी गाउँपालिका पनि स्वाभाविक रुपमा प्रभावित भएको छ। झण्डै दुई वर्षको अन्तरालपछि कोभिड-१९ को महामारी न्यून हुँदै गएको र सामाजिक-आर्थिक जनजीवन पुरानो लयमा फर्कने प्रक्रिया सुरु भएको हुँदा सामाजिक-आर्थिक जनजीवनमा विभिन्न किसिमका विपद्का कारण परेका प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्न, सामाजिक जीवन र आर्थिक गतिविधि एवम् वृद्धिलाई गति दिन तथा सामाजिक आर्थिक जीवनलाई पहिलेभन्दा अझ राम्रो अवस्थामा पुऱ्याउन सामार्जिक आर्थिक पुनर्लाभ योजनाको आवश्यकता भएको छ।

क) विद्यमान स्थिति तथा संभावना

गल्छी गाउँपालिकाले कोभिड-१९ महामारीको समयमा समुदायलाई सुरक्षित राख्न विभिन्न प्रयास गरेको थियो । कोभिडको संक्रमण वृद्धि भएको समयमा गाउँपालिकाले अक्सिजन सिलिण्डर तथा आवश्यक जनशक्तिसहित आइसोलेसनको व्यवस्था गरी संक्रमितलाई उपचारको व्यवस्था मिलाएको थियो । गाउँपालिकाले आ.व. २०७८/७९ को बजेट वक्तव्यमार्फत् महामाहारीबाट संकटग्रस्त अर्थतन्त्रलाई चलायमान र गतिशील बनाउने उद्देश्य राखेको छ। यसका लागि कोभिड-१९ बाट स्वदेश र विदेशमा रोजगारी गुमाएका बेरोजगार नागरिकहरूलाई रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्न लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कुरालाई प्राथमिकताको क्षेत्रको रुपमा राखेको छ। साथै, कोरोना भाइरस रोगको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचारलाई प्रभावकारी बनाउन तथा आइसोलेसन एवम् कोभिड अस्पताल सञ्चालन/व्यवस्थापन गर्न रु. ४० लाख बजेट विनियोजन गरेको छ।

यस गाउँपालिकामा कोभिड-१९ महामाहारीका कारण अन्य क्षेत्रका तुलनामा कृषि क्षेत्र तुलनात्मक रुपमा कम प्रभावित भएको छ। गल्छी गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्र मूलतः जीवन निर्वाहमुखी भएकाले समग्र जनजीवनको ठूलो हिस्सा छिट्टै पूर्ववत् अवस्थामा फर्कने अनुमान गरिएको छ। कृषिसँगसँगै पशुपालन यहाँको अर्को मुख्य पेशा हो । यहाँ व्यवसायिक पशुपालन तुलनात्मक रुपमा न्यून नै रहेको छ। करिब ८५ प्रतिशत हिस्सा पशुपालन जीवन निर्वाहमुखी भएको, पशुलाई आवश्यक पर्ने घाँस तथा दाना घरबारीस्तरमै उपलब्ध हुने गरेको, जीवन निर्वाहमुखी पशुपालनमा दैनिक खरिद बिक्री र बजारीकरणको काम पनि कम हुने भएकाले यहाँको जीवन निर्वाहमुखी पशुपालन पनि छिट्टै पुरानो अवस्थामा फर्कने अनुमान गरिएको छ। व्यावसायिक पशुपालन दाना खरिद गरिरहनुपर्ने, पशुजन्य उत्पादन खरिद बिक्री गरिरहनुपर्ने भएकाले बढी प्रभावित भएका छन् ।

राजमार्ग आसपास तथा अन्य बजार क्षेत्रमा उद्यम व्यवसाय केन्द्रित भएकाले उक्त उद्यम व्यवसायहरू कोभिड-१९ महामाहारीबाट बढी प्रभावित भएका छन् । स्वदेश र विदेशमा गरी गाउँपालिकाका २०४ जनाले कोभिडका कारण रोजगारी गुमाउनु परेको छ। बन्दा बन्दी तथा निषेधाज्ञाको अन्त्य भएसँग उद्यम व्यवसाय खुलिसकेका छन् तर तिनको प्रभाव बाँकी नै रहेको छ। यस्ता उद्यम व्यवसायलाई पुनर्लाभ योजनामार्फत् सहयोग गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ। बैंक, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरू सुचारु भइसकेका छन् ।

[1] कोभिड-१९ ले अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभावसम्बन्धी दोस्रो पुनरावृत्ति सर्भेक्षण प्रतिवेदन, नेपाल राष्ट्रय बैंक, आर्थिक अनुसन्धान विभाग, जेठ, २०७८

शिक्षा, स्वास्थ्य, ज्येष्ठ नागरिक, अशक्त, बिरामीहरू यस गाउँपालिकामा कोभिड-१९ बाट सबैभन्दा बढी प्रभावित भएका क्षेत्रका रुपमा रहेका छन् । शिक्षा क्षेत्र कोभिड महामाहारीमा भएको बन्दाबन्दी तथा निषेधाज्ञा अवधिभर बन्द नै रहे । दूरशिक्षा (virtual class) को प्रयास भए पनि उक्त प्रयास सफल हुन सकेन । जनस्वास्थ्य अर्को प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रुपमा रह्यो । वि.सं. २०७८ असोजसम्ममा कोभिड-१९ बाट कुल १ जनाको ज्यान गएको छ भने ६५७ जना कोभिड संक्रमित भएका छन् । कोभिड-१९ को महामारीबाट विशेषगरी वृद्धवृद्धा तथा बिरामीहरूले ज्यान गुमाएका छन् । कोभिड संक्रमण भएकाहरूमा अझसम्म पनि कमजोरीपनको महसुसलगायत अन्य मनोसामाजिक समस्याहरू विद्यमान रहेका छन् ।

कोभिडका कारण गाउँपालिका आफैं पनि प्रभावित भएको छ । कोभिड-१९ अवधिमा गाउँपालिका कुल १ महिना दिन बन्द गर्नुपरेको थियो । कार्यालय नखुल्दा र आवागमन बन्द हुँदा विकास निर्माणका काम प्रभावित भएका छन् । उक्त अवधिमा राजस्व संकलन पनि घटेको छ ।

ख) समस्या, चुनौती

गल्छी गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्र मूलतः जीवन निर्वाहमुखी भए पनि राजमार्ग आसपासको अर्थतन्त्र व्यापार व्यवसायमा आधारित भएकाले कोभिड-१९ को महामारी पश्चात्को निषेधाज्ञा तथा बन्दाबन्दीबाट उद्यम व्यवसाय नराम्ररी प्रभावित भएका छन् । गाउँपालिकामा कुल ७७२ वटा उद्यम व्यवसाय दर्ता भएका छन् र नौवटाभन्दा बढी बजार केन्द्रहरू रहेका छन् । बन्दाबन्दीका कारण आवागमन बन्द भएका कारण अधिकांश उद्यम व्यवसाय प्रभावित भए र नयाँ उद्यम व्यवसाय सुरुआत हुन सकेनन् । व्यावसायिक पशुपालन प्रभावित भएकाले यस्ता व्यवसायीलाई पनि सहयोग गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ ।

कोभिड-१९ नियन्त्रणका लागि स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरबाट निरन्तर प्रयासहरू भइआएका भए पनि नयाँ भेरियन्ट तथा नयाँ लहरहरूको सम्भावना कायमै रहेको छ र महामारी पूर्ण रुपमा नियन्त्रणमा आइसकेको छैन । लामो बन्दावन्दीको कारण आर्थिक, सामाजिक तथा विकास निर्माणको क्षेत्रमा दुरगामी प्रभावहरू रहेका छन् । ठूलो जमघट हुने स्थानमा सुरक्षा मापदण्डको पालना गर्ने अभ्यासमा कमी भएको छ ।

९.२ विषय क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति

९.२.१ सोच

गाउँपालिकाको सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छ:

- उत्थानशील र दीगो पुनर्लाभ हासिल गर्ने

९.२.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

- गाउँपालिका तथा स्थानीय समुदायको पुनर्लाभ हासिल गर्ने प्रक्रियालाई तीव्रता दिने

९.२.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. कोभिड-१९ को निराकरण गर्दै अन्य संभाव्य महामाहारीको रोकथामका लागि पूर्वतयारी गर्नु
२. सामाजिक जनजीवनलाई मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभ सहित पूर्ववत् अवस्थामा फर्काउनु
३. आर्थिक क्षेत्रमा महामारीका असरहरू न्यूनीकरण गर्दै आर्थिक वृद्धि र विकासलाई अझ राम्रो बनाउने वातावरण तयार गर्नु

९.२.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

यस योजनाका समग्र विषयगत योजनाहरूले सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभमा योगदान पुऱ्याउने अनुमान गरिएको छ । साथै पुनर्लाभको प्रक्रियालाई थप गति प्रदान गर्न सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभको छुट्टै विषयगत क्षेत्रका रुपमा समेत योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

तालिका ९.१ : सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: कोभिड-१९ को निराकरण गर्दै अन्य संभाव्य महामाहारीको रोकथामका लागि पूर्वतयारी गर्नु	

रणनीति	कार्यनीति
१.१ दैनिक जनजीवनमा स्वास्थ्य मापदण्डको पालनालाई निरन्तरता दिँदै रोकथामका अन्य उपाहरू अवलम्बन गर्ने	१.१.१. जमघट, भेलालगायतमा मास्क प्रयोग गर्ने, सामाजिक दुरी कायम गर्ने, पटक-पटक हात धुनेलगायतका स्वास्थ्य मापदण्ड पालनालाई निरन्तरता दिइनेछ । १.१.२. कोभिड-१९ को तेस्रो संभाव्य लहरका बारेमा जनसमुदायलाई सचेत गराइनेछ । १.१.३. समुदायमा देखिने नयाँ बिरामीहरूको निगरानी प्रणाली (survellience) स्थापना गरी कोभिड तेस्रो लहर तथा अन्य सरुवा रोगहरूसमेतको सूक्ष्म र निरन्तररुपमा निगरानी गरिनेछ । १.१.४. कोभिड-१९ बाहेक अन्य संक्रामक/सरुवा रोगहरूका बारेमा जनचेतना विस्तार गरिनेछ । १.१.५. बालबालिकाका लागि खोप प्राप्त भएसँगै उपलब्ध गराउन पहल गरिनेछ ।
१.२ कोभिड-१९ बाट भएको क्षति नोक्सानीको मूल्यांकन गरी महामारीपश्चात्को आवश्यकता पहिचान गर्ने	१.२.१. विकास साझेदार एवम् सरोकारवालाहरूको सहभागितामा गाउँपालिकाले कोभिड-१९ को महामारी सम्पन्न भएपछि प्रारम्भिक तथा विस्तृत लेखाजोखा गरिनेछ । १.२.२. प्रारम्भिक तथा विस्तृत लेखाजोखाबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा महामारी पश्चात्को आवश्यकता पहिचान गरिनेछ । १.२.३. पहिचान भएका आवश्यकताहरूलाई अल्पकालीन, मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन गरी प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरिनेछ ।
१.३ उत्पादनशीलता वृद्धि गर्ने, रोजगारीमा वृद्धि गर्ने, छिटो प्रतिफल दिन सक्ने, लक्षियत समुदायको सहभागितामा वृद्धि गर्ने लगायतका विषयहरूलाई मध्यनजर गरी उद्यम व्यवसायलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धन गर्ने	१.३.१. विस्तृत लेखाजोखाका माध्यमबाट कोभिड महामारीबाट बन्द भएका उद्यम व्यवसाय एवं रोजगारी गुमाएकाहरुको यथार्थ विवरण संकलन तथा अद्यावधिकरण गरिनेछ । १.३.२. कोभिड महामारीबाट भएको क्षतिको आधारमा वर्गीकरण गरी कृषि, पर्यटन तथा अन्य व्यवसाय पुनः सञ्चालनका लागि सहयोग तथा राहत उपलब्ध गराइनेछ । १.३.३. क्षति नोक्सानीको परिमाण तथा प्रकृतिका आधारमा उद्यमी-व्यवसायीको पुनरुत्थानका लागि प्रोत्साहन कार्यक्रम तयार गरिनेछ । १.३.४. उत्पादनशील साधनहरूको पुनर्स्थापना तथा प्रतिस्थापन गरी जीविकोपार्जन/उद्यम-व्यवसायलाई पूर्ववत् अवस्थाभन्दा सुधार गर्न सहजीकरण गरिनेछ । १.३.५. गाउँपालिकाले कृषि, पशु, उद्योग, व्यवसायलगायत आर्थिक विकास क्षेत्रका कुनै पनि उपक्षेत्रको कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा जोखिम न्यूनीकरणलाई समावेश गरिनेछ ।
१.४ शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत सामाजिक क्षेत्रको सबलीकरण गरी महामारी व्यस्थापन गर्ने क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने	१.१.१. कोभिड महामारीका कारण विद्यालय शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित बालबालिकालाई विशेष शिक्षाका अवसर प्रदान गरिनेछ । १.१.२. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाका सबल वैकल्पिक माध्यमहरूको खोजी र कार्यान्वयन गरिनेछ । १.१.३. निगरानी प्रणाली (surveillance system) बाट प्राप्त सूचना विश्लेषणको नतिजाका आधारमा सुरक्षित स्थानहरूमा जनसमुदायमा क्रमशः पूर्ववत् अवस्थाको भावना सिर्जना गर्दै लगिनेछ । १.१.४. उद्यमी-व्यवसायीको प्रोत्साहन कार्यक्रम तयार गर्दा युवा, महिला, दलित, अपांग तथा पिछडिएको समुदायलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
१.२ कोभिड-१९ को तेस्रो लहर तथा अन्य संक्रामक/सरुवा रोगहरूको रोकथामका लागि समन्वय, साझेदारीमा जोड दिने तथा गाउँपालिकाको क्षमता विस्तार गर्ने	१.१.१. कोभिड-१९ को तेस्रो लहरका बारेमा गाउँपालिकाका सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई सूचना, जानकारी प्रदान गर्ने तथा आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ । १.१.२. महामारीको रोकथामका लागि आवश्यक न्यूनतम पूर्वाधार, औजार, उपकरण तयारी हालतमा राखिनेछ । १.१.३. कोभिड-१९ प्रभावितलाई दिइने राहत तथा सहयोगलाई उचित मापदण्ड तयार गरी वितरण गरिनेछ । १.१.४. कोभिड-१९ को महामारीको नकारात्मक प्रभाव कम गरी आर्थिक सामाजिक विकासलाई गति प्रदान गर्न अन्तर-सरकार, विकास साझेदार तथा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी एवं सहकार्य गरिनेछ । पुनर्लाभ प्रयासहरूको समन्वय र व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाबाट नेतृत्व गरिनेछ । १.१.५. कोभिड-१९ प्रभावितका लागि अन्य तहका सरकार, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र तथा समुदायलाई परिचालन गरिनेछ । १.१.६. कोभिड-१९ को नकारात्मक प्रभाव कम गर्ने उद्देश्यले सञ्चालन गरिने अन्य तहको सरकार तथा गैससका कार्यक्रमहरूबीच हुने दोहोरोपना हटाइनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.१.७. विपद्⁄महामारी पश्चात्को आवश्यकताहरूको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरी कार्यान्वयन योजना तर्जुमा गरिनेछ ।

९.३ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा

यो आवधिक योजनाको कार्यान्वयनपश्चात् गाउँपालिका तथा स्थानीय समुदायको पुनर्लाभ हासिल गर्ने प्रक्रियामा तीव्रता आएको हुने र उत्थानशील तथा दीगो पुनर्लाभ हासिल हुने अनुमान गरिएको छ । कार्यान्वयनपश्चात् देखिने यी प्रभाव र असरहरू तल दिइएको तालिकामा प्रस्तुत नतिजा सूचकहरूले पुष्टि गर्नेछन् । जसअनुसार, विपद्⁄कोभिड-१९ अगाडिको तुलनामा उत्पादनशीलन क्षेत्रमा बैंकिङ क्षेत्रबाट भएको लगानीमा योजना अवधिको अन्त्यसम्ममा ६० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ भने कोभिड-१९ महामारीका कारण बेरोजगार भएकामध्ये १०० प्रतिशत जनसंख्या पुनः रोजगार भएको हुनेछ । कोभिड संक्रमण भएका सबै घरपरिवारका सदस्यहरूले भावनात्मक र संवेगात्मक पुनर्लाभ हासिल गरिसकेका हुनेछन् । कोभिड पहिले सञ्चाल भएका सबै उद्यम व्यवसाय पुनः सञ्चालनमा आइसकेका हुनेछन् । कोभिड-१९ को संक्रमण अगाडिको अवस्थाको तुलनामा उद्यम व्यवसायको वातावरणमा सुधार भएको हुनेछ जसको फलस्वरुप उद्यम व्यवसायमा युवा, महिला, दलित, अपांगता भएकाहरूको संख्यामा २५ प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ । यस विषय क्षेत्रको नतिजा तालिका अनुसूची १४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

९.४ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, नीजि क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ । सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ९.२ : समाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
उद्देश्य १ : कोभिड-१९ को निराकरण तथा अन्य संभाव्य महामाहारीको रोकथामका लागि पूर्वतयारी गर्नु									
१.१. स्वास्थ्य मापदण्ड पालना तथा संभावित महामारीको पूर्वतयारी	वडा	८	-	१२००	१२००	-	-	२४००	३००
१.२. महामारी निगरानी प्रणाली (surveillance system) स्थापना र सञ्चालन	पटक	१	-	५००	-	-	-	५००	५००.०
१.३. कोभिड-१९ को प्रभाव सम्बन्धमा प्रारम्भिक तथा विस्तृत लेखाजोखा एवम् आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकीकरण	पटक	२	-	-	५००	८००	-	१३००	३००
१.४. महामारी रोकथामका लागि पूर्वाधार, औजार, उपकरण व्यवस्थापन	पटक	२	-	-	१०००	२५००	-	३५००	३००
१.५. पोष्ट कोभिड बिरामी तथा अन्य संवेदनशील बिरामीहरूको खोजी तथा उपचार सहयोग	वडा	८	१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००	३००
								८५००	
उद्देश्य २ : सामाजिक जनजीवनलाई मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभ सहित पूर्ववत् अवस्थामा फर्काउनु									
३.१. विशेष अतिरिक्त शिक्षा कक्षाहरू सञ्चालन	वडा	८	७२८	२९१२	-	-	-	३६४०	८९
३.२. विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम		८	-	५१३	५१३	५१३	५१३	२०५०	५०
३.३. मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	घरपरिवार	१०००	-	-	३३३	३३३	३३३	१०००	३००
३.४. कोभिड संक्रमित अति विपन्न घर परिवारका लागि थप राहत सहयोग	घरपरिवार	१००	-	-	५००	५००	-	-	१०
३.५. थप महाहारी रोकथामका लागि औजार, उपकरण तथा पूर्वाधार विस्तार कार्यक्रम	पटक	२	-	५००	१५००	-	-	२०००	३००
३.६. कोभिडका कारण वैदेशिक राजगार गुमाएर फर्किएका तथा आर्थिक अवस्था संकटमा परेका परिवारका लागि रोजगार एवम् सीपमूलक कार्यक्रम	लाभान्वित संख्या	१५०	-	३००	६००	३००	३००	१५००	१०
३.७. स्वास्थ्य शाखा कर्मचारीहरूका लागि महामारी व्यवस्थापन तथा वृहत् हताहत व्यवस्थापन तालिम	पटक	२	-	२००	२००	-	-	४००	३००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
३.८. बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि व्यक्तित्व विकास र मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम	संख्या	५००	-	-	२६७	२६७	२६७	८००	३००
उद्देश्य २ को जम्मा								११३९०	
उद्देश्य ३ : आर्थिक क्षेत्रमा महामारीका असरहरू न्यूनीकरण गर्दै आर्थिक वृद्धि र विकासलाई अझ राम्रो बनाउने वातावरण तयार गर्नु									
३.१. कोभिड प्रभावित व्यवसायीसँग छलफल, अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	१	-	५०	-	-	२६७	३१७	३००
३.२. उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थान प्रोत्साहन कार्यक्रम	व्यवसायी संख्या	२००	-	-	५००	१०००	५००	८००	३००
३.३. कोभिड प्रभावित घरपरिवार लक्ष्यित सीपमूलक तालिम	घरपरिवार संख्या	१००	-	-	२००	६००	-	८००	३००
३.४. कोभिड प्रभावित उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थानका लागि परामर्श सेवा	सेवाग्राही संख्या	८००	-	२००	४००	२००	-	८००	३००
३.५. कर्जा तथा पुन:कर्जा सहजीकरण कार्यक्रम	सेवाग्राही संख्या	५००	१००	१००	१००	१००	१००	५००	३००
३.६. युवा लक्ष्यित उद्यम विकास कार्यक्रम	युवा उद्यमी संख्या	१००	-	२५०	५००	२५०	-	१०००	३००
उद्देश्य ३ को जम्मा					१७००			४२१७	
जम्मा								२४१०७	

९.५ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची ७*** मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

परिच्छेद १० : संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन

१०.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानबाट प्रत्यक्ष अधिकारको संघीय ढाँचामा आधारित स्थानीय सरकारहरू स्थापना भई संविधान प्रदत्त अधिकार विषय क्षेत्रमा विकास कार्य तथा सेवा प्रवाहमा क्रियाशिल रहेका छन् । स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकारको रुपमा रहेका हुन्छन् । आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग/समुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा गरेको हुन्छ । तसर्थ संवैधानिक व्यवस्था, कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी र जवाफदेही ढंगले स्थानीय सरकार सञ्चालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारको रहेको हुन्छ ।

लामो संघर्ष र अभ्यास परिणामस्वरुप संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र स्थापना पश्चात् स्थानीय सरकारलाई संवैधानिक अधिकार प्राप्त भएको छ । अधिकार र साधन स्रोतमा बढोत्तरीसँगै स्थानीय सरकारसँग जनअपेक्षा र जिम्मेवारीमा पनि अधिक बढोत्तरी भएको छ। चुलिएका जनआकांक्षा, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र दिगो र सन्तुलित विकासको चुनौती सम्बोधन पुरानै सोच र तरिकाबाट संभव देखिदैन । बदलिदो परिवेशसँगै विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह प्रक्रियामा सिर्जनशीलता र वैकल्पिक उपायहरू अबलम्बन गर्न जरुरी छ । आगामी दिनमा स्थानीय सरकारले संगठन तथा व्यवस्थापन, क्षमता विकास र अन्तर सरकार, समुदाय, सहकारी, निजी तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउने तर्फ विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ । यसलाई मध्यनजर गर्दै गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी स्थानीय सुशासन कायम गर्न स्थानीय नीति, कानून, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा स्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाको प्रारुप तय गरिएको छ ।

१०.२ स्थानीय कानून, नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

क) विद्यमान स्थिति तथा संभावना

संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, न्यायिक समितिको कारबाही किनार गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, गल्छी गाँउपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, सहकारी ऐन, आर्थिक तथा विनियोजन ऐन गरि ६ वटा विषयमा नीति तथा ऐन तयारी, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यसैगरी गाउँ कार्यपालिकाबाट स्थानीय तहको अधिकार सूची अनुसार गाउँपालिका (कार्यसम्पादन) नियमावली र गाउँपालिका (कार्यविभाजन) नियमावली गरि २ वटा नियमावली र २० वटा विषयमा कार्यविधि तयार भई अभ्यासमा रहेका छन् । संविधान तथा प्रचलित कानून अनुसार गाउँ सभाबाट न्यायिक समिति र विद्यायन समिति तथा कार्यपालिकाबाट योजना तर्जुमा र अन्य विषयगत समितिहरू गठन भई तत्सम्बन्धी विषयमा क्रियाशिलता उन्मुख रहेका छन् । साथै नागरिक, लक्षित समुदाय र नागरिक समाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेबसाइट र सूचना पाटीमार्फत् सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको छ। समाजबाटै साना-साना विवादलाई सामाधान गर्नको लागि १६ जनालाई मेलमिलाप तालिम प्रदान गरिएको छ भने पालिकामा १ जना कानुनी सहजकर्ता राखिएको छ। विपन्नता अभिलेखिकरण क्रममा रहेछ भने लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलाहरूको लागि राहत कोष सञ्चालन निर्देशिका बनइएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

नीति नियम, योजना तथा बजेट तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन र निर्णय प्रक्रियामा समावेशिता, सहभागिता र पारदर्शिताको कमी देखिन्छ। न्यायिक समिति तथा उपमितिहरूको नियमित बैठक नभएको देखिन्छ। क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्र छैन। सामुदायिक मेलमिलाप केन्द्र स्थापना भएको छैन । नागरिक सहायता कक्ष व्यवस्थित छैन । स्थानिय संस्थाहरूको प्रोफाइल नभएको र प्रभावकारी रुपमा एप्स् सञ्चालन भएको छैन। बालमैत्री तथा वातावरण मैत्री नीति नभएको र अपाङ्ग भएका व्यक्तिलाई सिपका आधारमा रोजगारी दिन सकेको छ। विपन्नता अभिलेखिकरण वस्तुनिष्ठ नभएको साथै वास्तविक संरक्षण गर्नु पर्ने वर्ग पहिचान भएको छैन ।

१०.३ संस्थागत तथा मानव संसाधन विकास

क) विद्यमान स्थिति तथा संभावना

गाउँपालिकाको संमृद्धिको लागि मानव शरिरको मष्तिष्क जस्तै नेतृत्व गर्ने क्षेत्रको रुपमा संस्थागत तथा मानव संसाधनलाई लिन सकिन्छ । सवै क्षेत्रहरूको समन्वय र कार्यहरूलाई प्रभावकारी बनाउने जिम्मेवारी रहेको यस क्षेत्र गल्छी गाउँपालिकाको स्पष्ट संगठन संरचना रहेको छ जसमा गाउँ सभा सवैभन्दा उच्च तह दोस्रोमा गाउँ कार्यपालिका, तेस्रो तह अध्यक्ष, चौथो तहमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको मातहतमा १० वडा कार्यालय, आर्थिक, महिलाबालबालिका, पूर्वाधार, योजना, सामाजिक, प्रशासन साखाहरू रहेको छ। संस्थागत योजनाबद्ध विकास तथा सेवाको न्यूनतम मापदण्ड कार्यान्वियन गर्न आवश्यक स्रोत परिचालन र दक्षतामा वृद्धि हुदै गैरहेको छ । गाउँपालिको वार्ड ८ आफ्नै कार्यालय भवनबाट सेवा प्रदान गरिरहेको तथा पालिकाको प्रशासनिक केन्द्र र वार्ड २, ३, ५, र ७ का भवन निमार्ण चरणमा रहेको छ। गाउँपालिकामा १ अस्पताल, ८ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र रहेको छ। गाउँपालिका कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा ७३ दरबन्दी रहेको छ जसमा ४७ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको छ भने कर्मचारी नियमित बैठक हुने गरेको छ। इन्टरनेट, राजमार्ग तथा बजार क्षेत्रमा सि.सि टि भि जडान भएको र वार्ड ४, ६, ७ र पालिका केन्द्र भवनमा व्याकअप जडान भएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गल्छी गाउँपालिका देशको रणनीतिक स्थानमा अवस्थित र विकासको अथाह संभावना भएर पनि गाउँपालिकाको भौतिक विकास, सेवा सुविधाको अवस्था अपेक्षित रुपमा पछाडि रहेको छ। योजनाबद्ध व्यवस्थित तथा नतिजामूलक विकास, संस्थागत सुदृढीकरण र सुशासन कायम गर्न उपयुक्त, सरल र सहज प्रणाली स्थापना लगायतका समस्या तथा चुनौतीहरू विद्यमान रहेका छन्। गाउँपालिकामा एकातिर संस्थागत क्षमता कमजोर रहेको छ भने अर्कोतिर निर्वाचित पदाधिकारी, प्रशासनिक र प्राविधिक कर्मचारीहरूमा मनोबल र जवाफदेहिता कमी रहेको छ। कर्मचारीतन्त्र हावी भैरहेको छ भने आवश्यक कर्मचारीहरूको दरबन्दी नभएको र दरबन्दी अनुसार कर्मचारी नियुक्ति भएको छैन । कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिहरूको क्षमता विकास योजना रहेको छैन । सबै कर्मचारीहरूलाई कार्य विवरण प्रदान नभएको, कार्यविवरण दिने कार्य संस्थागत नभएको, कार्य सम्पादान सम्झौता भएको छैन । संस्थागत संरचना, निर्णय प्रक्रिया, स्रोत परिचालन, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति परम्परागत देखिन्छ । गाउँपालिकाको सेवा व्यवस्थापन प्रक्रिया तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया दण्ड र पुरस्कार आधारित छैन तथा वृत्ती विकासको व्यवस्था लागू हुन सकेको छैन । विद्युतीय हाजिरी पूर्ण प्रयोगमा नआएको, आवश्यक ठाउँमा सि.सि टि.भि. नभएको तथा पावर व्याकअप वार्ड १, २, ३, ५ र ८ मा भएको छैन ।

१०.४ स्थानीय वित्त तथा स्रोत परिचालन

क) विद्यमान स्थिति तथा संभावना

संघीय शासन व्यवस्था र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना दिग्दर्शन, २०७८ को व्यवस्था अनुसार पहिलो पटक गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति विवरण र समष्टिगत विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक कार्यक्रमसहितको आवधिक योजना तर्जुमा तयार गरी विकासको मार्गचित्र तयार गरिएकोछ ।

गाउँपालिकाको विशेषता, आवश्यकता र प्राथमिकताको आधारमा विषयगत नीति तथा कानून अनुसार वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम समावेशी र सहभागितामूलक योजना प्रक्रियाको अभ्यास भैरहेको छ। गाउँपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा स्वास्थ्य, शिक्षा, यातायात, कृषि र पर्यटन क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न ऐन, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ। गाउँपालिकामा संचालित स्थानीय संचित कोष र अन्य स्रोतबाट संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न स्थलगत अनुगमन तथा प्रगति विवरण समीक्षा कार्यलाई नियमित गरिएकोछ ।

गल्छी गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, संभाव्यता विश्लेषण र विद्यमान अवस्थाको आधारमा राजस्व सुधार कार्यक्रम तर्जुमा र सोको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । गाउँपालिकामा राजस्व संकलनको लागि सफ्टवयेर वडान भएको छ भने ३, ४, ६ र ७ वडाबाट सफ्टवयेरबाट बिलिङ जडान भएको छ । व्यवसाय दर्ता गरि व्यवसाय सञ्चालन भैरहेको छ। राजस्व संकलनको कार्यलाई पारदर्शि e–bidding मार्फत ठेक्का लगाउने काम गरिएको छ भने सो अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँट र अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणको औषत

अनुपात क्रमशः १५, १४, ७१ प्रतिशत रहेको दखिन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र शिफारिशका आधारमा कर तथा गैर कर निर्धारण गरी सो अनुसार गत आ.व. मा ११ करोड ३४ लाख १५ हजार आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकाको कुल आय बजेटमा आन्तरिक स्रोतको योगदान १५.५६ प्रतिशत मात्र रहेको छ । गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत बढ्दै गएको र संस्थागत सबलीकरण र क्षमता विकासमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारहरूको सहयोगमा क्रमशः बढ्दै गएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गल्छी गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार क्षेत्रका विषयमा राजस्वको संभाव्यता विश्लेषण, राजस्व प्रशासन र स्रोत परिचालन सम्बन्धी ज्ञान, सीप, दक्षता र प्रणालीको कमी रहेको छ । राजस्व तथा स्रोत परिचालन सम्बन्धी ऐन, कार्यविधि र कार्यप्रणाली र सोको कार्यान्वयनमा कमी हुँदा आन्तरिक आय सम्बन्धी क्षेत्र पहिचान, संभाव्यता विश्लेषण, कर र गैर करको आधार र दर निर्धारण, अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न र सो अनुसार करदाता शिक्षा, संकलन, अनुगमन र अभिलेख व्यवस्थित हुन सकेको छैन । जसको कारण गाउँपालिकाको विकास उपलब्धिका लागि मुख्य रुपमा संघीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा भर पर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । सवैवडाहरूमा सफ्टवेयर जडानका नभएको राजस्व संकलनमा एकरुपता रहेको छैन । ठेक्का प्रक्रिया लामो र दररेट निर्धारण अगावै ठेक्का खोल्नुपर्ने बाध्यता रहेको छ ।

१०.५ योजना व्यवस्थापन

क) विद्यमान स्थिति तथा संभावना

संघीय संरचना अनुसार बागमती प्रदेश धादिङ जिल्लाको पृथ्वी राजमार्गमा अवस्थित यस गाउँपालिकामा कृषि, उद्योग तथा पर्यटकीय केन्द्रको रुपमा रहेको छ भने गाउँपालिकामा प्राकृतिक स्रोत तथा जैविक विविधता जस्ता वातावरणीय सेवाका अवसरहरू उपलब्ध रहेका छन् । राजधानी सँग नजिक भएकाले तथा संवैधानिक अधिकार सहितको संघीय शासन व्यवस्थामा स्थानीय सरकारबाट नागरिकहरूमा सेवा सुविधाको पहुँचमा वृद्धि भएको छ । गाउँपालिकामा योजना सफ्टवयेर जडान गरी योजना तर्जुमा र विकास गतिविधिको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नतिजा मापन प्रणालीमा समावेशी, सहभागितामूलक र परामर्शमा आधारित पद्धतिहरूको विकास तथा अनुशरण हुँदै गएको छ । योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना क्यालेन्डर अनुसार गर्ने गरेको र LISA, GESI Audit योजना बनाई कार्यान्वयन भइरहेको छ । गाउँपालिकाको स्रोतसाधन, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन स्तरमा स्थानीय समुदायको चासो र निगरानीमा वृद्धि हुँदै गएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति सहित आवधिक योजना, विकासको अग्रणी क्षेत्रहरू पर्यटन विकास, बस्ती तथा भौतिक विकास, उद्यम विकास तथा कृषि सम्बन्धी गुरुयोजना आदीको तर्जुमा नहुँदा ठोस तथा नतिजामुखी विकास योजना तर्जुमाका साथै प्राथमिकताका आधार र प्रक्रिया निर्धारण, आयोजना बैंक र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार नहुँदा वितरणमुखी हिसाबले आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट र बजेट विनियोजन हुने गरेको छ । फलस्वरुप आयोजना तथा कार्यक्रममा गुणस्तर कायम गरी समयमा सम्पन्न गर्न सकिएको छैन ।

संयन्त्रको विकास गरी सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र र गैसस र समुदायमा आधारित संस्था बीच प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य र साझेदारी हुन सकेको छैन । उपयुक्त संरचना, भौतिक सुविधा र लगानीको वातावरण तयार गरी गाउँपालिकामा निजी क्षेत्र र लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न सकिएको छैन । उद्योग तथा व्यवसाय विकास, पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार, कृषि प्रसार, प्रविधि हस्तान्तरण, व्यवसायिक परामर्श सेवा, पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन, डिजाइन इष्टिमेट, प्राविधिक सुपरीवेक्षण, प्रगतिको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यावसायिक कार्यहरूमा निजी, गैसस र विकास साझेदार लगायतका सेवा प्रदायक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने कार्यको व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । प्रचुर संभावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत परिचालन गर्न सकिएको छैन । कार्यशालाबाट प्राप्त संस्थागत विकास र सुशासनसँग सम्बन्धित क्षेत्र तथा सो अर्न्तगतका उपक्षेत्रहरूको वस्तुस्थिति विश्लेषण **अनुसूची १४** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१०.६ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

यस गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, स्रोत परिचालन र विकास व्यवस्थापन लगायत स्थानीय सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम, अपेक्षित उपलब्धी र नतिजा खाकालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१०.६.१ सोच

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- सक्षम, जनमुखी, पारदर्शी र जवाफदेही स्थानीय सरकारको स्थापना

१०.६.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धीलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउने

१०.६.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु,
२. स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन, कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु तथा सेवा प्रवाह प्रणाली सुदृढीकरण गर्नु
३. आन्तरिक र वाह्य स्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,
४. योजना तथा विकास प्रणाली सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी तथा नतिजामूलक बनाउनु ।

१०.६.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

तालिका १०.१ : सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणाली एवम् प्रक्रिया सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	
१. स्थानीय शासन तथा नीति, कानून, निर्णय, कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने	१.१ गल्छी गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रका विषयमा नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण र प्रवोधीकरण गरी नियमपालनामा अभिवृद्धि गरिनेछ।
	१.२ स्थानीय सरकारको जवाफदेहिता अभिवृद्धि सम्बन्धी एकीकृत संयन्त्रको विकास गरी नियमित अभ्यास गरिनेछ।
	१.३ गुनासो तथा क्षतिपूर्तिसमेतको प्रावधान भएको नागरिक वडापत्रसहितको सेवा प्रवाह पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
	१.४ आयोजनाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण सम्बन्धी स्तरीय कार्यविधि तयार गरी टोल विकास संस्था, आमा समूह, युवा क्लब, बालक्लब तथा नागरिक संस्था मार्फत सेवाग्राहीलाई जानकारी गराउने तथा सचेतना अभिवृद्धि गरी कार्य सम्पादन प्रक्रियामा र उपलब्धीमा जवाफदेहिता वृद्धि गरिनेछ।
	१.५ गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सेवा तथा कार्य सम्पादनलाई जनउत्तरदायी र पारदर्शी बनाउन कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरूमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र, हेल्पडेक्स, नागरिक भेला र पृष्ठपोषण संयन्त्रको अभ्यास गरिनेछ।
	१.६ सुशासन तथा सेवा प्रवाहलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्डको पालना गरिनेछ र सेवा प्रवाहमा कर्मचारीको मनोबल बढाउन प्रोत्साहनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
	१.७ सदाचार नीतिको प्रवर्द्धन गरिनेछ र भ्रष्टचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अबलम्बन गरिनेछ।
	१.८ सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन e-governance प्रणाली प्रयोग बढाइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
२. गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय र आम नागरिकको अपनत्व वृद्धि गर्ने	२.१ गाउँपालिकाको नीति, निर्णय, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनबारे सेवाग्राहीसँग मत सर्भेक्षण तथा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया गरी नागरिक र सरोकारवालाको पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ। २.२ वडा तथा गाउँपालिकास्तरबाट सेवा प्रवाहका लागि मापदण्ड तथा मान्यता (Standard and Norms) को विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.३ गाउँपालिकाको नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्डबारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ। २.४ गैसस, टोल विकास संस्था तथा अन्य समुदायमा आाधारित संस्था मार्फत् नागरिक शिक्षा सञ्चालन गरी स्थानीय नीति, कानून, नियम, मापदण्ड, कार्यविधि, सेवा र सुविधाबारे प्रवोधीकरण गरिनेछ। २.५ निर्णय प्रक्रियामा नागरिकको दायित्व र अधिकारका सम्बन्धमा आम नागरिकलाई सचेत गराउन नागरिक शिक्षा प्रदान गरिनेछ।
उद्देश्य २: स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु	
१. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज, सूचना प्रविधिमा आधारित र सेवाग्राहीमैत्री बनाउने	३.१ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा एकीकृत सेवा प्रवाह सहितको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी कार्यालयको भौतिक क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। ३.२ एकीकृत सेवा सञ्चालनको लागि सूचना प्रविधि समेत भौतिक सुविधा र विषयगत क्षेत्रका कर्मचारीहरूको समेत व्यवस्थापन गरी वडा कार्यालयलाई सेवा केन्दको रुपमा विकास तथा सुदृढ गरिनेछ। ३.३ सेवा प्रवाह, विकास निर्माण र प्रशासनिक कार्यमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा क्रमशः वृद्धि गरिनेछ। ३.४ सेवा प्रवाहको सहजता र सुविधाको लागी सरोकारवालाको समन्वयमा कम्तीमा बर्षमा १ पटक घुम्ति सेवा शिविरको सञ्चालन गरिनेछ। ३.५ विकास कार्यमा समुदायको सहभागिता वृद्धि गर्न, वडास्तरका आयोजना सञ्चालन गर्न र सञ्चालित आयोजना सञ्चालन प्रक्रिया तथा गुणस्तरमा समुदायको निगरानी बढाउन वडाका प्रत्येक टोलमा टोल सुधार समिति गठन गरी परिचालन गरिनेछ। ३.६ विकास निर्माण, कृषि तथा पशुपालन, उद्योग तथा व्यवसाय, पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा सेवा केन्द्र तथा एकाइ स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ। ३.७ सार्वजनिक भवन तथा अन्य संरचना निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री र महिलामैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ। ३.८ गाउँपालिकाको संस्थागत तथा वित्तीय क्षमता अनुरुप कोभिड लगायत महामारी र विपद् पश्चात राहत तथा सुविधा उपलब्ध गराउने र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सहयोग वितरण एवम् व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरिनेछ।
२. गाउँ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयको संगठन क्षमता सुदृढीकरण गर्ने	४.२ कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावलीको आधार र संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन अनुसार संगठन संरचना, दरबन्दी र कार्यविवरणको व्यवस्था कार्यान्वयन गरिनेछ। सो अनुसार प्रदेश लोक सेवा आयोगमा कर्मचारी पदपुर्तिका लागि नियमित रुपमा माग पेश गर्ने र अत्यावश्यक सेवाका लागि करारमा नियुक्ति गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ। ४.३ कार्यालयमा एकीकृत सेवा प्रवाहको लागि लेआउट सहितको सोधपुछ, सहायता कक्ष, स्तनपान कक्ष र सेवाग्राही प्रतिक्षालय सहित कार्यकक्षको व्यवस्था गरिनेछ। ४.४ संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित गाउँपालिकाको विस्तृत क्षमता विकास योजना र कार्यहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। ४.५ गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूमा विषयगत दक्षता, कार्यकुशलता, जवाफदेहिता र उच्च मनोवलको विकास गरिनेछ। ४.६ सेवा प्रवाह र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र विद्युतीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग क्रमशः वृद्धि गरिनेछ। ४.७ कर्मचारीको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई वैज्ञानिक तथा नतिजामा आधारित, सेवामुखी र जवाफदेही बनाइनेछ र कार्यसम्पादनमा उत्कृष्ट सेवा प्रवाह गर्ने राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई नगद पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
३. कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाह तथा कार्य सम्पादनलाई व्यवस्थित गर्ने	३.१ गल्छी गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रका विषयमा प्रचलित कानून र कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली अनुसार सरल र स्पष्ट कार्यविधि निर्माण गरी कार्य सम्पादन र सेवा प्रवाह सुचारु गरिनेछ । ३.२ नियमित कार्यक्रममा समावेश गरी स्वीकृत नीति, ऐन, नियम कार्यविधि बारेमा जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक समाज तथा सेवाग्राहीलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ । ३.३ एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, भूमिहिन, विस्थापित तथा विपन्नहरूको संस्था तथा सञ्जाल निर्माण, क्षमता विकास गरी सेवा प्रवाह प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ । ३.४ गाउँपालिकामा कार्यसम्पादनमा आधारित करार पद्धति र कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणालीको स्थापना गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
उद्देश्य ३: आन्तरिक र बाह्य स्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्नु तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,	
१. आन्तरिक राजस्व वृद्धिमा जोड गर्ने ।	१.१ आन्तरिक राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.२ नियमित बैठक, तालिम तथा क्षमता विकास गरी राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलतामा अझ वृद्धि गरिनेछ । १.३ आन्तरिक र वाह्य स्रोत परिचालनका लागि छिमेकी स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग नियमित बैठक र छलफल गरिनेछ । १.४ कोभिड १९ लगायतका महामारीले व्यापार व्यवसायमा परेको असरलाई ध्यानमा राखी सो अवधीमा बुझाउने पर्ने कर तथा शुल्कको रकममा छुटको व्यवस्था गरिनेछ । १.५ माद्यामिक तहको पाठ्यक्रममा कर, शुल्क र दस्तुर सम्बन्धी विषय समावेश गरी पठनपाठन सुरुवात गरिनेछ । १.६ राजस्व प्रशासन बारे जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र करदाताको क्षमता विकास गरिनेछ । १.७ वैज्ञानिक आधार र प्रमाणमा आधारित भई राजस्व स्रोतको संभाव्यता अध्ययन, विश्लेषण र प्रक्षेपणको व्यवस्था गरिनेछ। १.८ व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण कार्यविधि तर्जुमा गरी यसबारे जानकारी र प्रचार प्रसारद्धारा व्यवसाय दर्ता र वार्षिक कर संकलनलाई सहज बनाइनेछ।
२. राजस्वको स्रोत, आधार, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने ।	२.१ राजस्व शाखालाई थप व्यवस्थित र क्रियाशील बनाउन शाखामा कर्मचारीको व्यवस्था सीप तथा दक्षता अभिवृद्धि गरिनेछ । २.२ स्थानीय राजस्व प्रशासनलाई सहज, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिमा आधारित राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली लागू गरिनेछ । २.३ सूचना प्रविधिमा आधारित भई आन्तरिक आयको संकलन, दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ । २.१ राजस्व सम्बन्धी आधार सूचना, अभिलेख, राजस्व संकलन, प्रशासन र खर्च व्यवस्थापनमा समसामयिक सुधार गरिनेछ । २.२ वार्षिक खर्चको आन्तरिक लेखा परीक्षण र सार्वजनिक परीक्षण गरी खर्चको लेखाजोखा र वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ। २.३ गाउँपालिकाबासीलाई सम्बन्धित वडा कार्यालयबाट नै सम्पूर्ण कर, शुल्क र दस्तुर तिर्न कम्प्युटर सफ्टवयर तथा आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ । २.४ सूचना प्रविधिको उपयोग गरी गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा, आम्दानी र खर्चको लेखाङन, अभिलेख तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गरी वित्तीय अनुशासन कायम गरिनेछ।
३. सरकारी तथा सार्वजनिक सम्पत्तीको पहिचान तथा अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गर्ने ।	३.१ स्वामित्वमा रहेको, अन्य सरकारी र सार्वजनिक सम्पत्ती (जग्गा, भवन तथा अन्य भौतिक संरचना) अभिलेख तयार गरी संरक्षण र सार्वजनिक हित तथा आयस्रोतको लागि समोचित व्यवस्थापन गरिनेछ । ३.२ कार्यविधि तर्जुमा गरी गाउँपालिकाको सम्पत्तीको भाडा लगाउने तथा नष्ट भएर जाने संरचना तथा भौतिक सामग्रीको लिलामको व्यवस्था गरिनेछ। ३.३ प्राकृतिक स्रोत साधन, धार्मिक, सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरूको पहिचान, सर्वेक्षण, नक्साकंन र अभिलेखीकरण विवरण अद्यावधिक गरिनेछ र प्रचलित कानून अनुसार परिचालन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
४. स्रोत परिचालनका लागि गैसस, नीजि क्षेत्र, समुदाय, विकास साझेदार, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायहरू सँग साझेदारी विकास गर्ने ।	४.१ निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्था, गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी स्रोत परिचालनमा अभिवृद्धि गरिनेछ। ४.२ स्रोत परिचालनका लागि गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश र संघीय संरकारका निकायसँग नियमित बैठक, छलफल र सञ्चार गरिनेछ। ४.३ निजी क्षेत्रलाई कर परामर्श सेवा केन्द्र सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
उद्देश्य ४: योजना तथा विकास प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमैत्री, समावेशी र नतिजामूलक बनाउनु,	
१. योजना व्यवस्थापन प्रक्रिया लाई सरल, सूचना प्रविधि तथा नागरिकमैत्री र पारदर्शी बनाउने	१.१ आयोजना वैंक सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी आवधिक योजना तथा विषय क्षेत्र गुरुयोजनाको आधारमा गाउँपालिकामा आयोजना वैंक तयार गरिनेछ। १.२ कार्यविधि तयार गरी विस्तृत संभाव्यता अध्ययन भएका वा डिपिआर तयार भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजनको व्यवस्था गरिनेछ। १.३ आयोजनाको प्राविधिक लगत ईस्टिमेट नेपाली भाषामा तयार गर्ने व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। १.४ पुर्वाधार विकास गर्दा अपाङ्ग तथा बालमैत्री अवधारणा लागु गरिनेछ । १.५ आयोजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन, सार्वजनिक सुनुवाई तथा समग्र कार्यक्रमको सामाजिक आर्थिक उपलब्धीको लेखाजोखा समेत सामाजिक परीक्षण लगायत सामाजिक उत्तरदायित्व संयन्त्रलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइनेछ।
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने ।	२.१ योजना तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्दा स्थानीय समुदायको जनसहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ। २.२ आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ २.३ आवधिक योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ। २.४ एकाइगत कार्यान्वयन योजनालाई एकीकृत गरी वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार गर्ने सो अनुसार वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरिनेछ । २.५ रु. ५० लाखभन्दा माथिको लागतका आयोजनाहरूको स्वतन्त्र प्राविधिक परीक्षकद्धारा प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ । २.६ स्वीकृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि अनुसार नीति, योजना तथा कार्यक्रमका नियमित, वार्षिक, मद्यावधी र आवधिक रुपमा प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन एवम् चौमासिक र वार्षिक समीक्षा तथा प्रमुख आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ।
३. गैसस, निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्थासँग समन्वय र साझेदारीमा अभिवृद्धि गर्ने	३.१ गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्था समन्वय र परिचालन कार्यविधि तयार गरी नियमित वैठक तथा अन्तरक्रिया सञ्चालन गरिनेछ । ३.२ गैसस, समुदाय, विकास साझेदार, नीजि क्षेत्र, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय वैठक तथा साझेदारीका क्षेत्रबारे अन्तरक्रिया गरिनेछ। ३.३ टोल विकास संस्था गठन गरी सामाजिक परिचालनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। ३.४ सेवा निवृत्त शिक्षक, प्राध्यापक, सैनिक, प्रहरी र राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको अनुभव, ज्ञान, सीप र दक्षतालाई विकासको प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ ।

१०.७ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा

संविधानको एकल तथा साझा अधिकार सूचीका विषयमा स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड, प्रवोधीकरण, कार्यान्वयनको अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार परिमार्जन भएको हुनेछ । अधिकार क्षेत्रका अन्य विषयमा नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्दशिका तथा मापदण्ड तर्जुमा, प्रकाशन र नागरिक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम मार्फत प्रवोधीकरण गरी गाउँबासीलाई जानकारी प्रदान गरिनेछ । स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड परिपालन अभिवृद्धि भएको हुनेछ। गाउँपालिकाको विकास नीति, कार्यक्रम, कार्यसम्पादन र उपलब्धि बारे नागरिक बहश लगायत

सामाजिक जवाफदेहिता अभिवृद्धि मार्फत नागरिकको पृष्ठपोषण प्राप्त तत् सम्बन्धी नीति, कानून तथा कार्यविधि परिमाजर्नन हुनेछ। निर्वाचित पदाधिकारीको लागि सदाचार नीति तर्जुमा गरी सुशासन समिति मार्फत निगरानी अभिवृद्धि भएको हुनेछ। विश्वविद्यालय तथा कलेजसँग समन्वय र सहकार्य मार्फत विकास नीति, योजना, कार्यक्रम तथा सेवा प्रवाहको उपलब्धि बारे अध्ययन तथा सर्वेक्षण भएको हुनेछ ।

संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण भई संगठन संरचना, कर्मचारीको दरबन्दी, कार्यविवरण तयार हुने र सो अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती, संगठन सुदृढीरण र क्षमता विकासका कार्यहरू सञ्चालन हुनेछन्। योजना तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, खरिद व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन, उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास र योजना, विषयगत क्षेत्रमा निर्वाचित पदाधिकारी, कर्मचारी, नागरिक समाजको क्षमता विकास भएको हुनेछ। विषय क्षेत्रगत एकीकृत सेवा समेत गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र सेवा केन्द्र भवन निर्माण र भौतिक व्यवस्था, औजार उपकरण र सूचना प्रविधि उपलब्ध भएको हुनेछ। गाउँपालिकाका प्रमुख वस्तीहरूमा टोल विकास संस्थाहरू गठन तथा परिचालन मार्फत विकास निर्माण र सेवा प्रवाह समुदाय परिचालन, नागरिक सहभागिता र निगरानी अभिवृद्धि भएको हुनेछ। समुदाय परिचालन, विकास निर्माण, सेवा प्रवाह, क्षमता विकास प्रक्रियामा गैर सरकारी संस्था, समुदायमा आधारित संस्था तथा सहकारीको सहभागिता, क्रियाशीलता तथा योगदानमा वृद्धि हुनेछ ।

संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम गाउँबासी, उद्यमी व्यवसायी, नीजि क्षेत्र तथा सरोकारवालासँग रायपरामर्श गरी कर, गैर कर राजस्व परिचालन, राजस्व बाँडफाँट, अनुदान, जनसहभागिता र आन्तरिक ॠऋण मार्फत गाउँपालिकाको विकास प्राथमिकताको क्षेत्रमा लगानी वृद्धि हुनेछ। गाउँपालिकाको समग्र आय बजेटमा आन्तरिक आयको योगदान २५ प्रतिशत पुगेको हुनेछ। गाउँपालिकाको कुल स्रोतमा समुदाय, निजी क्षेत्र, सहकारी तथा समुदायमा आधारित संस्था र गैससको योगदान ५ प्रतिशत भन्दा बढी पुऱ्याइनेछ ।

स्थानीय आवश्यकता, माग र प्राथमिकता एवम् चालु आयोजना सञ्चालनको अवस्था अध्ययन आधारमा गाउँपालिकामा आयोजना बैंक स्थापना भई आयोजना कार्यान्वयन उपलब्धिमूलक, लाागत प्रभावकारी, गुणस्तरीय र निर्धारण समयभित्र सम्पन भएका हुनेछन्। दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनाको आधारमा यातायात, पर्यटन, कृषि तथा उद्यम विकास आदि गाउँपाकिलाको समष्टिगत विकासका अग्रणी विषय क्षेत्रमा रणनीतिक तथा गुरुयोजना तर्जुमा भई सो अनुसार वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अनुसार योजनाको प्रगति तथा उपलब्धीको मापन प्रणाली संस्थागत हुनेछ। स्थानीय सुशासन तथा संस्थागत विषगत नतिजा तालिका अनुसूची १५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१०.८ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, नीजि क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ । सुशासन र संस्थागत विकास क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०.२ : सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य १ : स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु,											
२.१ नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, संशोधन, प्रवोधीकरण, तथा प्रकाशन	विषय संख्या	२९	१५०	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	१०	- संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा विषय क्षेत्र मध्ये बाँकी रहेका विषयमा केन्द्रित हुने र आवश्यकता अनुसार ऐन, नियम र कार्यविधि तर्जुमा गर्ने
२.२ सुशासन तथा स्थानीय जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र विकास र अनुशरण)	पटक	०	१५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	२००	- सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र सम्बन्धी मार्गनिर्देशिका तयारी, नियमित अनुसरण गर्ने र अभ्यास गर्ने
२.३ नागरिक सन्तुष्टी सर्वेक्षण तथा वहस कार्यक्रम	पटक	०	१०	१००	१००	१००	१००	१००	१०००	१००	- वार्षिक समीक्षासँग आवद्ध गरी सञ्चालन गर्ने
२.४ विद्युतीय शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	४०	१००	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००	१०००	- प्रत्येक योजनाको गर्ने
२.५ विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	३९	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१००	- न्यायिक समितिको संयोजनमा मेलमिलापकर्ताद्वारा स्थानीय विवाद समाधान गर्ने - वडा समिति र टोल सुधार समिति तथा गैससको सहयोगमा कानूनी साक्षरता कक्षा सञ्चालन गर्ने
२.६ स्थानीय नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन र सर्भेक्षण कार्यक्रम	पटक	०	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००	- विश्वविद्यालय, क्याम्पस तथा अध्ययन केन्द्रहरूसँग सहकार्य गरी अध्ययन तथा प्रकाशन गर्ने
नीति, नियम र सुशासन जम्मा									१५८००		

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य २: स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु											
२.१ कार्यालय भवन तथा भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रम	संख्या	१	१०	१०००००	५००००	५००००	२५०००	२५०००	२५००००	२५०००	- वडा कार्यलय भवनको नयाँ निर्माण र विषयगत सेवा सहितको कार्यपालिका कार्यालय भवन निर्माण गर्ने - कार्यपालिका कार्यालयको नयाँ भवन निर्माण गरी सभाहल, बैठक कक्ष, विषयगत कार्यकक्ष, तालिम हल, बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री सहित एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्ने
२.२ स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	१	५	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०	- स्वमूल्याकंन गरी कमी देखिएका विषयमा क्षमता विकास योजना तथा रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने
२.३ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विषय	२	१५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	१०००	- ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा प्रक्रिया र विषयवस्तु - योजना तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, खरिद व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन - सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण विधि तथा विषयगत तालिम - प्राविधिक कर्मचारीका लागि विद्युतीय खरिद प्रक्रिया, नयाँ निर्माण सामाग्री, गुणस्तर नियन्त्रण र आयोजना व्यवस्थापन - जनप्रतिनिधि र कर्मचारीका लागि सफ्टवेयर, इविडिङ्ग र सूचना प्रविधिको प्रयोग - कोभिड १९ लगायत महामारी र विपद् पूर्वतयारी र व्यवस्थापन सेवाग्राहीलाई उपलब्ध सेवा सुविधा र सोको प्रक्रियाबारे अभिमुखीकरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
२.४ अन्तर स्थानीय तह परामर्श तथा अनुभव आदान-प्रदान कार्यक्रम	पटक	०	१०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	३००	- पदाधिकारी र कर्मचारीलाई उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गरी रहेका स्थानीय सरकारसँग परामर्श गर्ने र पदाधिकारी र कर्मचारीबीचको सामुहिक भावना अभिवृद्धि सम्बन्धी सत्र (team building) सञ्चालन गर्ने
२.५ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	५७	३००	६००	६००	६००	६००	६००	३०००		- कार्य सम्पादनमा आधारित करार पद्धति र प्रोत्साहन प्रणाली लागू गर्ने - पुरस्कार र सुविधासहित कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यविधि तयार गर्ने
२.६ संगठन विकास र सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	७५०	०	०	७५०	०	१५००	३००	- कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावली र संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन अनुसार संगठन संरचना दरबन्दी र तह मिलान गर्ने - समिति, शाखा, एकाइ, वडा कार्यालय तथा कर्मचारीको कार्य विवरण अनुसार कार्यसम्पादनको अनुगमन गरी लेखाजोखा गर्ने - संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित विस्तृत क्षमता विकास योजना तयार गर्ने
२.७ सेवाग्राही प्रतिक्षालय, सोधपुछ कक्ष, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरू समेत)	एकाइ	०	२०	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	१२५०	- एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि लेआउट सहितको सोधपुछ कक्ष, सहायता कक्ष, स्तनपान कक्ष र सेवाग्राही प्रतिक्षालय सहितको विषयगत कार्यकक्षको व्यवस्था गर्ने - कार्यापालिका र वडा कार्यालय, विषयगत एकाइ र सेवा केन्दहरूमा पावर ब्याकअप समेत कम्प्युटर, प्रिण्टर, इन्टरनेट सुविधा र औजार र उपकरणको व्यवस्था गर्ने
२.८ न्यायिक समिति सञ्चालन, मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	पटक	०	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	- कार्यविधि अनुसार न्यायिक समिति सञ्चालन, मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
२.९ टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	१	१००	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	२०	- टोल विकास समितिको कार्य विधि पास गरि सो आधारमा टोल विसकास तथा परिचालन कार्यक्र गर्ने,
२.१० लक्ष्यित वर्ग संरचना सुदृढीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	३	२५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	८०	- एकल महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न, भूमिहिन, विस्थापितहरूको संयन्त्र तथा सञ्जाल निर्माण र क्षमता विकास गर्ने
२.११ गै.स.स (NGO) समन्वय तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रम	पटक	०	५	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	३७५०	७५०	- गैसस समन्वय डेस्क सञ्चालनको कार्यविधि तर्जुमा गर्ने - गैसस समन्वय डेक्स सञ्चालनको व्यवस्था गर्ने
२.१२ कर्मचारी कार्य सम्पादन सम्झौता र कार्यसम्पादन मूल्याङकन	पटक	०	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०	- कर्मचारी कार्य सम्पादन सम्झौता गर्दा गर्ने र कार्यसम्पादन मूल्यांकन वार्षिक गर्ने
२.१३ क्षमता विकास समिति र क्षमता विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्वन	पटक	०	५	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०	- कर्मचारी कार्य सम्पादन सम्झौता गर्दा गर्ने र कार्यसम्पादन मूल्यांकन वार्षिक गर्ने
संस्थागत विकास जम्मा									२९८०००		
उद्देश्य ३: आन्तरिक र बाह्य स्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,											
३.१ आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)कार्ययोजना परिमार्जन)	पटक	१	२	०	०	१०००	०	१०००	२०००	१०००	- राजस्व सुधार कार्ययोजनाको समीक्षा गरी अद्यावधिक गर्ने - करदाता शिक्षा र राजस्व संकलन अभियान सञ्चालन गर्ने - व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण कार्यविधि तर्जुमा, सो सम्बन्धी जानकारी र प्रचार प्रसार गर्ने
३.२ राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण र सञ्चालन कार्यक्रम	पटक	०	५	१०००	४००	४००	४००	४००	२६००	५२०	- केन्द्र र वडाहरमा राजस्व व्यवस्थापन सुचना प्रणली निमाण गर्ने र सञ्चालन गर्ने

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
३.३ राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	१०००	२००	२००	३००	३००	२०००	४००	- राजस्व सुधार योजना बमोजिम साखालार्य चुस्त र समितिलाई सक्रिय बनाउन कार्याक्रम वा तालिम गर्ने
३.४ करदाता शिक्षा कार्यक्रम (वडा स्तरमा वार्षिक)	पटक	०	४०	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	५००	- कर, शुल्क, दस्तुरको दर, संकलन प्रक्रिया, छुट तथा दण्डको व्यवस्था बारे वडा तथा समुदायस्तरमा टोल विकास संस्था मार्फत करदाता शिक्षा कक्षा सञ्चालन गर्ने (प्रत्येक वडामा वार्षिक १ पटक)
३.५ करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	०	१५	५००	५००	६००	७००	७००	३०००	२००	- कार्यविधि तथा आधार बनाएर वार्षिक करदातालाई प्रोत्साहन गर्ने
३.६ राजस्व परिचालन र अनुगमन कार्यक्रम	पटक	०	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००	- राजस्व सुधार तथा परिपालनमा भएका कार्यहरूको वार्षिक रुपमा अनुगमनको कार्य गर्ने
३.७ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	०	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००	- आन्तरिक लेखा परीक्षण कार्यविधि कर्मचारी, कार्यकक्षको व्यवस्था गर्ने - खर्चको आन्तरिक लेखा परीक्षण र सार्वजनिक परीक्षण गर्ने/गराउने
३.८ अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तर-सम्वाद कार्यक्रम	पटक	०	१०	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	२५०	- संभावित छिमेकी स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकारका कार्यालय तथा निकायसँग नियमित बैठक तथा छलफल गर्ने - निजी क्षेत्र र विकास साझेदारसँग समन्वय बैठक गर्ने । - गैसस डेक्स स्थापना तथा सञ्चालन
३.९ राजस्व शाखा स्थापना	एकाइ	०	१	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०	
स्रोत परिचालन जम्मा									**१६३५०**		

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
उद्देश्य ४: योजना तथा विकास प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी र नतिजामूलक बनाउनु											
४.१ स्थानीय आयोजना बैंक तर्जुमा	पटक	०	५	४०००	५०००	५०००	५५००	५५००	२५०००	५०००	- कार्यविधि तयार गरी आयोजना बैंक तयार गर्ने, - प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्ने
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	५	२५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३००	- नतिजामूलक र सूचना प्रविधिमा आधारित भई योजना तर्जुमा, अनुगमन र सिकाई सम्बन्धी कार्यविधि र प्रणाली विकास गर्ने - पदाधिकारी र कर्मचारीलाई प्रभावकारी योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका र सिकाई सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
४.३ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (कृषि, पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन)	विषय	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००	- नतिजामूलक र सूचना प्रविधिमा आधारित भई योजना तर्जुमा, अनुगमन र सिकाई सम्बन्धी कार्यविधि र प्रणाली विकास गर्ने - पदाधिकारी र कर्मचारीलाई प्रभावकारी योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका र सिकाई सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
४.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	१	६	८००	८००	६०००	१०००	१०००	४२००	७००	- आवधिक योजनाको मद्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन गर्ने तथा मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गरी वार्षिक रुपमा अद्यावधिक गर्ने

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७६/७७)	योजनाको कुल लक्ष्य	योजनाको लक्ष्य र अनुमानित लागत (रकम रु.हजारमा)						प्रति एकाइ लागत	स्थानगत तथा आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
४.५ तेस्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन (रु. २५ लाखभन्दा बढी लागतका वार्षिक ३ वटा)	आयोजना	०	१५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	६००	- १५ लाख भन्दा माथीका लागतका आयोजनाको स्वतन्त्र प्राविधिक परीक्षकद्धारा प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने (वार्षिक ३ वटा)
४.६ उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	५	४००	४००	५००	६००	६००	२५००	७५०	- आयोजनाको व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्ष बारे उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीलाई तालिम प्रदान गर्ने (हरेक वडामा वर्षमा १ पटक)
४.७ वस्तुस्थिति विवरण तयारी/अद्यावधिक	पटक	१	२	०	०	१५००	०	१५००	३०००	१५००	- घरधुरी सर्वेक्षण, संस्थागत सूचना तथा स्रोत नक्सा डिजिटल वस्तुस्थिति विवरण अद्यावधिक गर्ने
४.८ नतिजामा आधारित वार्षिक योजना तर्जुमा	पटक	०	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००	- आवधिक योजना र मध्यमकालिन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा वार्षिक योजना तर्जुमाको व्यवस्था गर्ने
विकास व्यवस्थापन जम्मा									**५३७००**		
संस्थागत विकास कुल जम्मा									**३८३८५०**		

परिच्छेद ११ : कार्यान्वयन तथा अनुगमन व्यवस्था

११.२ विषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित कुल बजेट

स्रोत अनुमानको आधार कार्यशाला गोष्ठीको छलफल, प्राविधिक संभाव्यता तथा प्रति एकाइ लागत रहेको छ। आवधिक विकास योजनाको नतिजा प्राप्त गर्नका लागि प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रम लगायत अति आवश्यक नियमित तथा सालबसाली कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको अनुमान गरिएको छ । जसअनुसार आवधिक विकास योजना अवधिका लागि कुल ६ अरब सात करोड ३३ लाख ८६ हजार आवश्यक पर्ने अनुमान गरिएको छ । योजनाको प्रतिफल वा विषय क्षेत्रअनुसारको अनुमानित रकम देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ११.२ : विषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित कुल बजेट

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र	रकम (रु.हजारमा)	प्रतिशत
१	आर्थिक विकास	९३७२००	१५.४
२	संस्कृति तथा पर्यटन विकास	६२५००	१.०
३	सामाजिक विकास	८३३०००	१३.७
४	पूर्वाधार विकास	३३५५६२०	५५.२
५	वन तथा वातावरण	२३१६८५	३.८
६	विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	२५२९२४	४.२
७	सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ	२४१०७	०.४
८	संस्थागत विकास र सुशासन	३८३८५०	६.३
	कुल जम्मा	६०८०८८६	१००.०

११.३ आवधिक योजना कार्यान्वयन

आवधिक योजनाको कार्यान्वयन वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम मार्फत गरिनेछ । यसरी वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति एवम् कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ । आवधिक विकास योजनामा आधारित भई तीन बर्षको खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गरिनेछ । मध्यकालिन खर्च संरचना बमोजिम प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रममा वार्षिक बजेट तयार गरी योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ ।

यसै गरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा मध्यकालिन खर्च संरचना र आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, क्षेत्रगत उद्देश्य तथा कार्यक्रमलाई आधार लिईने छ । योजनाको स्वीकृती पछि कार्यपालिकाबाट सबै विषयगत समिति एवम् शाखा, सबै वडा कार्यालय तथा सम्बन्धीत सरोकारवालालाई वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम मार्फत योजनाको कार्यान्वयनको लागि लिखित रुपमा जानकारी प्रदान गरिनेछ । आवधिक योजनाको आधारमा आयोजना बैक, मध्यकालिन खर्च योजना र सो बमोजिम वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजना कार्यान्वयन गरिनेछ । स्थानीय सरकारले तर्जुमा गर्नु पर्ने आवधिक, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक तथा गुरुयोजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम (योजना) बीचको अन्तरसम्बन्ध देहायअनुसार रहनेछ ।

११.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

११.४.१ विद्यमान व्यवस्था र अवस्था

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको संस्थागत विकास गर्नका लागि गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, विषयगत समिति, शाखा, सम्बन्धीत परियोजना र जिससमा सो सम्बन्धी संयन्त्रको विकास गरिएको छ । स्रोत साधन, दक्ष जनशक्ति, प्राविधिक दक्षताको कमीका कारण विकास गतिविधिहरूमा गरिने अनुगमन कार्यलाई नतिजा खाका तथा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य तथा अपेक्षित प्रतिफलहरूसंग जोडी अपेक्षित नतिजा हासिल भए नभएको यकिन गर्न सकिएको छैन । तथापि आयोजनाको प्रगतिको अवस्था, समयमै तोकिएको शर्तमा आयोजना सम्पन्न गर्न गराउन गर्नु पर्ने कार्यलाई सचेत गराउने तथा सम्पन्न भए नभएको अवस्थाको अनुगमन गर्ने परिपाटी यस यस गाउँपालिकामा रहेको छ ।

११.४.२ अनुगमन तथा मूल्याकंनको जिम्मेवारी

आवधिक योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिलाई परिचालन गरिनेछ । आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी देहायअनुसार हुनेछ ।

- गाउँ कार्यपालिका
- जिल्ला समन्वय समिति
- अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति र विषयगत समिति
- विषयगत शाखा, उपशाखा, एकाइ, परियोजना, संघ/संस्था
- नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

११.४.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ ।

- स्थलगत अनुगमन
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगतिबीच तुलना
- नागरिक अनुगमन
- नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक तथा वार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा र प्रक्रिया देहाय अनुसार प्रस्ताव गरिएको छ । यस बमोजिम नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार गरी आवधिक योजना समेत वार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गाउँ कार्यपालिकाले गर्नेछ ।

तालिका ११.१ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

के गर्ने?	पुष्टयाई के बाट गर्ने?	कहिले गर्ने?	कसरी गर्ने?	कसले गर्ने?
प्रभाव तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन - प्रभाव अनुगमन प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - मध्यावधि समीक्षा - वस्तुस्थिति विवरण - आयोजना/कार्यक्रम प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	- योजना अवधि समाप्तीको २ वर्ष पछि - मध्यावधि (तेस्रो बर्षको अन्त्यमा) - प्रभाव नतिजा अनुगमन (अन्तिम बर्ष)	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - सहभागितामूलक छलफल गर्ने - अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने - कार्यपालिका र सभाको वैठकमा समीक्षा गर्ने	- कार्यपालिका, सरोकारवाला र तेस्रो पक्ष
असर तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदन - असर अनुगमन प्रतिवेदन - वार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	- वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - नमूना सर्वेक्षण गर्ने - कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - आयोजना कार्यक्रमको कार्य सम्पादन प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - आयोजना तथा कार्यक्रम सम्पन्न स्थिति र खर्च विवरण अध्ययन गर्ने - सामाजिक परीक्षण र प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - सहभागितामूलक रुपमा समीक्षा गोष्ठी गर्ने	- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष

के गर्ने?	पुष्टयाई के बाट गर्ने?	कहिले गर्ने?	कसरी गर्ने?	कसले गर्ने?
प्रतिफल अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - वार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	- चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - सामाजिक परीक्षण गर्ने तथा प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने	- गाउँ कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	- मासिक प्रगति प्रतिवेदन - चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - गुणस्तर अनुगमन प्रतिवेदन	- पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने	- अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति, वडा समिति, विषयगत शाखा, एकाइ परियोजना तथा गैसस

अनुसूची :

अनुसूची १ : आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारह	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव : स्थानीय उत्पादन, रोजगारी र आयआर्जनका अवसर वृद्धि भएको हुने	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	जना	२५०	३५०	४५०	५५०	६५०	७५०	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -आर्थिक सर्वेक्षण -संघ सरकार र प्रदेश सरकारबाट क्षेत्रगत प्रतिवेदनहरू	- कृषि, औद्योगिक र रोजगारी क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुनेछ - जलवायु परिवर्तन र विपद्को असर न्युन हुनेछ ।
	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	जना	१५०	२५०	३५०	४५०	५५०	६५०		
	वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्ति	जना	६१३	५५०	४००	३००	१५०	५०		
	साना किसान तथा उत्पादकको औसत वार्षिक आय	रु. हजारमा	५	५.५	६.५	७.५	९.०	११.०		
	आफ्नो उत्पादनबाट वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रतिशत	२५	३५	४५	६०	७५	८५		
असर १ : स्थानीय सम्भाव्यताको आधारमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढेको हुने	जमीनको उत्पादकत्व प्रति हेक्टर (वार्षिक औषत कुल कृषि उत्पादन)	रु. हजारमा	४.००	४.५	५.०	५.५	६.०	६.५	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- कृषि तथा पशुसेवा प्रवाह र प्रविधी प्रसारमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ । - विपद्जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । - कृषि वातावरणीय ह्रास कम हुनेछ ।
	१२ है महिना सिंचाइ हुने क्षेत्र	रोपनी	३१०६२	३३५४६	३७२३६	४१३३१	४६२९०	५१८४४		
	उन्नत बीउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३५	४०	५०	६०	७०	८०		
प्रतिफल १.१ : उत्पादनयोग्य नगदे बाली तथा पशुपालनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र व्यवसायीकरणमा वृद्धि भएको हुने	एकिकृत सेवा (कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका) सेवा सञ्चालन भएका पकेट क्षेत्र	संख्या	१	१	३	५	६	८	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- कृषि तथा पशुसेवा प्रवाह र प्रविधी प्रसारमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ । - विपद्जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । - कृषि क्षेत्रमा यस आवधिक योजनाअनुसार वार्षिक योजना तर्जुमा र आवश्यक लगानी
	पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रममा संलग्न कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र	संख्या	१	१	५	१०	१५	२०		
	प्रवर्द्धित कृषिउपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	१	१	२	४	५	७		
	संचालित कृषि संकलन केन्द्र	संख्या	१	१	२	४	५	७		
	भुइघाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	रोपनी	४०	५०	१००	२००	३५०	५००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक: विवरण	सूचक: एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था) ०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	पुष्ट्याईंका आधारह	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	सक्रिय व्यवसायिक कृषक सूमह	संख्या	३	५	८	१०	१५	२०		भएको हुनेछ।
	व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	५८८६	६७२७	८४०८	१००९०	११७७१	१३४५३		
प्रतिफल १.२ : कृषि व्यवसाय विशिष्टीकरण भई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने	संचालित एक वडा एक नमूना कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३	४	५	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- सेवा प्रवाह र प्रविधि प्रसारमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ । - विपद्‌जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।
	व्यावसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	०	१	३	५	७	१०		
	कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	१	५	१०	१५	२०		
	प्रवर्द्धित कृषि उपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	१	१	२	४	५	७		
असर २ : कृषिजन्य उत्पादन, तथा लघु, घरेलु एवं साना उद्योगको वृद्धि भएको हुने	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न जनसंख्या	संख्या	८८४	१०००	१३००	१६००	१९००	२२००	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- उद्यम तथा व्यापार प्रवर्द्धनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार सहयोग वृद्धि हुनेछ । - कृषमैत्री औद्योगिक विकास नीति तर्जुमा हुनेछ । - उद्यम विकास क्षेत्रमा यस आवधिक योजनाअनुसार वार्षिक योजना तर्जुमा र आवश्यक लगानी भएको हुनेछ ।
	व्यवसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्षव्यक्ति	संख्या	३	३	४	६	७	८		
प्रतिफल २.१ : स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिको प्रयोग र विस्तार भएको हुने	सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	४००	४००	५००	६००	८००	११००	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	
	कच्चा पदार्थको निकासी परिमाण	रु.हजारमा	५०००	६०००	७०००	८०००	१००००	१००००		
	उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	संख्या	१०	१२	१४	१६	१८	२२		
	उद्यम सृजना र विकास सम्बन्धी तालिम लिने उद्यमी	संख्या	५०	५०	१००	२००	३००	५००		
प्रतिफल २.२ : औद्योगिक विकासको आधार तयार भएको हुने	औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या	०	०	१	२	३	५	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	
	संचालित औद्योगिक व्यापार मेला	पटक	०	०	१	२	३	५		
	औद्योगिक प्रतिष्ठान तथा उद्यमी व्यवसायी अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	०	०	१	२	२	२		
असर ३ : बचत परिचालन सहित आवश्यक पर्ने पूँजीको सहज पहुँच वृद्धि भएको हुने	सहकारी तथा वित्तीय संस्थामा आवद्ध घरपरिवार	संख्या	१४००	१५००	२१००	२७००	३५००	४५००	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- वित्तीय सेवा र सुविधा गल्छी गाउँपालिकामा विस्तार हुनेछ । - राष्ट्र बैंकलगायत वित्तीय संस्थाहरूको
	सेवा सुचारु बैंक शाखा र वित्तीय सेवा प्रदायक	संख्या	१०	१०	१५	२५	३५	५०		

नतिजा शृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारह	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
									-	ग्रामीणमुखी बैंकिङ र वित्तीय नीति प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।
प्रतिफल ३.१ : व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवा विस्तार भएको हुने	वित्तीय साक्षरता कार्यमबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	१०	१०	१५	२५	३५	५०	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	
	बैंक र वित्तीय संस्थाबाट औद्योगिक, व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी रकम	रु. लाखमा	४५०	४५०	६००	८००	१०००	१५००		
प्रतिफल ३.२ : बैंकिङ कारोवारमा गाउँवासीको सहज पहुँच कायम भएको हुने	बैकमा खाता हुने वा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२५	२५	३५	४५	५५	७०	- गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	
	घुम्ति बैंकिङ प्रणाली सञ्चालन	पटक	०	०	१	२	३	४		
	बेरोजगार लक्षित संचालित व्यवसाय विकास कार्यक्रम	संख्या	०	०	१	२	३	४		
	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र जान लागेका युवाले सञ्चालन गरेको व्यवसाय संख्या	संख्या	५	५	१०	१५	३०	४०		
आयोजना तथा कार्यक्रम	यससम्बन्धित विवरण आर्थिक विकास परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।									

अनुसूची २ : आर्थिक विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१.१. उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.२. जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (भकारो सुधार कार्यक्रम समेत	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.३. बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र सञ्चालन गर्ने	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.४. फलफूल तथा उच्च मूल्ययुक्त बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.५. संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.६. कृषि यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.७. कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	१.१	१, २, ८	१, ४	४.१.१	२	२
१.८. राहुल डाँडा सिमलेख सिंचाइ आयोजना	१.२	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.९. महेशफाँट सिंचाइ	१.२	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१०. बाँधखोला अम्बोटे सिंचाइ आयोजना	१.२	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.११. सिंचाइ सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	१.२	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१२. नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१३. उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१४. व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१५. उन्नत जातको माउवाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१६. दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१७. पशु बधशाला तथा मासु बजार विकास कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१८. पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.१९. पशु विमा सहजीकरण कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
१.४०. घाँस स्रोत केन्द्र विकास कार्यक्रम	१.१, २.१	१, २	१, ४	४.१.१	२	२
२.१५. व्यापार-व्यवसाय क्षेत्रमा संलग्न भएका लक्षित समूहहरूको खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण तथा अद्यावधिक गर्ने	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.१६. वैंक, वित्तिय संस्था तथा अति विपन्न उद्यमीहरू वीच सहुलियत व्याजदरमा आधारित कर्जा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.१७. कृषि तथा अन्य उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको विकी सामाग्रीको परिमाणमा आधारित अनुदान कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.१८. स्थानीय उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको सामाग्रीहरूको वजारिकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.१९. परंपरागत ज्ञान तथा सीप युवापुस्तालाई हस्तान्तरण गर्ने कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२०. युवाहरूका लागि लघु उद्यमशीलता सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
२.२१. उद्योगग्राम स्थापना कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२२. कृषि तथा उद्योग मेला तथा प्रदर्शनी	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२३. पालिकास्तरीय उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको सञ्जाल स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२४. उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२५. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२६. दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२७. बजार अनुगमन	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
२.२८. व्यवसायिकहरूको व्यवसाय अनुगमन	२.१	१, २, ८	१, ४	४.१.२	२	२
३.१६. गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक वेरोजगारहरूको प्रोफाइल तयार तथा अद्यावधिकीकरण	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.१७. गाउँपालिकाभित्र भएका वैदेशिक रोजगारवाट फर्की उद्यम व्यवसायमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूको प्रोफाइल तयारी तथा अद्यावधिक	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.१८. शैक्षिक वेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारवाट फर्केकाहरूलाई उद्यशीलता सम्बन्धी तालिम	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.१९. बेरोजगारहरूको सूचनाका लागि वडास्तरीय अभियान सञ्चालन गरी सूचिकृत गर्ने व्यवस्था गर्ने	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२०. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गर्ने	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२१. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम निर्माण	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२२. ज्याला दर रेट सम्बन्धी नीति निर्माणका लागि कार्यशाला गोष्ठी गरी ज्याला दर रेट निर्धारण गर्ने	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२३. विप्रेषणको स्रोतवाट उत्पादनमूलक कार्यमा संलग्न युवा उद्यम व्यवसायीहरूलाई पुरस्कृत गर्ने	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२४. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर स्वदेशमा केही गर्न चाहने युवाहरूलाई सहुलियत कर्जा कार्यक्रम	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२५. जैविक विषादी, जैविक मलमा आधारित कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२६. निःशुल्क माटो परीक्षण तथा उपचार	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२७. उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.२	२	२
३.२८. बैंकिङ सेवा विस्तार कार्यक्रम	३.१, ३.२	१, ८, १०	१, ४	४.१.३	२	२
३.२९. विप्रेषण पूँजी परिचालन कार्यक्रम	३.१, ३.२, ४.१	१, ८, १०	१, ४	४.१.३	२	२
३.३०. कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय बेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	३.१, ३.२, ४.१	१, ८, १०	१, ४	४.१.३	२	२

अनुसूची ३ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव १ : गाउँपालिका साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास भएको हुने	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी सृजना	संख्या	२०	५०	१००	१७५	३००	५००	-वस्तुस्थिति विवरण -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -आर्थिक सर्वेक्षण	- सांस्कृतिक तथा पर्यटन क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुनेछ
	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (बाह्य)	संख्या	५०	५०	१००	२००	४००	६००		
	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (आन्तरिक)	संख्या	५००	५००	१०००	२०००	४०००	६०००		
असर १ : आन्तरिक एवम् बाह्य पर्यटकको आगमनमा वृद्धि भएको हुने	संरक्षित कला, सँस्कृति र सम्पदा	संख्या	०	१	२	३	४	५	- सांस्कृतिक तथा पर्यटन क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुनेछ	- सांस्कृतिक तथा पर्यटन क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुनेछ
	पर्यटनसँग सबन्धित सक्रिय संयन्त्र/समिति	वटा	०	१	१	२	३	४		
	पर्यटन प्रवर्द्धनमा संलग्न संघ/संस्था	संख्या	०	१	१	३	५	७		
प्रतिफल १.१ : पर्यटकीय स्थलको पहिचान, नक्सांकन, विकास र प्रवर्द्धन भएको हुने	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	३	१०	३०	४०	५०	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघीय संरचना अनुसार पर्यटन प्रवर्द्धन संबन्धी संघीय कानून तथा नीति तर्जुमा र सरोकारवालाहरूबाट आवश्यक लगानी भएको हुनेछ।
	पर्यटन विकास गुरुयोजना तर्जुमा	भएको/ नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको		
	व्यवस्थित पर्यटकीयस्थल	संख्या	०	१	३	४	५	६		
	पर्यटन र सँस्कृतीसँग सम्बन्धित अध्ययन र सर्वेक्षण विषय	संख्या	०	०	१	१	१	२		
प्रतिफल १.२ : पर्यटकीय सम्पदा र सेवाको विशिष्टीकरण भएको हुने	स्तरोन्नती गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	०	१	२	३	४	५	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघीय संरचना अनुसार पर्यटन प्रवर्द्धन संबन्धी संघीय कानून तथा नीति तर्जुमा भएको हुनेछ।
	पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	०	३	४	५	६	७		
	कृषि पर्यटन सञ्चालित स्थान	संख्या	०	०	१	२	३	४		
असर २ : स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा	गाउँपालिकाबाट प्रोत्साहन भएका कलाकार तथा श्रष्टा	संख्या	०	०	४	६	८	१२	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा परेको हुनेछ।
	संरक्षित ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक स्थल	संख्या	०	०	४	६	८	१२		

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
सम्बर्द्धन भएको हुने										
प्रतिफल २.१ : मौलिक संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन भएको हुने	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	०	१	२	३	४	-गाउँ स्थितिपत्र (वस्तुस्थिति विवरण) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाको प्रतिबद्धता र सहभागितामा अभिवृद्धि हुनेछ।
	संरक्षण प्राप्त स्थानीय जात्रा तथा मेला	संख्या	०	०	१	२	३	४		
	मातृभाषा पढाइ हुने आधारभूत विद्यालय संख्या	संख्या	०	०	१	२	३	४		
आयोजना तथा कार्यक्रम	यससम्बन्धित विवरण पर्यटन तथा संस्कृतिको परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।									

अनुसूची ४ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१.१ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	१.१	११	१, ८	४.१.२	३	३
१.२ पालिका/वडास्तरमा पर्यटन विकास सम्बन्धी नीति, समिति निर्माण तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	१.१	११	१, ८	४.१.२	३	३
१.३ पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना	१.२	११	१, ८	४.१.२	३	३
१.४ संस्कृति सम्पदा सम्बन्धी डकुमेन्ट्री तयार	१.१	११	१, ८	४.१.२	३	३
१.५ होमस्टे तालिम	१.२	११	१, ८	४.१.२	२	२
१.६ समुदायस्तरमा होमस्टे प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	२
१.७ ट्रेकिङ्ग गाईड तालिम	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	२
१.८ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	३
१.९ पर्यटकीय पदमार्ग विकास (महाभारत श्रृंखला)	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	३
१.१० पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	३
१.११ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	१.३	११	१, ८	४.१.२	२	३
२.१ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना	२.१	११	१, ८	४.१.२	२	३
२.२ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	२.१	११	१, ८	४.१.२	३	३
२.३ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	२.१	११	१, ८	४.१.२	३	३
२.४ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	२.१	११	१, ८	४.१.२	३	३

अनुसूची ५ : सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
प्रभाव : सुसस्कृत, स्वस्थ्य र उद्यमशील जनशक्ति निर्माण भएको हुने	उच्च शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	३५२	३६५	३९०	४३०	४६०	५००	- गाउँ स्थितिपत्र - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ ।
	अस्पताल पुग्न लाग्ने औसत समय	घण्टा	३	३	२	२	१.५	१.५		
	कक्षा १० को जिपिए औसत	प्रतिशत	२.८	२.९	३	३	३.१	३.१		
	लक्षित वर्गले सञ्चालन गरेका उद्योग	संख्या	४००	४३०	४८०	६५०	७२०	८००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
	बालश्रमिका रुपमा काम गर्न बसेका बालबालिका	संख्या	७	०	०	०	०	०		
असर १: गुणस्तरीय, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसर सहज भएको हुने	वार्षिक रुपमा प्राविधिक शिक्षामा उत्तिर्ण विद्यार्थी	संख्या	–	३०	३०	९०	९०	९०	- गाउँ स्थितिपत्र - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - विद्यालय सुधार योजना प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	-स्थानीय सरोकारवालाको योगदान अभिवृद्धि हुनेछ। -शैक्षिक विकासमा सरकारी, गैसस र समुदायको सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। -कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ।
	विद्यालय वाहिर रहेका (५-१५ वर्ष) बालबालिका	प्रतिशत	३	२.५	१.५	०	०	०		
	कक्षा १० को निरन्तरता दर	प्रतिशत	६०	६२	६६	७०	७२	७५		
	कक्षा ८ को निरन्तरता दर	प्रतिशत	८५	८७	८८	९०	९३	९५		
प्रतिफल १.१: विद्यालय तहको शिक्षामा गुणस्तरीयता वृद्धि भएको हुने	कक्षा १ भर्ना भएका प्रारम्भिक बाल विकास कक्षाको अनुभव भएका बालबालिका	संख्या	९७	९८	९९	९९	१००	१००	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	कक्षा ८ को उपलब्धी दर(औषत जिपिए)	अंक	२.६	२.७	२.८	२.९	३	३.१		
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	अंक	२६	२६		२५	२५	२५		
	सिकाइमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग गर्ने विद्यालय	संख्या	०	२	७	१३	१३	१३		
प्रतिफल १.२: प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका आधार तयार भएको हुने	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित प्राविधिक धारका विद्यालय	संख्या	१	१	१	२	२	२	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	-स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	६६	६६	८०	१००	१००	१००		
	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित प्राविधिक विषय	संख्या	१	१	१	२	२	२		
असर २: स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	९०	९२	९४	९६	९८	१००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन	-सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित वर्ग
	झाडापखालाको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)	जना	२८४	२६४	२४०	२२०	२००	१८०		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
गुणात्मक सुधार भएको हुने	स्वाशप्रश्वासको संक्रमण (ARI) दर (प्रति हजारमा)	जना	६४६	६३०	५९०	४४०	३७०	३००	-प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ। -राजनीतिक प्रतिबद्धता तथा गाउँपालिकाका सरोकारवालाबीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	परिवार नियोजनाका साधानको उपयोग दर	संख्या	२६	२८	३१	३५	४०	४४		
प्रतिफल २.१: स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच विस्तार भएको हुने	प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भ परिक्षण गराउने गर्भवती	प्रतिशत	८१	८५	९०	९५	९७	१००	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	-स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	ल्याव सेवा उपलब्ध स्थानीय स्वास्थ्य संस्था	संख्या	१	२	२	३	३	३		
	स्वास्थ्य संस्थामा सम्म पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	९०	९०	६०	६०	४५	४५		
प्रतिफल १.२: पोषणसम्बन्धी अभ्यासमा गुणात्मक सुधार भएको हुने	जंक फुड निषेधित विद्यालय संख्या	संख्या	०	४	१२	२०	३०	३६	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	कम तौल भएका २ बर्षमूनीका बालबालिका	प्रतिशत	०.४	०.३	०.१	०	०	०		
	असल खानपानसम्बन्धी अभिमुखीकरणमा सहभागी	संख्या	०	५०	१५०	२००	२५०	३००		
असर ३: स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच तथा सरसफाईको प्रवर्द्धन भएको हुने	पाइपबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	६१	६५	७०	८०	९०	१००	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - स्थानीय सरोकारवालाको सहयोग एवम् साझेदारी वृद्धि हुनेछ।
	जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुन पानीले हातधुने अभ्यास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४२	५०		
	फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	संख्या	०	०	८	१५	२२	३०		
	WASH Plan अनुसार सरसफाईको मापदण्ड पुरा गर्ने घरधुरी	संख्या	०	०	८	१५	२२	३०		
प्रतिफल ३.१: सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको	निजी धारा संख्या	संख्या	१६	२०	२५	३५	४२	५०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	नियमित गुणस्तर परिक्षण तथा कायम भएको खानेपानी आयोजना	संख्या	०	१०	२०	३५	४५	५०		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
पहुँच स्थापित भएको हुने	गुणस्तर कायम गरिएको खानेपानी उपयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	०	१०	२५	४०	५०	६०		
प्रतिफल ३.१ : सरसफाईजन्य आनीबानीमा सुधार भएको हुने	सुरक्षित शौचालय भएका घरधुरी	संख्या	५५	५८		७२		८०	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	सार्वजनिक शौचालय संख्या	संख्या	०	१	२	२	३	३		
	फोहोर विसर्जनको स्थल (खाडल) भएको घरधुरी	संख्या	२	५	१५	२५	३५	४५		
असर ४ : लक्ष्यित वर्गको क्षमता विकास तथा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि भएको हुने	लक्षित वर्गको कार्यक्रममा विनियोजना हुने बजेट	प्रतिशत	०.३	३	५	७	७	७	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैर सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - सामाजिक सुरक्षा र सकारात्मक विभेद नीति तथा कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ।
	सीपमुलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	११	२१	३१	४१	५१	६१		
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	१०	५०	१००	३००	४००	५००		
	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र	संख्या	०	२	४	८	८	८		
प्रतिफल ४.१ : आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको नीति निर्माण तहमा सहभागिता अभिवृद्धि भएको हुने	महिला तथा लक्षित वर्गले नेतृत्व गरेका स्थानीय समिति/संरचना	संख्या	१०	११	१४	१७	२२	२५	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा छलफलमा सहभागी लक्षित वर्ग	प्रतिशत	३०	३३	३५	३७	४१	४५		
	उपभोक्ता समितिमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	३३	३४	३५	३७	३९	४१		
प्रतिफल ४.२ : लक्षित वर्गको क्षमता विकासका अवसरहरू उपलब्ध भएको हुने	गाउँपालिकाले लक्षित वर्गको क्षमता विकासको लागि आयोजना गरिने तालिम	पटक	३	८	१३	१८	२२	२५	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	बाल विवाहका घटना	संख्या	४७९	४२०	२५०	१५०	०	०		
	महिला तथा बालबालिकाको क्षमता	संख्या	०	६०	१२०	१८०	२४०	३००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याइंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
	विकासका कार्यक्रममा वार्षिक रुपमा संलग्न									
प्रतिफल ४.३ : आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेको वर्गको रोजगार प्राप्तिका अवसर प्रवर्द्धन भएको हुने	सीपमूलक तालिम हासिल गर्ने दलित		५०	८०	११०	१४०	१७०	२००	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	सीपमूलक तालिम हासिल गर्ने अपांग		११	२०	२८	३७	४४	५०		
	सहयोग वा अनुदानमा महिला, दलित तथा अपांगद्धारा सञ्चालित व्यवसाय		०	१०	२०	३०	४०	५०		
असर ५ : युवा वर्गमा सृजनशिलता तथा उद्यमशिलता विकासका अवसर वृद्धि भएको हुने	सक्रिय युवा क्लव तथा युवा संजाल	संख्या	११	११	१२	१३	१४	१५	- गाउँ स्थितिपत्र - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ । - युवामैत्री वातावरण र लगानीमा वृद्धि हुनेछ ।
	क्लव तथा सञ्जालमा आवद्ध युवा	संख्या	१५०	१६०	१७०	१८०	१९०	२००		
	उद्यम व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	संख्या	१५०	१८०	२५०	३३०	४१०	५००		
	कभर्ड हल तथा खेलकुद मैदान	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	संख्या	१	१	१	२	३	३		
प्रतिफल ५.१ : युवा स्वरोजगारीका अवसर प्रवर्द्धन भएको हुने	वार्षिक रुपमा स्वरोजगारमूलक तालिममा सहभागी हुने युवा	संख्या	०	३०	४०	६०	६०	६०	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ । - निजी क्षेत्रको सोच, सक्रियता र साझेदारीमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
	सहयोग वा अनुदानमा युवाद्धारा सञ्चालित उद्यम	संख्या	५०	६०	७०	८०	९०	१००		
	तालिम हासिल गरेपछि स्वरोजगारीमा लागेका युवा	संख्या	७	२०	४०	६६	८०	१००		
प्रतिफल ५.२ : खेलकुद क्षेत्रको विकासका अवसर	खेल प्रशिक्षणमा सहभागी युवा	संख्या	०	१००	२००	३००	४००	५००	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकार-वालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम्
	प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	संख्या	०	०	१	३	४	५		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक		आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईंका आधारहरू	जोखिम तथा पूर्वानुमान
	विवरण	एकाइ		०७८/७९	०७९/७८	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
उपलब्ध भएको हुने	वार्षिक रुपमा गाउँपालिकास्तरमा आयोजना हुने खेलकुद	संख्या	१	२	३	५	५	५		साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
असर ६ : मौलिक सम्पदा, कला र संस्कृति संरक्षणका आधार तयार भएको हुने	नव पहिचान भएका सांस्कृतिक सम्पदा	संख्या	०	०	२	५	५	५	- गाउँ स्थितिपत्र - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	राष्ट्रियस्तरका कलाकार	संख्या	४	४	५	५	६	६		
	प्रवर्द्धित धार्मिक सांस्कृतिक क्षेत्र	संख्या	०	०	१	२	४	५		
प्रतिफल ६.१ : स्थानीय संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षणका अवसर सृजना भएको हुने	स्थानीय संस्कृति सम्बन्धी अध्ययन	संख्या	०	०	०	१	१	१	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	स्थानीय सांस्कृतिक संग्राहलय	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	व्यवस्थित मेला तथा जात्रा	संख्या	०	२	३	३	३	३		
प्रतिफल ६.२ : कला तथा गीत संगीतको प्रवर्द्धन भएको हुने	स्थानीय कला तथा सीप प्रतियोगिता	संख्या	०	१	२	३	४	५	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	गीत तथा संगीत प्रशिक्षण	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	वार्षिक गाउँपालिकास्तरीय गीत तथा नृत्य प्रतियोगिता	संख्या	०	१	२	३	४	५		

अनुसूची ६ : सामाजिक विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य क्र.सं.	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१.	विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय सुविधा विस्तार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय सूचना प्रविधि कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	आवासिय विद्यालय सञ्चालन	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय संरचनागत सुधार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३

उद्देश्य क्र.सं.	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	जीवनउपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	क्याम्पस सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय पोषण सुधार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	शिक्षा शाखा व्यवस्थापन	४	४	२	१.४	२	३
	गाउँ शिक्षा योजना तर्जुमा	४	४	२	१.४	२	३
	नियमित कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
२.	जनस्वास्थ्य पूर्वाधार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतीय सूचना प्रविधि विस्तार	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य सेवा विस्तार	४	३	७	२.१	२	३
	जनस्वास्थ्य सबलीकरण कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	जनस्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	पोषण सुधार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य संस्था जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	पोषण तथा जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	१	३
	स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य बीमा प्रवर्द्धन	४	३	७	२.१	२	३
	सालवसाली कार्यक्रम	४	३	७	२.१	१	३
३.	एक घर एक धारा कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	३
	खानेपानी आयोजना मर्मत	४	६	५	२.१	२	३
	शौचालय निर्माण	४	६	५	२.१	२	३
	खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	४	६	५	२.१	२	३
	सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	२
	ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	४	६	५	२.१	२	२
	फोहोर व्यवस्थापन	४	६	५	२.१	२	२

उद्देश्य क्र.सं.	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	सालवसाली कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	३
४.	महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	४	५	६	१.४	१	३
	दलित स्वरोजगारी कार्यक्रम	४	८	६	१.४	१	३
	आदिवासी जनजाति तथा पिछडिएको वर्ग रोजगार कार्यक्रम	४	८	६	१.४	१	३
	अपांगता भएका व्यक्ति स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	४	८	६	१.४	१	३
	हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
	सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
	लक्ष्यित वर्ग हित प्रवर्द्धन	४	५	६	१.४	१	३
	जेष्ठ नागरिक सुस्याहार कार्यक्रम	४	८	६	१.४	१	३
	लक्ष्यित वर्गको सञ्जाल गठन तथा परिचालन	४	८	६	१.४	१	३
	बालमैत्री गाउँपालिका कार्यक्रम	४	५	६	१.४	१	३
	बालिका विमा कार्यक्रम	४	५	६	१.४	१	३
	शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना	४	५	६	१.४	१	३
	सेफ हाउस स्थापना	४	५	६	१.४	१	३
	नियमित कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
५	युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	४	८	२	३.२	२	३
	एक वडा एक खेल मैदान कार्यक्रम	४	३	२	३.२	२	३
	खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	३	२	३.२	२	३
	युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	४	३	२	३.२	२	३
	प्रतिभावान युवा प्रोत्साहन	४	८	२	३.२	२	३
	सालबसाली कार्यक्रम	४	३,८	२	३.२	२	३
६	स्थानीय सम्पदा तथा संस्कृति अध्ययन	२	८	४	१.१	३	३
	मौलिक कला गीत तथा नृत्य प्रशिक्षण	२	८	४	१.२	३	३
	स्थानीय सांस्कृतिक संग्राहलय स्थापना	२	८	४	१.२	३	३
	मौलिक गीत तथा कला प्रतियोगिता	२	८	४	१.२	३	३

अनुसूची ७ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव : बसोबास र भौतिक सुविधा तथा अन्तर आवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील भएको हुने	पक्की/सुरक्षित घरमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	६०	६२	६५	७०	७५	८०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको विषय क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ । - समुदायको योगदान र निगरानीमा वृद्धि हुनेछ ।
	गाउँपालिका केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औसत समय	मिनेट	१२०	११०	१००	९०	८०	६०		
	१२ है महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि.	२६	४०	६०	९०	१२०	१५०		
	आफ्नै यातायातको साधन भएका घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१२	१५	१८	२२	२५		
	नविकरणीय ऊर्जाको प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३३	३५	३८	४२	४६	५०		
	कम्प्युटर, इन्टरनेट इमेल लगायत सुचना प्रविधिमा पहँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	४५	५०	५६	६२	६८	७५		
असर १ : आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधार व्यवस्थित र उत्थानशील भएको हुने	**वस्ती विकास र आवास**									-
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार निर्माण भएका आवासीय घर	प्रतिशत	६०	६५	७०	७५	८०	९०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय शासन अनुसार नीतिगत वातावरण तयार हुनेछ । - स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवम् साझेदारी वृद्धि हुनेछ । - कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ ।
	मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवासीय घर	प्रतिशत	३०	३५	४०	४५	५०	६०		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन र संरचना	संख्या	४५	४७	४८	५०	५२	५५		
	चट्याङ रहित घर निर्माण	प्रतिशत	३	५	८	१०	१२	१५		
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण दक्ष व्यक्ति	जना	१२०	१५०	१८०	२१०	२४५	३००		
असर २ : यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधा विकास	**सडक तथा यातायात**									
	नियमित यातायात सञ्चालन हुने रुट	संख्या	५	६	७	८	९	१०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य
	पक्की सडक	कि.मि.	२२	३४	४६	५८	७०	८२		
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	७८	९६	११४	१३२	१५०	१६८		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
र विस्तार भएको हुने	पक्की पुल	संख्या	३	६	७	८	१०	१३	-नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ ।
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाई	कि.मि.	७८	९०	१०२	११४	१२६	१३८		
	वायोइञ्जिनिरिङ्ग प्रविधी प्रयोग र सडक किनार वृक्षारोपण सडक लम्वाई	कि.मि.	०	०.५	१.०	१.५	२.०	३		
असर ३ : विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि भएको हुने	**विद्युत् र वैकल्पिक ऊर्जा**									
	जडान भएका सडक वत्ती	संख्या	२००	२५०	३००	३५०	४००	५००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	प्रतिशत	५	८	१२	१६	१८	२०		
	प्रति घरपरिवार वार्षिक विद्युत् खपत दर	प्रतिशत	३६०	३७०	३८०	३९०	४००	४२०		
असर ४ : विद्युतीय सुशासन, सूचना तथा सेवाको उपलब्धता र उपभोगमा वृद्धि भएको हुने	**सूचना र सञ्चार प्रविधि**									
	टेलिभिजन र कम्प्युटर उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	६५	६८	७२	७६	८०	८५	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि हुनेछ।
	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६०	६४	६८	७२	७६	८०		
	गाउँपालिकाबाट सञ्चालित मोवाइल एप्स, सफ्टवयर आदि	संख्या	८	९	१०	११	१२	१२		
	फ्रि वाइफाइ जोन (पर्यटकीय क्षेत्रमा)	संख्या	०	२	४	६	८	९		
प्रतिफल १.१ : वस्ती तथा आवास भौतिक पूर्वाधारयुक्त, सुरक्षित र व्यवस्थित विकास भएको हुने	योजनावद्ध र भौतिक पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती	संख्या	०	१	१	२	२	२	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश, गैसस, निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	पोखरी, उद्यान र खुल्ला स्थान उपलब्ध वस्ती	संख्या	०	२	४	६	८	१०		
प्रतिफल १.२ : बजारहरू	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजार	स्थान	०	१	२	३	४	५	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
व्यवस्थित र आधारभूत पूर्वाधारयुक्त भएका हुने	पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	१०५	८०	७०	६०	५०	४५		प्रतिवद्धता सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
प्रतिफल २.१ : यातायातको पहुँचमा वृद्धि भएको हुने	१२ है यातायात सुचारु सडक संजालमा जोडिएका वडा	संख्या	५	६	७	८	८	८	-गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	वडा केन्द्र पुग्न लाग्ने समय	मिनेट	६०	५०	४५	४०	३५	३०		
प्रतिफल २.२ : स्वच्छ ऊर्जा पहुँचमा वृद्धि भएको हुने	सुधारिएको इन्धनमा पहुँच भएका घरपरिवार	प्रतिशत	६५	६६	६८	७२	७६	८०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
प्रतिफल ४.१ : सूचना प्रविधिको पहुँचमा वृद्धि भएको हुने	कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	४४	४८	५८	६५	७२	८०	-गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
प्रतिफल ४.२ : विद्युतीय सुशासनको उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ	विद्युतीय प्रणाली	संख्या	६	७	८	९	१०	१०		
	विद्युतीय प्रणालीबाट सेवा सुचारु विषय क्षेत्र	संख्या	१०	११	१२	१३	१४	१५		
आयोजना तथा कार्यक्रम	यससम्बन्धित विवरण पूर्वाधार विकास परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।									

अनुसूची ८ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	स्थानीय बसपार्क तथा पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	स्थान	५	११	११.१	३.१	२	३
	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	११	११.१	३.१	३	१
	विषयगत सेवा सहितको वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	५	११	११.१	३.१	२	३

उद्देश्य क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	एकिकृत सेवा सहित कार्यपालिका कार्यालय प्रशासकीय भवन निर्माण	संख्या	५	११	१.१	३.१	२	२
	आधारभूत पूर्वाधार (सडक नाला, सार्वजनिक शौचालय, संकलन केन्द्र) सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	५	११	१.१	३.१	३	२
	उत्यानशील निर्माण प्रविधि, सामाग्री, गुणस्तर सम्बन्धी सीप विकास तालिम	पटक	५	११	१.१	३.१	२	१
	असुरक्षित बस्तीहरुको संरक्षणको लागि रिटेनिङ वाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	५	११	२.३	३.१	२	१
	ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण तथा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम (आधारभूत)	स्थान	५	११	१.१	३.१	३	३
	नमूना वस्ती विकास कार्यक्रम (जग्गा एकीकरण, विकास र पूर्वाधार निर्माण)	स्थान	५	११	१.१	३.१		
२	पक्की सडक निर्माण	कि.मि	५	९	१.१	३.१	३	३
	सहायक संरचना समेत सडक ग्राभेल तथा स्तरोन्नति	कि.मि.	५	९	१.१	३.१	३	३
	नयाँ ट्रयाक खोल्ने तथा नयाँ सडक निर्माण	कि.मि	५	९	१.१	३.१	३	३
	सडक पक्की पुल निर्माण	संख्या	५	९	१.१	३.१		
	झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	५	९	१.१	३.१		
३	सडक बत्ती जडान र विस्तार	संख्या	५	७	१.१	३.२	२	३
	विद्युत पोल तथा लाइन विस्तार र मर्मत संभार	संख्या	५	७	१.१	३.२	३	३
	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन (सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो)	संख्या	५	७	१.१	३.२	२	२
	कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय पावर व्याकअप प्रणाली जडान	संख्या	५	७	१.१	३.२	२	१
४	इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	५	९	१.१	३.२	३	३
	सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली र उपकरण व्यवस्थापन	पटक	५	११	१.१	३.२	२	३
	वस्तुस्थिति विवरण विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	त्रैमासिक	५	९	१.१	३.२	३	३
	सिसिटिभि, डिजिटल डिस्प्ले वोर्ड, नेट वर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	५	९	१.१	३.२	२	३
	स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	५	९	१.१	३.२	२	२
	जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तर सम्बाद कार्यक्रम	पटक	५	१६	१.१	३.२	२	२
	स्थानीय एफएम रेडियो स्टेशन र कार्यक्रम प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	९	१.१	३.२	२	२

अनुसूची ९ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
प्रभावः पर्यावरण सुन्दर एवम् सन्तुलित भई हरित वृद्धि प्रवर्द्धन भएको हुने	कुल भूमिमा वन/हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत	६०	६०	६०	६०.५	६०.५	६१	६१	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका सर्भेक्षण अध्ययन	
	पुनर्स्थापित वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	१२	–	२०	२५	४०	४५	४५		
	वन उपभोक्ता समितिहरूको आम्दानीमा आएको वृद्धि	प्रतिशत	०	–	५	१०	२०	२५	३०		
	वनमा आश्रित परिवार	परिवार	२०	२५	४०	६०	८०	१००	१००		
	वनमा आधारित उद्यमबाट रोजगार जनसंख्या	जना	३०	–	५०	१००	१५०	२००	२००		
असर १: वन एवम् भूमिको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुने	वन क्षेत्रबाट पूँजीगत वा गैरपूँजीगत सहयोग प्राप्त गर्ने घरपरिवार	संख्या	१००	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण गाउँपालिका सर्भेक्षण अध्ययन	गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुनेछ गाउँपालिकाले प्राथमिकता क्षेत्रमा राखी वनमा आधारित आयआर्जनका क्रियाकलापमहरू सञ्चालन गरेको हुनेछ
	वनबाट गाउँपालिकामा प्राप्त रोयल्टी	रु. हजारमा	–	५०	१००	४००	८००	१०००	१०००		
	उत्पादित काठ (निजी र सा.व.)	घन फुट	२३०००	२४००००	२६०००	२८००००	२९०००	३००००	३००००		
	नियमित रुपमा वन कार्ययोजना तयार गर्ने, पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्ने सा.व.को हिस्सा	प्रतिशत	४०	४५	५५	७५	९०	१००	१००		
	गाउँपालिकासँग नियमित समन्वयमा रहने वन उपभोक्ता समितिहरूको हिस्सा	प्रतिशत	१०	३०	५०	७०	९०	१००	१००		
	व्यावसायिक जडीबुटी खेतीमा संलग्न घरपरिवार	संख्या	–	–	५०	१००	२००	३००	३००		
	पुनर्स्थापित भूमिको क्षेत्रफल	हेक्टर	१	–	२	४	६	७	७		
असर २ : प्रदूषण नियन्त्रण (खासगरी भूमि तथा जल) एवम् फोहोरमैला व्यवस्थापन भई पूर्ण स्वच्छता कायम भएको हुने	पूर्ण स्वच्छता र सरसफाइ कार्यान्वयन गर्ने वस्ती	प्रतिशत	२०	३०	३५	४५	५५	६०	६०	गाउँपालिका सर्भेक्षण प्रतिवेदन	आवधिक योजनाको लक्ष्यअनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा भई आवश्यकताअनुसारको बजेट विनियोजन भएको हुने
	बजार केन्द्रहरूमा उत्पादन हुने कुल फोहोरमैलामध्ये नियमितरुपमा संकलन भई व्यवस्थित समेत गरिने परिमाण	हिस्सा	–	१५	३०	५०	७०	९०	९०		
	सञ्चालित व्यवस्थित सार्वजनिक शौचालय	संख्या	–	–	४	४	२	–	१०		

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	कम्तीमा साप्ताहिक रुपमा सार्वजनिक क्षेत्रको फोहोर संकलन गरी व्यवस्थापन गर्ने वस्ती	संख्या	१५	२०	४०	६५	८५	१००	१००	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	सरोकारवालाहरूको निरन्तर साथ सहयोग प्राप्त भएको हुने
	फोहोर पानी संकलन र व्यवस्थापनको पद्धति भएका वडा	संख्या	-	-	३	३	२	-	८		
	ठोस फोहोर व्यवस्थापनको उचित प्रबन्ध भएका विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत	९०	-	९४	९७	१००	-	१००		
	स्वच्छ, सफा विद्यालय	प्रतिशत	६५	७०	७५	८५	९५	१००	१००		
प्रतिफल १.१ : वन क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा पुनरुत्पादनमा वृद्धि भएको हुने	संरक्षित खेतबारीको क्षेत्रफल	हेक्टर	१०	१२	१५	२५	२८	३०	३०	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिकाले आवश्यकताअनुसार बजेट विनियोजन गरेको हुने
	व्यावसायिक जडिबुटी खेतीमा संलग्न घरपरिवार	संख्या	-	५०	१००	२००	२५०	३००	३००		
	उत्पादित गैह्रकाष्ठ वन पैदावर	के.जि.	-								
	वनमा आधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	२०	२२	२५	३०	४०	४०	४०		
	दर्ता निजी वन दर्ता गर्ने घरपरिवार	संख्या	-	-	१०	१५	-	-	२५	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	वनमा आधारित उद्यम व्यवसायप्रति स्थानीय समुदायको आकर्षण वृद्धि भएको हुने
	जैविक प्रविधिबाट नियन्त्रित खोला किनार तथा सडक र नहरको लम्बाई	कि.मि.	१०	-	५	१०	२०	२५	२५		
	नवनिर्मित उद्यान	संख्या	२	-	२	३	३	-	८		
	जैविक विविधतायुक्त संरक्षित क्षेत्र	संख्या	-	-	-	१	-	-	१	गाउँपालिका सर्भेक्षण अध्ययन	
प्रतिफल १.२ : जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण भई भिरालो जमिनमा स्थिरता कायम भएको हुने	जैविक प्रविधिबाट नियन्त्रित खोला किनार, कृषि भूमि तथा सडकको लम्बाइ	कि.मि.	२०	५	१०	१८	२३	२५	२५	गाउँपालिका प्राविधिक शाखाको प्रगति प्रतिवेदन	आवश्यकताअनुसार बजेट विनियोजन भएको हुने तथा वनमा आधारित उद्यम व्यवसायमा स्थानीय समुदायको आकर्षण वृद्धि भएको हुने
	पुनर्भरण पोखरी	संख्या	-	-	५	५	-	-	१०		
	संरक्षित पानी मुहान	संख्या	२४	१०	२०	३०	४०	५०	५०		
प्रतिफल १.३ : दीगो एवम् पूर्ण	व्यक्तिगत सरसफाइ/स्वच्छता कायम गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६०	७०	७४	८०	८८	९५	९५		

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
सरसफाइको अवस्था हासिल भएको हुने	सफा पानी सफा भाँडोमा भण्डारण गरी उपभोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७०	७३	८०	८७	९५	१००	१००	गाउँपालिका वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	वातावरण तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यक्रमहरू प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन भएको हुने
	सफा चर्पीको प्रयोग गर्ने परिवार (चर्पी सफा गर्ने ब्रस, कुचो, किटाणुनाशक पदार्थ आदि उपलब्ध भएको)	प्रतिशत	७०	७५	७९	८५	९०	-	९०		
	जोखिम अवस्थामा हात धुनका लागि तयारी हालतमा साबुन पानी उपलब्ध हुने घरपरिवार	प्रतिशत	६०	६६	७२	८३	९०	१००	१००		
आयोजना तथा कार्यक्रम	यससम्बन्धित विवरण वन तथा वातावरण परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।										

अनुसूची १० : वन तथा वातावरण क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य /रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपणमा सहकार्य	६	१५, १३	२.३	८	३	१
वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	६	१५, १३	२.३	८	२	१
कृषि वन तथा जडीबुटीलगायतका गैरकाष्ठ वनपैदावार उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययन	६	१५, १३		८	२	२
दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी कार्यक्रम	६	१५, १३	२.३	८	३	१
वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासनमा सहयोग	७	१५, १३	२.४	८	२	२
व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन	६	१५, १३, १	१.३	८	२	२
निजी वन प्रवर्द्धन	६	१५	२.३	८	२	१
कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६	१५, १३	१.३	८	३	२
वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय, अन्तरक्रिया	६	१५	२.४, २.५	८	३	२

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य /रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन तथा अभिलेखीकरण	६	१५	२.३	८	३	२
रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन						
वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन (झोला, गिलास, प्लेट)	६	८	१.३, २.३	८	२	१
कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	६	१५	२.३	८	२	१
बायोइञ्जिनियरिङ				८		
पहिरो नियन्त्रण	५	१५	२.३	८	२	१
कृषि भूमि संरक्षण	१	१५	२.३	८, ३	२	१
भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरी निर्माण	६	१५	२.३	८	३	२
पानीका मुहान संरक्षण/पुनर्निर्माण	६	१५	२.३	८	२	२
छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	६	१५	२.३	८	३	२
गल्छी, पहिरो, खोला, खोल्सा नियन्त्रण	६	१५	२.३	८	३	१
उद्देश्य ३ : फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय संरक्षण र स्वच्छतामा अभिवृद्धि गर्ने						
सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	६	६	२.३	८	१	१
फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	६	६	२.३	८	३	१
बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापनका लागि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	६	६	२.३	८	३	१
सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिलामैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री) कार्यक्रम	६	६	२.३	८	२	२
वातावरणीय स्वच्छता अभिवृद्धि सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	६	६	२.३	८	२	१
जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६		२.३	८, ३	२	१
बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण कार्यक्रम	६		२.३	८	३	१
विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थालगायत अन्य सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा कार्यक्रम	५	७	२.३	८	२	१
जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम र साझेदारी	५	७	२.३	८, ५	२	१

अनुसूची ११ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था) ०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	पुष्ट्याईंका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
प्रभाव : प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्हरूबाट गाउँपालिका सुरक्षित, अनुकुलित र उत्थानशील भएको हुने	विगत पाँच वर्षमा विपद्बाट भएको मानवीय क्षतिमा आएको गिरावट (घाइते समेत)	प्रतिशत	१०	१०	३०	५०	७०	९०	९०	गाउँपालिकाको सर्भेक्षण प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	
	विगत पाँच वर्षको तुलनामा पहिरो वा नदि कटान क्षतिग्रस्त भूमिको क्षेत्रफलमा आएको गिरावट	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०	६०	६०		
असर १ : प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्बाट जीवन तथा सम्पत्ती, जीविकोपार्जन र उत्पादनका साधन, भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार एवम् साँस्कृतिक र पर्यावरणीय सम्पदामा हुने असर न्यूनीकरण भएको हुने	विपद्बाट प्रभावित र विस्थापित घरपरिवार (विगत एक वर्षमा)	संख्या	१०	१०	८	५	२	१	१	गाउँपालिकाको सर्भेक्षण प्रतिवेदन गाउँपालिका प्राविधिक शाखाको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	आवधिक योजनाको लक्ष्यअनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा भई आवश्यकताअनुसारको बजेट विनियोजन भएको हुने भूसंरक्षणमा स्थानीय समुदायको सक्रियता र सहभागिता वृद्धि भएको हुने
	बाढी र पहिरोको जोखिममा बसोवास गरेका घरपरिवार	संख्या	६०	५५	४५	२२	१०	५	५		
	पहिरो, नदी वा खोलाले काटेको, बगाएको खेतीयोग्य जमिन (गत वर्षको)	रोपनी	४००	३५०	३००	२५०	२००	१००	१००		
	भवन आचार संहिताको पालना गरी निर्माण गरिएका विद्यालय	प्रतिशत	८०	-	८५	९०	९५	९८	९८		
प्रतिफल १.१ : विपद पूर्वतयारी तथा आकस्मिक प्रतिकार्य व्यवस्थित र प्रभावकारी भएको हुने	तालिमप्राप्त स्थानीय खोज उद्दार कार्यकर्ता	संख्या	०	-	२०	२०	-	-	४०	गाउँपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	आवधिक योजनाको लक्ष्यअनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा भई आवश्यकताअनुसारको बजेट विनियोजन भएको हुने विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा रेडक्रसलगायत सरोकारवालाको सहकार्य
	विपद् पूर्वतयारी गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५	१०	२०	३०	४०	५०	५०		
	आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	-	-	२	-	-	-	२		
	प्राथमिक उपचारमा दक्ष जनशक्ति	संख्या	५५	-	२०	२०	-	-	४०		
	कुल बजेटमध्येमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष रुपमा खर्च भएको रकम (७२ करोडमा लाख)	प्रतिशत	०.५	.५	.५	१.०	१.०	१.०	१.०		

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	विपद् व्यवस्थापन स्थानीय कोष रकम (वार्षिक)	लाख	४०	४०	४०	४०	४०	४०	२००		र सहभागिता वृद्धि भएको हुने
	विपद् व्यवस्थापन योजना समावेश भएका विद्यालय सुधार योजना	प्रतिशत	१०	२०	५०	१००	-	-	१००		
प्रतिफल १.२ : सबै प्रकारका महामारीलगायत अन्य प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्बाट हुनसक्ने मानवीय, आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानीको न्यूनीकरण भएको हुने	विगत तीन वर्षमा विपद्बाट विस्थापित घरपरिवारको तुलनामा आएको गिरावट	प्रतिशत	१८	२०	२५	३०	३५	४०	४०	गाउँपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण गाउँपालिका सर्भेक्षण प्रतिवेदन	आवधिक योजनाको लक्ष्यअनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा भई आवश्यकताअनुसारको बजेट विनियोजन भएको हुने विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा रेडक्रसलगायत सरोकारवालाको सहकार्य र सहभागिता वृद्धि भएको हुने
	विगत तीन वर्षमा विपद्बाट भएको कुल क्षती (जग्गा, संरचना, बाली नाली, पशु र अन्य सम्पत्ती) का तुलनामा आएको गिरावट	प्रतिशत	११०	१००	९५	९०	८५	८०	८०		
	विपद्बाट भएको वार्षिक क्षती (जग्गा, संरचना, बाली नाली, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु. लाखमा	१४००	१२००	१०००	८००	५००	३००	३००		
	विपद्बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको घाइते समेत) मा आएको गिरावट	संख्या	-	५	१०	२०	३०	४०	४०		
प्रतिफल १.३ : विपद् व्यवस्थापन समितिको मूल प्रवाहीकरण भएको र यससम्बन्धमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने	आवश्यकता अनुसार नाला, कल्भर्ट भएका सडकको हिस्सा	प्रतिशत	-	७०	७५	८०	९०	१००	१००	गाउँपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	आवधिक योजनाको लक्ष्यअनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा भई आवश्यकताअनुसारको बजेट विनियोजन भएको हुने
	भवन आचार संहिता लागू भएका सार्वजनिक भवनको हिस्सा	प्रतिशत	-	८०	८५	९०	९५	१००	१००		
	पहिरोको जोखिममा रही सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरिएका घरपरिवार	संख्या	-	-	५	१०	१५	२०	२०		
असर २: गाउँपालिकाको जलवायु अनुकूलन	न्यूनतम पानी खपत गर्ने वा खडेरीको समयमा उत्पादन दिन सक्ने खाद्यबालीहरू प्रवर्द्धन गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१२	१५	२०	२४	३३	३३	जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन	जलवायु परिवर्तन र अनुकूलनमा गाउँपालिका र विकास साझेदारहरूको

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
अभ्यासहरू अभिवृद्धि भएको हुने	थोपा सिंचाइ प्रविधि वा स्प्रिंकलर प्रयोग गर्ने कृषक परिवार	प्रतिशत	५	८	१०	१२	१५	२०	२०	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	सहयोगमा वृद्धि भएको हुने
	वर्षैभरि सुविधाजनक रुपमा सफा र पर्याप्त खानेपानीको पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत	५०	५५	७०	८०	९०	१००	१००		जलवायु परिवर्तन अनुकूलन एवम् नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि विस्तारमा विकास साझेदारहरूको साझेदारी र सहभागिता भएको हुने
	विषम जलवायुजन्य क्षतिको बीमा तथा राहत सहयोग मापदण्ड	अवस्था	नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको		
	पहिरो र बाढीप्रति संकटाभिमुख रहेकाहरूमध्ये पूर्वसूचना प्राप्त गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	१२	-	२५	५०	-	-	५०		
प्रतिफल २.१: स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन भएका हुने	जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने विपद्/जोखिमको बीमा भएका कृषक परिवारको हिस्सा	प्रतिशत	-	२०	२०	-	-	-	४०	गाउँपालिका वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखाको प्रगति प्रतिवेदन	
	कुल पशुपालक कृषकमध्ये पशु बीमामा जलवायु विपद्को कभरेज गर्ने घरपरिवार	संख्या	२००	-	५००	१०००	१५००	२०००	२०००	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	
	जलवायुमैत्री गाउँको संख्या	संख्या	-	-	-	१	२	३	३		
प्रतिफल २.२: विपद् व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि र कार्बन पदचाप न्यूनीकरण भएको हुने	जलवायु विपद् सम्बन्धमा तालिम प्राप्त गर्ने विपद् व्यवस्थापन समिति सदस्यहरू	प्रतिशत	७०	-	७५	८५	९०	१००	१००	गाउँपालिकाको सर्भेक्षण प्रतिवेदन	जलवायु परिवर्तन र अनुकूलनमा गाउँपालिका र विकास साझेदारहरूको सहयोगमा वृद्धि भएको हुने
	कार्यान्वयनमा आएका स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना	संख्या	-	-	१	१	१	१	४	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	
	नवीकरणीय ऊर्जाका प्रविधिहरू (सुधारिएको चुलो, सौर्य चुल्हो, गोवर ग्याँस) प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३०	३२	३५	४२	४५	-	४५		जलवायु परिवर्तन अनुकूलन एवम् नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि विस्तारमा विकास

नतिजा श्रृङ्खला	आधार सूचकहरू	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						पुष्ट्याईंका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	सौर्य ऊर्जा प्रयोग भएका सडकको लम्बाइ	कि.मी.	-	१	२	३	४	५	५		साझेदारहरूको साझेदारी र सहभागिता भएको हुने
आयोजना तथा कार्यक्रम	यससम्बन्धित विवरण विपद् जोखिम व्यवस्थापन परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।										

अनुसूची १२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन/पुनर्गठन परिचालनका लागि अभिमुखीकरण	१.१	११.५	२.२	८	२	२
	विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदलका लागि क्षमता विकास तालिम	१.१	११.५	२.२	८	२	२
	जोखिम तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	१.१	११.५	२.२	८	३	२
	आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	१.१	११.५	२.२	८	३	२
	विपद् व्यवस्थापन कोष	१.१	११.५	२.२	८	३	३
	जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	१.१	११.५	२.२	८	२	२
	सबलीकरण कार्यक्रम (सार्वजनिक भवन, खानेपानी आयोजना र अन्य संरचना)	१.१					
	एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	१.१	११.५	२.२	८, ३	२	२
	विपद् व्यवस्थापन सचेतना एवम् क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१.१	११.५	२.२	८	२	२
	पूर्व चेतावनी प्रणाली स्थापना अध्ययन	१.१	११.५	२.२	८	३	२
२	विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास	१.१					
	विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	१.२	११.५	२.२	८	३	२
	विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन तथा स्थापना	१.२					
	वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	१.२	११.५	२.२	८	३	२
	वन्यजन्तुबाट बालीनाली सुरक्षा कार्यक्रम	१.२	२, ८	२.२	३, ८	२	३
	राजमार्गमा आउने पहिरो, कटान नियन्त्रणमा सहकार्य	१.२	११, १३	२.२	८	३	२
	छिमेकी स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	१.२	११.५	२.२	८	३	२

अनुसूची १३ : आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					कुल	पुष्ट्याइँका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
प्रभाव : उत्थानशील र दीगो पुनर्लाभ हासिल भएको हुने	विपद्/कोभिड-१९ अगाडिको तुलनामा उत्पादनशील क्षेत्रमा बैंकिङ क्षेत्रबाट भएको लगानीमा वृद्धि	प्रतिशत	-	१	१०	२५	४५	६०	६०	- गाउँपालिकाको आर्थिक सर्भेक्षण प्रतिवेदन - कोभिड प्रभाव लेखाजोखा प्रतिवेदन	
	कोभिड-१९ महामारीका कारण बेरोजगार भएकामध्ये पुनः रोजगार भएको जनसंख्या	प्रतिशत	-	५०	१००	१००	१००	१००	१००		
	कोभिड संक्रमण भएका घरधुरीमध्ये भावनात्मक र संवेगात्मक पुनर्लाभ हासिल गरिनसकेको जनसंख्या	प्रतिशत	३५	३०	१०	०	०	०	०		
असर गाउँपालिका तथा स्थानीय समुदायको पुनर्लाभ हासिल गर्ने प्रक्रियामा तीव्रता आएको हुने	पहिले सञ्चालनमा रहेकामध्ये पुनः पूर्णरुपमा सञ्चालित उद्यम व्यवसाय	प्रतिशत	७५	८०	१००	१००	१००	१००	१००	- गाउँपालिकाको आर्थिक सर्भेक्षण प्रतिवेदन - कोभिड प्रभाव लेखाजोखा प्रतिवेदन - गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	- जनसमुदायले स्वास्थ्य मापदण्ड पालना गरेका हुने - लक्ष्यित समुदायलाई उद्यम-व्यवसायमा आकर्षित गर्ने कार्यक्रमहरू प्राथमिकताका साथ सञ्चालन भएका हुने
	विपद् अगाडिको तुलनामा उद्यम-व्यवसायमा संलग्न युवा, महिला, दलित, अपांगता भएकाहरूको संख्यामा आएको वृद्धि	प्रतिशत	-	-	१०	१५	२०	२५	२५		
प्रतिफल १ : कोभिड-१९ को निराकरण तथा	गत छ महिनामा कोभिडको घटना दर (incidence rate)	दर	-	२	१	०.५	०	०	०	- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण - कोभिड प्रभाव लेखाजोखा प्रतिवेदन	- महामारी व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिमा
	सञ्चालनमा रहेका निगरानी प्रणाली संख्या	संख्या	-	-	१	१	१	१	१		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					कुल	पुष्ट्याइँका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
अन्य संभाव्य महामाहारीको रोकथामका लागि पूर्वतयारी भएको हुने	महामारी व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त गर्ने कर्मचारी	प्रतिशत	–	–	५०	१००	–	–	१००	- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	गाउँपालिकाले लगानी वृद्धि गरेको हुने -
<u>प्रतिफल २ :</u> सामाजिक जनजीवनलाई मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभ सहित पूर्ववत् अवस्थामा फर्किएको हुने	जनचेतनामूलक कार्यक्रमबाट प्रत्यक्ष लाभान्वित घरपरिवार	संख्या	–	–	२५०	५००	७५०	१०००	१०००	- गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सर्भेक्षण प्रतिवेदन - कोभिड प्रभाव लेखाजोखा प्रतिवेदन - गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	- शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइबाट सहजीकरण र सहयोग प्राप्त भएको हुने - विद्यालय व्यवस्थपन समितिहरू सक्रिय भएका हुने - प्रदेश र संघ सरकारबाट थप सहयोग प्राप्त भएको हुने
	कम्तीमा ६ महिना सबै तहमा अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन भएका विद्यालय	संख्या	–	१०	४१	–	–	–	४१		
	कोभिड संक्रमितमध्ये थप राहत सहयोग प्राप्त गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	–	–	५०	१००	–	–	१००		
<u>प्रतिफल ३ :</u> आर्थिक वृद्धि र विकासलाई अझ राम्रो बनाउने वातावरण तयार भएको हुने	सीपमूलक तालिम प्राप्त युवा	संख्या	–	–	१००	२००	–	–	२००	- गाउँपालिकाको आर्थिक सर्भेक्षण प्रतिवेदन - कोभिड प्रभाव लेखाजोखा प्रतिवेदन - गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	- प्रदेश र संघ सरकारबाट थप सहयोग प्राप्त भएको हुने - उद्योग वाणिज्य संघको सक्रियता र सहजीकरणमा वृद्धि भएको हुने
	कर्जा प्राप्तिमा सहजीकरण सहयोग प्राप्त गरेका व्यवसायी	संख्या	–	५०	१५०	४५०	५००	५००	५००		
	गाउँपालिकामा उद्यम व्यवसाय दर्ता वृद्धि	प्रतिशत	–	५	१५	२०	२५	३५	३५		

अनुसूची १४ : सामाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको सांकेतीकरण

उद्देश्य क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	स्वास्थ्य मापदण्ड पालना तथा संभावित महामारीको पूर्वतयारी	वडा	३, ७	६, ५	१.४	८	३	३
	महामारी निगरानी प्रणाली (कगचखभर्षबिलअभ कथकतफ) स्थापना र सञ्चालन	पटक	३, ७	६	१.३	६	३	३
	कोभिड-१९ को प्रभाव सम्बन्धमा प्रारम्भिक तथा विस्तृत लेखाजोखा एवम् आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकीकरण	पटक	३, ७	६	१.३	६	३	३
	महामारी रोकथामका लागि पूर्वाधार, औजार, उपकरण व्यवस्थापन	पटक	३, ७	३	१.३	६	२	२
	पोष्ट कोभिड बिरामी तथा अन्य संवेदनशील बिरामीहरूको खोजी तथा उपचार सहयोग	वडा	३, ७	६, ५	१.४	८	३	३
२	विशेष अतिरिक्त शिक्षा कक्षाहरू सञ्चालन	वडा	३, ७	६, ५	१.४	४	२	३
	विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम		३, ७	३	१.३	६	२	३
	मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	घरपरिवार	३, ७	६	१.४	८	२	२
	कोभिड संक्रमित अति विपन्न घर परिवारका लागि थप राहत सहयोग	घरपरिवार	३, ७	३	१.३	६	२	३
	थप महाहारी रोकथामका लागि औजार, उपकरण तथा पूर्वाधार विस्तार कार्यक्रम	पटक	३, ७	६, ५	१.४	६	२	३
	कोभिडका कारण वैदेशिक राजगार गुमाएर फर्किएका तथा आर्थिक अवस्था संकटमा परेका परिवारका लागि रोजगार एवम् सीपमूलक कार्यक्रम	लाभान्वित संख्या	३, ७	६, ५	१.४	६	२	३
	स्वास्थ्य शाखा कर्मचारीहरूका लागि महामारी व्यवस्थापन तथा वृहत् हताहत व्यवस्थापन तालिम	पटक	३, ७	६, ५	१.४	८	२	३
	बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि व्यक्तित्व विकास र मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम	संख्या	३, ७	५	१.४	८	२	२
३	कोभिड प्रभावित व्यवसायीसँग छलफल, अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	३, ७	६, ५	१.४	८	३	३
	उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थान प्रोत्साहन कार्यक्रम	व्यवसायी	३, ७	६	१.३	६	३	३
	कोभिड प्रभावित घरपरिवार लक्ष्यित सीपमूलक तालिम	घरपरिवार	३, ७	६	१.३	६	३	३
	कोभिड प्रभावित उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थानका लागि परामर्श सेवा	सेवाग्राही	३, ७	३	१.३	६	२	२
	कर्जा तथा पुनःकर्जा सहजीकरण कार्यक्रम	सेवाग्राही	३, ७	६, ५	१.४	८	३	३
	युवा लक्ष्यित उद्यम विकास कार्यक्रम	युवा उद्यमी	३, ७	६, ५	१.४	४	२	३

अनुसूची १५ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको नतिजा तालिका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याइँका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव : सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धिलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही भएको हुने	गाउँपालिकाको नीति, कानून, निर्णय र सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	६०	६४	६८	७२	७६	८०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	-
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित पदाधिकारी, कर्मचारी, नागरिक समाज र विपन्न/पिछडिएको वर्ग	संख्या	५०	२२०	२४०	२७०	२९०	३००		
	प्रतिव्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रु.हजार	२४	२५	२७	३०	३२	३५		
	आन्तरिक आयको औषत वृद्धिदर	प्रतिशत	१५	१६	१७	१८	१९	२०		
	योजना कार्यान्वयन कार्ययोजनाको परिपालन अनुपात	प्रतिशत	७०	७०	८०	८०	९०	९५		
असर १ : स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी भएको हुने	कार्यान्वयन रहेका नीति, ऐन नियम, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	२९	५०	१००	१३०	१५०		-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -अनुगमन प्रतिवेदन -सार्बजनिक सुनुवाई -नागरिक वडापत्र -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - स्थानीय सरोकारवालाकोसह कार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	कूल गुनासो मध्ये सुनुवाई भएका गुनासोको फर्छौट अनुपात	प्रतिशत	७०	७५	७५	८०	९०	१००		
	अभ्यासमा रहेका सामाजिक जवाफदेहिताका औजारका प्रकार	प्रकार	३	४	४	५	५	६		
असर २ : स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन, कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि भएको हुने	सुचारु विषयगत सेवा/सुविधाको प्रकार (स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पशु सेवा, पूर्वाधार, महिला र बालबालिका, वातावरण तथा विपद्, आदी)	संख्या	५	८	९	९	१०	१०	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	कार्यपालिका, वडा कार्यालय र विषयगत शाखाको आफ्नो भवन	संख्या	१	५	२	१	१	१		
	कार्यालयमा कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	२१	२५	२८	३०	३२	३५		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याइँका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
	दरवन्दी अनुसारको नपुग जनशक्ति	संख्या	६	१	१	१	२	१		- स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवम् साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
असर ३: आन्तरिक र वाह्य स्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,	राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारी	संख्या	१	२	२	३	३	४	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -वित्तीय प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय तथा प्रदेश राजस्व कानून उपलब्ध हुने तथा स्थानीय कानून तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश, विकास साझेदार र समुदायको लगानी आकर्षण हुनेछ। - कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ।
	आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	राजस्व र लेखाको सफ्टवेयर	संख्या	२	२	२	२	२	२		
	राजस्व सुधार कार्यक्रम लगानी (दस्तावेजका आधारमा राख्ने)									
	आय-व्यय सार्वजनिक गर्ने माध्ययम वा प्रकार	संख्या	१	२	३	३	३	३		
	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकमको अनुपात	प्रतिशत	२०	२१	२१	२२	२३	२४		
	वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त वार्षिक रकम	प्रतिशत	१४	१४	१५	१५	१५	१५		
	वार्षिक वास्तविक खर्च रकम	प्रतिशत	६४.७७	७०	७०	७५	८०	८३		
	लक्षित वर्गको लगानीको अंश	प्रतिशत								
असर ४: योजना तथा विकास प्रणाली सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी तथा नतिजामूलक बनाउनु।	सुचारु तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	२	३	४	५	६	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -वित्तीय प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवम्
	आयोजना बैंकमा सूचीकृत आयोजना	संख्या	०	१०	१५	२०	२०	२५		
	समयमै सम्पन्न आयोजना संख्याको अनुपात	प्रतिशत	७०	७५	७८	८१	८२	८३		
	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक/गुरु योजना	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, वार्षिक)	पटक	१	२	३	३	३			
	उपभोक्ता समितिको योगदान	प्रतिशत	१०	१५	१५	१५	२०	२०		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याइँका आधार	जोखिम तथा पूर्वानुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
										साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	योजना कार्यान्वियन कार्ययोजना	भए/ नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एव साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।

अनुसूची १६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य /रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, संशोधन, प्रवोधीकरण, तथा प्रकाशन	विषय	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	सुशासन तथा स्थानीय जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र विकास र अनुशरण)	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	नागरिक सन्तुष्टी सर्वेक्षण तथा वहस कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	विद्युतीय शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	स्थानीय नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन र सर्वेक्षण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
२	कार्यालय भवन तथा भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विषय	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	अन्तर स्थानीय तह परामर्श तथा अनुभव आदानप्रदान कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	संगठन विकास र सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	सेवाग्राही प्रतिक्षालय, सोधपुछ कक्ष, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु समेत)	एकाइ	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	न्यायिक समिति सञ्चालन, मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४	२.२		
	लक्षित वर्ग संरचना सुदृढीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	गै.स.स (NGO) समन्वय तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	कर्मचारी कार्य सम्पादन सम्झौता र कार्यसम्पादन मूल्याङकन	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	क्षमता विकास समिति र क्षमता विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्विन	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
३	आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)कार्ययोजना परिमार्जन)	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण र संचालन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३

उद्देश्य क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य /रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	करदाता शिक्षा कार्यक्रम (वडा स्तरमा वार्षिक)	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	राजस्व परिचालन र अनुगमन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१७	२.४	२.२	३	३
	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्वाद कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	राजस्व शाखा स्थापना	एकाइ	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
४	स्थानीय आयोजना बैंक तर्जुमा	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (कृषि, पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन)	विषय	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	तेश्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन (रु. २५ लाख भन्दा बढी लागतका बाषिक ३ वटा)	आयोजना	७, ९	१६	२.४	२.२	२	२
	उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३
	वस्तुस्थिति विवरण तयारी/अद्यावधिक	पटक	७, ९	१६	२.४	२.२	३	३

अनुसूची १७ : आवधिक योजना तर्जुमा : प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति

आज मिति २०७७ चैत्र २३ गते गल्छी गाउँपालिका का अध्यक्ष श्री कृष्णहरि श्रेष्ठ ज्यूको अध्यक्षता मा गल्छी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना तर्जुमा प्रकृयाको अभिमुखिकरण तथा योजना तयारी कार्यशाला गोष्ठीमा तपसिलको उपस्थितिमा विभिन्न छलफल गरि निर्णयहरु पारित गरियो ।

उपस्थिति

क्रम	नामथर	पद/संस्था	हस्ताक्षर
१)	कृष्णहरि श्रेष्ठ	अध्यक्ष गल्छी गा.पा.	[illegible]
२)	राधा तिमल्सिना	उपाध्यक्ष "	[illegible]
३)	बिष्णुदत्त गौतम	सह-सचिव संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	[illegible]
४)	मोहन कुमार श्रेष्ठ	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	[illegible]
५)	बुद्धि प्रसाद भट्ट	शिक्षा अधिकृत "	
६)	राजेन्द्र श्रेष्ठ	अधिकृत छैठौं, गल्छी गा.पा.	
७)	प्रभात बराल	इन्जिनियर "	[illegible]
८)	सन्जीव श्रेष्ठ	सु.प्र.अ. "	[illegible]
९)	सन्तोष सिंह	प्रविणा	[illegible]
१०)	भागराज नेपाल	प्रविधि	[illegible]
११	प्रेम बहादुर अधिकारी	रा.प्र.प.	[illegible]
१२	केदार खतिवडा		[illegible]
	श्री [illegible]	[illegible]	[illegible]
१३	भरत प्रसाद [illegible]		[illegible]
१४	इश्वरी खतिवडा (अधिकारी)	जनकल्याण मा.वि. शिक्षक	[illegible]
१५	अम्रित के.सी.	[illegible] म.ब्.ठ.स.(आत्मनिर्भर)	[illegible]
१६	मदन कुमार [illegible]	वडा १ वडा अध्यक्ष	[illegible]
१७	साबिता देउलाल	वडा सचिव वडा नं. ४	[illegible]
१८	कमला पौडेल	सहायक पाँचौं	[illegible]
१९	मिना अधिकारी	ना.स.[illegible]	[illegible]

क्र.सं.	नाम थर	पद / संस्था	हस्ताक्षर
२०.	बबिता खतिवडा	का.पा.उ.स.कार्यालय	[illegible]
२१.	सीता पुलामी	का.पा.उ.१.	[illegible]
२२	बिमला डुराल		[illegible]
२३	अच्युत खतिवडा	पुष्पेश्वरी मा.वि. [illegible]	[illegible]
२४	बद्री प्रसाद नेपाल	सहायक स्तर चौथो (वडा सचिव)	[illegible]
२५.	राधाकृष्ण पाण्डेत	सहायक स्तर पाँचौं तह	[illegible]
२६.	राजु रेग्मी	GAD	[illegible]
२७.	रश्मी राना मगर	रोजगार संयोजक	[illegible]
२८	केशव नेपाली	[illegible] वडा कार्यालय गल्छी-६	[illegible]
२९	राज अधिकारी	वडा अध्यक्ष गल्छी गा.पा.	[illegible]
३०	हरी प्रसाद खतिवडा	" " ७ " "	[illegible]
३१	रामजन्म श्रेष्ठ	" " ६ " "	[illegible]
३२	राम प्रसाद ज्ञवाली	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख "	[illegible]
३३	डोर ब. थेगी	इन्जिनियर	[illegible]
३४	फूलमाया राई	का.पा.स. २	[illegible]
३५	मिठ्ठु सिसुन्के	कापास ४	मिठु
३६	विकास [illegible]	प्रविधि	[illegible]
३७	प्रदिप बराजुलि	गल्छी [illegible]	[illegible]
३८	सानु भण्डारी	" [illegible]	[illegible]
३९	राजेश अर्याल	" "	[illegible]
३९	बाबुराम [illegible]	वडा सचिव / ७ नं.	[illegible]
४०	श्रीराम खतिवडा	कानुनी सल्लाहकार	[illegible]
४१	प्रतिक खतिवडा	[illegible]	[illegible]
४२	निता शर्मा	वडा नं. २ वडा सचिव	[illegible]
४३)	गोविन्द प्रसाद बज्राचार्य	[illegible]	[illegible]
४४	[illegible] खवताल	वडा अध्यक्ष - २	[illegible]
४५	समुमाया लामा	एम० आइ० एस० अपरेटर	[illegible]
४६	तुलसी सापकोटा	वडा सचिव / वडा ६	[illegible]
४७	[illegible] प्रसाद रेग्मी	वडा अध्यक्ष ३	[illegible]
४८	शर्मिला कार्की	श्री [illegible] अध्यक्ष	[illegible]
४९	सावित्री कार्की	"	सावित्री

क्र.सं.	नाम, थर	पद/संस्था	हस्ताक्षर
५०	दिपक [illegible] कार्की	अध्यक्ष. [illegible]	[illegible]
५१)	[illegible]	होटेल व्यवसायी	[illegible]
५२,	शारदा प्रसाद चौधरी	SDIC	[illegible]
५३	रामलाल [illegible]	ने.क.पा.(माओवादी केन्द्र) [illegible]	[illegible]
५४.	वसन्त प्र. भट्टराई	SDIC	[illegible]
५५	लोक बहादुर थापा	प्रविधि कार्यक्रम	[illegible]
५६	दिपक घिमिरे	SDIC	[illegible]
५७	कृष्ण प्र खतिवडा	[illegible] / गल्छी गा.पा.	[illegible]
५८	दिपक भण्डारी	ह.स.चा. / गल्छी गा.पा.	
५९	प्रेम प्र. दवाडी	SDIC, KTM	[illegible]

अनुसूची १८ : आवधिक योजना तर्जुमा : विद्युतीय वस्तुस्थिति विवरण तयारीका लागि अभिमुखीकरण

गल्धी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना तर्जुमाको क्रममा विद्युतीय वस्तुस्थिति विवरण (digital profile) तयारीका लागि आज मिति २०७६ चैत्र २६ गते निम्न अनुसारको उपस्थितिमा तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गरियो ।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम थर	ठेगाना+वडा	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१.	श्री कृष्णबहादुर श्रेष्ठ, अध्यक्ष, गल्धी			[illegible]
२.	श्री राधा तिमल्सिना, उपाध्यक्ष, गल्धी			[illegible]
३.	श्री मोहन कुमार श्रेष्ठ, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत			
४.	गंगा सापकोटा	गल्धी-५	९८५६०७५५०	[illegible]
५.	सरस्वती विश्वकर्मा	गल्धी-०४	९८६११०४२५०	[illegible]
६.	राजु रेग्मी	गल्धी-०३	९८६८०८९६३६	[illegible]
७	सिता थापा मगर	-०८	९८७३३४०९३९	[illegible]
८	लक्ष्मी तामाङ	-५	९८६६२४९५२९	[illegible]
९	सुशिला तामाङ	-६	९८६३२०१०८०	[illegible]
१०	सुनिल भण्डारी	-७	९८१०७८८४४४	[illegible]
११	विनोद बस्नेत	-२	९८६२४४९०५९	[illegible]
१२	सुरेश श्रेष्ठ	-२	९८६५४८८४९८	[illegible]
१३.	नरोत्तम अधिकारी	-५	९८४३६८७२८९	[illegible]
१४.	श्रीराम दवाडी	कानुनी सल्लाहकार	९८५१११९५६१	[illegible]
१५.	दीपक गिरी	-SDIC	९८४३७९५०१५	[illegible]
१६.	वसन्त भट्टराई, SDIC		९८५११८८२६५	[illegible]
१७	लोक बहादुर थापा	MM	९८५८०२१६८२	[illegible]
१८	राजेन्द्र श्रेष्ठ	आर्थिक प्रशासन शाखा		[illegible]
१९	निता अर्याल	सू.प्र.अ.	९८१३८३११०३	[illegible]
२०	निरज कु. ठाकुर	नेपाल	१८६४४७०४६०	[illegible]

आज मिति २०७८ वैशाख ५ गते गल्धी गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना निर्माणका लागि वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरूको तथा नगरको वस्तुस्थिति तथा पुराना नगरहरूको सम्बन्धमा अपडेट तथा सूचीकरण सम्बन्धी छलफल गरिएकोमा उपस्थिति यसै बमोजिम सम्पन्न गरियो ।

क्र.सं.	नामथर	ठेगाना/पद	हस्ताक्षर
१	सुशिला तामाङ	गल्धी गाउँपालिका ८ नं. वडा	[illegible]
२	ज्ञानमाया तामाङ	गल्धी-६ नं. वडा	[illegible]
३	लक्ष्मी तामाङ	गल्धी-५ वडा	[illegible]
४.	सिता थापा मगर	गल्धी-८ वडा	[illegible]
५	भवानी भट्ट	गल्धी-१ वडा	[illegible]
६	कल्पिता तामाङ	गल्धी-८ वडा	[illegible]
७.	अनिता पोखरेल	गल्धी-१ वडा	[illegible]
८	गंगा सापकोटा	गल्धी-४ वडा	[illegible]
९	श्रीधु लामिछाने	गल्धी-७ वडा	[illegible]
१०	रमेश तामाङ	गल्धी-७ वडा	[illegible]
११.	भिमसेन खड्का	गल्धी-६ वडा	[illegible]
१२.	नरोत्तम अधिकारी	गल्धी-५ "	[illegible]
१३	विदुर खतिवडा	गल्धी ५ "	[illegible]
१४	शंकर प्रसाद	गल्धी २ "	[illegible]
१५.	अच्युत खतिवडा	गल्धी-३ "	[illegible]
१६.	विनोद खतिवडा	गल्धी २ "	[illegible]
१७.	रेवत गौतम	SDIC "	[illegible]
१८.	वसन्तप्र. भट्टराई	SDIC Consultant	[illegible]
१९.	दीपक गिरी	SDIC	[illegible]
२०	हेमकान्त प्रधान	MO	[illegible]
२१	सरिता पाण्डे	सुब्बा	[illegible]
२२)	रोजिना कार्की	ना.सु.	[illegible]
२३)	सुनिता नेपाली	का.स.	सुनिता
२४)	पार्वती नेपाली	का.स.	पार्वती

क्र.सं.	नामथर	कार्यालय/पद	हस्ताक्षर
२५)	देवकी श्रीमाली	का.स.	देवकी
२६)	ई. दामोदर रिमाल	सि.इ.इ.	[illegible]
२७)	प्रदिप पराजुली	प्रा.स.	[illegible]
२८)	राजेन्द्र श्रेष्ठ	अधिकृत, गल्धी गा.पा.	[illegible]
२९	राधा तिमल्सिना	उपाध्यक्ष	[illegible]
३०	राजीव श्रेष्ठ	प्र.प्र.अ., गल्धी गा.पा.	[illegible]
३१	लोक बहादुर थापा	गल्धी गा.पा.	[illegible]
३२	शिव प्रसाद पौडेल	गल्धी गा.पा.	[illegible]

अनुसूची १९ : आवधिक योजना तर्जुमा : विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति

आज मिति २०७८ श्रावण २८ गते गल्छी गाउँको प्रधान आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाको विषयगत छलफल तथा विभागत तथ्याङ्क संकलन तयारीका लागि उपस्थितिमा छलफल गरियो।

उपस्थिति

क्र.स.	नामथर	पद	हस्ताक्षर
१)	कृष्णहरि डंगोल	अध्यक्ष गल्छी गाउँपा	
२)	राधा तिमल्सिना	उपाध्यक्ष "	
३)	मोहन कुमार डंगोल	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	
४)	मदन कुमार खतिवडा	निवर्तमान अध्यक्ष वडा नं. १	
५)	पदमदेव नेपाल	वडा अध्यक्ष " २	
६)	कपिल प्र. रिमाल	" ३	
७)	राजु अधिकारी	" ४	
८)	प्रेम तामाङ	" ५	
९)	राजन डंगोल	" ६	
१०)	हरि प्रसाद खतिवडा	" ७	
११)	भरत कुमार तामाङ	" ८	
१२)	राजेन्द्र डंगोल	प्रशासन अधिकृत	
१३)	प्रभात कुमार बराल	इन्जिनियर	
१४)	राम प्रसाद न्यौपाने		
१५)	प्रदिप पराजुली	ग.पा.	
१६)	बबिता खतिवडा	का.पा.प. वडा नं ३	
१७)	दीपक पौडेल	(परामर्शदाता)	
१८)	सुरेन्द्र तामाङ	(गाउँ...)	
१९)	प्रकाश रमेल	(युवा तथा खेलकुद) ४	
२०)	सन्दिप अधिकारी	(युवा तथा खेलकुद)	
२०)	सुमित्रा तामाङ	(पूर्वाधार विकास)	
२१)	शान्तमाया भण्डारी	सामाजिक विकास	
२२)	विजयराज पन्त	SDIC	

आज मिति २०७८/४/२५ गते गल्छी गाउँपालिकाको प्रधान आवधिक विकास योजनाको निर्माण प्रक्रिया अनुसार योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थितिमा दोस्रो दिनको छलफल गरियो।

उपस्थिति

क्र.स.	नामथर	पद	हस्ताक्षर
१)	कृष्णहरि डंगोल	अध्यक्ष गल्छी गा.पा.	
२)	राधा तिमल्सिना (तिमल्सिने)	उपाध्यक्ष "	
३)	मोहन कुमार डंगोल	प्र.प्र. अधिकृत	
४)	मदन कुमार खतिवडा	का.वा. अध्यक्ष वडा नं १	
५)	पदमदेव नेपाल	वडा अध्यक्ष वडा नं २	
६)	कपिल प्रसाद रिमाल	" " ३	
७)	राजु अधिकारी	" " ४	
८)	प्रेम तामाङ	" " ५	
९)	राजन डंगोल	" " ६	
१०)	हरि प्रसाद खतिवडा	" " ७	
११)	भरत तामाङ	" " ८	
१२)	सविता शाही	सब-इन्जिनियर	
१३)	प्रकाश राई	SDIC GIS Expert	
१४)	नारायण राज महर्जन	SDIC GIS Expert	
१५)	मिना अधिकारी	ना.प्र.स.प्र.	
१६)	शिवराम खतिवडा	ना.सु.	
१७)	विपिन मल्ल	जिल्ला सहायक	
१८)	[illegible]	श्री पाँचो	
१९)	जयराम खतिवडा	प्रशासन सहायक	
२०)	रश्मी राना मगर	रोजगार संयोजक	
२१)	सञ्जीव डंगोल	IT	
२२)	राजेन्द्र डंगोल	प्रशासन अधिकृत	
२३)	निरज कुमार ठाकुर	लेखापाल	
२४)	प्रदिप पराजुली	प्रो.प्र. शिक्षा शाखा	
२५)	शिव पौडेल	स्वास्थ्य संयोजक	

क्र.स.	नामथर	पद	हस्ताक्षर
२३)	अध्यक्ष के.जी. (श्री कुमारी...)	(सदस्य)	
२४)	सरस्वती गौतम	(अर्मलेश्वर महिला कृ. (सदस्य)	
२५	भवानी [illegible]	वडा नं. १	
२६	मिना अधिकारी	ना.प्र.स.प्र.	
२७)	सुदिप मगर	वडा सदस्य वडा नं. २	
२८)	विपिन मल्ल	जिल्ला सहायक	
२९)	रश्मी राना मगर	रोजगार संयोजक	
३०.	शिवराम खतिवडा	ना.सु.	
३१	डार ब. योगी	इन्जिनियर	
३२	सविता शाही	सब-इन्जिनियर	
३३	कृष्ण बहादुर गोले	ASE	
३४	बिना थापा मगर	वडा नं ८	
३५		, इलाका वन कार्यालय	
३६	प्रकाश राई	SDIC GIS Expert	
३७	नारायण राज महर्जन	SDIC GIS Expert	
३८	प्रेम दवाडी	SDIC Team leader	
३९	बसन्त महराई	SDIC	
४०	लाल पौडेल	SDIC	

क्र.स.	नामथर	पद	हस्ताक्षर
२६)	श्रीराम खतिवडा	कानुनी सल्लाहकार	
२७)	मिना आचार्य	[illegible] अध्यक्ष	
२८)	प्रभात बराल	इन्जिनियर	
२९)	कमला पौडेल	[illegible] शाखा	
३०)	प्रेम दवाडी	SDIC Team leader	
३१)	बसन्त महराई	SDIC	
३२)	दिपक पौडेल	"	
३३)	विजयराज पन्त	"	
३४)	लाल पौडेल	"	
३५)	लाल बहादुर थापा	PURNIMA	
३६)	डार बहादुर योगी		

अनुसूची २० : आवधिक योजना तर्जुमा : दीर्घकालीन सोच तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति

मिति: २०७८।०४।२३

आज मिति २०७८।०४।२३ गतेका दिन गल्छी गा.पा. का अध्यक्ष श्री कृष्णहरि श्रेष्ठको अध्यक्षतामा गल्छी गाउँपालिकाको आयोजनामा बेलायती सहयोग नियोगको र एस.डि. आइ. सि. को प्राविधिक सहयोगमा आयोजित प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालिन सोच निर्धारण कार्यशाला गोष्ठीको तपशिल को उपस्थितिमा निम्नानुसार प्रस्तावहरूमाथि छलफल गरी निर्णय गरियो।

उपस्थिति:

१. श्री कृष्णहरि श्रेष्ठ — अध्यक्ष गल्छी गा.पा.
२. श्री रुक्मा तिमल्सिना कोइराला — उपाध्यक्ष गल्छी गा.पा.
३. श्री मोहन कुमार श्रेष्ठ — प्र.प्र. अधिकृत
४. श्री मदन कुमार खतिवडा — अ.वा. वडा अध्यक्ष गल्छी १
५. श्री सदानन्द ढुङ्गाना — वडा अध्यक्ष गल्छी २
६. श्री कपिल प्रसाद रिमी — ,, ,, गल्छी ३
७. श्री राजु अधिकारी — ,, ,, ,, ४
८. श्री प्रेम बहादुर तामाङ — ,, ,, ५
९. श्री राजन श्रेष्ठ — ,, ,, ६
१०. श्री हरि प्रसाद खतिवडा — ,, ,, ७
११. श्री भरत तामाङ — वडा अध्यक्ष गल्छी ८
१२. श्री विद्या अधिकारी — कार्यपालिका सदस्य
१३. श्री [illegible] — [illegible]
१४. श्री राजेन्द्र [illegible] — अधिकृत छैठौं
१५. श्री सञ्जीव श्रेष्ठ — सू. प्र. प्र.
१६. श्री [illegible] शर्मा — सहायक स्तर चौथो
१७. श्री सविता दुलाल — सहायक स्तर पाँचौं
१८. श्री [illegible]
१९. श्री [illegible] पण्डित — सहायक स्तर पाँचौं
२०. श्री प्रदिप पराजुली — प्राविधिक सहायक
२१. श्री बाबुराम मगर — सहायक स्तर चौथो
२२. श्री कविता खतिवडा — का.पा. स. वडा नं. २

२३) राम प्रसाद न्यौपाने सामाजिक विकास
(२४) श्रीराम खतिवडा · कानुनी सहायक
(२५) लोक प्रसाद पौडेल - प्रहरी
२६) सानुमाया लामा MFS अपरेटर
२७) सानुमाया भण्डारी, स. महिला विकास निरीक्षक
२८) प्रेम दवाडी, Team leader SDIC
२९) [illegible] SDIC
३०) विजयराज पन्त, SDIC
३१) दिपक [illegible]
३२) शारदा प्रसाद न्यौपाने, SDIC
३३) लोक बहादुर थापा PURNIMA
३४ डार बहादुर [illegible] ,,
३५. [illegible] प्रसाद [illegible] SDIC

अनुसूची २१ : मध्यमकालीन खर्च संरचना

१. पृष्ठभूमि

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने जिम्मेवारी तोकेको छ। यस ऐन अनुसार संघीय एवम् प्रदेश नीति र कानून, स्थानीय दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनाको आधारमा स्थानीय तहले आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा र सोको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। उक्त ऐनले प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

कुनै पनि दीर्घकालीन योजनाका लक्ष्य उद्देश्यहरू हासिल गर्न स्रोत/बजेटको दीर्घकालीन सुनिश्चितता पहिलो शर्तका रुपमा आउँछ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्रोतको दीर्घकालीन सुनिश्चितता प्रदान गर्ने भएकाले आवधिक योजनाले लिएका समष्टिगत तथा विषय क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याई स्रोत व्यवस्थापनका अतिरिक्त र अपेक्षित उपलब्धिको खाका समेत प्रस्तुत गर्दछ। गल्छी गाउँ पालिकाको आवधिक योजनाको यस परिच्छेदमा यस आवधिक योजनाको पहिलो तीन वर्षको अवधिको मध्यावधि खर्च संरचनाका प्रमुख विषयवस्तुहरू समेटिएको छ :

२. अवधारणा तथा उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना नीति तथा योजनाको निर्दिष्ट लक्ष्य प्राप्तिका लागि आवधिक/दीर्घकालीन योजनाको स्रोतको दीर्घकालीन आवश्यकताअनुसार र वार्षिक बजेटलाई जोड्ने माध्यम हो। यसले नीतिगत परिवर्तन एवम् खर्चको पुनर्वितरणलाई निर्देशित गर्न मध्यमकालीन दृष्टि र समष्टिगत तथा क्षेत्रगत स्रोतको अनुमान बढाउन मार्गदर्शन गर्दछ। साथै यसले सरकारसँग उपलब्ध सीमित साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई आवधिक योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ। यो सीमित स्रोत र असीमित आवश्यकता बीच तादाम्यता ल्याउने र नीतिगत प्राथमिकताको आधारमा स्रोतलाई बाँडफाँट गर्ने प्रक्रिया हो।

गल्छी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनासँग र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सँगै तर्जुमा गरिएको यस मध्यमकालीन खर्च संरचना गाउँपालिकाको पहिलो प्रयास भए पनि यसबाट गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अनुसार समग्र विकासको प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र तथा कार्यक्रममा लगानी, निरन्तरता र कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ। यसका अतिरिक्त मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीबाट देहायअनुसारको उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ :

(क) आवधिक योजना र वार्षिक विकास योजनालाई बजेटसँग तादाम्यता कायम गराई आवधिक योजनाका बहुवर्षीय योजना/कार्यक्रमहरूका लागि स्रोतको सुनिश्चिता गर्नु

(ख) आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्न र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनालाई स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,

(ग) स्थानीय सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्नु,

(घ) सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई मितव्ययीरुपमा लक्षियत प्रतिफल हासिल गर्नु,

(ङ) बजेट अनुमानलाई यथार्थपरक बनाउनु।

३. कार्यक्रम, बजेट तथा स्रोत अनुमान

यस आवधिक योजनामा प्रस्तुत छ वटा विषयगत क्षेत्रका आगामी वर्षका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, बजेट अनुमान र संभाव्य स्रोतको विवरण देहायका तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ :

४. आर्थिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट तथा स्रोत अनुमान

४.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी हरेक वर्ष अद्यावधीकरण गर्दै जानुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्तुत गरिएको छ, जुन देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ११.१ : प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान

(रकम रु. हजारमा)

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम				प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
उद्देश्य १ : व्यवसायिक कृषि तथा पशुपंछीजन्य उत्पादन र औद्योगीकरणमा वृद्धि गर्नु							
१.१. उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम	संख्या	११	१००००	१००००	१००००	५००००	२७७८
१.२. जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	८	५०००	५०००	५०००	२००००	२०००
१.३. बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र सञ्चालन गर्ने	संख्या	६	८०००	८०००	८०००	४००००	४०००
१.४. फलफूल तथा उच्च मूल्ययुक्त बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रोपनी	३७५	२५००	२५००	२५००	१००००	२०
१.५. संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	४	१००००	१००००	१००००	५००००	७१४२
१.६. कृषि यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१५०	३००००	३००००	३००००	१५००००	६००
१.७. कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	०	३०००	३०००	३०००	१५००००	३००००
कृषि क्षेत्रको कुल						४७००००	
सिंचाइ							
१.८. राहुलडाँडा सिमलेख सिंचाइ आयोजना	हे.	३२		४०००	४०००	१००००	२५०
१.९. महेशफाँट सिंचाइ	हे.	४८		८०००	८०००	२००००	३३३
१.१०. बाँधखोला अम्बोटे सिंचाइ आयोजना	संख्या	४८	०	८०००	८०००	२००००	३३३
१.११. सिंचाइ सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	३	६०००	६०००	६०००	३००००	६०००
सिंचाइ क्षेत्रको कुल					२६०००	८००००	
पशु विकास							
१.१२. नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	४	१००००	१००००	१००००	५००००	७१४२
१.१३. उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	२४	५००	५००	५००	२५००	६३
१.१४. व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	१००००	१००००	५००००	४५४५
१.१५. उन्नत जातको माउवाखा स्रोत केन्द्र स्थापना	संख्या	६	–	५०००	५०००	२००००	२०००

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम				प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१.१६. दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	-	१०००	१५००	६०००	३०००
१.१७. पशु बधशाला तथा मासु बजार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	-	२५०००	२५०००	५००००	५००००
१.१८. पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	३	१५००	१५००	१५००	७५००	१५००
१.१९. पशु विमा सहजीकरण कार्यकम	पटक	६	६००	६००	६००	३०००	३००
१.२०. घाँस स्रोत केन्द्र विकास कार्यकम	वटा	३	५००	५००	५००	२५००	४१६
पशु विकास क्षेत्रको कुल					५४६००	१९१५००	
उद्देश्य २ : स्थानीय सीप एवम् कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवम् विस्तार गर्नु							
उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन							
२.१. व्यापार-व्यवसाय क्षेत्रमा संलग्न भएका लक्षित समूहहरूको खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण तथा अद्यावधिक गर्ने	पटक	३	५००	५००	५००	२५००	५००
२.२. बैंक, वित्तिय संस्था तथा अति विपन्न उद्यमीहरू वीच सहुलियत व्याजदरमा आधारित कर्जा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी	पटक	३	५००	५००	५००	२५००	५००
२.३. कृषि तथा अन्य उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको विक्री सामाग्रीको परिमाणमा आधारित अनुदान कार्यकम	वटा	३	८००	८००	८००	४०००	८००
२.४. स्थानीय उद्यमीहरूले उत्पादन गरेको सामाग्रीहरूको वजारिकरण प्रवर्द्धन कार्यकम	वटा	३	५००	५००	५००	२५००	५००
२.५. परंपरागत ज्ञान तथा सीप युवापुस्तालाई हस्तान्तरण गर्ने कार्यकम	वटा	३	५००	५००	५००	२५००	५००
२.६. युवाहरूका लागि लघु उद्यमशीलता सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यकम	पटक	३	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
२.७. उद्योगग्राम स्थापना	वटा	३	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
२.८. कृषि तथा उद्योग मेला तथा प्रदर्शनी	पटक	३	५००	५००	५००	२५००	५००
२.९. पालिकास्तरीय उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको सञ्जाल स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	वटा	६	५००	५००	५००	२५००	२७७
२.१०. उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	१	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम				प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
२.११. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	३	५०००	५०००	५०००	२५०००	५०००
२.१२. दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	१२०	१००००	१००००	१००००	५००००	२५०
२.१३. बजार अनुगमन	संख्या	६	२००	२००	२००	१०००	१००
२.१४.व्यवसायिकहरूको व्यवसाय अनुगमन		१२०	२००	२००	२००	१०००	१००
उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन क्षेत्रको कुल						**१११०००**	
उद्देश्य २ को जम्मा							
उद्देश्य ३ : बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु							
रोजगार प्रवर्द्धन							
३.१. गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक वेरोजगारहरूको प्रोफाइल तयार तथा अद्यावधिकीकरण	पटक	१	३००	३००	३००	१५००	७५०
३.२. गाउँपालिकाभित्र भएका वैदेशिक रोजगारवाट फर्की उद्यम व्यवसायमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूको प्रोफाइल तयारी तथा अद्यावधिक	पटक	१	३००	३००	३००	१५००	७५०
३.३. शैक्षिक वेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारवाट फर्केकाहरूलाई उद्यशीलता सम्बन्धी तालिम	जना	३००	१००००	१००००	१००००	५००००	१००
३.४. बेरोजगारहरूको सूचनाका लागि वडास्तरीय अभियान सञ्चालन गरी सूचिकृत गर्ने व्यवस्था गर्ने	पटक	३	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०
३.५. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गर्ने	पटक	३	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०
३.६. विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक कार्यमा उपयोग सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	३	१५०	१५०	१५०	७५०	१५०
३.७. ज्याला दर रेट सम्बन्धी नीति निर्माणका लागि कार्यशाला गोष्ठी गरी ज्याला दर रेट निर्धारण गर्ने	पटक	३	१५०		१५०	४५०	१५०
३.८. विप्रेषणको स्रोतवाट उत्पादनमूलक कार्यमा संलग्न युवा उद्यम व्यवसायीहरूलाई पुरस्कृत गर्ने	जना	३०	५००	५००	५००	२०००	४०
३.९. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर स्वदेशमा केही गर्न चाहने	जना	१२०	५००	५००	५००	२५००	१२.५

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम				प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
युवाहरूलाई सहुलियत कर्जा कार्यक्रम							
३.१०. जैविक विषादी, जैविक मलमा आधारित कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जना	१२०	८००	८००	८००	४०००	२०
३.११. निःशुल्क माटो परीक्षण तथा उपचार	जना	१२०	५००	५००	५००	२५००	१२.५
रोजगार प्रवर्द्धनको जम्मा						**६७७००**	
बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा							
३.१२. उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	१२	१०००	१०००	१०००	५०००	२५०
३.१३. बैंकिङ सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	८	५००	५००	५००	२५००	५००
३.१४. विप्रेषण पूँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	२०	७००	७००	७००	३५००	३५
३.१५. कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय बेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	जना	६०	१२००	१२००	१२००	६०००	६०
उद्देश्य ३ को जम्मा					**३४००**	**१७०००**	
कुल जम्मा						**९३७२००**	

४.२ विषय क्षेत्रगत बजेट र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.२ : आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा स्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान *(रकम रु. हजारमा)*				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
कृषि	०७८/७९	६८५००	१७१२५	५१३७५	८९००	४२९०२	८२२७	८४७२	६८५००
	०७९/८०	७५३५०	१८८३८	५६५१३	९७८९	४७१९२	९०५०	९३१९	७५३५०
	०८०/८१	८२८८५	२०७२१	६२१६४	१०७६८	५१९११	९९५४	१०२५१	८२८८५
सिंचाइ	०७८/७९	२६०००	६५००	१९५००	३३७८	१६२८४	३१२३	३२१६	२६०००
	०७९/८०	२८६००	७१५०	२१४५०	३७१६	१७९१२	३४३५	३५३७	२८६००
	०८०/८१	३१४६०	७८६५	२३५९५	४०८७	१९७०३	३७७८	३८९१	३१४६०
पशु	०७८/७९	५४६००	१३६५०	४०९५०	७०९४	३४१९६	६५५७	६७५३	५४६००
	०७९/८०	६००६०	१५०१५	४५०४५	७८०३	३७६१६	७२१३	७४२८	६००६०
	०८०/८१	६६०६६	१६५१६७	४९५४९	८५८३	४१३७७	७९३५	८१७१	६६०६६
उद्योग	०७८/७९	२२२००	५५५०	१६६५०	२८८४	१३९०४	२६६६	२७४६	२२२००
	०७९/८०	२४४२०	६१०५	१८३१५	३१७३	१५२९४	२९३३	३०२०	२४४२०
	०८०/८१	२६८६२	६७१५६	२०१४७	३४९०	१६८२४	३२२६	३३२२	२६८६२
सहकारी, बैंक तथा वित्तीय सेवा	०७८/७९	३४००	६८०	२७२०	४४२	२१२९	४०८	४२१	३४००
	०७९/८०	३७४०	७४८	२९९२	४८६	२३४२	४४९	४६३	३७४०
	०८०/८१	४११४	८२३	३२९१	५३४	२५७६.६	४९४	५०९	४११४

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान *(रकम रु. हजारमा)*				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
जम्मा		५७८२५७	१४४५६४	४३३६९३	७५१२७	३६२९६२	६९४४९	७१५१९	५७८२५७

५ संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

५.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी हरेक वर्ष अद्यावधिकरण गर्दै जानुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ११.३ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल बजेट	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधा							
१.१ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	१		५०००		५०००	५०००
१.२ गाउँपालिका/वडास्तरमा पर्यटन विकास सम्बन्धी नीति, समिति निर्माण तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	स्थान	९	५००	५००	५००	१५००	५००
१.३ पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना	स्थान	२	५००	५००	५००	१५००	५००
१.४ संस्कृति सम्पदा सम्बन्धी डकुमेन्ट्री तयारी	पटक	१	–	५००	५००	१०००	५००
१.५ होमस्टे तालिम	जना	३००	२५०	२५०	२५०	७५०	२.५
१.६ समुदायस्तरमा होमस्टे प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	१२०	२५०	२५०	२५०	७५०	६.२५
१.७ ट्रेकिङ्ग गाईड तालिम	जना	३६१	२००	२००	२००	६००	१.६६
१.८ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना गर्ने ।	वटा	३	२५०	२५०	२५०	७५०	२५०
१.९ पर्यटकीय पदमार्ग विकास (महाभारत श्रृंखला)	कि.मि.	४२	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
१.१० पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	४०००	४०००	४०००	१२०००	२००००
१.११ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	३	६००	६००	६००	१८००	६००
पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधाको कुल					९०५०	९०५०	
२. साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन						०	
६.१ स्थानीय सम्पदा तथा संस्कृति अध्ययन	पटक	१			२००	२००	
२.१ स्थानीयस्तरमा सांस्कृतिक महोत्सवको आयोजना	वटा	१५०	२५०	२५०	२५०	७५०	२५०
२.२ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	१	५००		५००	१०००	१५००
२.३ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	३	३००	३००	३००	९००	३७५
६.३ स्थानीय सांस्कृतिक संग्राहलय स्थापना	संख्या	१		१०००	२०००	३०००	
६.४ मौलिक गीत तथा कला प्रतियोगिता	पटक	३	२०००	२०००	२०००	६०००	
२.४ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	३	६००	६००	६००	१८००	६००
साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन					५८५०	५८५०	
कुल जम्मा						१४९००	

५.२ खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.४ : पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
पर्यटन विकास	०७८/७९	९०५०	२२६३	६७८८	११७६	५६६८	१०८७	१११९	९०५०
	०७९/८०	९९५५	२४८९	७४६६	१२९३	६२३४.८	११९६	१२३१	९९५५
	०८०/८१	१०९५१	२७३८	८२१३	१४२३	६८५८.३	१३१५	१३५४	१०९५१
साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन	०७८/७९	५८५०	१४६३	४३८८	७६०	३६६३.९	७०३	७२४	५८५०
	०७९/८०	६४३५	१६०९	४८२६	८३६	४०३०.२	७७३	७९६	६४३५
	०८०/८१	७०७९	१७७०	५३०९	९२०	४४३३.३	८५०	८७५	७०७९
जम्मा		४९३१९	१२३२९.८	३६९८९	६४०८	३०८८८	५९२३.२	६०९९.७७	४९३१९

६. सामाजिक विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

६.१ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी हरेक वर्ष अद्यावधिकरण गर्दै जानुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको सामाजिक विकास क्षेत्रको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ११.५ : सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (७७/७८)	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल बजेट
				७८/७९	७९/८०	८०/८१	
शिक्षा तथा सीप विकास							
१.१ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	१	३	३०००००	३०००००	३०००००	९०००००
१.२ विद्यालय सुविधा विस्तार कार्यक्रम	पटक	१	३	१६००	१६००	१६००	४८००
१.३ विद्यालय सूचना प्रविधि कार्यक्रम	पटक	१	३	९००	९००	९००	२७००
१.४ आवासिय विद्यालय सञ्चालन	संख्या		२	५०००	२५००	२५००	१००००
१.५ विद्यालय संरचनागत सुधार कार्यक्रम	पटक	१	३	४०००	४०००	४०००	१२०००
१.६ प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	पटक	१	३	१०००	१०००	१०००	३०००
१.७ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	१	३	२६००	२६००	२६००	७८००
१.८ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१	६००	१०००	१०००	१०००	३०००
१.९ जीवनउपयोगी शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	७००	७००	७००	२१००
१.१० प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	१२००	१२००	१२००	३६००
१.११ क्याम्पस सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम			३	१०००	१०००	१०००	३०००
१.१२ विद्यालय पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	१	३	६००	६००	६००	१८००
१.१३ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक		३	१००	१००	१००	३००
१.१५ शिक्षा शाखा व्यवस्थापन	पटक	१	३	१६००	१६००	१६००	४८००
१.१६ नियमित कार्यक्रम	पटक	१	३	१००	१००	१००	३००
शिक्षा तथा सीप विकास क्षेत्रको कुल						३१८९००	३१८९००
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य तथा पोषण							०
२.१ स्वास्थ्य संस्था पूर्वाधार कार्यक्रम	पटक		३	१८००	१८००	१८००	५४००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (७७/७८)	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल बजेट
				७८/७९	७९/८०	८०/८१	
२.२ स्वास्थ्य संस्थामा विद्युतीय सूचना प्रविधि विस्तार	पटक		३	८००	८००	८००	२४००
२.३ स्वास्थ्य सेवा विस्तार	पटक		३	३८००	३८००	३८००	११४००
२.४ आरोग्यता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	१८००	१८००	१८००	५४००
२.५ जनस्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम	पटक		३	१६००	१६००	१६००	४८००
२.६ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	–	३	१६००	१६००	१६००	४८००
२.७ स्वास्थ्य संस्था जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००
२.८ पोषण तथा जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	७०००	७०००	७०००	२१०००
२.९ मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक		३	२४००	२४००	२४००	७२००
२.१० स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	४००	४००	४००	१२००
२.११ स्वास्थ्य बीमा प्रवर्द्धन	पटक		३	१००	१००	१००	३००
२.१२ सालवसाली कार्यक्रम	पटक		३	१००	१००	१००	३००
स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको कुल						२२४००	२२४००
खानेपानी तथा सरसफाई							०
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार संख्या	३५००	१८००००	२००००	२००००	२००००	६००००
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना		३३	६०००	६०००	६०००	१८०००
३.३ शौचालय निर्माण	संख्या		३	१०००	१०००	१०००	३०००
३.४ खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	पटक		३	२१००	२१००	२१००	६३००
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००
३.६ विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापन	पटक		३	८००	८००	८००	२४००
३.७ सालवसाली कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००
स्वास्थ्य तथा पोषण						३१९००	३१९००
लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण						३१९००	३१९००
४.१ महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	पटक		३	२४००	२४००	२४००	७२००
४.२ दलित स्वरोजगारी कार्यक्रम	पटक		३	१४००	१४००	१४००	४२००
४.३ आदिवासी जनजाति तथा पिछडिएको वर्ग रोजगार कार्यक्रम	पटक		३	१६००	१६००	१६००	४८००
४.४ अपांगता भएका व्यक्ति स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	११	३०	६००	६००	६००	१८००
४.५ हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००
४.६ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक		३	२००	२००	२००	६००
४.७ लक्षित वर्ग हित प्रवर्द्धन	पटक	०	३	४००	४००	४००	१२००
४.८ जेष्ठ नागरिक सुस्याहार कार्यक्रम	पटक	०	३	१०००	२०००	१५००	४५००
४.९ लक्षित वर्गको सञ्जाल गठन तथा परिचालन	पटक	०	३	३००	३००	३००	९००
४.१० बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन	पटक	०	३	८००	८००	८००	२४००
४.११ बालिका विमा कार्यक्रम	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००
४.११ शिसुस्याहार केन्द्र स्थापना	स्थान	०	१	१८००	६००	६००	३०००
४.१२ सेफ हाउस स्थापना	स्थान	०	१	१५००	१५००	१५००	४५००
४.१३ नियमित कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (७७/७८)	त्रिवर्षीय लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल बजेट
				७८/७९	७९/८०	८०/८१	
लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण						७७००	७७००
युवा तथा खेलकुद							
५.१. युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	जना		३	३०००	३०००	३०००	९०००
५.२ एक वडा एक खेल मैदान कार्यक्रम	पटक		३		३०००	३०००	६०००
५.३ खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		३	१०००	१०००	१०००	३०००
५.५ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक		३	४००	४००	४००	१२००
५.६ प्रतिभावान युवा प्रोत्साहन	पटक		३	२००	२००	२००	६००
५.७ सालबसाली कार्यक्रम	पटक		३	२००	२००	२००	६००
युवा तथा खेलकुद उपक्षेत्रको कुल						६३००	२०४००
सामाजिक क्षेत्रको कुल						३८७२००	३८७२००

६.२ खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

सामाजिक विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.६ : सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
शिक्षा तथा सीप विकास	०७८/७९	३१८९००	७९७२५	२३९१७५	४१४३१	१९९७२७	३८३००	३९४४२	३१८९००
	०७९/८०	३५०७९०	८७६९८	२६३०९३	४५५७५	२१९७००	४२१३०	४३३८६	३५०७९०
	०८०/८१	३८५८६९	९६४६७	२८९४०२	५०१३२	२४१६७०	४६३४३	४७७२४	३८५८६९
जनस्वास्थ्य तथा पोषण	०७८/७९	२२४००	५६००	१६८००	२९१०	१४०२९	२६९०	२७७०	२२४००
	०७९/८०	२४६४०	६१६०	१८४८०	३२०१	१५४३२	२९५९	३०४७	२४६४०
	०८०/८१	२७१०४	६७७६	२०३२८	३५२१	१६९७५	३२५५	३३५२	२७१०४
खानेपानी तथा सरसफाई	०७८/७९	३१९००	७९७५	२३९२५	४१४४	१९९७९	३८३१	३९४५	३१९००
	०७९/८०	३५०९०	८७७३	२६३१८	४५५९	२१९७७	४२१४	४३४०	३५०९०
	०८०/८१	३८५९९	९६५०	२८९४९	५०१५	२४१७५	४६३६	४७७४	३८५९९
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	०७८/७९	७७००	१९२५	५७७५	१०००	४८२३	९२५	९५२	७७००
	०७९/८०	८४७०	२११८	६३५३	११००	५३०५	१०१७	१०४८	८४७०
	०८०/८१	९३१७	२३२९	६९८८	१२१०	५८३५	१११९	११५२	९३१७
युवा तथा खेलकुद	०७८/७९	०७८/७९	७८००	११५०	५८५०	१०१३	४८८५	९३७	९६५
	०७९/८०	०७९/८०	८५८०	२१४५	६४३५	१११५	५३७४	१०३०	१०६१
	०८०/८१	०८०/८१	९४३८	२३६०	७०७९	१२२६	५९११	११३४	११६७
जम्मा		**१२८६५९७**	**३२१६४९**	**९६४९४८**	**१६७१५५**	**८०५७९६**	**१५४५२०**	**१५९१२६**	**१२८६५९७**

७. पूर्वाधार विकास क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

७.१ त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा स्रोतको अनुमान

गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी हरेक वर्ष अद्यावधिकरण गर्दै जानुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । यस कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ११.७ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम र खर्च

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास							
एकीकृत वस्ती विकास आयोजना	संख्या	१	१००००००	१२००००००	१२००००००	२५००००००	३००००००
बसपार्क, चार्जिङ स्टेशन पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	२	६०००	६०००	६०००	१८०००	१००००
गाउँ कार्यपालिका कार्यालयको प्रशासकीय भवन (एकीकृत विषयगत सेवा सहिको भवन)	स्थान	१	२००००	२००००	२००००	६००००	१०००००
वडा कार्यालय भवन (विषयगत सेवा सहितका) निर्माण	संख्या	४	२४०००	२४०००	२४०००	७२०००	२००००
आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	३	२००००	२००००	२००००	६००००	२००००
भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामग्री, गुणस्तर सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
असुरक्षित बस्तीहरूको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	६००	५०००	५०००	५०००	१५०००	२५
ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	५	२४०००	२४०००	२४०००	७२०००	१५०००
सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	५	२४०००	२४०००	२४०००	७२०००	१५०००
ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	१	८०००	८०००	८०००	२४०००	२००००
मठमन्दिर, पाटीपौवा र धर्मशाला, निर्माण, मर्मतसम्भार र संरक्षण	संख्या	६	२००००	२००००	२००००	६००००	१००००
मरानघाट तथा क्रियापुत्री भवन	संख्या	१	२४०००	२४०००	२४०००	७२०००	६०००
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास उपक्षेत्रको कुल					**१३७७०००**	**१३७७०००**	
उद्देश्य २: सडक, पुल तथा यातायात						०	
पक्की सडक निर्माण (६० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि	३६	३०००००	३०००००	३०००००	९०००००	२५०००
संरचना समेत सडक ग्राभेल कि.मि. (९० थप गर्ने)	कि.मि.	१०१	५४०००	५४०००	५४०००	१६२०००	३०००
सडक पक्की पूल निर्माण (७ वटा)	संख्या	५	२१००००	२१००००	२१००००	६३००००	१५०००
झोलुङ्गे पुल	स्थान	१	२८००	२८००	१४००	७०००	३५००
सडक, पुल तथा यातायात क्षेत्रको कुल					**५६५४००**	**५६५४००**	
उद्देश्य ३: विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा						०	
सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	१८०	६०००	६०००	६०००	१८०००	१००
जिर्ण र काठे पोल प्रतिस्थापन कार्यक्रम	संख्या	३००	३५००	३५००	३५००	१०५००	३५
वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन (सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो)	पटक	३	१०००	१०००	१०००	३०००	१०००
पावर व्याकअप प्रणाली जडान र मर्मत संभार	संख्या	३२	५६००	५६००	५६००	१६८००	५००
विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा उपक्षेत्रको कुल					**१६१००**	**१६१००**	
उद्देश्य ४: सूचना तथा सञ्चार प्रविधि							

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	३२	५०४	५०४	५०४	१५१२	४५
सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	६	५६०	५६०	५६०	१६८०	७००
गल्छी विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	९	३००	३००	३००	९००	३००
सिसिटिभि, डिजिटल स्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	३२	१०००	१०००	१०००	३०००	१०००
स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	३	५००	५००	५००	१५००	५००
जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्वाद कार्यक्रम	पटक	३६	३६०	३६०	३६०	१०८०	३०
सूचना, सञ्चार प्रविधि					३२२४	३२२४	
पूर्वाधार क्षेत्र जम्मा						३३०३१७०	

७.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.८ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोत अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान (रु.०००)			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रु.०००)				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
बस्ती, आवास र शहरी विकास	०७८/७९	१३७७०००	३४४२५०	१०३२७५०	१७८९००	८६२४१५	१६५३७८	१७०३०७	१३७७०००
	०७९/८०	१५१४७००	३७८६७५	११३६०२५	१९६७९०	९४८६५७	१८१९१५	१८७३३८	१५१४७००
	०८०/८१	१६६६१७०	४१६५४३	१२४९६२८	२१६४६९	१०४३५२२	२००१०७	२०६०७२	१६६६१७०
सडक, पुल तथा यातायात	०७८/७९	५६५४००	१४१३५०	४२४०५०	७३४५७	३५४११०	६७९०५	६९९२९	५६५४००
	०७९/८०	६२१९४०	१५५४८५	४६६४५५	८०८०२	३८९५२१	७४६९५	७६९२२	६२१९४०
	०८०/८१	६८४१३४	१७१०३४	५१३१०१	८८८८३	४२८४७३	८२१६४	८४६१४	६८४१३४
विद्युत् तथा स्वच्छ ऊर्जा	०७८/७९	१६१००	४०२५	१२०७५	२०९२	१००८३.४	१९३४	१९९१	१६१००
	०७९/८०	१७७१०	४४२७.५	१३२८२.५	२३०१	११०९१.८	२१२७	२१९०	१७७१०
	०८०/८१	१९४८१	४८७०.३	१४६१०.८	२५३१	१२२०१	२३४०	२४०९	१९४८१
विद्युतीय सुशासन, सूचना र सञ्चार	०७८/७९	१६१००	४०२५	१२०७५	२०९२	१००८३.४	१९३४	१९९१	१६१००
	०७९/८०	१७७१०	४४२७.५	१३२८२.५	२३०१	११०९१.८	२१२७	२१९०	१७७१०
	०८०/८१	१९४८१	४८७०.३	१४६१०.८	२५३१	१२२०१	२३४०	२४०९	१९४८१
जम्मा		६५३५९२६	१६३३९८२.६	४९०१९४५	८४९१४८	४०९३४५०	७८४९६५	८०८३६३	६५३५९२६

८. वन तथा वातावरण क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

८.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी हरेक वर्ष अद्यावधिकरण गर्दै जानुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ११.९ : वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य १ : वन क्षेत्रको उत्पादकत्व, दीगो उपयोग तथा पुनरुत्पादनमा वृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्ने								
बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपणमा सहकार्य	हेक्टर	५	३०	१०००	१०००	१०००	३०००	१००
वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	सा.व. संख्या	४	७१	७१०	७१०	७१०	२१३०	५०
दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी कार्यक्रम	वडा	२	८	८००	८००	८००	२४००	२००
वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासन अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	४०	२१	५००	१०००	६००	२१००	५०
व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	परिवार	–	५०	–	७५०	–	७५०	१०
निजी वन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घरपरिवार	–	२०	–	–	५००	५००	२५
कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हेक्टर	१३	२२	–	८००	९६०	१७६०	५०
वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय, अन्तरक्रिया तथा कार्ययोजना तयारी	पटक	१	६	६०	६०	६०	१८०	३०
वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन, अभिलेखीकरण	पटक	–	१	–	७००	–	७००	७००
रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन	परिवार प्रतिशत	१५	१२	३०	३०	३०	९०	५
वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन तथा दीगो स्वच्छता अभियान	व्यवसायी	–	१५	–	२५०	–	२५०	२०
कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	वडा	–	८	–	१२००	१२००	२४००	३००
उद्देश्य १ को जम्मा						**५८६०**	**५८६०**	
जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन र भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्ने								

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
बायोइञ्जिनियरिङ विधिमा भूसंरक्षण कार्यक्रम							०	
पहिरो नियन्त्रण	हेक्टर	–	३	१००००	१००००	१००००	३००००	१००००
कृषि भूमि संरक्षण	हेक्टर	–	३	१००००	१००००	१००००	३००००	१००००
भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण कार्यक्रम	वटा	३	८	-	१०५०	१७५०	२८००	२५०
पानीका मुहान संरक्षण कार्यक्रम	वटा	३	३०	३०००	३०००	३०००	९०००	३००
छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्षेत्र	–	१	-	१०००	१५००	२५००	१०००
गल्छी, पहिरो, खोला, खोल्सा नियन्त्रण	वटा	–	६	१६००	१६००	१६००	४८००	८००
उद्देश्य २ को जम्मा						**२७८५०**	**२७८५०**	
उद्देश्य ३ : फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय संरक्षण र स्वच्छतामा अभिवृद्धि गर्ने								
सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	-	८	३२०	३२०	३२०	९६०	२००
फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	वटा	१	१	४०००	४०००	४०००	१२०००	२००००
बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापनका लागि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	वडा	-	८	८०	८०	८०	२४०	५०
सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिलामैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री) कार्यक्रम	वटा	-	६	२६००	२६००	२६००	७८००	१३००
वातावरणीय स्वच्छता अभिवृद्धि सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	वटा	१	१	२००	२००	२००	६००	
उद्देश्य ३ को जम्मा						**७२००**	**७२००**	
स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्ने								
जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	–	८	३२०	३२०	३२०	९६०	२००
बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण कार्यक्रम	स्थान	२	४	-	८०००	४०००	१२०००	२०००

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
विद्यालय, स्वास्थ्यसंस्था तथा अन्य सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा कार्यक्रम	संख्या	–	१२०	–	५०००	५०००	१००००	१००
जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम र साझेदारी	संख्या	–	१	५००	५००	५००	१५००	१२५०
सालबसाली कार्यक्रमहरू	वडा		८	२००	२००	२००	६००	१०००
उद्देश्य ५ को जम्मा						१००२०	१००२०	
विषय क्षेत्रगत कुल अनुमानित बजेट							**१२२९५०**	

८.२ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

वन तथा वातावरण क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१० : वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोत अनुमान

विषयगत उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुंजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
वन, हरियाली, जैविक विविधता	०७८/७९	५८६०	१४६५	४३९५	५८६	३६७०.१२	७०४	९००	५८६०
	०७९/८०	६४४६	१६१२	४८३५	८३७	४०३७.१३	७७४	७९७	६४४६
	०८०/८१	७०९१	१७७३	५३१८	९२१	४४४०.८४	८५२	८७७	७०९१
भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	०७८/७९	२७८५०	६९६३	२०८८८	३६१८	१७४४२.५	३३४५	३४४४	२७८५०
	०७९/८०	३०६३५	७६५९	२२९७६	३९८०	१९१८६.७	३६७९	३७८९	३०६३५
	०८०/८१	३३६९९	८४२५	२५२७४	४३७८	२११०५.४	४०४७	४१६८	३३६९९
फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् वातावरणीय स्वच्छता	०७८/७९	७२००	१८००	५४००	९३५	४५०९.३६	८६५	८९०	७२००
	०७९/८०	७९२०	१९८०	५९४०	१०२९	४९६०.३	९५१	९८०	७९२०
	०८०/८१	८७१२	२१७८	६५३४	११३२	५४५६.३३	१०४६	१०७८	८७१२

९. विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

९.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान

सहजीकरण गर्नका लागि यस आवधिक योजनाको प्रथम तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ११.११ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको त्रिवर्षीय कार्यक्रम तथा खर्च अनुमान

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य १ : सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्ने							
वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन अभिमुखीकरण	संख्या	४८	२१६०	–	–	२१६०	३०

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता विकास पुनर्ताजगी/तालिम	संख्या	४८	१२९६	१२९६	१२९६	३८८८	१३५
जोखिम, क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	वडा	४८	-	६०००	६०००	१२०००	२५०
आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	स्थान	४	-	२०००	२०००	४०००	१०००
विपद् व्यवस्थापन कोष	रु. हजार	१००००	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	परिवार संख्या	४५	४५००	४५००	४५००	१३५००	५००
सबलीकरण कार्यक्रम (सार्वजनिक भवन, खानेपानी आयोजना र अन्य संरचना)	संख्या	८०	२४०००	२४०००	२४०००	७२०००	१५००
एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	पटक	१	१००	-	-	१००	१००
विपद् व्यवस्थापन सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	घरपरिवार	१०००	६००	६००	६००	१८००	३
उद्देश्य १ को जम्मा					**४०३९६**	**११५४४८**	
उद्देश्य २ : स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्ने							
विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास	वडा	८	४८	४८	४८	१४४	३०
विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	वटा	२	२००	५०	५०	३००	४००
विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन तथा स्थापना	पटक	१	-	४००	२००	६००	६००
वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	वडा	८	-	१२००	-	१२००	१५०
वन्यजन्तुबाट बालीनाली सुरक्षा कार्यक्रम	वडा	८	३२०	३२०	३२०	९६०	२००
राजमार्गमा आउने पहिरो, कटान नियन्त्रणमा सहकार्य	रकम	१	-	१००००	-	१००००	१००००
छिमेकी स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	वटा	१	-	१००००	५०००	१५०००	१५०००
उद्देश्य २ को जम्मा					**५६१८**	**२८२०४**	
उद्देश्य ३ : विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापनालाई सबल र “अझ राम्रो” बनाउने							
कोभिड-१९ प्रभाव लेखाजोखा	पटक	१	-	-	-	०	१५०
युवा सञ्चालित व्यवसायमा अनुदान	व्यवसाय संख्या	२००	-	-	१०००	१०००	१०
स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	८	-	२००	२००	४००	५०
उद्यम-व्यवसाय पुनरुत्थान परामर्श	व्यवसायी	१७५	-	-	२२५	२२५	३
उद्देश्य ३ को जम्मा					**१४२५**	**१६२५**	
कुल जम्मा						**१४५२७७**	

९.२ खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१२ : विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

विषयगत उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रकम रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
विपद् पूर्वतयारी	०७८/७९	३७३४८	९३३७	२८०११	४८५२	२३३९१.१	४४८५	४६१९	३७३४८
	०७९/८०	४१०८३	१०२७१	३०८१२	५३३७	२५७३०.२	४९३४	५०८१	४१०८३
	०८०/८१	४५१९१	११२९८	३३८९३	५८७१	२८३०३.२	५४२७	५५८९	४५१९१
आकस्मिक प्रतिक्रिया	०७८/७९	२७९४८	६९८७	२०९६१	३६३१	१७५०३.८	३३५७	३४५७	२७९४८
	०७९/८०	३०७४३	७६८६	२३०५७	३९९४	१९२५४.२	३६९२	३८०२	३०७४३
	०८०/८१	३३८१७	८४५४	२५३६३	४३९४	२११७९.६	४०६१	४१८२	३३८१७
मूल प्रवाहीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि	०७८/७९	८०५००	२०१२५	६०३७५	१०४५९	५०४१७.२	९६६८	९९५६	८०५००
	०७९/८०	८८५५०	२२१३८	६६४१३	११५०४	५५४५८.९	१०६३५	१०९५२	८८५५०
	०८०/८१	९७४०५	२४३५१	७३०५४	१२६५५	६१००४.८	११६९८	१२०४७	९७४०५
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	०७८/७९	२५९६०	६४९०	१९४७०	३३७३	१६२५८.७	३११८	३२११	२५९६०
	०७९/८०	२८५५६	७१३९	२१४१७	३७१०	१७८८४.६	३४३०	३५३२	२८५५६
	०८०/८१	३१४१२	७८५३	२३५५९	४०८१	१९६७३.१	३७७३	३८८५	३१४१२

१०. सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

१०.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान

सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको त्रिवर्षीय प्रमुख रणनीति कार्यक्रम/आयोजनाको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१३ : समाजिक–आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको त्रिवर्षीय प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य १ : कोभिड-१९ को निराकरण तथा अन्य संभाव्य महामाहारीको रोकथामका लागि पूर्वतयारी गर्नु							
स्वास्थ्य मापदण्ड पालना तथा संभावित महामारीको पूर्वतयारी	वडा	८	–	१२००	१२००	२४००	३००
महामारी निगरानी प्रणाली (surveillance system) स्थापना र सञ्चालन	पटक	१	–	५००	–	५००	५००
कोभिड-१९ को प्रभाव सम्बन्धमा प्रारम्भिक तथा विस्तृत लेखाजोखा एवम् आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकीकरण	पटक	२	–	–	५००	५००	३००
महामारी रोकथामका लागि पूर्वाधार, औजार, उपकरण व्यवस्थापन	पटक	२	–	–	१०००	१०००	३००
पोष्ट कोभिड विरामी तथा अन्य संवेदनशील बिरामीहरूको खोजी तथा उपचार सहयोग	वडा	८	१६०	१६०	१६०	४८०	३००
						४८८०	
उद्देश्य २ : सामाजिक जनजीवनलाई मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभ सहित पूर्ववत् अवस्थामा फर्काउनु							
विशेष अतिरिक्त शिक्षा कक्षाहरू सञ्चालन	वडा	८	७२८	२९१२	–	३६४०	८९

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	कुल भौतिक लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम		८	-	५१३	५१३	१०२५	५०
मनोवैज्ञानिक तथा भावनात्मक पुनर्लाभका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	घरपरिवार	१०००	-	-	३३३	३३३	३००
कोभिड संक्रमित अति विपन्न घर परिवारका लागि थप राहत सहयोग	घरपरिवार	१००	-	-	५००	५००	१०
थप महाहारी रोकथामका लागि औजार, उपकरण तथा पूर्वाधार विस्तार कार्यक्रम	पटक	२	-	५००	१५००	२०००	३००
कोभिडका कारण वैदेशिक राजगार गुमाएर फर्किएका तथा आर्थिक अवस्था संकटमा परेका परिवारका लागि रोजगार एवम् सीपमूलक कार्यक्रम	लाभान्वित संख्या	१५०	-	३००	६००	९००	१०
स्वास्थ्य शाखा कर्मचारीहरूका लागि महामारी व्यवस्थापन तथा वृहत् हताहत व्यवस्थापन तालिम	पटक	२	-	२००	२००	४००	३००
बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि व्यक्तित्व विकास र मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम	संख्या	५००	-	-	२६७	२६७	३००
उद्देश्य २ को जम्मा						**९०६५**	
उद्देश्य ३ : आर्थिक क्षेत्रमा महामारीका असरहरू न्यूनीकरण गर्दै आर्थिक वृद्धि र विकासलाई अझ राम्रो बनाउने वातावरण तयार गर्नु							
कोभिड प्रभावित व्यवसायीसँग छलफल, अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	१	-	५०	-	५०	३००
उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थान प्रोत्साहन कार्यक्रम	व्यवसायी संख्या	२००	-	-	५००	५००	३००
कोभिड प्रभावित घरपरिवार लक्ष्यित सीपमूलक तालिम	घरपरिवार संख्या	१००	-	-	२००	२००	३००
कोभिड प्रभावित उद्यम व्यवसाय पुनरुत्थानका लागि परामर्श सेवा	सेवाग्राही संख्या	८००	-	२००	४००	६००	३००
कर्जा तथा पुनःकर्जा सहजीकरण कार्यक्रम	सेवाग्राही संख्या	५००	१००	१००	१००	३००	३००
युवा लक्ष्यित उद्यम विकास कार्यक्रम	युवा उद्यमी संख्या	१००	-	२५०	५००	७५०	३००
उद्देश्य ३ को जम्मा					**१७००**	**२४००**	
जम्मा						**१६३४५**	

१०.२ खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१४ : सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

विषयगत उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रकम रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
रोकथाम तथा पूर्वतयारी	०७८/७९	४८८०	१२२०	३६६०	४८८	३०५६	५८६	७५०	४८८०
	०७९/८०	५३६८	१३४२	४०२६	५३७	३३६२	६४५	८२५	५३६८
	०८०/८१	५९०५	१४७६	४४२९	५९०	३६९८	७०९	९०७	५९०५
सामाजिक जीवन पुनरुत्थान	०७८/७९	९०६५	२२६६	६७९९	९०७	५६७७	१०८९	१३९२	९०६५
	०७९/८०	९९७२	२४९३	७४७९	९९७	६२४५	११९८	१५३२	९९७२
	०८०/८१	१०९६९	२७४२	८२२६	१०९७	६८७०	१३१७	१६८५	१०९६९
आर्थिक क्षेत्र पुनरुत्थान	०७८/७९	२४००	६००	१८००	२४०	१५०३	२८८	३६९	२४००
	०७९/८०	२६४०	६६०	१९८०	२६४	१६५३	३१७	४०६	२६४०
	०८०/८१	२९०४	७२६	२१७८	२९०	१८१९	३४९	४४६	२९०४

११. संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम, बजेट र स्रोत अनुमान

११.१ कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान

संस्थागत विकास तथा सुशासन विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१५ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको कार्यक्रम तथा खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य १ : स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु,							
२.१ नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, संशोधन, प्रवोधीकरण, तथा प्रकाशन	विषय	१२०	३००	३००	३००	९००	१०
२.२ सुशासन तथा स्थानीय जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र विकास र अनुशरण)	पटक	१२	४००	४००	४००	१२००	२००
२.३ नागरिक सन्तुष्टी सर्वेक्षण तथा वहस कार्यक्रम	पटक	६	१००	१००	१००	३००	१००
२.४ विद्युतीय शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	६०	१२००	१२००	१२००	३६००	१०००
२.५ विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	१८०	३००	३००	३००	९००	१००
२.६ स्थानीय नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन र सर्वेक्षण कार्यक्रम	पटक	३	१०००	१०००	१०००	३०००	१०००
नीति, नियम र सुशासन जम्मा					**३३००**	**३३००**	
उद्देश्य २: स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु							
२.१ कार्यालय भवन तथा भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रम	संख्या	६	१०००००	५००००	५००००	२०००००	२५०००
२.२ स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	३	२५०	२५०	२५०	७५०	२५०

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
२.३ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विषय	१२	३००	३००	३००	९००	१०००
२.४ अन्तर स्थानीय तह परामर्श तथा अनुभव आदानप्रदान कार्यक्रम	पटक	६	१०००	१०००	१०००	३०००	३००
२.५ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	१८	६००	६००	६००	१८००	
२.६ संगठन विकास र सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	३	७५०	०	०	७५०	३००
२.७ सेवाग्राही प्रतिक्षालय, सोधपुछ कक्ष, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरू समेत)	एकाइ	१२	५०००	५०००	५०००	१५०००	१२५०
२.८ न्यायिक समिति सञ्चालन, मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	पटक	३	५००	५००	५००	१५००	५००
२.९ टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	६०	४००	४००	४००	१२००	२०
२.१० लक्षित वर्ग संरचना सुदृढीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१५	४००	४००	४००	१२००	८०
२.११ गै.स.स (NGO) समन्वय तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रम	पटक	३	७५०	७५०	७५०	२२५०	७५०
२.१२ कर्मचारी कार्य सम्पादन सम्झौता र कार्यसम्पादन मूल्याङकन	पटक	३	५०	५०	५०	१५०	५०
२.१३ क्षमता विकास समिति र क्षमता विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्वन	पटक	३	५०	५०	५०	१५०	५०
संस्थागत विकास जम्मा					**५९३००**	**५९३००**	
उद्देश्य ३: आन्तरिक र वाह्य स्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,							
३.१ आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)कार्ययोजना परिमार्जन)	पटक	१	०	०	१०००	१०००	१०००
३.२ राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण र सञ्चालन कार्यक्रम	पटक	३	१०००	४००	४००	१८००	५२०
३.३ राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	३	१०००	२००	२००	१४००	४००
३.४ करदाता शिक्षा कार्यक्रम (वडा स्तरमा वार्षिक)	पटक	२४	४००	४००	४००	१२००	५००
३.५ करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	१२	५००	५००	६००	१६००	२००
३.६ राजस्व परिचालन र अनुगमन कार्यक्रम	पटक	३	२००	२००	२००	६००	२००
३.७ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	३	२००	२००	२००	६००	२००
३.८ अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्वाद कार्यक्रम	पटक	६	५००	५००	५००	१५००	२५०
३.९ राजस्व शाखा स्थापना	एकाइ	१	५०	५०	५०	१५०	५०
स्रोत परिचालन जम्मा					**३५५०**	**३५५०**	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	योजनाको त्रिवर्षीय लक्ष्य	वार्षिक वित्तीय लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)			त्रिवर्षीय कुल	प्रति एकाइ लागत
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१		
उद्देश्य ४: योजना तथा विकास प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी र नतिजामूलक बनाउनु							
४.१ स्थानीय आयोजना बैंक तर्जुमा	पटक	३	४०००	५०००	५०००	१४०००	५०००
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	१५	३००	३००	३००	९००	३००
४.३ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (कृषि, पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन)	विषय	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
४.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	४	८००	८००	६०००	७६००	७००
४.५ तेस्रो पक्षबाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन (रु. २५ लाखभन्दा बढी लागतका वार्षिक ३ वटा)	आयोजना	९	१०००	१०००	१०००	३०००	६००
४.६ उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	४	४००	४००	५००	१३००	७५०
४.७ वस्तुस्थिति विवरण तयारी/अद्यावधिक	पटक	१	०	०	१५००	१५००	१५००
४.८ नतिजामा आधारित वार्षिक योजना तर्जुमा	पटक	३	५००	५००	५००	१५००	५००
विकास व्यवस्थापन जम्मा					**१६८००**	**१६८००**	
संस्थागत विकास कुल जम्मा						**८२९५०**	

११.२ कार्यक्रम तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ११.१६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च र स्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षीय अनुमान			स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रकम रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
नीति, नियम र सुशासन जम्मा	०७८/७९	३३००	८२५	२४७५	४२९	२०६६.७९	३९६	४०८	३३००
	०७९/८०	३६३०	९०७.५	२७२२.५	४७२	२२७३.४७	४३६	४४९	३६३०
	०८०/८१	३९९३	९९८.२५	२९९४.७५	५१९	२५००.८२	४८०	४९४	३९९३
संस्थागत विकास	०७८/७९	५९३००	१४८२५	४४४७५	७७०४	३७१३९.६	७१२२	७३३४	५९३००
	०७९/८०	६५२३०	१६३०७.५	४८९२२.५	८४७५	४०८५३.५	७८३४	८०६८	६५२३०
	०८०/८१	७१७५३	१७९३८.३	५३८१४.८	९३२२	४४९३८.९	८६१८	८८७४	७१७५३
स्रोत परिचालन	०७८/७९	३५५०	८८७.५	२६६२.५	४६१	२२२३.३७	४२६	४३९	३५५०
	०७९/८०	३९०५	९७६.२५	२९२८.७५	५०७	२४४५.७	४६९	४८३	३९०५
	०८०/८१	४२९६	१०७३.८८	३२२१.६३	५५८	२६९०.२७	५१६	५३१	४२९६
विकास व्यवस्थापन	०७८/७९	१६८००	४२००	१२६००	२१८३	१०५२१.८	२०१८	२०७८	१६८००
	०७९/८०	१८४८०	४६२०	१३८६०	२४०१	११५७४	२२१९	२२८६	१८४८०
	०८०/८१	२०३२८	५०८२	१५२४६	२६४१	१२७३१.४	२४४१	२५१४	२०३२८
जम्मा		**२७४५६५**	**६८६४१.१**	**२०५९२३**	**३५६७१**	**१७१९६०**	**३२९७५**	**३३९५८**	**२७४५६५**

गल्छी गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, बैरेनी, गल्छी, धादिङ बागमती प्रदेश, नेपाल २०७८
फोन नं. : ०१०-४०३१५६, ०१०-४०३१६०, ०१०-४०३०९२, ९८५१०६५२४९ इमेल : info@galchhimun.gov.np वेबसाइट : https://galchhimun.gov.np/